

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
ELEANOR SHARPSTON
prezentate la 21 decembrie 2016¹

Procedura de emitere a avizului 2/15

inițiată în urma unei cereri formulate de Comisia Europeană

„Cerere de emitere a unui aviz în temeiul articolului 218 alineatul (11) TFUE — Încheierea Acordului de liber schimb între Uniunea Europeană și Republica Singapore — Repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre”

Cuprins

1. Comisia Europeană solicită emiterea de către Curte a unui aviz în temeiul articolului 218 alineatul (11) TFUE, referitor la repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre în ceea ce privește încheierea Acordului de liber schimb preconizat între Uniunea Europeană și Republica Singapore (denumit în continuare „ALSUES”)². Textul ALSUES astfel cum a fost negociat de Comisie prevede că acesta trebuie să fie încheiat ca un acord între Uniunea Europeană și Republica Singapore (denumită în continuare „Singapore”), fără participarea statelor membre. Comisia solicită Curții să stabilească dacă această abordare este corectă.

2. Comisia susține că Uniunea Europeană are competență exclusivă pentru încheierea ALSUES. Ea arată că cea mai mare parte a acestui acord intră sub incidența competenței pe care articolul 207 TFUE o conferă Uniunii Europene în domeniul politicii comerciale comune, competență care este exclusivă [articolul 3 alineatul (1) litera (e) TFUE], iar competența exclusivă a Uniunii Europene de a încheia alte părți ale acordului rezultă dintr-un act legislativ care îi conferă dreptul să procedeze astfel [primul motiv întemeiat pe articolul 3 alineatul (2) TFUE] sau din faptul că încheierea ALSUES ar

1 — Limba originală: engleza.

2 — Textul ALSUES se află la dispoziția publicului pe site-ul Comisiei (<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=961>). Pentru o foarte scurtă prezentare, a se vedea punctele 9-30 de mai jos, iar pentru un rezumat mai detaliat, a se vedea anexa la prezentele concluzii. Rezumatul din anexa la aceste concluzii se bazează pe versiunea în limba engleză a textului ALSUES depusă la Curte de Comisie (ca anexă la cererea sa). Ulterior, Comisia a depus la dosarul Curții traduceri ale ALSUES în toate limbile oficiale ale Uniunii Europene. În cursul procesului de redactare și de traducere a prezentelor concluzii a reieșit că există unele diferențe între versiunea depusă inițial de Comisie în limba engleză și (i) versiunea în limba engleză care se află la dispoziția publicului, precum și (ii) celelalte versiuni lingvistice depuse de Comisie. De exemplu, versiunea aflată la dispoziția publicului conține un considerent suplimentar în engleză: „Reafirmând dreptul fiecărei părți de a adopta și de a pune în aplicare măsuri necesare pentru realizarea unor obiective politice legitime precum cele sociale, de mediu, de securitate, de sănătate și de siguranță publică, de promovare și de protecție a diversității culturale”. Rezultă de asemenea că numerotarea notelor de subsol este diferită între versiunea în limba engleză (atât cea depusă la dosarul Curții, cât și cea disponibilă pe internet) și celelalte versiuni lingvistice. Dat fiind că singura versiune disponibilă la data prezentării acestor concluzii a fost cea în limba engleză, am utilizat numărul notelor de subsol care apare în respectiva versiune, însă am indicat, atunci când acest lucru ne-a atras atenția, unde o anumită notă de subsol poate avea un număr diferit în alte versiuni lingvistice. Nu putem trage o concluzie finală în ceea ce privește aspectul dacă au fost efectuate și alte modificări despre care nu avem cunoștință.

putea aduce atingere normelor comune sau ar putea modifica domeniul de aplicare a acestora [al treilea motiv întemeiat pe articolul 3 alineatul (2) TFUE]. Parlamentul European este în general de acord cu Comisia. Toate celelalte părți care au depus observații susțin că Uniunea Europeană nu poate să încheie singură acordul respectiv întrucât anumite părți ale ALSUES țin de competența partajată a Uniunii Europene și a statelor membre și chiar de competența exclusivă a statelor membre. Rezultă că și statele membre trebuie să fie parte la ALSUES.

3. ALSUES face parte dintr-o nouă generație de acorduri în materie de comerț și investiții, negociate sau aflate în curs de negociere între Uniunea Europeană și parteneri comerciali din alte regiuni ale lumii. Acordul nu este un „acord omogen”: nu vizează un domeniu sau un obiect determinat și nici nu urmărește un singur obiectiv. El urmărește să asigure în special liberalizarea comerțului și a investițiilor și garantează anumite standarde de protecție într-un mod care conciliază obiective economice și neeconomice. Deși se bazează pe reguli existente în acordurile Organizației Mondiale a Comerțului (denumită în continuare „OMC”)³, ALSUES extinde totodată regulile respective și acoperă chestiuni care nu sunt (încă) incluse în acordurile menționate.

4. Pentru a stabili dacă Uniunea Europeană poate să încheie ALSUES fără statele membre, este necesar mai întâi să ajungem la o înțelegere clară a chestiunilor reglementate de acordul în cauză și a obiectivelor pe care acesta le urmărește⁴. Această înțelegere va servi apoi ca temei pentru aplicarea diferitor norme din tratate privind atribuirea de competențe Uniunii Europene și natura competențelor respective. În acest demers, normele prevăzute la articolul 3 alineatul (1) TFUE (privind competența exclusivă expresă) trebuie să fie aplicate înaintea celor de la articolul 3 alineatul (2) TFUE (privind competența exclusivă implicită)⁵ și, dacă este necesar, a celor de la articolul 4 TFUE (privind competența partajată).

ALSUES

5. În decembrie 2006, Comisia a recomandat Consiliului Uniunii Europene să o autorizeze pentru a negocia un acord de liber schimb cu țările din Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est (denumită în continuare „ASEAN”) în numele Comunității Europene și al statelor membre. În aprilie 2007, Consiliul a autorizat Comisia să înceapă negocierile. Negocierile privind un acord interregional s-au dovedit dificile și, prin urmare, au fost suspendate. Comisia a propus atunci încheierea unor acorduri de liber schimb bilaterale cu țările ASEAN relevante, începând cu Singapore. În decembrie 2009, Consiliul, în temeiul directivelor de negociere pe care le-a adoptat pentru negocierile cu ASEAN, a autorizat Comisia să negocieze un acord comercial cu Singapore. Aceste negocieri au început în martie 2010. În septembrie 2011, Consiliul a modificat directivele de negociere, adăugând investițiile pe lista temelor acoperite. Cu această ocazie, Consiliul a susținut că obiectivul a fost ca respectivul capitol referitor la investiții al acordului să reglementeze domenii care țin de competența partajată, cum sunt investițiile de portofoliu⁶, soluționarea diferendelor, precum și proprietatea și exproprierea.

6. La 20 septembrie 2013, Uniunea Europeană (acționând prin intermediul Comisiei) și Singapore au parafat textul ALSUES (altfel spus, l-au acceptat ca fiind definitiv), cu excepția capitolului privind investițiile. Textul respectiv a fost pus la dispoziția publicului în aceeași zi.

3 — Altfel spus, acordurile enumerate în appendicele 1 la Memorandumul de înțelegere privind regulile și procedurile de soluționare a litigiilor.

4 — A se vedea în acest sens Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctele 34, 53, 71, 98 și 105. În acest aviz, Curtea a analizat obiectul și obiectivele diferitor acorduri internaționale care fac parte din Acordul de la Marrakech de instituire a Organizației Mondiale a Comerțului (denumit în continuare „Acordul OMC”), în special Acordul General privind Comerțul cu Servicii (denumit în continuare „GATS”), Acordul privind aspectele comerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală (denumit în continuare „Acordul TRIPS”) și diverse acorduri care guvernează comerțul cu mărfuri și care sunt incluse în anexa 1A („Acorduri multilaterale privind comerțul cu mărfuri”) la Acordul OMC, precum Acordul General pentru Tarife și Comerț din 1994 (denumit în continuare „GATT 1994”) și Acordul privind barierele tehnice în calea comerțului (denumit în continuare „Acordul BTC”).

5 — Prin competență externă exclusivă „implicită” înțelegem o competență a cărei exclusivitate nu se bazează pe o dispoziție din tratat care conferă în mod expres Uniunii Europene competență exclusivă cu privire la un anumit domeniu.

6 — Acest termen este utilizat de părți în observațiile lor. A se vedea în continuare în special punctele 307 și 346 de mai jos.

7. Atunci când a devenit clar că textul menționat prevedea semnarea și încheierea ALSUES de către Uniunea Europeană fără participarea statelor membre, Comitetul pentru politică comercială [un comitet numit de Consiliu în temeiul articolului 207 alineatul (3) TFUE] a înaintat în februarie 2014 chestiunea Comitetului Reprezentanților Permanenți (denumit în continuare „COREPER”). Comitetul pentru politică comercială a invitat COREPER să confirme procedura de semnare și de încheiere a ALSUES și i-a solicitat să invite Comisia, în calitate de negociator în numele Uniunii Europene și al statelor membre, să adapteze textul în funcție de caracterul mixt al acestui tip de acord. COREPER a arătat că există un larg consens între delegații că ALSUES trebuie să fie semnat și încheiat ca un acord mixt, ceea ce înseamnă că atât Uniunea Europeană, cât și statele membre trebuie să fie parte la acesta.

8. Negocierile referitoare la capitolul privind investițiile s-au încheiat în octombrie 2014. În iunie 2015, Comisia a trimis Comitetului pentru politică comercială textul consolidat al capitolului privind investițiile și a precizat că întregul acord este acum parafat.

9. ALSUES cuprinde un preambul, 17 capitole, un protocol și cinci clauze interpretative.

10. *Capitolul unu („Obiective și definiții generale”)* prevede că obiectivele ALSUES sunt instituirea unei zone de liber schimb în conformitate cu articolul XXIV din GATT 1994⁷ și cu articolul V din GATS⁸, precum și liberalizarea și facilitarea comerțului și a investițiilor între părți în concordanță cu ALSUES.

11. *Capitolul doi („Tratamentul național și accesul pe piață al mărfurilor”)* începe prin reafirmarea obligației părților de a acorda tratament național⁹ în conformitate cu articolul III din GATT 1994 (pe care capitolul respectiv îl încorporează în ALSUES). De asemenea, el stabilește obligații privind măsuri netarifare. Dispoziții separate reglementează punerea la dispoziție a informațiilor și schimbul de informații, notificările și anchetele, precum și administrarea măsurilor vizate.

12. *Capitolul trei („Măsuri comerciale”)* stabilește obligații care privesc, pe de o parte, măsurile antidumping și compensatorii și, pe de altă parte, două tipuri de măsuri de salvagardare (măsuri de salvagardare globale și măsuri de salvagardare bilaterale).

13. *Capitolul patru („Bariere tehnice în calea comerțului”)* urmărește facilitarea și intensificarea comerțului cu mărfuri dintre părți prin instituirea unui cadru pentru prevenirea, identificarea și eliminarea barierelor inutile în calea comerțului care intră în domeniul de aplicare al Acordului BTC (care face parte integrantă din ALSUES).

14. *Capitolul cinci („Măsuri sanitare și fitosanitare”)* urmărește (a) protecția vieții și a sănătății oamenilor, a animalelor și a plantelor pe teritoriul fiecăreia dintre părți, facilitând totodată schimburile comerciale dintre acestea în domeniul măsurilor sanitare și fitosanitare (denumite în continuare „măsuri SPS”), (b) colaborarea pentru punerea în aplicare în continuare a Acordului privind aplicarea măsurilor sanitare și fitosanitare (denumit în continuare „Acordul SPS”) și (c) asigurarea unor mijloace de îmbunătățire a comunicării, a cooperării și a soluționării problemelor legate de punerea în aplicare a măsurilor SPS care afectează schimburile comerciale dintre părți.

15. *Capitolul șase („Regimul vamal și facilitarea comerțului”)* recunoaște importanța regimului vamal și a facilitării comerțului în mediul comercial global aflat în evoluție și a consolidării cooperării în acest domeniu. El stabilește principiile pe care trebuie să se bazeze dispozițiile și procedurile vamale ale părților.

7 — Articolul XXIV este intitulat „Aplicarea teritorială – traficul de frontieră – uniunile vamale și zonele de liber schimb”.

8 — Articolul V privește „Integrarea economică”.

9 — În esență, „tratamentul național” presupune ca impozitarea și reglementările interne să nu se aplice produselor importate sau naționale astfel încât să se acorde protecție producției interne.

16. Obiectivele *capitolului șapte („Bariere netarifare în calea comerțului și a investițiilor în producerea de energie regenerabilă”)* sunt promovarea, dezvoltarea și creșterea producției de energie din surse regenerabile și durabile nefosile (denumită în continuare „energie verde”), în special prin facilitarea comerțului și a investițiilor. Acest capitol se aplică măsurilor care pot afecta comerțul și investițiile dintre părți în ceea ce privește generarea de energie verde, însă nu și produselor utilizate pentru generarea energiei.

17. În *capitolul opt („Servicii, stabilire și comerț electronic”)*, părțile își reafirmă angajamentele în temeiul Acordului OMC¹⁰. Capitolul respectiv prevede dispozițiile necesare pentru liberalizarea progresivă și reciprocă a comerțului cu servicii, altfel spus, prestarea transfrontalieră de servicii de pe teritoriul unei părți pe teritoriul celeilalte părți și pe teritoriul unei părți către un consumator de servicii al celeilalte părți, precum și dispozițiile necesare pentru liberalizarea progresivă și reciprocă a stabilirii și a prezenței temporare a persoanelor fizice în scopuri profesionale. Acest capitol reglementează comerțul electronic separat. De asemenea, el conține dispoziții privind reglementarea internă a serviciilor informatice, a serviciilor poștale, a serviciilor de telecomunicații, a serviciilor financiare și a serviciilor de transport maritim internațional.

18. *Capitolul nouă („Investiții”)* cuprinde două părți.

19. Secțiunea A prevede dispozițiile materiale privind protecția investițiilor. În sensul capitolului menționat, „investiție” înseamnă „orice tip de active care prezintă caracteristicile unei investiții, inclusiv caracteristici precum angajarea de capital sau de alte resurse, urmărirea unui câștig sau a unui profit, asumarea de riscuri sau o anumită durată”. Cerințele principale privesc tratamentul național, tratamentul corect și echitabil, protecția și securitatea deplină, precum și compensațiile pentru prejudiciile cauzate de un război sau de un alt conflict armat, de o revoluție, de o stare de urgență la nivel național, de o revoltă, de o insurecție sau de o situație de dezordine pe teritoriul celeilalte părți. De asemenea, secțiunea A prevede că niciuna dintre părți nu trebuie să naționalizeze, să exproprieze sau să supună unor măsuri cu efect echivalent naționalizării sau exproprierii, în mod direct sau indirect, investițiile realizate de investitorii celeilalte părți vizate de secțiunea respectivă decât atunci când sunt îndeplinite anumite condiții. În plus, fiecare parte trebuie să permită realizarea tuturor transferurilor legate de o investiție vizată de capitolul nouă în monedă liber convertibilă fără restricții sau întârzieri. La intrarea în vigoare a ALSUES, acordurile bilaterale dintre statele membre și Singapore enumerate în anexa 9-D încetează să producă efecte și sunt înlocuite de ALSUES.

20. Secțiunea B instituie un mecanism „de soluționare a diferendelor între investitor și stat” (denumit în continuare „SDIS”). Mecanismul în cauză, care poate să includă arbitrajul, se aplică unui litigiu între un resortisant al unei părți la acord și o altă parte la acord în legătură cu un tratament (inclusiv o omisiune de a acționa) din partea acestei din urmă părți în privința căruia reclamantul susține că încalcă dispozițiile secțiunii A și cauzează o pierdere sau un prejudiciu acestui reclamant sau societății sale stabilite pe plan local. O dispoziție separată prevede că în principiu niciuna dintre părți nu trebuie să ofere protecție diplomatică sau să se adreseze unei instanțe internaționale în cazul unui litigiu pentru a cărui soluționare unul dintre investitorii săi și cealaltă parte au fost de acord să apeleze sau au apelat la arbitraj potrivit secțiunii B din capitolul nouă.

21. *Capitolul zece („Achiziții publice”)* se aplică oricărei măsuri care privește o formă de achiziții publice acoperită de acord, altfel spus, achiziții publice realizate de o entitate vizată de acord și a căror valoare depășește un anumit prag.

10 — Textul Acordului OMC și cele ale tuturor acordurilor OMC care fac parte din acesta sunt disponibile la adresa: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm

22. *Capitolul unsprezece („Proprietatea intelectuală”)* stabilește drepturile și obligațiile în ceea ce privește șapte categorii de drepturi de proprietate intelectuală care sunt prevăzute și de Acordul TRIPS și pentru o categorie care nu este prevăzută de acordul menționat, și anume protecția soiurilor de plante. Structura acestei secțiuni o urmează pe cea a Acordului TRIPS: fiecare subsecțiune se referă la un drept de proprietate intelectuală reglementat de ALSUES și include totodată drepturile și obligațiile prevăzute în alte acorduri multilaterale (dintre care unele fac parte, iar altele nu fac parte din Acordul TRIPS).

23. *Capitolul doisprezece („Concurență și chestiuni conexe”)* se concentrează pe importanța concurenței libere și nedenaturate în relațiile comerciale ale părților. El stabilește principiile privind practicile antitrust și concentrările economice, întreprinderile publice, întreprinderile cărora le-au fost acordate drepturi speciale sau exclusive și monopolurile de stat și subvențiile.

24. *Capitolul treisprezece („Comerț și dezvoltare durabilă”)* cuprinde angajamentul părților privind dezvoltarea și promovarea comerțului internațional, a schimburilor lor comerciale bilaterale și a relațiilor lor economice astfel încât să contribuie la dezvoltarea durabilă. Obligațiile principale impun fiecărei părți să stabilească propriile niveluri de protecție a mediului și a muncii, precum și să adopte și să modifice în consecință legile și politicile lor relevante, în concordanță cu principiile din normele și din acordurile în materie de mediu și de muncă recunoscute la nivel internațional la care sunt parte. Capitolul menționat include și obligații separate legate de comerțul cu lemn și produse din lemn și cu produse din pește, precum și dispoziții speciale care reglementează soluționarea diferendelor.

25. *Capitolul paisprezece („Transparența”)* stabilește obligații care urmăresc crearea unui cadru de reglementare transparent și previzibil pentru operatorii economici și prevederea unor clarificări și măsuri îmbunătățite privind transparența, consultarea și o mai bună administrare a măsurilor de aplicare generală. Aceste obligații se aplică în principiu împreună cu norme mai concrete din alte capitole ale ALSUES.

26. *Capitolul cincisprezece („Soluționarea diferendelor”)* instituie norme general aplicabile care reglementează evitarea sau soluționarea oricărui diferend între părți cu privire la interpretarea și la aplicarea ALSUES în vederea ajungerii la o soluție reciproc acceptabilă atunci când este posibil. Diferitele etape ale respectivei proceduri de soluționare a diferendelor sunt: cererea de consultări, (cererea de) instituire a unei comisii de arbitraj, prezentarea unui raport intermediar și comunicarea hotărârii finale. Dispoziții separate se referă la procedura de punere în aplicare și la căile de atac pentru asigurarea respectării sale.

27. *Capitolul șaisprezece („Mecanismul de mediere”)* stabilește un mecanism de mediere care are drept scop găsirea unei soluții de comun acord pe baza unei proceduri complete și rapide cu ajutorul unui mediator. El se aplică oricărei măsuri care intră în domeniul de aplicare al ALSUES și care afectează negativ schimburile comerciale sau investițiile dintre părți, cu excepția cazului în care se prevede altfel.

28. *Capitolul șaptesprezece („Dispoziții instituționale, generale și finale”)* cuprinde trei categorii de dispoziții. Prima categorie instituie o structură instituțională care constă în diferite comitete în cadrul cărora părțile trebuie să se întâlnească pentru a supraveghea și pentru a facilita implementarea și aplicarea ALSUES. A doua categorie privește procesul de decizie, modificările, intrarea în vigoare, efectul direct, aderarea, aplicarea teritorială a ALSUES, diferitele anexe și alte texte care fac parte integrantă din acesta și versiunile autentice ale textului ALSUES. A treia categorie vizează chestiuni de fond, inclusiv impozitarea, contul curent și circulația capitalurilor, fondurile suverane, restricțiile legate de salvagardarea balanței de plăți și excepțiile privind securitatea.

29. La textul capitolelor ALSUES este anexat un protocol care are ca obiect regulile de origine, clauzele interpretative referitoare la articolul 17.6 (impozitare), remunerarea arbitrilor, dispoziții suplimentare în materie vamală, recunoașterea reciprocă a programelor autorizate pentru operatorii economici și constrângerile speciale ale Republicii Singapore privind spațiul și accesul la resurse naturale.

30. Un rezumat mai detaliat al ALSUES este inclus în anexa la prezentele concluzii. Scopul acestei anexe nu este să expună pe scurt fiecare aspect al ALSUES, ci mai degrabă să ofere un rezumat al ideilor principale care sunt relevante pentru prezentele concluzii. Atât prezentarea cererii și observațiile părților, cât și analiza noastră referitoare la cererea respectivă trebuie să fie interpretate împreună cu anexa menționată.

Dreptul Uniunii

Tratatul privind Uniunea Europeană

31. Articolul 5 TUE stabilește principiul atribuirii, potrivit căruia orice competență care nu este atribuită Uniunii Europene prin tratate aparține statelor membre¹¹. Articolul 5 alineatul (2) TUE prevede că „[...] Uniunea acționează numai în limitele competențelor care i-au fost atribuite de statele membre prin tratate pentru realizarea obiectivelor stabilite prin aceste tratate” și că „[o]rice competență care nu este atribuită Uniunii prin tratate aparține statelor membre”.

32. Articolul 21 alineatul (2) TUE se referă la principiile care trebuie să fie respectate și la obiectivele care trebuie să fie urmărite de Uniunea Europeană atunci când definește și desfășoară politici comune și acțiuni. Aceleași principii și obiective se aplică în elaborarea și aplicarea acțiunii sale externe, precum și a aspectelor externe ale celorlalte politici ale sale [articolul 21 alineatul (3) TUE]. Obiectivele respective includ „încuraj[area] integrării tuturor țărilor în economia mondială, inclusiv prin eliminarea treptată a barierelor în calea comerțului internațional” [articolul 21 alineatul (2) litera (e) TUE] și „particip[area] la elaborarea unor măsuri internaționale pentru conservarea și îmbunătățirea calității mediului și gestionarea durabilă a resurselor naturale mondiale, în vederea asigurării unei dezvoltări durabile” [articolul 21 alineatul (2) litera (f) TUE].

Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene

33. Articolul 2 TFUE prevede în special:

„(1) În cazul în care tratatele atribuie Uniunii competență exclusivă într-un domeniu determinat, numai Uniunea poate legisla și adopta acte cu forță juridică obligatorie, statele membre putând să facă acest lucru numai în cazul în care sunt abilitate de Uniune sau pentru punerea în aplicare a actelor Uniunii.

(2) În cazul în care tratatele atribuie Uniunii o competență partajată cu statele membre într-un domeniu determinat, Uniunea și statele membre pot legisla și adopta acte obligatorii din punct de vedere juridic în acest domeniu. Statele membre își exercită competența în măsura în care Uniunea nu și-a exercitat competența¹². Statele membre își exercită din nou competența în măsura în care Uniunea a hotărât să înceteze să și-o mai exercite.

11 — A se vedea și articolul 4 alineatul (1) TUE.

12 — A se vedea și Declarația nr. 18 cu privire la delimitarea competențelor în declarațiile anexate la Actul final al Conferinței interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona (JO 2016, C 202, p. 335). Această declarație confirmă faptul că „[...] orice competență care nu a fost atribuită Uniunii prin tratate aparține statelor membre”. Ea precizează în continuare că, „[i]n situația în care tratatele atribuie Uniunii competențe partajate cu statele membre într-un anumit domeniu, statele membre își exercită competența în măsura în care Uniunea nu și-a exercitat competența sau a hotărât să înceteze să și-o mai exercite [...]”.

[...]"

34. Articolul unic din Protocolul nr. 25¹³ privind exercitarea competențelor partajate prevede: „În ceea ce privește articolul 2 alineatul (2) [TFUE] referitor la competențele partajate, în cazul în care Uniunea desfășoară o acțiune într-un anumit domeniu, domeniul de aplicare al exercitării competențelor sale include doar acele elemente care sunt reglementate de respectivul act al Uniunii și, prin urmare, nu include întregul domeniu”.

35. Articolul 3 alineatul (1) TFUE precizează domeniile în care competența Uniunii este exclusivă, acestea incluzând:

„(a) uniunea vamală;

[...]

(d) conservarea resurselor biologice ale mării în cadrul politicii comune privind pescuitul;

(e) politica comercială comună.”

36. Potrivit articolului 3 alineatul (2) TFUE, Uniunea Europeană beneficiază de asemenea de competență exclusivă în ceea ce privește încheierea unui acord internațional „[...] în cazul în care această încheiere este prevăzută de un act legislativ al Uniunii [primul motiv], ori este necesară pentru a permite Uniunii să își exercite competența internă [al doilea motiv], sau în măsura în care aceasta ar putea aduce atingere normelor comune sau ar putea modifica domeniul de aplicare a acestora [al treilea motiv]”.

37. Articolul 4 TFUE se referă la competențele partajate și prevede:

„(1) „Competența Uniunii este partajată cu statele membre în cazul în care tratatele îi atribuie o competență care nu se referă la domeniile menționate la articolele 3 și 6^[14] .

(2) Competențele partajate între Uniune și statele membre se aplică în următoarele domenii principale:

(a) piața internă;

(b) politica socială, pentru aspectele definite în prezentul tratat;

[...]

(d) agricultura și pescuitul, cu excepția conservării resurselor biologice ale mării;

(e) mediul;

[...]

(g) transporturile;

[...]

(i) energia;

13 — JO 2012, C 326, p. 307.

14 — Articolul 6 TFUE conține o listă exhaustivă a domeniilor în care Uniunea Europeană este competentă să desfășoare acțiuni de sprijinire, de coordonare sau de completare a acțiunii statelor membre.

[...]"

38. Potrivit articolului 9, care face parte dintre dispozițiile de aplicare generală, în definirea și punerea în aplicare a politicilor și acțiunilor sale, Uniunea Europeană „[...] ține seama de cerințele privind promovarea unui nivel ridicat al ocupării forței de muncă [și] garantarea unei protecții sociale corespunzătoare [...]”.

39. Articolul 11 TFUE (care face parte de asemenea dintre dispozițiile de aplicare generală) prevede că „[c]erințele de protecție a mediului trebuie integrate în definirea și punerea în aplicare a politicilor și acțiunilor Uniunii, în special pentru promovarea dezvoltării durabile”.

40. Partea a cincea titlul I din TFUE, care cuprinde articolele 205-207 TFUE, prevede dispozițiile generale referitoare la acțiunea externă a Uniunii Europene.

41. Articolul 206 TFUE precizează că „[p]rin stabilirea unei uniuni vamale, în conformitate cu articolele 28-32, Uniunea contribuie, în interesul comun, la dezvoltarea armonioasă a comerțului mondial, la eliminarea treptată a restricțiilor în calea schimburilor comerciale internaționale și a investițiilor externe directe și la reducerea barierelor vamale și de altă natură”.

42. Articolul 207 alineatul (1) TFUE prevede:

„Politica comercială comună se întemeiază pe principii uniforme, în special în ceea ce privește modificările tarifare, încheierea de acorduri tarifare și comerciale privind schimburile de mărfuri și servicii și aspectele comerciale ale proprietății intelectuale, investițiile străine directe, uniformizarea măsurilor de liberalizare, politica exporturilor, precum și măsurile de protecție comercială, printre care și cele care se adoptă în caz de dumping și de subvenții. Politica comercială comună se desfășoară în cadrul principiilor și al obiectivelor acțiunii externe a Uniunii.”

43. În conformitate cu articolul 207 alineatul (5) TFUE, „[n]egocierea și încheierea de acorduri internaționale în domeniul transporturilor sunt reglementate în partea a treia titlul VI [care cuprinde dispozițiile referitoare la politica comună în domeniul transporturilor] și la articolul 218”.

44. Articolul 207 alineatul (6) TFUE prevede că „[e]xercitarea competențelor atribuite prin prezentul articol în domeniul politicii comerciale comune nu aduce atingere delimitării competențelor între Uniune și statele membre și nu implică armonizarea dispozițiilor actelor cu putere de lege și ale normelor administrative ale statelor membre în măsura în care tratatele exclud o astfel de armonizare”.

45. Articolul 216 TFUE stabilește situațiile în care Uniunea Europeană poate încheia acorduri internaționale cu una sau mai multe țări terțe. În conformitate cu articolul 216 alineatul (1) TFUE, ea poate să facă aceasta „[...] în cazul în care se prevede astfel în tratate [primul motiv] sau în cazul în care încheierea unui acord fie este necesară pentru realizarea, în cadrul politicilor Uniunii, a unuia dintre obiectivele stabilite prin tratate [al doilea motiv], fie este prevăzută printr-un act juridic obligatoriu al Uniunii [al treilea motiv], fie poate influența normele comune ori poate modifica domeniul de aplicare a acestora [al patrulea motiv]”. Articolul 216 alineatul (2) TFUE precizează că asemenea acorduri sunt obligatorii pentru instituțiile Uniunii și pentru statele membre.

46. Articolul 218 TFUE stabilește normele procedurale care reglementează printre altele negocierea, semnarea și încheierea acordurilor internaționale:

„(1) Fără a aduce atingere dispozițiilor speciale ale articolului 207, acordurile dintre Uniune și țări terțe sau organizații internaționale sunt negociate și încheiate în conformitate cu procedura de mai jos.

(2) Consiliul autorizează începerea negocierilor, adoptă directivele de negociere, autorizează semnarea și încheie acordurile.

(3) Comisia [...] prezintă recomandări Consiliului care adoptă o decizie de autorizare a începerii negocierilor [...].

(4) Consiliul poate adresa directive negociatorului și poate desemna un comitet special, negocierile trebuind să fie conduse în consultare cu acest comitet.

(5) Consiliul, la propunerea negociatorului, adoptă o decizie care autorizează semnarea acordului și, după caz, de aplicare a sa cu titlu provizoriu înainte de intrarea în vigoare.

(6) Consiliul, la propunerea negociatorului, adoptă o decizie privind încheierea acordului.

[...]

(11) Un stat membru, Parlamentul European, Consiliul sau Comisia poate obține avizul Curții de Justiție cu privire la compatibilitatea unui acord preconizat cu dispozițiile tratatelor. În cazul unui aviz negativ al Curții, acordul respectiv poate intra în vigoare numai după modificarea acestuia sau revizuirea tratatelor.”

Cererea de emitere a unui aviz al Curții

47. Prin cererea din 10 iulie 2015, Comisia a solicitat, în temeiul articolului 218 alineatul (11) TFUE, emiterea unui aviz al Curții cu privire la întrebarea următoare:

„Dispune Uniunea de competența necesară să semneze și să încheie singură [ALSUES]? Mai precis,

- ce dispoziții ale acordului țin de competența exclusivă a Uniunii?
- ce dispoziții ale acordului țin de competența partajată a Uniunii? și
- există dispoziții ale acordului care țin de competența exclusivă a statelor membre?”

48. Au depus observații scrise cu privire la cererea Comisiei Consiliul, Parlamentul și guvernele tuturor statelor membre în afară de cele ale Belgiei, Croației, Estoniei și Suediei. La 12 și la 13 septembrie 2016 a avut loc o ședință la care au participat Comisia, Consiliul, Parlamentul și guvernele austriac, belgian, ceh, danez, finlandez, francez, german, elen, irlandez, italian, lituanian, neerlandez, polonez, român, sloven și spaniol.

Problemele ridicate de cererea Comisiei de emitere a unui aviz

49. Cererea de emitere a unui aviz prezentată de Comisie este în mod clar admisibilă, întrucât ALSUES nu a fost încă încheiat și, prin urmare, este un acord „preconizat” în sensul articolului 218 alineatul (11) TFUE. În esență, cererea cuprinde două părți.

50. Prima parte privește chestiunea dacă Uniunea Europeană poate să semneze și să încheie singură ALSUES, altfel spus, fără implicarea statelor membre.

51. Prin a doua parte se solicită să se stabilească dispozițiile din ALSUES care țin de competența exclusivă a Uniunii Europene, de competența partajată a acesteia și de competența exclusivă a statelor membre.

52. Dacă răspunsul Curții la prima parte a cererii este afirmativ întrucât întregul ALSUES ține de competența externă exclusivă a Uniunii Europene [fie în temeiul articolului 3 alineatul (1) TFUE, fie în cel al articolului 3 alineatul (2) TFUE], nu este necesară analizarea celei de a doua părți. ALSUES trebuie să fie atunci încheiat numai de Uniunea Europeană.

53. Dacă Uniunea Europeană nu are competență exclusivă pentru întregul ALSUES, situația este mai complicată. În cazul în care competența Uniunii Europene în privința ALSUES este în parte exclusivă (în virtutea articolului 3 TFUE) și în parte partajată (în temeiul articolului 4 TFUE), cine poate (sau trebuie) să semneze acest acord¹⁵?

54. Este necesar să stabilim în această etapă modul în care înțelegem corelațiile din cadrul sistemului competențelor interne și externe.

55. Articolele 2-4 TFUE trebuie să fie interpretate în lumina articolelor 4 și 5 TUE. De asemenea, ele trebuie să fie interpretate ținând seama de locul lor la începutul TFUE („Partea întâi – Principiile”; „Titlul I – Categoriile și domenii de competențe ale Uniunii”) și în contextul dispozițiilor aplicabile anterior, în versiunile anterioare ale tratatelor.

56. În acest stadiu, este important să reamintim versiunile anterioare ale actualului TFUE, astfel cum erau formulate după Tratatul de la Maastricht (1992), de la Amsterdam (1997) și de la Nisa (2001). În special, articolul 3b din Tratatul CE astfel cum a fost modificat prin Tratatul privind Uniunea Europeană la Maastricht [ulterior articolul 5 CE (Amsterdam și apoi Nisa)] cuprindea, în cele trei alineate ale sale, o analiză a competențelor care integra în mod succesiv principiile atribuirii, subsidiarității și proporționalității¹⁶. În toată această perioadă nu a existat însă nicio listă detaliată a competențelor. Tratatul eșuat de instituire a unei Constituții pentru Europa ar fi introdus o asemenea listă, iar conținutul și elementele esențiale ale dispozițiilor care se găsesc în prezent la articolele 2, 3 și 4 TFUE au fost preluate mai mult sau mai puțin direct din proiectul de constituție și introduse prin Tratatul de la Lisabona¹⁷.

57. Din versiunile anterioare respective reiese cu claritate că secțiunea menționată de la începutul actualului TFUE nu se referă la relațiile externe ca atare. Ea se referă la problema constituțională principală a *repartizării competențelor între Uniunea Europeană și statele membre care fac parte din aceasta – principiul atribuirii competențelor*. Competențele sunt atribuite Uniunii Europene în esență pentru a-i permite să legifereze în diferite domenii de politică și activitate economică în cadrul teritoriului său. Este o viziune asupra lumii axată pe Uniune (iar nu o „Weltanschauung”). Ea are în vedere realizarea echilibrului urmărit între autoritatea centrală (supranațională) unificatoare înființată în temeiul tratatelor și statele membre care fac parte din Uniune și care sunt în continuare suverane („Herren der Verträge”). Trebuie să rezulte în mod clar din repartizarea competențelor pe care se bazează întregul proiect privind Uniunea Europeană cine are competența să acționeze în anumite domenii. Accentul principal este pe întrebarea „cine are competența să acționeze pe teritoriul Uniunii Europene: Uniunea Europeană sau statele membre?” Astfel, repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre va avea implicații în mod necesar și asupra exercitării competenței externe.

58. Care a fost efectul modificărilor introduse prin Tratatul de la Lisabona?

15 — Toate părțile sunt de acord că Uniunea Europeană beneficiază de competență externă exclusivă, în temeiul articolului 3 alineatul (1) litera (e) și al articolului 207 alineatul (1) TFUE, în ceea ce privește anumite părți ale ALSUES.

16 — Articolul 5 CE prevedea: „Comunitatea acționează în limitele competențelor care îi sunt conferite și ale obiectivelor care îi sunt atribuite prin prezentul tratat. În domeniile care nu sunt de competență sa exclusivă, Comunitatea nu intervine, în conformitate cu principiul subsidiarității, decât în cazul și în măsura în care obiectivele acțiunii preconizate nu pot fi realizate într-un mod satisfăcător de statele membre, însă pot fi realizate mai bine la nivel comunitar datorită dimensiunilor sau efectelor acțiunii preconizate. Acțiunea Comunității nu poate depăși ceea ce este necesar în vederea atingerii obiectivelor prezentului tratat”.

17 — A se vedea, pentru un rezumat util, Lenaerts, K., și Van Nuffel, P., *European Union Law*, Sweet & Maxwell, 2011, punctele 7.021-7.025.

59. Competențele în privința unei liste scurte și exhaustive de domenii sunt atribuite în mod irevocabil (în lipsa unei modificări a tratatului) Uniunii Europene [articolul 3 alineatul (1) TFUE]. Cele mai multe domenii de competență apar însă pe lista „domeniilor principale” – altfel spus, pe o listă neexhaustivă –, în care se aplică competențele partajate [articolul 4 alineatul (2) TFUE]. O competență definită ca fiind partajată nu se transformă niciodată într-o competență exclusivă *a priori* a Uniunii în sensul articolului 3 alineatul (1) TFUE. Este adevărat că, în cazul în care Uniunea Europeană, prin exercitarea dreptului său preferențial prevăzut la articolul 2 alineatul (2) TFUE (pe care îl vom analiza imediat), a preluat în mod efectiv domeniul, domeniul astfel preluat devine unul în care Uniunea Europeană beneficiază *de facto* de o competență exclusivă. Totuși, diferența dintre competențele exclusive *a priori* ale Uniunii prevăzute la articolul 3 alineatul (1) TFUE, pe de o parte, și competențele care au devenit *de facto* competențe exclusive ale Uniunii prin intermediul mecanismului de la articolul 2 alineatul (2) TFUE¹⁸, pe de altă parte, este următoarea: o competență exclusivă *a priori* a Uniunii nu poate niciodată (în lipsa unei modificări a tratatului) să fie transformată într-o competență neexclusivă a Uniunii. În schimb, este teoretic posibil ca un domeniu preluat în prezent de legislația Uniunii adoptată în exercitarea dreptului preferențial prevăzut la articolul 2 alineatul (2) TFUE să fie restituit statelor membre. Legiitorul Uniunii ar trebui doar să decidă să înceteze legiferarea și să abroge legislația existentă a Uniunii în domeniul respectiv.

60. Mai mult, competențele partajate prevăzute la articolul 4 TFUE sunt legate în mod indisolubil de existența unei dispoziții (separate) în tratat care să confere Uniunii Europene o competență care nu este nici competență exclusivă (articolul 3 TFUE), nici o competență de susținere (articolul 6 TFUE: „Uniunea este competentă să desfășoare acțiuni de sprijinire, de coordonare sau completare a acțiunii statelor membre”). Motivul este că, potrivit articolului 4 alineatul (1) TFUE, „[c]ompetența [Uniunii Europene] este partajată cu statele membre în cazul în care tratatele îi atribuie o competență care nu se referă la domeniile menționate la articolele 3 și 6”¹⁹. Articolul 4 TFUE stabilește astfel *existența* unor competențe diverse care sunt partajate între Uniunea Europeană și statele membre.

61. Articolul 2 TFUE reglementează apoi diferite aspecte ale *exercitării* competențelor. Mai precis, articolul 2 alineatul (2) a doua teză cuprinde „dreptul preferențial” al Uniunii Europene. Dispoziția menționată oferă Uniunii Europene dreptul de a decide să înceapă exercitarea uneia dintre competențele partajate enumerate. *În măsura în care procedează astfel* (dar *numai* în această măsură), statele membre nu își mai pot exercita competența lor partajată în acest domeniu specific. Astfel, Protocolul nr. 25 prevede în mod expres că, „în cazul în care [Uniunea Europeană] desfășoară o acțiune într-un anumit domeniu, domeniul de aplicare al exercitării competențelor sale include doar acele elemente care sunt reglementate de respectivul act al Uniunii și, prin urmare, nu include întregul domeniu”. Se prevede în mod expres că exercitarea dreptului preferențial de la articolul 2 alineatul (2) este reversibilă. Dacă Uniunea Europeană încetează să acționeze cu privire la o anumită parte a unei anumite competențe partajate, această competență revine statelor membre. Iar părțile trebuie întotdeauna să formeze un întreg – orice competență exercitată într-un domeniu partajat este exercitată *fie* de Uniunea Europeană, *fie* de statele membre. Ea nu poate fi suspendată între cele două.

18 — Nu speculăm în privința aspectului dacă această reversibilitate se aplică și în cazul competenței externe exclusive a Uniunii prevăzute la articolul 3 alineatul (2) TFUE. S-a susținut că, dacă Uniunea preia domeniul pe plan intern și începe demersurile pentru încheierea unui acord internațional în temeiul articolului 3 alineatul (2) TFUE, faptul că ulterior încetează să legifereze pe plan intern nu afectează caracterul exclusiv al competenței sale externe deja stabilite de mult timp. Opiniile din mediul academic cu privire la acest aspect sunt însă împărțite.

19 — Trebuie să spunem că modul de redactare a acestei dispoziții este departe de a fi ideal. Mecanismul de exercitare a dreptului preferențial de la articolul 2 alineatul (2) TFUE se aplică în cazul tuturor competențelor partajate, însă nu și în situația în care este prevăzută în mod expres o excepție [precum cea de la articolul 4 alineatele (3) și (4) TFUE]. Dată fiind formularea sa, articolul 4 alineatul (1) TFUE califică în mod logic și competențele în materie de politică externă și de securitate comună (PESC) ca fiind competențe „partajate”, care, prin urmare, pot face obiectul dreptului preferențial de la articolul 2 alineatul (2): un rezultat care ar putea să fie deconcertant cel puțin pentru câteva state membre.

62. Multe dintre competențele exercitate de Uniunea Europeană continuă să privească ceea ce se întâmplă „pe plan intern” – altfel spus, pe teritoriul Uniunii. Anumite aspecte ale repartizării competențelor continuă în mod necesar să aibă implicații asupra acțiunii externe. Acest lucru este valabil atât pentru domeniile în care Uniunea Europeană beneficiază de competență exclusivă, cât și pentru domeniile care țin de competența partajată. Atunci când este realizată o astfel de acțiune externă, ea trebuie să respecte repartizarea convenită a competențelor între Uniunea Europeană și statele membre. Aceste principii trebuie să fie respectate în cazul tuturor acțiunilor realizate de Uniunea Europeană, indiferent dacă sunt interne sau externe²⁰.

63. Competența în domeniul uniunii vamale și competența în domeniul politicii comerciale comune [care sunt, ambele, enumerate la articolul 3 alineatul (1) TFUE ca fiind competențe exclusive ale Uniunii Europene] sunt recunoscute și formulate în mod detaliat la articolul 206 TFUE (uniunea vamală) și la articolul 207 TFUE (politica comercială comună), în partea a cincea din TFUE, intitulată „Acțiunea externă a Uniunii”. Competența în materie de politică comercială comună este unul dintre rarele exemple de competență pur externă a Uniunii. Deși articolul 207 alineatul (2) TFUE împuternicește Parlamentul European și Consiliul, hotărând prin regulamente în conformitate cu procedura legislativă ordinară, să adopte măsurile care definesc cadrul în care este pusă în aplicare politica comercială comună, asemenea regulamente sunt măsuri legate de acțiunea externă (destinate să reglementeze, prin intermediul unor acte legislative ale Uniunii, comerțul cu țările terțe). Competența *internă* echivalentă este competența privind apropierea legislațiilor prevăzută la articolele 114 și 115 TFUE în vederea reglementării pieței interne, care este calificată la articolul 4 alineatul (2) litera (a) TFUE ca fiind competență partajată.

64. Spre deosebire de articolul 3 alineatul (1) TFUE, care nu face referire în mod expres la competența *externă*, articolul 3 alineatul (2) TFUE prevede împrejurările în care „competența Uniunii este exclusivă în ceea ce privește încheierea unui acord internațional”. Cele patru²¹ motive prevăzute de autorii tratatului („în cazul în care această încheiere este prevăzută de un act legislativ al [Uniunii Europene]”, „[atunci când încheierea sa] este necesară pentru a permite [Uniunii Europene] să își exercite competența internă”, „în măsura în care aceasta ar putea aduce atingere normelor comune sau ar putea modifica domeniul de aplicare a acestora”) reflectă și mai ales codifică jurisprudența anterioară a Curții²². Articolul 216 TFUE (care cuprinde dispozițiile detaliate care reglementează situațiile în care Uniunea Europeană „poate încheia acorduri cu una sau mai multe țări terțe sau organizații internaționale”) reflectă și codifică de asemenea jurisprudența Curții referitoare la existența competenței externe a Uniunii și este în mod direct legat de repartizarea competențelor efectuată prin articolele 2-4 TFUE. Articolul 216 alineatul (1) TFUE prevede *existența* competenței externe a Uniunii, dar nu și caracterul său exclusiv – acesta din urmă este stabilit la articolul 3 alineatele (1) și (2) TFUE.

65. În acest context vom analiza în continuare mai detaliat competența externă.

20 — A se vedea, de exemplu, cu privire la principiul atribuirii, Avizul 2/94 (Aderarea Comunității la Convenția europeană a drepturilor omului) din 28 martie 1996, EU:C:1996:140, punctul 24, și Avizul 2/00 (Protocolul de la Cartagena privind biosecuritatea) din 6 decembrie 2001, EU:C:2001:664, punctul 5.

21 — Deși articolul 3 alineatul (2) prevede patru motive, din moment ce teza finală („ar putea aduce atingere normelor comune sau ar putea modifica domeniul de aplicare a acestora”) se referă la două posibilități, vom trata în continuare aceste ultime două variante împreună. Prin urmare, trimerile de mai jos la „al treilea motiv” întemeiat pe articolul 3 alineatul (2) TFUE vor trebui să fie interpretate ca incluzând ambele posibilități.

22 — Fiecare dintre aceste motive reflectă principiul atribuirii [a se vedea Avizul 1/13 (Aderarea unor state terțe la Convenția de la Haga) din 14 octombrie 2014, EU:C:2014:2303, punctul 67 și jurisprudența citată]. Primul motiv reflectă (în parte) Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 95, al doilea motiv rezumă Avizul 1/76 (Acord privind instituirea unui Fond european de imobilizare pentru navele de navigație interioară) din 26 aprilie 1977, EU:C:1977:63, punctul 3, al treilea și al patrulea motiv reflectă principiul (chiar dacă exprimat în termeni mai largi) stabilit în Hotărârea din 31 martie 1971, Comisia/Consiliul, 22/70, EU:C:1971:32, punctele 17 și 18 (denumită în continuare „Hotărârea AETR”). Pentru o analiză mai detaliată a principiului AETR, a se vedea punctele 120-131 de mai jos.

66. În ceea ce privește politica comercială comună, articolul 3 alineatul (1) litera (e) TFUE prevede că Uniunea are competență exclusivă în acest domeniu. Articolul 207 TFUE precizează că politica comercială comună „se întemeiază pe [...] încheierea de acorduri tarifare și comerciale privind [diferite domenii]”. Primul motiv întemeiat pe articolul 216 alineatul (1) arată că Uniunea Europeană poate încheia un acord internațional „în cazul în care se prevede astfel în tratate”. Prin urmare, *în măsura în care* un anumit subiect se încadrează în politica comercială comună (o chestiune spinoasă căreia îi este dedicată o mare parte a analizei efectuate în continuare în prezentele concluzii), Uniunea Europeană beneficiază de competență externă exclusivă pentru încheierea unui acord internațional cu privire la subiectul respectiv. Este posibil ca alte competențe exclusive enumerate la articolul 3 alineatul (1) TFUE să aibă legătură cu alte motive prevăzute la articolul 216 alineatul (1) TFUE, în special cu al doilea motiv („în cazul în care încheierea unui acord [...] este necesară pentru realizarea, în cadrul politicilor [Uniunii Europene], a unuia dintre obiectivele stabilite prin tratate”).

67. În cazul în care este aplicabil unul dintre motivele prevăzute la articolul 3 alineatul (2) TFUE și Uniunea Europeană beneficiază de competență externă în conformitate cu normele detaliate de la articolul 216 alineatul (1) TFUE care conferă competența de a încheia acorduri internaționale, această competență externă este exclusivă. Să analizăm pe scurt fiecare motiv în mod succesiv.

68. Mai întâi, putem identifica „un act juridic obligatoriu al [Uniunii Europene]” care prevede încheierea de către Uniunea Europeană a unui asemenea acord internațional [al treilea motiv întemeiat pe articolul 216 alineatul (1) TFUE]? În cazul unui răspuns afirmativ și dacă actul respectiv este un „act legislativ al [Uniunii Europene]” [primul motiv întemeiat pe articolul 3 alineatul (2) TFUE]²³, competența externă a Uniunii care rezultă din acesta va fi exclusivă²⁴.

69. În continuare, încheierea unui acord internațional „este necesară pentru realizarea, în cadrul politicilor [Uniunii Europene], a unuia dintre obiectivele stabilite prin tratate” [al doilea motiv întemeiat pe articolul 216 alineatul (1) TFUE]? În cazul unui răspuns afirmativ și dacă o competență internă a Uniunii Europene pur și simplu nu poate fi exercitată în practică fără a exista totodată o componentă externă [al doilea motiv întemeiat pe articolul 3 alineatul (2) TFUE], competența externă a Uniunii care rezultă de aici va fi de asemenea exclusivă. După cum reiese din jurisprudența anterioară Tratatului de la Lisabona, asemenea situații sunt rare, dar posibile²⁵.

23 — „Actul legislativ” este un act juridic adoptat prin procedură legislativă [articolul 289 alineatul (3) TFUE]. Cu privire la distincția între actele legislative și actele normative, a se vedea Hotărârea din 3 octombrie 2013, Inuit Tapiriit Kanatami și alții/Parlamentul și Consiliul, C-583/11 P, EU:C:2013:625. TUE interzice actele legislative în domeniul PESC: a se vedea articolul 24 alineatul (1) al doilea paragraf TUE.

24 — Aici din nou redactarea tratatului după Tratatul de la Lisabona este puțin neobișnuită. Ceea ce am prezentat în textul principal pare să fie interpretarea firească a celui de al treilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE coroborat cu primul motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE; și aceasta conduce în mod efectiv la concluzia potrivit căreia competența externă dobândită astfel de Uniunea Europeană are caracter exclusiv. Respectiva concluzie nu este însă ușor de conciliat cu formularea articolului 4 alineatul (4) TFUE. Să presupunem (de exemplu) că Uniunea Europeană ar adopta un act legislativ în domeniul cooperării pentru dezvoltare, care prevede încheierea unui acord internațional. Articolul 4 alineatul (4) TFUE prevede că Uniunea Europeană „dispune de competență pentru a întreprinde acțiuni și pentru a duce o politică comună” în domeniile cooperării pentru dezvoltare și ajutorului umanitar, dar „fără ca exercitarea acestei competențe să poată avea ca efect lipsirea statelor membre de posibilitatea de a-și exercita propria competență”. Dată fiind formularea în cauză, se poate spune în mod real că respectiva competență a Uniunii care rezultă astfel este întotdeauna exclusivă? [Articolul 4 alineatul (3) TFUE cuprinde o formulare în linii mari similară în ceea ce privește competențele în domeniile cercetării, dezvoltării tehnologice și spațiului, ridicând astfel aceeași problemă.]

25 — A se vedea în special Avizul 1/76 (Acord privind instituirea unui Fond european de imobilizare pentru navele de navigație interioară) din 26 aprilie 1977, EU:C:1977:63, punctele 1-3. În cazul acestuia, acordul în discuție urmărea raționalizarea situației economice a industriei căilor navigabile interioare într-o regiune geografică în care transportul pe căile navigabile interioare are o importanță deosebită în cadrul întregii rețele de transporturi internaționale (punctul 1). Curtea a considerat că este „[...] imposibilă realizarea integrală a obiectivului urmărit prin intermediul stabilirii unor norme comune în temeiul articolului 75 din Tratatul [CEE], din cauza participării tradiționale a navelor unei țări terțe, Elveția, la navigația pe căile navigabile principale în cauză, care sunt supuse sistemului libertății de navigație instituit prin acorduri internaționale de lungă durată” (punctul 2). Deși nu a afirmat în mod expres în avizul menționat că este exclusivă competența Uniunii care rezultă astfel, Curtea a interpretat în mod clar Avizul 1/76 în acest sens în jurisprudența ulterioară. A se vedea de exemplu Avizul 2/92 (A treia decizie revizuită a OCDE privind tratamentul național) din 24 martie 1995, EU:C:1995:83, punctul 32.

70. În sfârșit, a existat deja o activitate legislativă suficientă a Uniunii pentru ca Uniunea Europeană să aibă acum o competență externă exclusivă în virtutea „efectului AETR” care a fost codificat²⁶? Prin demonstrarea faptului că încheierea unui acord internațional „ar putea aduce atingere normelor comune sau ar putea modifica domeniul de aplicare a acestora”²⁷ sunt îndeplinite în mod automat condițiile celui de al patrulea motiv întemeiat pe articolul 216 alineatul (1) TFUE și ale celui de al treilea motiv întemeiat pe articolul 3 alineatul (2) TFUE și, în consecință, Uniunea Europeană are competență externă exclusivă.

71. Dacă nu beneficiază de competență externă exclusivă în virtutea articolului 3 TFUE, Uniunea Europeană deține o competență externă partajată în temeiul articolelor 2 și 4 TFUE (care reglementează competența partajată) și al articolului 216 TFUE (care conferă competență externă) *sau nu are nicio competență externă*, decât eventual o competență externă de susținere²⁸? În cazul de față, situația este mai complicată.

72. În primul rând, este necesar să verificăm dacă există în mod efectiv o competență partajată în temeiul articolului 4 TFUE. Presupunând că răspunsul la întrebarea menționată este afirmativ, vom analiza apoi articolul 216 alineatul (1) TFUE pentru a vedea dacă este prezent unul dintre motivele enumerate acolo care conferă Uniunii Europene competența de a încheia un acord internațional. Întrucât în această ipoteză nu există o competență externă exclusivă în temeiul articolului 3 alineatul (2) TFUE, este probabil ca primul, al doilea și al treilea motiv care sunt prevăzute la dispoziția respectivă să fie relevante. Articolul 4 TFUE coroborat cu articolul 216 alineatul (1) TFUE creează condițiile necesare pentru *existența* competenței externe partajate a Uniunii. Ce se poate spune atunci despre exercitarea sa?

73. Aici este necesar să revenim la articolul 2 alineatul (2) TFUE și la dreptul preferențial al Uniunii. Dacă Uniunea Europeană *nu* decide să își exercite dreptul menționat, competența externă – ca și competența internă – rămâne statelor membre și rezultă că acestea (iar nu Uniunea Europeană) vor fi competente să negocieze, să semneze și să încheie un acord internațional al cărui obiect intră în domeniul respectiv de competență partajată. Textul articolului 2 alineatul (2) TFUE poate fi interpretat însă în sensul că permite Uniunii Europene să își exercite dreptul preferențial în ceea ce privește atât competența externă, cât și competența internă.

74. Acceptarea acestei propuneri nu implică faptul că Uniunea Europeană beneficiază de un drept neîngrădit de a se prevala de competența externă în orice domeniu de competență partajată enumerat la articolul 4, independent de problema dacă a decis să exercite dreptul în cauză pe plan intern. În cadrul ședinței, Consiliul a subliniat că aspectul dacă Uniunea Europeană sau statele membre exercită competența externă pentru încheierea unui anumit acord internațional într-un domeniu de competență partajată este o „alegere politică”. În opinia noastră, garanțiile legale care stau la baza acestei alegeri politice rezidă în procedurile detaliate prevăzute la articolul 218 TFUE. Potrivit articolului 218 alineatul (2), „Consiliul autorizează începerea negocierilor, adoptă directivele de negociere, autorizează semnarea și încheie acordurile”. Alineatele următoare arată că începerea negocierilor [articolul 218 alineatul (3) TFUE], semnarea acordului [articolul 218 alineatul (5) TFUE] și încheierea sa [articolul 218 alineatul (6) TFUE] necesită, fiecare, decizii separate ale Consiliului – și anume decizii ale statelor membre acționând în calitate lor de membri ai Consiliului care autorizează instituția competentă a Uniunii să acționeze. Pe întreg parcursul procedurii, Consiliul hotărăște cu

26 — „Valoarea adăugată” anterior Tratatului de la Lisabona prin Hotărârea AETR a Curții a avut două aspecte: în primul rând, a creat o competență externă și, în al doilea rând, a calificat competența respectivă ca fiind exclusivă. În cazul în care un domeniu (definit în mod corespunzător) este reglementat de norme comune, acest fapt este suficient pentru a atrage aplicarea celui de al treilea motiv întemeiat pe articolul 3 alineatul (2) TFUE în privința domeniului în cauză. A se vedea și punctele 120-131 de mai jos.

27 — Formularea celui de al patrulea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE este „poate modifica domeniul de aplicare a acestora”, pe când a celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE este „în măsura în care aceasta ar putea aduce atingere normelor comune sau ar putea modifica domeniul de aplicare a acestora”. Considerăm că nu există niciun aspect important care să fie afectat de ușoara diferență de formulare dintre cele două dispoziții.

28 — A se vedea punctul 60 de mai sus.

majoritate calificată [articolul 218 alineatul (8) TFUE], iar încheierea acordului, în măsura în care constituie o exercitare a competenței externe a Uniunii, necesită în mod normal și consimțământul sau cel puțin consultarea Parlamentului European [articolul 218 alineatul (6) literele (a) și, respectiv, (b) TFUE].

75. Rezultă că un acord internațional cu privire la domenii care țin de competența externă partajată care este în final semnat și încheiat de Uniunea Europeană singură este total diferit ca noțiune de un acord internațional care vizează doar domenii care țin de competența externă exclusivă a Uniunii Europene. În primul caz, statele membre împreună (hotărând în calitate lor de membri ai Consiliului) au puterea de a conveni că Uniunea Europeană va decide *sau* de a insista să își exercite în continuare competența externă individuală. În cel de al doilea caz, ele nu au o asemenea posibilitate de alegere, întrucât competența externă exclusivă aparține deja Uniunii Europene.

76. Dacă un acord internațional este semnat atât de Uniunea Europeană, cât și de statele membre, atunci atât Uniunea Europeană, cât și statele membre sunt, din perspectiva dreptului internațional, părți la acordul menționat. Acest fapt va avea consecințe în special în ceea ce privește răspunderea pentru încălcarea acordului și dreptul la acțiune în urma unei asemenea încălcări. Prin urmare, din motive de transparență în cadrul Uniunii Europene și în interesul țării (sau țărilor) terțe cu care este încheiat acordul respectiv, pare să fie oportun ca astfel de decizii să arate foarte clar aspectele precise ale competenței partajate cu privire la care statele membre (hotărând în calitate lor de membri ai Consiliului) au convenit că vor fi exercitate de Uniunea Europeană, pe de o parte, și cele pe care le exercită (în continuare) statele membre, pe de altă parte. Considerăm că anexarea la acordul în cauză a unei declarații privind competențele nu ar fi lipsită de utilitate.

77. În sfârșit, atunci când un acord internațional este semnat atât de Uniunea Europeană, cât și de statele membre, fiecare stat membru rămâne liber, potrivit dreptului internațional, să pună capăt acordului respectiv în conformitate cu procedura de denunțare prevăzută în cuprinsul său. În fond, el participă la acord în calitate de stat suveran-parte, iar nu ca o simplă anexă a Uniunii Europene (iar faptul că este posibil ca Uniunea Europeană să fi jucat rolul principal la negocierea acordului este, în această privință, irelevant). Totuși, dacă statul membru ar proceda astfel, efectul articolului 216 alineatul (2) TFUE ar fi acela că – *în virtutea dreptului Uniunii* – el va continua să fie legat prin acordul respectiv în domeniile care sunt de competența Uniunii (întrucât este un stat membru al acesteia), cu excepția cazului în care și până la momentul în care Uniunea Europeană denunță acordul²⁹. Posibilitatea de a decide în mod independent ca un subiect de drept internațional reflectă deținerea în continuare a competenței internaționale de către statul membru; faptul că el rămâne parțial obligat să respecte acordul chiar dacă, hotărând potrivit dreptului internațional, îl denunță nu constituie un efect al dreptului internațional, ci al dreptului Uniunii.

78. Poziția este diferită atunci când statul membru beneficiază de competență exclusivă pentru una sau mai multe părți ale unui acord internațional (iar restul acordului ține de competența exclusivă sau partajată a Uniunii Europene): în asemenea situații, atât statele membre, cât și Uniunea Europeană trebuie să încheie acordul³⁰.

79. Totuși, admitând că este necesar un răspuns al Curții la a doua parte a cererii, trebuie Curtea să stabilească cine are competență pentru *fiecare* dispoziție în parte din ALSUES?

29 — Lăsăm deoparte chestiunea dacă, în cazul în care un stat membru se retrage în mod unilateral dintr-un acord încheiat atât de statele membre, cât și de Uniunea Europeană, fără inițierea prealabilă a unui dialog cu instituțiile Uniunii (în special cu Comisia și Consiliul), se poate considera că a fost încălcată astfel obligația de cooperare loială prevăzută la articolul 4 alineatul (3) TUE.

30 — În Concluziile prezentate în cauza Comisia/Consiliul (C-13/07, EU:C:2009:190, punctul 121), avocatul general Kokott a scris următoarele: „După cum o mică picătură de pastis poate face ca un pahar cu apă să devină lăptosă, dispozițiile individuale, oricât de secundare, dintr-un acord internațional întemeiat pe articolul 133 alineatul (5) primul paragraf CE pot face necesară încheierea unui acord în cazul căruia competența este partajată”. A se vedea și Hotărârea din 3 decembrie 1996, Portugalia/Consiliul, C-268/94, EU:C:1996:461, punctul 39 și jurisprudența citată.

80. În opinia noastră, nu trebuie.

81. Curtea a subliniat în Avizul 2/00 că, presupunând că competența pentru încheierea unui acord internațional este partajată între Uniunea Europeană și statele sale membre, întinderea precisă a competențelor exclusive ale Uniunii Europene, precum și a competențelor partajate (sau exclusive) ale statelor membre nu poate, ca atare, să aibă niciun efect asupra competenței Uniunii Europene de a încheia acordul respectiv și, mai general, asupra validității de fond sau de formă a deciziei acesteia de a-l încheia³¹. Scopul procedurii de la articolul 218 alineatul (11) TFUE este tocmai prevenirea complicațiilor care ar putea rezulta, atât la nivel internațional, cât și la nivelul Uniunii, dacă s-ar constata că decizia de încheiere a acordului este nevalidă³². Nu este de datoria Curții, în cadrul procedurii menționate, să ofere orientări specifice prin care să stabilească cine are competență pentru fiecare dispoziție în parte a acordului în cauză și cui îi revine responsabilitatea pentru executarea obligațiilor internaționale pe care acesta le implică³³.

82. În schimb, atunci când vom răspunde la a doua parte a cererii Comisiei vom analiza care sunt părțile din ALSUES în privința cărora Uniunea Europeană beneficiază de competență exclusivă [fie în temeiul articolului 3 alineatul (1) TFUE, fie al articolului 3 alineatul (2) TFUE], dacă există părți în cazul cărora competența este partajată cu statele membre (în temeiul articolului 4 TFUE) și dacă mai există și alte părți în privința cărora Uniunea Europeană nu beneficiază de competență. ALSUES este un acord foarte eterogen. Aceasta înseamnă că, în mod necesar, analiza în vederea stabilirii competenței și a naturii sale (exclusive sau partajate) va trebui (în funcție de context) să se concentreze pe un capitol individual sau pe grupuri de capitole ale ALSUES, pe o parte sau pe părți ale acordului respectiv ori, ocazional, pe o dispoziție individuală.

83. În pofida faptului că cererea privește doar repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre, unele observații scrise (în special cele ale Consiliului) sugerează că ar putea să existe și o problemă legată de procedura prin intermediul căreia Comisia a negociat ALSUES, iar acum propune semnarea sa. Deși directivele de negociere prevedeau negocierea unui acord mixt, Comisia a negociat ALSUES ca un acord doar între Uniunea Europeană și Singapore. Comisia a încălcat astfel articolul 218 alineatul (4) TFUE și principiul cooperării loiale reciproce prevăzut la articolul 13 alineatul (2) TUE?

84. În opinia noastră, nu este nici necesară, nici oportună în cadrul prezentei proceduri adoptarea unei poziții cu privire la această chestiune. Procedura prin intermediul căreia a fost negociat ALSUES nu afectează, ca atare, repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre pentru încheierea sa. Prin urmare, ea este în afara obiectului cererii formulate de Comisie. Nici (în principiu) nerespectarea normelor referitoare la procedura din dreptul Uniunii nu poate afecta validitatea acordului din perspectiva dreptului internațional³⁴. În consecință, nu vom mai analiza această chestiune.

31 — A se vedea în acest sens Avizul 2/00 (Protocolul de la Cartagena privind biosecuritatea) din 6 decembrie 2001, EU:C:2001:664, punctul 15.

32 — A se vedea printre altele Avizul 1/75 (Aranjamentul OCDE privind o normă referitoare la cheltuielile locale) din 11 noiembrie 1975, EU:C:1975:145, p. 1360 și 1361, Avizul 2/00 (Protocolul de la Cartagena privind biosecuritatea) din 6 decembrie 2001, EU:C:2001:664, punctele 6 și 17, și Avizul 2/13 (Aderarea Uniunii Europene la Convenția europeană a drepturilor omului) din 18 decembrie 2014, EU:C:2014:2454, punctul 145.

33 — A se vedea printre altele Avizul 2/00 (Protocolul de la Cartagena privind biosecuritatea) din 6 decembrie 2001, EU:C:2001:664, punctele 6 și 17.

34 — În conformitate cu articolul 46 alineatul (1) din Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor din 1969 (1155 UNTS 331, denumită în continuare „Convenția de la Viena din 1969”), „[f]aptul că a fost exprimat consimțământul său de a-și asuma obligații printr-un tratat cu încălcarea unei dispoziții din dreptul său intern referitoare la competența de a încheia tratate nu poate fi invocat de un stat ca viciu de consimțământ, cu excepția cazului în care această încălcare a fost vădită și privește o normă de importanță fundamentală din dreptul său intern”. O încălcare este vădită, potrivit articolului 46 alineatul (2), dacă „este în mod obiectiv evidentă pentru orice stat care s-ar comporta în asemenea împrejurări în conformitate cu practica obișnuită și cu buna-credință”. Articolul 46 din Convenția de la Viena din 1969 cu privire la dreptul tratatelor între state și organizații internaționale sau între organizații internaționale (care nu a intrat încă în vigoare) [25 ILM 543 (1986)] prevede norme similare.

85. De asemenea, este important să avem în vedere că cererea Comisiei *nu* are ca obiect compatibilitatea materială a (oricărei părți din) ALSUES cu tratatele. Astfel, nu se solicită Curții să analizeze, de exemplu, compatibilitatea unui mecanism SDIS cu tratatele. Acest tip de soluționare a litigiilor nu apare doar în ALSUES, ci și în alte acorduri în domeniul comerțului și al investițiilor care sunt în prezent negociate sau în curs de negociere de către Uniunea Europeană. În cauza de față, problema ridicată de mecanismul SDIS (și de alte forme de soluționare a litigiilor prevăzute de ALSUES) se reduce doar la întrebarea „*cine* poate decide”. Prin urmare, analiza noastră din prezentele concluzii nu aduce atingere unor asemenea probleme (dacă acestea există) care ar putea privi compatibilitatea materială a ALSUES, inclusiv a dispozițiilor referitoare la mecanismul SDIS, cu tratatele³⁵.

86. În sfârșit (și poate în mod evident), concluziile noastre în procedura de față se limitează la ALSUES. Astfel, ele nu aduc atingere repartizării competențelor între Uniunea Europeană și statele membre în cazul altor acorduri în domeniul comerțului și al investițiilor.

87. În cele ce urmează vom stabili mai întâi principiile de bază care guvernează repartizarea competențelor externe între Uniunea Europeană și statele membre și temeiul juridic al acțiunii Uniunii. Vom analiza apoi caracteristicile esențiale ale competenței exclusive exprese a Uniunii Europene în domeniul politicii comerciale comune [articolul 207 alineatul (1) TFUE], ale competenței sale exclusive implicite [articolul 3 alineatul (2) TFUE] și ale competenței sale partajate (articolul 4 TFUE) în privința acțiunii externe. În acest context general vom aborda apoi repartizarea competențelor în cazul aspectelor reglementate de ALSUES.

Repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre și temeiul juridic pentru încheierea ALSUES

88. În cadrul ședinței, a devenit clar faptul că poziția Consiliului și a mai multor state membre este aceea că repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre în ceea ce privește ALSUES trebuie mai întâi să fie stabilită, înainte de a determina, într-o etapă subsecventă, temeiul juridic pe care trebuie să se bazeze decizia Uniunii Europene privind semnarea și încheierea ALSUES.

89. Este evident că în speță nu se solicită Curții să se pronunțe asupra acestei chestiuni. Totuși, în opinia noastră, Consiliul și mai multe state membre înțeleg în mod eronat relația dintre principiile care guvernează repartizarea competențelor (externe) și cele care guvernează alegerea temeiului juridic al unei decizii a Uniunii.

90. Uniunea Europeană deține doar competențele care îi sunt atribuite³⁶. Prin urmare, ea trebuie să asocieze un act pe care îl adoptă unei dispoziții din tratat care o abilitază să aprobe acest act³⁷. Temeiul juridic respectiv trebuie să fie fondat pe elemente obiective, care pot fi supuse controlului jurisdicțional, printre care figurează finalitatea și conținutul actului³⁸.

35 — În această privință observăm că recent Curtea a primit o cerere de decizie preliminară care are ca obiect compatibilitatea cu articolul 18 primul paragraf, cu articolul 267 și cu articolul 344 TFUE a unei dispoziții legate de SDIS dintr-un acord bilateral de protecție a investițiilor dintre statele membre ale Uniunii Europene: a se vedea cauza C-284/16, Republica Slovacă/Achmea BV (pendinte în fața Curții).

36 — A se vedea articolul 4 alineatul (1) și articolul 5 alineatul (2) TUE. A se vedea și articolele 2-6 TFUE și analiza de la punctele 55-64 de mai sus.

37 — A se vedea printre altele Avizul 2/00 (Protocolul de la Cartagena privind biosecuritatea) din 6 decembrie 2001, EU:C:2001:664, punctul 5, și Hotărârea din 1 octombrie 2009, Comisia/Consiliul, C-370/07, EU:C:2009:590, punctul 47.

38 — A se vedea, mai recent, Hotărârea din 14 iunie 2016, Parlamentul/Consiliul, C-263/14, EU:C:2016:435, punctul 43 și jurisprudența citată.

91. În Avizul 1/08, Curtea a arătat că între caracterul, exclusiv sau neexclusiv, al competenței Uniunii Europene în vederea încheierii acordurilor și temeiul juridic la care trebuie să se recurgă în acest scop există o legătură indisolubilă³⁹. Astfel, problema dacă competența de a încheia un acord aparține exclusiv Uniunii Europene sau dacă o astfel de competență este partajată cu statele membre depinde în special de sfera de aplicare a dispozițiilor din dreptul Uniunii susceptibile să atribuie instituțiilor Uniunii prerogativa de a participa la un asemenea acord⁴⁰.

92. Prin urmare, stabilirea faptului că Uniunea Europeană este competentă să acționeze într-un anumit domeniu (și astfel identificarea temeiului juridic pentru o asemenea acțiune) este o condiție prealabilă pentru determinarea repartizării competențelor între Uniunea Europeană și statele membre, în conformitate cu articolele 3 și 4 TFUE, în privința unei anumite acțiuni externe⁴¹.

93. În ceea ce privește identificarea temeiului juridic, potrivit unei jurisprudențe constante, atunci când un acord al Uniunii Europene urmărește cel puțin două finalități sau are cel puțin două componente, dintre care una poate fi identificată ca fiind principală ori preponderentă, iar cealaltă (celelalte) nu este (sunt) decât accesorie (accesorii) sau are (au) un domeniu de aplicare extrem de limitat, Uniunea Europeană trebuie să încheie acordul respectiv pe baza unui temei juridic unic, și anume temeiul impus de finalitatea sau de componenta principală ori preponderentă⁴². Astfel, dacă finalitatea preponderentă a ALSUES este punerea în aplicare a politicii comerciale comune, iar alte aspecte ale acestuia trebuie să fie considerate în mod corespunzător ca fiind accesoriul necesar al componentei principale menționate sau ca având un domeniu de aplicare extrem de limitat, temeiul juridic material pentru încheierea acordului în cauză ar fi articolul 207 alineatul (1) TFUE⁴³. Ar rezulta atunci din articolul 3 alineatul (1) litera (e) TFUE că Uniunea Europeană are competență exclusivă pentru încheierea ALSUES⁴⁴.

94. Pe de altă parte, în cazul în care Curtea va stabili că ALSUES urmărește simultan mai multe obiective sau are mai multe componente care sunt legate în mod indisolubil, fără ca vreuna să fie accesorie în raport cu cealaltă, astfel că sunt aplicabile dispoziții diferite din tratate, decizia Uniunii Europene de încheiere a acestui acord trebuie să fie adoptată pe baza diferitor temeiuri juridice corespunzătoare⁴⁵.

95. În acest context vom aborda acum domeniul de aplicare al politicii comerciale comune în sensul articolului 207 TFUE.

39 — Avizul 1/08 (Acorduri de modificare a listelor de angajamente specifice în temeiul GATS) din 30 noiembrie 2009, EU:C:2009:739, punctul 111.

40 — Avizul 1/08 (Acorduri de modificare a listelor de angajamente specifice în temeiul GATS) din 30 noiembrie 2009, EU:C:2009:739, punctul 112 și jurisprudența citată.

41 — Aceasta rezultă din structura raționamentului Curții din Avizul 1/08 (Acorduri de modificare a listelor de angajamente specifice în temeiul GATS) din 30 noiembrie 2009, EU:C:2009:739.

42 — A se vedea, de exemplu, Hotărârea din 12 decembrie 2002, Comisia/Consiliul, C-281/01, EU:C:2002:761, punctul 43, și Hotărârea din 22 octombrie 2013, Comisia/Consiliul, C-137/12, EU:C:2013:675, punctul 76.

43 — A se vedea Avizul 1/08 (Acorduri de modificare a listelor de angajamente specifice în temeiul GATS) din 30 noiembrie 2009, EU:C:2009:739, punctul 166.

44 — A se vedea de exemplu Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 68, Hotărârea din 12 decembrie 2002, Comisia/Consiliul, C-281/01, EU:C:2002:761, punctul 43, Hotărârea din 22 octombrie 2013, Comisia/Consiliul, C-137/12, EU:C:2013:675, punctul 76, și Avizul 2/00 (Protocolul de la Cartagena privind biosecuritatea) din 6 decembrie 2001, EU:C:2001:664, punctele 37 și 44.

45 — Hotărârea din 14 iunie 2016, Parlamentul/Consiliul, C-263/14, EU:C:2016:435, punctul 44 și jurisprudența citată; a se vedea și Hotărârea din 10 ianuarie 2006, Comisia/Consiliul, C-94/03, EU:C:2006:2, punctul 51.

Articolul 207 alineatele (1), (5) și (6) TFUE

96. Curtea a clarificat competența exclusivă a Uniunii Europene în domeniul politicii comerciale comune cu mult timp înainte de intrarea în vigoare a articolului 3 alineatul (1) litera (e) TFUE, care confirmă acum în mod expres competența exclusivă a Uniunii Europene în privința acestei politici. Astfel, în primul aviz emis în temeiul actualului articol 218 alineatul (11) TFUE, Curtea a statuat că este justificată competența exclusivă în domeniul politicii comerciale comune întrucât a permite exercitarea de către statele membre a unor competențe paralele în domeniul respectiv „ar echivala cu recunoașterea faptului că, în relațiile cu țările terțe, statele membre pot adopta poziții care diferă de cele pe care [Uniunea Europeană] intenționează să le adopte și ar denatura astfel cadrul instituțional, ar pune sub semnul întrebării încrederea reciprocă în interiorul [Uniunii Europene] și ar împiedica-o pe aceasta din urmă să își îndeplinească sarcina sa de apărare a interesului comun”⁴⁶. Acest raționament este în concordanță cu construirea uniunii vamale care a fost instituită prin Tratatul de la Roma. Pe plan intern, această uniune constă în interdicția absolută privind taxele vamale la import și la export sau taxele cu efect echivalent între statele membre⁴⁷. Totodată, tratatele încredințează Uniunii Europene și instituțiilor sale sarcina de a apăra interesele comerciale ale Uniunii Europene pe plan extern. A permite punerea în aplicare de către statele membre a propriilor politici comerciale în raport cu restul lumii (și a urmăririi propriilor interese în acest context) în paralel cu acțiunile Uniunii Europene ar risca în mod clar să pună în pericol respectiva funcție esențială.

97. În prezenta procedură, Comisia invită Curtea să reexamineze jurisprudența sa anterioară referitoare la domeniul de aplicare al politicii comerciale comune. Cât de mult s-a extins domeniul de aplicare al politicii menționate în urma modificărilor introduse prin Tratatul de la Lisabona [în special în ceea ce privește aspectele comerciale ale proprietății intelectuale, investițiile străine directe, comerțul cu servicii, excepția legată de domeniul transporturilor de la articolul 207 alineatul (5) TFUE și limitele care rezultă din articolul 207 alineatul (6) TFUE]?

98. Anumite state membre au sugerat că, în urma Avizului 1/94 al Curții, nu mai este oportună considerarea politicii comerciale comune ca fiind „dinamică”.

99. Nu avem convingerea că este deosebit de util să dezbatem dacă politica comercială comună este sau nu este „dinamică”. Ceea ce contează este că articolul 207 alineatul (1) TFUE trebuie să fie interpretat într-un mod care respectă formularea acestei dispoziții și garantează totodată că Uniunea Europeană poate să pună în aplicare o politică comercială comună eficientă într-un mediu comercial internațional aflat într-o evoluție permanentă.

100. Suntem de acord cu punctul de vedere, exprimat de avocatul general Wahl în contextul procedurii de emitere a Avizului 3/15, că, întrucât practicile comerciale, tiparele și tendințele evoluează în timp, obiectul comerțului internațional nu poate să fie nici stabilit în mod abstract, nici identificat în mod static și rigid⁴⁸. Totuși, ceea ce trebuie considerat ca „politică comercială” sau „politică în domeniul investițiilor” în relațiile internaționale și ceea ce constituie politica comercială comună din perspectiva dreptului Uniunii nu reprezintă în mod necesar același lucru.

101. Curtea a subliniat de asemenea necesitatea de a garanta *eficiența* politicii comerciale comune a Uniunii Europene. În Avizul 1/78, Curtea a arătat că nu ar mai fi posibilă continuarea unei politici comerciale comune oportune dacă Uniunea Europeană nu ar fi în măsură să recurgă și la mijloace de acțiune care depășesc instrumentele destinate să aibă efecte doar asupra aspectelor tradiționale ale comerțului extern. O „politică comercială” înțeleasă în acest sens ar fi destinată să devină treptat

46 — Avizul 1/75 (Aranjamentul OCDE privind o normă referitoare la cheltuielile locale) din 11 noiembrie 1975, EU:C:1975:145, p. 1364. A se vedea și Hotărârea din 15 decembrie 1976, Donckerwolcke și Schou, 41/76, EU:C:1976:182, punctul 32.

47 — Articolul 30 TFUE.

48 — Concluziile avocatului general Wahl prezentate în procedura de emitere a Avizului 3/15 (Tratatul de la Marrakech pentru facilitarea accesului la operele publicate), EU:C:2016:657, punctul 43.

nesemnificativă⁴⁹ și ar împiedica astfel tot mai mult Uniunea Europeană să își îndeplinească rolul de partener în schimburile globale, atât prin relații bilaterale cu țări terțe, cât și prin acte multilaterale⁵⁰. Prin urmare, politica comercială comună nu se limitează la măsuri care urmăresc obiective comerciale. Ea poate cuprinde măsuri care urmăresc obiective care nu sunt pur comerciale, precum dezvoltarea⁵¹, politica externă și de securitate⁵² sau protecția mediului ori a sănătății umane⁵³, *cu condiția* ca în toate cazurile aceste măsuri să aibă totodată efecte directe și imediate asupra schimburilor comerciale. Interacțiunea dintre politica comercială comună și celelalte principii și obiective ale acțiunii externe a Uniunii Europene este recunoscută în mod expres la articolul 207 alineatul (1) ultima teză TFUE.

102. Aceasta nu înseamnă însă că domeniul de aplicare al politicii comerciale comune nu are limite. Nici faptul că o chestiune este reglementată într-un acord în domeniul comerțului (și al investițiilor) nu este suficient pentru ca respectiva chestiune să intre în sfera politicii comerciale comune. Acordurile sau dispozițiile care ar putea fi elaborate de alți subiecți de drept internațional ca parte a politicii în domeniul comercial sau al schimburilor comerciale nu se încadrează în mod necesar în definiția „politicii comerciale comune” din tratate. În ceea ce privește definirea politicii menționate, Curtea este limitată de formularea articolelor 206 și 207 TFUE.

103. Ceea ce contează din perspectiva articolului 207 TFUE este ca acțiunea, internă sau externă, a Uniunii Europene să aibă legătură *în mod special* cu schimburile comerciale internaționale, adică cu schimburile comerciale cu țări terțe (nu cu schimburile comerciale pe piața internă)⁵⁴, în sensul că este destinată în esență să promoveze, să faciliteze sau să guverneze schimburile comerciale și să aibă efecte directe și imediate asupra lor⁵⁵. Astfel, simpla împrejurare că un act al Uniunii este susceptibil de a avea anumite efecte asupra comerțului internațional nu este suficientă pentru ca acesta să se încadreze în politica comercială comună.

104. Atunci când facem distincție între angajamentele, internaționale, care intră în sfera politicii comerciale comune și cele al căror obiectiv principal este să îmbunătățească funcționarea pieței interne, este important să stabilim dacă scopul acordului este sau nu este în esență extinderea dincolo de teritoriul Uniunii Europene a apropierei legislațiilor statelor membre care este deja „realizată în mare măsură” de dreptul derivat al Uniunii referitor la schimburile comerciale de pe piața internă⁵⁶. Dacă aceasta este situația, se poate presupune că acordul în cauză urmărește promovarea comerțului internațional și, prin urmare, încheierea sa intră în sfera politicii comerciale comune. În schimb, atunci când această apropiere „internă” este tocmai obiectul acordului, scopul predominant al acestuia este să îmbunătățească funcționarea pieței interne și se află astfel în afara sferei politicii comerciale comune, chiar dacă ea produce efecte asupra comerțului internațional⁵⁷.

49 — Avizul 1/78 (Acordul internațional privind cauciucul natural) din 4 octombrie 1979, EU:C:1979:224, punctul 44, și Hotărârea din 26 martie 1987, Comisia/Consiliul, 45/86, EU:C:1987:163, punctul 20.

50 — A se vedea Concluziile avocatului general Wahl prezentate în procedura de emitere a Avizului 3/15 (Tratatul de la Marrakech pentru facilitarea accesului la operele publicate), EU:C:2016:657, punctul 43.

51 — Avizul 1/78 (Acordul internațional privind cauciucul natural) din 4 octombrie 1979, EU:C:1979:224, punctele 41-46.

52 — Hotărârea din 17 octombrie 1995, Werner, C-70/94, EU:C:1995:328, punctul 10, și Hotărârea din 17 octombrie 1995, Leifer și alții, C-83/94, EU:C:1995:329, punctul 11.

53 — Hotărârea din 29 martie 1990, Grecia/Consiliul, C-62/88, EU:C:1990:153, punctele 17-20, și Avizul 2/00 (Protocolul de la Cartagena privind biosecuritatea) din 6 decembrie 2001, EU:C:2001:664, punctul 40. A se vedea, mai recent, și Concluziile avocatului general Wahl prezentate în procedura de emitere a Avizului 3/15 (Tratatul de la Marrakech pentru facilitarea accesului la operele publicate), EU:C:2016:657, punctul 69.

54 — Hotărârea din 18 iulie 2013, Daiichi Sankyo și Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, punctul 50, și Hotărârea din 22 octombrie 2013, Comisia/Consiliul, C-137/12, EU:C:2013:675, punctul 56.

55 — A se vedea printre altele Hotărârea din 18 iulie 2013, Daiichi Sankyo și Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, punctele 51 și 52, precum și jurisprudența citată, și Hotărârea din 22 octombrie 2013, Comisia/Consiliul, C-137/12, EU:C:2013:675, punctele 57 și 58.

56 — Hotărârea din 22 octombrie 2013, Comisia/Consiliul, C-137/12, EU:C:2013:675, punctul 67.

57 — Această abordare este susținută de Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctele 44 și 45 (privind serviciile) și 59 și 60 (privind drepturile de proprietate intelectuală).

105. Mai multe părți sunt preocupate, fie în general, fie în contextul unui anumit capitol din ALSUES, că interpretarea largă a Comisiei în ceea ce privește domeniul de aplicare al politicii comerciale comune în urma intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona aduce atingere articolului 207 alineatul (6) TFUE.

106. În opinia noastră, articolul 207 alineatul (6) TFUE se referă doar la exercitarea competențelor care revin Uniunii Europene în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE. Acesta presupune ca respectiva competență să fi fost stabilită. Prin urmare, el nu poate să modifice competența externă exclusivă a Uniunii Europene în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE. Articolul 207 alineatul (6) TFUE impune două limitări, chiar dacă cea de a doua pare să fie o aplicație a celei dintâi.

107. În primul rând, exercitarea competenței în domeniul politicii comerciale comune nu poate să aducă atingere delimitării competențelor între Uniunea Europeană și statele membre. În opinia noastră, prima limitare menționată constituie o expresie a principiului atribuirii prevăzut la articolul 2 alineatele (1) și (2) TFUE și dezvoltat în continuare în Declarația nr. 18 în contextul delimitării competențelor⁵⁸. Altfel spus, exercitarea competenței exclusive a Uniunii Europene în privința politicii comerciale comune nu poate să modifice sau să aducă atingere în alt mod dispozițiilor din tratat referitoare la repartizarea competențelor în *alte* domenii, care nu intră în domeniul de aplicare al competenței în cauză (precum, de exemplu, comerțul pe piața internă). Interpretarea noastră de mai sus este confirmată de articolul 207 alineatul (2) TFUE, care prevede un temei juridic pentru adoptarea „[...] măsurilor care definesc cadrul în care este pusă în aplicare politica comercială comună”, în loc să afirme că Uniunea Europeană are competență exclusivă în cazul tuturor măsurilor care ar putea să trebuiască să fie adoptate în vederea îndeplinirii obligațiilor care rezultă dintr-un acord încheiat de Uniunea Europeană în exercitarea competenței sale exclusive în domeniul politicii comerciale comune.

108. Astfel, de exemplu, exercitarea de către Uniunea Europeană a competenței sale exclusive în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE cu privire la întregul Acord TRIPS⁵⁹ nu înseamnă că ea este competentă să reglementeze pe piața internă fiecare chestiune în parte vizată de acordul menționat. O asemenea exercitare nu poate modifica nici repartizarea competențelor externe între statele membre și Uniunea Europeană în cazul drepturilor de proprietate intelectuală în general.

109. În schimb, *nu* interpretăm prima limitare în sensul că exercitarea competenței Uniunii Europene în domeniul politicii comerciale comune depinde de aspectul dacă Uniunea Europeană are competență internă pe un anumit temei sau a exercitat competența respectivă⁶⁰. Mai precis, insistarea pe paralelismul dintre aspectul extern al politicii comerciale comune și aspectul intern al altor politici ale Uniunii nu găsește susținere în alte părți ale articolului 207 TFUE. Astfel, articolul 207 alineatul (4) TFUE confirmă în mod expres faptul că politica comercială comună poate să includă comerțul cu servicii culturale și audiovizuale și comerțul cu servicii sociale, de educație și de sănătate. Competențele interne ale Uniunii Europene în domeniul sănătății publice sunt însă limitate, întrucât ele doar completează acțiunile statelor membre⁶¹. Mai mult, acțiunea Uniunii trebuie să respecte responsabilitățile statelor membre legate de definirea politicii lor de sănătate și de organizarea și de prestarea de servicii de sănătate și de îngrijire medicală⁶².

58 — În această declarație se arată că, „în conformitate cu sistemul partajării competențelor între Uniune și statele membre, astfel cum este prevăzut în [TUE] și de [TFUE], orice competență care nu a fost atribuită Uniunii prin tratate aparține statelor membre”.

59 — A se vedea punctele 424-430 de mai jos.

60 — Pentru acest motiv, nu suntem de acord cu interpretarea pe care a dat-o avocatul general Kokott limitării care rezulta anterior din articolul 133 alineatul (6) CE. A se vedea Concluziile avocatului general Kokott prezentate în cauza Comisia/Consiliul, C-13/07, EU:C:2009:190, punctele 120-122 și 139-142. Potrivit avocatului general Kokott, sensul și scopul primului paragraf al dispoziției respective este „[...] în termeni foarte generali, realizarea unui paralelism între competențele interne și externe [ale Uniunii Europene] și împiedicarea intrării [Uniunii Europene] în angajamente externe pe care nu ar putea să le pună în aplicare pe plan intern din lipsa unor competențe suficiente”.

61 — A se vedea articolul 6 TFUE.

62 — A se vedea articolul 168 TFUE. Articolul 6 TFUE prevede că Uniunea este competentă, în ceea ce privește protecția și îmbunătățirea sănătății umane, să desfășoare acțiuni „de sprijinire, de coordonare sau completare a acțiunii statelor membre”.

110. A doua limitare impusă de articolul 207 alineatul (6) TFUE este aceea că exercitarea competențelor în domeniul politicii comerciale comune nu poate să implice armonizarea dispozițiilor actelor cu putere de lege și a normelor administrative ale statelor membre în măsura în care tratatele exclud o astfel de armonizare. După cum confirmă în mod expres articolul 207 alineatul (4) TFUE, această limitare nu înseamnă că politica comercială comună nu poate să acopere comerțul în domenii în care alte dispoziții din tratate interzic armonizarea (precum, de exemplu, domeniile privind politica socială, educația, sănătatea publică sau cultura)⁶³. Dimpotrivă, ea înseamnă că, prin exercitarea competențelor sale prevăzute la articolul 207 TFUE, Uniunea Europeană nu poate acționa astfel încât să eludeze interdicția privind armonizarea prevăzută în tratate. Prin urmare, limitarea menționată este o aplicație a primei limitări.

111. Prezenta procedură de emitere a unui aviz impune de asemenea Curții să interpreteze articolul 207 alineatul (5) TFUE, în special în legătură cu angajamentele privind transporturile incluse în capitolul opt din ALSUES („Servicii, stabilire și comerț electronic”) ⁶⁴. Potrivit dispoziției respective, negocierea și încheierea acordurilor internaționale în domeniul transporturilor sunt reglementate de titlul VI din partea a treia din TFUE, altfel spus, de dispozițiile din tratat referitoare la politica Uniunii Europene în domeniul transporturilor. Prin urmare, asemenea acorduri nu intră în sfera politicii comerciale comune.

112. Această excepție nu este nouă. Tratatul au păstrat întotdeauna politica în domeniul transporturilor în afara politicii comerciale comune. De fapt, excepția respectivă a fost cea care a determinat Curtea să stabilească, în Hotărârea AETR, principiul competențelor externe exclusive *implicite*, diferit de cel al competenței exclusive exprese în domeniul politicii comerciale comune ⁶⁵.

113. Deși Hotărârea AETR se referă la un acord care prevede norme privind siguranța, Curtea nu a reținut în Avizul 1/94 niciun motiv pentru a trage o concluzie diferită în cazul unor acorduri comerciale care se aplică și transporturilor, precum GATS ⁶⁶. Curtea a confirmat „ideea care stă la baza [Hotărârii AETR] potrivit căreia acordurile internaționale care reglementează chestiuni legate de transporturi nu sunt acoperite [de politica comercială comună]” ⁶⁷. Poziția menționată a rămas neschimbată în Tratatul de la Nisa ⁶⁸ și în Tratatul de la Lisabona ⁶⁹. Prin urmare, în ceea ce privește comerțul internațional cu servicii de transport, tratatele urmăresc „să mențină un paralelism de principiu între competența internă care se exercită prin adoptarea unilaterală a unor norme [ale Uniunii] și competența externă care se manifestă prin încheierea de acorduri internaționale, ambele competențe rămânând reglementate [...] în titlul din tratat care se referă în special la politica comună a transporturilor” ⁷⁰.

63 — A se vedea articolul 153 alineatul (2) litera (a), articolul 165 alineatul (4), articolul 168 alineatul (5) și, respectiv, articolul 167 alineatul (5) TFUE.

64 — A se vedea punctele 208-219 de mai jos.

65 — Hotărârea din 31 martie 1971, Comisia/Consiliul, 22/70, EU:C:1971:32, punctul 16.

66 — Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctele 49 și 50.

67 — Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 48.

68 — A se vedea articolul 133 alineatul (6) al treilea paragraf CE („Negocierea și încheierea acordurilor internaționale în domeniul transporturilor continuă să fie reglementate prin dispozițiile titlului V și ale articolului 300.”). Această dispoziție a exprimat voința autorilor Tratatului de la Nisa „de a menține o formă de *statu quo ante* în materie” [a se vedea Avizul 1/08 (Acorduri de modificare a listelor de angajamente specifice în temeiul GATS) din 30 noiembrie 2009, EU:C:2009:739, punctul 159].

69 — A se vedea articolul 207 alineatul (5) TFUE.

70 — Avizul 1/08 (Acorduri de modificare a listelor de angajamente specifice în temeiul GATS) din 30 noiembrie 2009, EU:C:2009:739, punctul 164.

114. Pentru acest motiv, aplicarea articolului 207 alineatul (5) TFUE nu este limitată la acordurile internaționale care vizează exclusiv sau predominant comerțul cu servicii de transport. După cum a considerat Curtea în Avizul 1/08, o concluzie diferită ar însemna ca dispozițiile unui acord internațional cu un obiect riguros identic să intre atât sub incidența politicii transporturilor, cât și a politicii comerciale, în funcție de simpla împrejurare că părțile contractante la acord au decis să nu se refere decât la comerțul cu servicii de transporturi sau că au convenit să se refere atât la un asemenea comerț, cât și la comerțul cu un tip sau cu un alt tip de servicii ori cu toate aceste servicii⁷¹.

115. În pofida domeniului de aplicare larg al articolului 207 alineatul (5) TFUE, considerăm că expresia „acorduri internaționale în domeniul transporturilor” nu trebuie să însemne că orice acord aplicabil transporturilor (altfel spus, în esență, serviciul de transportare a mărfurilor sau a persoanelor cu unul sau mai multe mijloace de transport dintr-un loc în altul) trebuie să fie exclus din politica comercială comună. Faptul că este posibil ca în practică anumite măsuri cu aplicabilitate generală să fie aplicate și în cazul transporturilor nu atrage în mod necesar incidența excepției de la articolul 207 alineatul (5) TFUE. Mai degrabă, un acord internațional în domeniul transporturilor este un acord care conține dispoziții care se referă în mod special la transporturi. Aceasta explică de ce Curtea s-a concentrat în Avizul 1/08 pe angajamentele specifice sectoarelor (și pe angajamentele pe orizontală care se aplicau în plus față de angajamentele respective) pentru a concluziona că erau îndeplinite condițiile pentru aplicarea excepției de la articolul 207 alineatul (5) TFUE.

116. Prezenta procedură arată că persistă o anumită incertitudine legată de domeniul de aplicare al articolului 207 alineatul (5) TFUE. Printre chestiunile care privesc angajamentele în domeniul comerțului cu *servicii de transport* se află și aspectul dacă excepția de la articolul 207 alineatul (5) TFUE acoperă stabilirea (astfel cum este definită în ALSUES) chiar dacă titlul VI din partea a treia din TFUE nu o vizează și dacă serviciile „auxiliare” serviciilor de transport intră sub incidența excepției. Vom aborda chestiunile menționate în analiza noastră referitoare la capitolul opt din ALSUES⁷².

Articolul 3 alineatul (2) TFUE

117. În cazul în care Uniunea Europeană nu are competență exclusivă expresă în conformitate cu articolul 3 alineatul (1) TFUE pentru încheierea unui acord internațional, ea poate totuși să beneficieze de o competență externă exclusivă implicită în temeiul articolului 3 alineatul (2) TFUE. Ambele alineate ale articolului 3 TFUE se referă în mod specific la repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre. Spre deosebire de articolul 3 alineatul (1) TFUE, articolul 3 alineatul (2) TFUE privește doar competența externă. Diferitele motive pe care le prevede implică însă toate în mod necesar exercitarea într-o anumită măsură a unei competențe interne.

118. Comisia invocă două motive în temeiul articolului 3 alineatul (2) TFUE pentru stabilirea competenței externe exclusive a Uniunii.

119. Pentru o parte a capitolului opt, privind serviciile, stabilirea și comerțul electronic⁷³, Comisia se întemeiază pe primul motiv prevăzut la articolul 3 alineatul (2) TFUE, potrivit căruia Uniunea Europeană are competență exclusivă „[...] în cazul în care această încheiere este prevăzută de un act legislativ al Uniunii”. În conformitate cu jurisprudența Curții, rațiunea care stă la baza dispoziției menționate este că pot exista situații în care, deși tratatele în sine nu stabilesc o competență externă a Uniunii Europene, normele comune prevăzute de instituții instituie o asemenea competență prin

71 — Avizul 1/08 (Acorduri de modificare a listelor de angajamente specifice în temeiul GATS) din 30 noiembrie 2009, EU:C:2009:739, punctul 163. Aceeași concluzie putea deja să fie trasă (deși doar în mod implicit) din Avizul 2/92 (A treia decizie revizuită a OCDE privind tratamentul național) din 24 martie 1995, EU:C:1995:83, punctul 27.

72 — A se vedea punctele 208-219 de mai jos.

73 — A se vedea punctele 221-224 de mai jos.

prevederea încheierii unor acorduri internaționale⁷⁴. În astfel de situații, Uniunea Europeană dobândește competență exclusivă pe baza normelor comune⁷⁵, întrucât permiterea încheierii de către statele membre a unor acorduri internaționale proprii ar fi de natură să pună în pericol acțiunea externă concertată în domeniile vizate de aceste norme ale Uniunii⁷⁶.

120. Pentru anumite părți ale ALSUES⁷⁷, Comisia se întemeiază pe al treilea motiv prevăzut la articolul 3 alineatul (2) TFUE. Potrivit motivului respectiv, Uniunea Europeană beneficiază de competență exclusivă pentru încheierea unui acord internațional „[...] în măsura în care aceasta ar putea aduce atingere normelor comune sau ar putea modifica domeniul de aplicare a acestora”. Motivul menționat corespunde criteriului stabilit de Curte în Hotărârea AETR pentru definirea „naturii angajamentelor internaționale pe care statele membre nu le pot încheia în afara cadrului instituțiilor Uniunii, în cazul în care normele comune ale Uniunii au fost adoptate pentru a realiza obiective ale tratatului”⁷⁸.

121. Așa-numitul „principiu AETR” oferă un temei care permite Uniunii Europene să dispună de o competență exclusivă implicită pentru încheierea unui acord internațional. El a fost elaborat inițial ținând cont, pe de o parte, de cerința din dreptul primar care impune ca statele membre să adopte toate măsurile corespunzătoare pentru asigurarea îndeplinirii obligațiilor care le revin în temeiul tratatelor sau care rezultă din acțiunile întreprinse de instituții și, pe de altă parte, de obligația statelor membre de a se abține de la adoptarea oricărei măsuri care ar putea să pună în pericol realizarea obiectivelor tratatelor⁷⁹. Prin urmare, Uniunea Europeană are competență externă exclusivă atunci când există riscul ca statele membre, acționând în afara cadrului instituțional al Uniunii, să își asume obligații internaționale care aduc atingere normelor comune sau care modifică domeniul de aplicare a acestora. Ar fi eludate astfel normele prevăzute în tratate pentru punerea în aplicare a politicilor Uniunii și, în consecință, ar fi pusă sub semnul întrebării însăși esența procesului de integrare europeană.

122. Jurisprudența Curții oferă anumite orientări privind modul în care se verifică dacă sunt îndeplinite condițiile pentru aplicarea celui de al treilea motiv. Trebuie să existe o analiză specifică a relației dintre acordul internațional propus și dreptul Uniunii în forma sa aflată în vigoare la data faptelor. În vederea realizării analizei respective și ținând cont de principiul atribuirii, revine părții care susține că deține competența externă exclusivă sarcina să dovedească existența acesteia⁸⁰.

123. Prima etapă a analizei menționate implică definirea domeniului vizat de acordul internațional astfel încât să fie identificate normele comune relevante. Obiectul acordului poate fi determinat luând în considerare conținutul și scopul său. În acest context, deși ar fi posibil ca, atunci când sunt analizate așa-numitele acorduri omogene, să fie descris întregul acord ca vizând „un domeniu”, iar apoi să se verifice dacă normele comune armonizează în totalitate domeniul în cauză sau dacă el este acoperit în mare parte de asemenea norme comune⁸¹, abordarea menționată nu poate fi transpusă atât de ușor în cazul unui acord precum ALSUES, care reglementează diverse „domenii” în capitole sau părți diferite din cadrul său.

74 — A se vedea printre altele Hotărârea din 5 noiembrie 2002, Comisia/Germania, C-476/98, EU:C:2002:631, punctul 109 și jurisprudența citată.

75 — Hotărârea din 5 noiembrie 2002, Comisia/Germania, C-476/98, EU:C:2002:631, punctul 108 și jurisprudența citată.

76 — A se vedea în acest sens Avizul 1/03 (Noua Convenție de la Lugano) din 7 februarie 2006, EU:C:2006:81, punctele 45, 121 și 122.

77 — A se vedea punctele 225-268 de mai jos.

78 — Hotărârea din 4 septembrie 2014, Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:2151, punctul 66.

79 — Hotărârea din 31 martie 1971, Comisia/Consiliul, 22/70, EU:C:1971:32, punctul 21. Aceste obligații sunt consacrate acum la articolul 4 alineatul (3) al doilea și al treilea paragraf TUE.

80 — Hotărârea din 4 septembrie 2014, Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:2151, punctul 75.

81 — Astfel, abordarea menționată ar putea fi aplicată în ceea ce privește Convenția Consiliului Europei privind protecția drepturilor organismelor de radiodifuziune (Hotărârea din 4 septembrie 2014, Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:2151, punctele 78-103) sau Tratatul de la Marrakech pentru facilitarea accesului la operele publicate al persoanelor nevăzătoare, cu deficiențe de vedere sau cu dificultăți de citire a materialelor imprimate [a se vedea Concluziile avocatului general Wahl prezentate în procedura de emitere a Avizului 3/15 (Tratatul de la Marrakech pentru facilitarea accesului la operele publicate), EU:C:2016:657, punctele 137-154].

124. Argumentele Comisiei din prezenta procedură suscită o nouă întrebare. Al treilea motiv prevăzut la articolul 3 alineatul (2) TFUE se aplică doar atunci când instituțiile Uniunii au adoptat deja „norme comune” în exercitarea competențelor legislative ale Uniunii Europene sau dispozițiile tratatelor în sine pot să constituie de asemenea, în anumite condiții, „norme comune”? Potrivit Comisiei, competența exclusivă a Uniunii Europene în ceea ce privește dispozițiile din ALSUES referitoare la alte tipuri de investiții decât investițiile străine directe rezultă din „normele comune” cuprinse în însuși articolul 63 TFUE. Vom aborda această chestiune în analiza noastră referitoare la capitolul nouă secțiunea A din ALSUES⁸².

125. A doua etapă este identificarea normelor comune care există în domeniu. Nu este însă necesar ca domeniul de aplicare al acordului internațional și normele comune să coincidă în totalitate⁸³. Ar putea fi suficient ca domeniul în care se încadrează acordul internațional să fie reglementat în mare parte de normele comune în cauză⁸⁴. Normele comune relevante pot să includă nu doar legislația aplicabilă domeniului concret vizat de acord, ci și legislația care are un domeniu de aplicare mai larg⁸⁵. Nu contează nici dacă aceste norme comune se află (sau nu se află) în unul și același instrument juridic al Uniunii⁸⁶.

126. Normele comune nu sunt doar acele norme care reglementează situațiile care implică un element din afara Uniunii și au deci o dimensiune externă⁸⁷. În vederea identificării normelor comune, este necesar să se analizeze atât dreptul Uniunii astfel cum este în vigoare, cât și perspectivele de evoluție ale acestor norme, în măsura în care evoluția respectivă este previzibilă la momentul realizării analizei⁸⁸.

127. Argumentele părților privind stabilirea normelor comune care sunt relevante pentru aplicarea principiului AETR în domeniul serviciilor de transport și al altor tipuri de investiții decât investițiile străine directe sugerează că există mai multe neînțelegeri legate de „normele comune”. Prezenta procedură oferă Curții oportunitatea să furnizeze clarificările necesare⁸⁹.

128. A treia etapă implică analizarea efectelor, eventuale, ale încheierii acordului internațional asupra normelor comune relevante. Nu este necesar să arătăm că *există* asemenea efecte: riscul de a se aduce atingere normelor comune sau de a fi modificat domeniul de aplicare al acestora este suficient⁹⁰. Un astfel de risc există atunci când angajamentele asumate prin acordul internațional intră sub incidența normelor comune⁹¹. Nu este necesar să demonstrăm o eventuală contradicție, altfel spus, un conflict între acordul internațional și normele comune⁹².

82 — A se vedea punctele 350-359 de mai jos.

83 — Hotărârea din 4 septembrie 2014, Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:2151, punctul 69 și jurisprudența citată, și Hotărârea din 26 noiembrie 2014, Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399, punctul 30. În această etapă a analizei se face distincție între criteriul prevăzut la articolul 3 alineatul (2) TFUE și identificarea domeniilor în care „a fost exercitat dreptul preferențial” prin acțiunea Uniunii în cadrul competențelor partajate.

84 — Hotărârea din 4 septembrie 2014, Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:2151, punctul 70 și jurisprudența citată, și Hotărârea din 26 noiembrie 2014, Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399, punctul 31.

85 — A se vedea de exemplu Hotărârea din 4 septembrie 2014, Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:2151, punctul 81.

86 — A se vedea de exemplu Hotărârea din 4 septembrie 2014, Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:2151, punctul 82.

87 — A se vedea de exemplu Avizul 1/03 (Noua Convenție de la Lugano) din 7 februarie 2006, EU:C:2006:81, punctul 172.

88 — Avizul 1/13 (Aderarea unor state terțe la Convenția de la Haga) din 14 octombrie 2014, EU:C:2014:2303, punctul 74 și jurisprudența citată, și Hotărârea din 26 noiembrie 2014, Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399, punctul 33.

89 — A se vedea punctele 234 și 349-361 de mai jos.

90 — Hotărârea din 4 septembrie 2014, Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:2151, punctul 68 și jurisprudența citată.

91 — Hotărârea din 4 septembrie 2014, Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:2151, punctul 68 și jurisprudența citată.

92 — Hotărârea din 4 septembrie 2014, Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:2151, punctul 71 și jurisprudența citată.

129. Atunci când normele comune armonizează în totalitate domeniul reglementat de acordul internațional⁹³, competența exclusivă pentru încheierea acordului respectiv este ușor de stabilit. Se prezumă că prin angajamentele internaționale asumate prin încheierea acordului în cauză se aduce atingere normelor armonizate.

130. Atunci când armonizarea este doar parțială, faptul că un acord internațional (sau o parte sau unele părți din acesta) privește un domeniu care este „reglementat în mare parte” de norme ale Uniunii nu conduce în sine în mod automat la concluzia că Uniunea Europeană are competență exclusivă pentru a negocia întregul acord internațional (sau partea sa relevantă) fără să se verifice dacă se aplică principiul AETR. Totul depinde de conținutul angajamentelor asumate și de eventuala lor legătură cu normele Uniunii⁹⁴.

131. Protocolul nr. 25 privind exercitarea competențelor partajate nu aduce atingere principiilor pe care tocmai le-am prezentat. Acest protocol se referă doar la articolul 2 alineatul (2) TFUE. Scopul său unic este definirea domeniului de aplicare al exercitării de către Uniunea Europeană a unei competențe partajate cu statele membre. El precizează că domeniul de aplicare al exercitării competențelor amintite „include doar acele elemente care sunt reglementate de respectivul act al Uniunii și, prin urmare, nu include întregul domeniu”. Așadar, Protocolul nr. 25 nu poate fi interpretat în sensul că limitează domeniul de aplicare al competenței externe exclusive a Uniunii Europene în cazurile menționate la articolul 3 alineatul (2) TFUE, astfel cum a fost clarificat în jurisprudență⁹⁵.

132. În acest context vom analiza acum repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre în ceea ce privește ALSUES.

Obiectivele ALSUES și definițiile generale relevante pentru acesta (capitolul unu din ALSUES⁹⁶)

Argumente

133. Potrivit *Comisiei*, capitolul unu ține în totalitate de politica comercială comună. Comisia susține că obiectivele generale stabilite la articolele 1.1 și 1.2 din ALSUES se încadrează, în mare măsură, în limitele obiectivelor politicii comerciale comune prevăzute la articolul 206 TFUE. Obiectivele ALSUES sunt doar în mod marginal mai largi decât cele ale politicii comerciale comune. Atunci când aceasta este situația, obiectivele respective se încadrează totuși în limitele obiectivelor TFUE [în special ale articolului 63 alineatul (1), ale articolului 91 și ale articolului 100 TFUE].

134. *Celelalte părți* nu au prezentat argumente speciale referitoare la capitolul unu.

Analiză

135. În opinia noastră, Uniunea Europeană deține competență exclusivă, în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE, pentru a decide să instituie o zonă de liber schimb în concordanță cu articolul XXIV din GATT 1994 și cu articolul V din GATS⁹⁷, precum și pentru a conveni că obiectivele ALSUES sunt liberalizarea și facilitarea comerțului și a investițiilor. Asemenea chestiuni se încadrează în mod clar în politica comercială comună.

93 — Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 96.

94 — Am prezentat deja acest punct de vedere în Concluziile noastre în cauza Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:224, punctele 104-111.

95 — Hotărârea din 4 septembrie 2014, Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:2151, punctul 73.

96 — A se vedea punctul 2 din anexa la prezentele concluzii.

97 — O chestiune separată este aceea dacă toate aspectele reglementate de capitolul din ALSUES privind serviciile (capitolul opt) țin în mod efectiv de competența exclusivă a Uniunii Europene. A se vedea punctele 195-268 de mai jos.

136. Mai mult, dispozițiile care enumeră definițiile general aplicabile au un caracter pur accesoriu. Dispozițiile menționate nu sunt de natură să modifice repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre în ceea ce privește celelalte dispoziții din ALSUES.

137. Prin urmare, concluzionăm că respectivul capitol unu ține în întregime de competența exclusivă a Uniunii Europene în temeiul articolului 207 TFUE.

Comerțul cu mărfuri (capitolele doi-șase din ALSUES⁹⁸ și Protocolul nr. 1 la ALSUES⁹⁹)

Argumente

138. În opinia *Comisiei*, capitolele doi-șase țin în totalitate de politica comercială comună.

139. Comisia susține că toate dispozițiile din capitolul doi se referă în mod specific la comerțul internațional cu mărfuri, întrucât ele urmăresc să liberalizeze comerțul cu mărfuri între părți și să aibă un efect direct și imediat asupra comerțului respectiv. Aceasta este situația atât în cazul dispozițiilor din capitolul menționat privind tarifele, la care face referire articolul 207 alineatul (1) TFUE, cât și în cazul dispozițiilor netarifare, care reproduc, încorporează prin trimitere sau dezvoltă dispozițiile existente din GATT 1994 și din alte acorduri multilaterale privind comerțul cu mărfuri (și astfel, după cum a considerat Curtea în Avizul 1/94, se încadrează în mod automat în politica comercială comună).

140. Comisia prezintă argumente similare referitoare la capitolul trei [articolul 207 alineatul (1) TFUE reglementează „măsurile de protecție comercială, printre care și cele care se adoptă în caz de dumping și de subvenții”], la capitolul patru (întrucât facilitează comerțul cu mărfuri prin furnizarea unui cadru pentru prevenirea, identificarea și eliminarea barierelor inutile în calea comerțului, care intră în domeniul de aplicare al Acordului BTC) și la capitolul cinci (având în vedere că urmărește să reducă la minimum efectele negative ale măsurilor SPS privind comerțul). Acordul privind punerea în aplicare a articolului VI din Acordul General pentru Tarife și Comerț 1994 (denumit în continuare „Acordul antidumping”), Acordul privind subvențiile și măsurile compensatorii (denumit în continuare „Acordul SMC”), Acordul privind măsurile de salvagardare, Acordul BTC și Acordul SPS fac parte, toate, din acordurile multilaterale privind comerțul cu mărfuri, care, în conformitate cu Avizul 1/94, intră sub incidența politicii comerciale comune.

141. În sfârșit, capitolul șase se referă de asemenea în mod specific la comerțul internațional, întrucât urmărește să faciliteze comerțul cu mărfuri și să asigure controale vamale eficiente. Comisia adaugă că cele mai multe dintre dispozițiile din capitolul respectiv corespund dispozițiilor mai detaliate cu același obiect din Acordul OMC privind facilitarea comerțului, care de acum a fost introdus în anexa 1A la acordul menționat¹⁰⁰. Potrivit *Comisiei*, nici statele membre, nici celelalte instituții nu contestă competența exclusivă a Uniunii Europene în ceea ce privește acest nou acord OMC.

142. *Parlamentul* este de acord în esență cu poziția *Comisiei*.

143. Deși *Consiliul* și aproape toate statele membre nu au prezentat niciun argument specific legat de capitolele doi-șase, potrivit unui stat membru, competența exclusivă a Uniunii Europene nu acoperă cooperarea vamală prevăzută la articolul 6.1.1 a doua teză din ALSUES. Articolul 206 TFUE face referire doar la înființarea unei uniuni vamale în conformitate cu articolele 28-32 TFUE. Prin urmare, el nu vizează articolul 33 TFUE, care prevede un temei juridic pentru adoptarea de „[...] măsuri în vederea consolidării cooperării vamale între statele membre și între acestea și *Comisie*”. În plus,

98 — A se vedea punctele 3-12 din anexa la prezentele concluzii.

99 — A se vedea punctul 131 din anexa la prezentele concluzii.

100 — Textul acordului în cauză este disponibil la adresa https://www.wto.org/english/tratop_e/tradfa_e/tradfa_e.htm

rezultă din articolul 6 litera (g) TFUE, după cum confirmă articolul 197 alineatul (2) TFUE (dispoziția unică a titlului XXIV privind „Cooperarea administrativă”), că, în cazul cooperării administrative, Uniunea Europeană este competentă doar să sprijine, să coordoneze sau să completeze acțiunea statelor membre.

Analiză

144. Capitolele doi-șase acoperă diferite aspecte ale reglementării comerțului cu mărfuri. Chestiunile la care se referă capitolele respective și tipul de obligații prevăzute de acestea corespund într-o anumită măsură anumitor acorduri OMC referitoare la comerțul cu mărfuri.

145. Înainte de intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, politica comercială comună includea deja comerțul cu mărfuri. În Avizul 1/94, Curtea a concluzionat că (ceea ce era pe atunci) Comunitatea Europeană avea, în temeiul articolului 113 din Tratatul CE, competență exclusivă pentru încheierea „acordurilor multilaterale privind comerțul cu mărfuri”, altfel spus, a acordurilor incluse în anexa 1A la Acordul OMC (denumite în continuare „acordurile din anexa 1A”)¹⁰¹. Această anexă cuprinde GATT 1994, dar și alte 12 acorduri. Curtea a concluzionat că toate acordurile din anexa 1A intră sub incidența politicii comerciale comune, fără a examina fiecare acord în parte¹⁰². Prin urmare, toate au fost considerate ca fiind legate în mod specific de comerțul internațional prin faptul că urmăreau în esență să promoveze, să faciliteze sau să reglementeze schimburile comerciale și aveau efecte directe și imediate asupra comerțului. Cele mai multe acorduri din anexa 1A la Acordul OMC cuprind obligații care privesc, printre altele, accesul pe piață, tratamentul național și alte forme de reglementare internă, transparența, căile de atac judiciare și administrative, precum și stabilirea unui echilibru între obiectivele comerciale și cele necomerciale. Domeniul de aplicare al unora dintre aceste acorduri este definit în funcție de tipul de mărfuri (de exemplu, Acordul privind agricultura și Acordul privind produsele textile și confecțiile), altele se aplică anumitor tipuri de instrumentele comerciale (de exemplu, Acordul BTC, Acordul privind măsurile de investiții legate de comerț, Acordul antidumping, Acordul SMC și Acordul privind măsurile de salvagardare), unor măsuri comerciale care au un anumit obiectiv (de exemplu, Acordul SPS) sau anumitor etape ale procesului de import sau de export [de exemplu, Acordul privind aplicarea articolului VII din Acordul general pentru tarife și comerț din 1994 (denumit în continuare „Acordul privind valoarea în vamă”), Acordul privind controalele înainte de expediere, Acordul privind regulile de origine și Acordul privind procedurile în materie de licențe de import].

146. Prin urmare, reiese cu claritate din Avizul 1/94 că Uniunea Europeană beneficiază de competență exclusivă în ceea ce privește chestiunile reglementate de acordurile respective și obligațiile asumate prin acestea¹⁰³. Poziția menționată rămâne aceeași după Tratatul de la Lisabona, care nu a modificat prezentarea politicii comerciale comune în măsura în care aceasta se referă la comerțul cu mărfuri.

147. Considerăm în acest context că, fără îndoială, capitolele doi-cinci privesc în mod specific comerțul cu mărfuri. Obiectul lor corespunde în esență chestiunilor reglementate de anumite acorduri din anexa 1A la Acordul OMC care țin de competența exclusivă a Uniunii Europene în domeniul politicii comerciale comune. Astfel, capitolul doi se referă la obiectul articolelor I, II și XI din GATT 1994, care cuprind obligațiile esențiale legate de accesul pe piață în cazul comerțului cu mărfuri. Chestiunile reglementate în capitolul trei corespund dispozițiilor din GATT 1994 privind antidumpingul,

101 — Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 34.

102 — Curtea a analizat unele dintre acordurile în cauză (Acordul privind agricultura, Acordul SPS și Acordul BTC) din perspectiva argumentelor concrete invocate de părți în legătură cu acestea. A se vedea Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctele 28-33.

103 — Poziția era aceeași în conformitate cu GATT 1947, în măsura în care Comunitatea Europeană și-a asumat treptat competențe exercitate anterior de statele membre. A se vedea Hotărârea din 12 decembrie 1972, International Fruit Company și alții, 21/72-24/72, EU:C:1972:115, punctul 18, și Hotărârea din 3 iunie 2008, The International Association of Independent Tanker Owners și alții, C-308/06, EU:C:2008:312, punctele 48 și 49.

subvențiile și garanțiile și acordurilor corespunzătoare mai specifice (Acordul antidumping, Acordul privind subvențiile și măsurile compensatorii și Acordul privind garanțiile) din anexa 1A la Acordul OMC. Capitolele patru și cinci se referă la barierele netarifare vizate de regulile de la articolul III din GATT 1994 („tratamentul național”) și de regulile mai specifice care se găsesc în Acordul BTC și în Acordul SPS, incluse de asemenea în anexa 1A la Acordul OMC.

148. Aceste chestiuni privesc procesul referitor la transportul mărfurilor peste granițe, la acordarea liberului de vamă și la vămuirea acestora, precum și tratamentul lor în cadrul unei piețe. Ele sunt legate astfel *în mod specific* de comerțul internațional.

149. În plus, normele care urmăresc să faciliteze procesul menționat (esențial pentru importul și exportul de mărfuri) și să facă procesul în cauză și normele care reglementează tratamentul mărfurilor respective în cadrul unei piețe mai transparente, mai previzibile, mai eficace și mai eficiente din punctul de vedere al costurilor promovează, facilitează sau reglementează schimburile comerciale și au efecte directe și imediate asupra comerțului¹⁰⁴.

150. Această concluzie este valabilă și în cazul cooperării vamale prevăzute în capitolul șase și al dispozițiilor suplimentare în materie vamală care se găsesc în Clauza interpretativă 3, precum și al normelor din Clauza interpretativă 4 cu privire la recunoașterea reciprocă a programelor referitoare la operatorii economici autorizați (ambele clauze interpretative se referă la capitolul șase).

151. Capitolul șase se referă la procedurile vamale, la determinarea valorii în vamă și la facilitarea comerțului (reglementate parțial de GATT 1994), la Acordul privind valoarea în vamă și la recentul Acord OMC privind facilitarea comerțului. Formele de cooperare prevăzute în capitolul șase corespund într-o anumită măsură celor aplicabile în domeniul vamal în temeiul GATT 1994 și al Acordului privind valoarea în vamă. Aceste din urmă acorduri prevăd totodată, pe lângă dispozițiile generale referitoare la publicare¹⁰⁵, consultări asupra chestiunilor care țin de administrarea sistemului de determinare a valorii în vamă¹⁰⁶. Mai mult, la un nivel mai general, GATT 1994 și acordurile din anexa 1A prevăd multe forme de cooperare similare care au ca obiect diferite chestiuni legate de comerțul cu mărfuri¹⁰⁷. Asemenea dispoziții nu au împiedicat Curtea să concluzioneze, în Avizul 1/94, că acordurile respective intră în totalitate sub incidența politicii comerciale comune¹⁰⁸.

152. Nu putem fi de acord cu argumentul formal bazat pe o distincție, în ceea ce privește comerțul cu mărfuri în cadrul pieței interne, între dispozițiile tratatului care reglementează uniunea vamală (articolele 30-32 TFUE) și, respectiv, cooperarea vamală (articolul 33 TFUE). Este adevărat că articolul 206 TFUE, care stabilește obiectivele uniunii vamale, face trimitere doar la articolele 28-32 TFUE. Motivul este însă că ele sunt dispoziții care *instituie* uniunea vamală. Nu acesta este scopul unei dispoziții precum articolul 33 TFUE, care oferă un temei juridic pentru adoptarea de reglementări în vederea consolidării cooperării vamale în interiorul Uniunii Europene. Prin urmare, nu se poate trage în mod judicios nicio concluzie referitoare la domeniul de aplicare al politicii comerciale comune pe baza faptului că articolul 206 TFUE nu face trimitere în mod expres la articolul 33 TFUE. Nici articolul 6 litera (g) și nici articolul 197 TFUE nu au efect asupra domeniului de aplicare al politicii în cauză. Dispozițiile menționate reglementează în termeni generali cooperarea administrativă

104 — A se vedea și punctele 510-512 de mai jos.

105 — A se vedea articolul 12 din Acordul privind valoarea în vamă și articolul X:1 din GATT 1994.

106 — A se vedea articolul 18 alineatul (1) și articolul 19 din Acordul privind valoarea în vamă.

107 — A se vedea, de exemplu, articolul IX:6 din GATT 1994 (cooperarea în vederea împiedicării utilizării denumirilor comerciale în anumite moduri), articolul XV din GATT 1994 (cooperarea, consultarea și schimbul de informații cu FMI în ceea ce privește acordurile de schimb), articolul XXV din GATT 1994 (acțiunea comună a părților contractante), articolul XXXVIII din GATT 1994 (acțiunea comună în vederea atingerii obiectivelor precizate la articolul XXXVI privind comerțul și dezvoltarea), articolul 4 alineatul (2) din Acordul SPS (consultarea în scopul realizării acordurilor privind recunoașterea echivalenței măsurilor SPS menționate), articolul 7 din Acordul SPS și anexa B la acesta (transparența și schimbul de informații), articolul 10 din Acordul BTC (schimbul de informații).

108 — A se vedea Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 34.

dintre statele membre și dintre acestea și Uniunea Europeană. În consecință, ele nu aduc atingere competenței exclusive a Uniunii Europene de a include în politica comercială comună măsuri care urmăresc îmbunătățirea cooperării administrative cu țările terțe în cazul chestiunilor care țin de politica respectivă.

153. În sfârșit, analiza noastră referitoare la capitolele doi-șase se aplică și Protocolului nr. 1 privind definiția noțiunii „produse originare” și metodele de cooperare administrativă. Protocolul menționat are ca obiect regulile de origine. Este clar că el este legat *in mod specific* de comerțul internațional cu mărfuri.

154. Prin urmare, concluzionăm că respectivele capitole doi-șase țin în întregime de competența exclusivă a Uniunii Europene în domeniul politicii comerciale comune, în temeiul articolului 207 TFUE.

155. Vom aborda acum dispozițiile capitolului opt. Întrucât capitolul șapte (Bariere netarifare în calea comerțului și a investițiilor în producerea de energie regenerabilă) și capitolul treisprezece (Comerț și dezvoltare durabilă) ridică probleme similare legate de domeniul de aplicare al politicii comerciale comune și de relația dintre obiectivele comerciale și cele necomerciale¹⁰⁹, vom analiza mai târziu capitolul șapte împreună cu capitolul treisprezece.

Servicii, stabilire și comerț electronic (capitolul opt din ALSUES¹¹⁰)

Argumente

Argumente generale

156. *Comisia* arată că secțiunea A stabilește obiectivele și domeniul de aplicare ale capitolului opt din ALSUES. Secțiunile B-D din capitolul respectiv țin de competența exclusivă a Uniunii Europene întrucât domeniul lor de aplicare corespunde celui al angajamentelor privind prima, a doua, a treia și a patra modalitate de prestare a serviciilor prevăzute de GATS, care este acoperit de articolul 207 alineatul (1) TFUE. În conformitate cu articolul I:2 literele (a)-(d) din GATS, aceste patru modalități constau în furnizarea unui serviciu: (a) de pe teritoriul unei țări membre (OMC) către teritoriul oricărei alte țări membre (OMC) (denumită în continuare „prima modalitate” sau „prestare transfrontalieră”); (b) pe teritoriul unei țări membre (OMC) către un consumator al oricărei alte țări membre (OMC) (denumită în continuare „a doua modalitate” sau „consum în străinătate”); (c) de un furnizor de servicii al unei țări membre (OMC), prin prezența comercială pe teritoriul oricărei alte țări membre (OMC) (denumită în continuare „a treia modalitate” sau „prezență comercială”) și (d) de un furnizor de servicii al unei țări membre (OMC) prin prezența unor persoane fizice dintr-o țară membră (OMC) pe teritoriul oricărei alte țări membre (OMC) (denumită în continuare „a patra modalitate” sau „prezența unor persoane fizice”).

157. *Comisia* susține că în cazul fiecărei subsecțiuni a secțiunii E din capitolul opt („Cadrul de reglementare”) există o legătură suficient de strânsă cu comerțul internațional.

158. În ceea ce privește *dispozițiile de aplicare generală* (subsecțiunea 1), *Comisia* se întemeiază pe o comparație cu dispozițiile din GATS și cu o serie de instrumente fără caracter obligatoriu adoptate de diferite organisme ale OMC. *Comisia* adaugă că articolul 8.16 din ALSUES, privind *recunoașterea reciprocă a calificărilor*, ține de politica comercială comună întrucât facilitează accesul pe piață al

109 — A se vedea punctele 467-504 de mai jos.

110 — A se vedea punctele 19-51 din anexa la prezentele concluzii.

prestatorilor de servicii străini, iar Curtea a confirmat faptul că asemenea obligații din GATS fac parte din politica comercială comună. Articolul 8.17 din ALSUES, privind *transparența*, prevede obligații care sunt uzuale în acordurile comerciale internaționale și sunt similare cu cele care rezultă din articolele III:1 și III:4 din GATS. Incertitudinile legate de măsurile aplicabile care reglementează acțiunile comerciale ar putea determina prestatorii de servicii să renunțe la accesul pe piețele străine.

159. În materie de *reglementare internă* (subsecțiunea 2), Comisia susține în esență că subsecțiunea respectivă impune condiții care garantează că cerințele și procedurile privind obținerea de autorizații și de calificări nu afectează comerțul internațional. Scopul lor este similar cu cel al articolului VI:4 din GATS, care urmărește să garanteze că asemenea criterii și proceduri, chiar dacă nu sunt discriminatorii, nu constituie bariere inutile în calea comerțului cu servicii. În plus, obligația prevăzută la articolul 8.19.3 din ALSUES, referitoare la menținerea sau la instituirea unor instanțe judiciare, arbitrale sau administrative sau a unor proceduri care să asigure controlul deciziilor, este similară cu cea de la articolul VI:2 litera (a) din GATS.

160. Mai mult, dispozițiile speciale privind *serviciile informatice, serviciile poștale, serviciile de telecomunicații și serviciile financiare* (subsecțiunile 3, 4, 5 și 6), dintre care unele reafirmă angajamentele asumate prin GATS sau se bazează pe acestea, țin de asemenea de competența Uniunii Europene în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE.

161. Secțiunea F conține în principal declarații de intenție. Singura obligație materială (de la articolul 8.58 din ALSUES) interzice impunerea unor taxe vamale, ceea ce constituie o chestiune care se încadrează în mod clar în politica comercială comună.

162. *Parlamentul și Consiliul* nu au prezentat argumente specifice legate de dispozițiile din capitolul opt care *nu* se referă la transporturi¹¹¹.

163. Statele membre se concentrează în special pe dispoziții specifice precum cele care reglementează serviciile financiare și recunoașterea reciprocă a calificărilor profesionale.

164. Mai multe state membre susțin că subsecțiunea 6, privind serviciile financiare, nu se încadrează în totalitate în politica comercială comună a Uniunii Europene. Directiva 2014/65/UE privind piețele instrumentelor financiare (denumită în continuare „Directiva MiFiD II”)¹¹², care trebuie să intre în vigoare în ianuarie 2017, armonizează doar anumite aspecte ale prestării de servicii financiare și de servicii în materie de investiții de către resortisanții țărilor terțe.

165. Nici normele care reglementează recunoașterea reciprocă a calificărilor profesionale nu se încadrează în politica comercială comună. În primul rând, contrar argumentului Comisiei, simplul fapt că o chestiune are un impact asupra relațiilor comerciale externe sau este guvernată de legislația economică internațională nu este suficient pentru ca ea să intre sub incidența politicii comerciale comune. În al doilea rând, Directiva 2005/36/CE privind recunoașterea calificărilor profesionale¹¹³ nu aduce atingere competenței exclusive a statelor membre în ceea ce privește recunoașterea calificărilor profesionale obținute în afara teritoriului Uniunii Europene. De asemenea, în domeniul transportului maritim, normele comune adoptate, în special prin Directiva 96/50/CE a Consiliului (privind condițiile de obținere a brevetelor naționale de comandant de navă) și prin Directiva 2008/106/CE (privind

111 — A se vedea, pentru argumente referitoare la transporturi, punctele 168-194 de mai jos.

112 — Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 15 mai 2014 privind piețele instrumentelor financiare și de modificare a Directivei 2002/92/CE și a Directivei 2011/61/UE (JO 2014, L 173, p. 349).

113 — Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 (JO 2005, L 255, p. 22, Ediție specială, 05/vol. 8, p. 3), cu modificările ulterioare.

nivelul minim de formare a navigatorilor)¹¹⁴, prevăd doar norme minime care nu pot fi afectate de articolul 8.16 din ALSUES. În al treilea rând, Comisia nu ține cont de faptul că GATS (în special articolul VII:1) nu impune țărilor membre OMC recunoașterea calificărilor profesionale ale țărilor terțe sau încheierea unor acorduri internaționale în această privință.

166. În plus, modul în care trebuie să fie realizată liberalizarea în temeiul ALSUES, în special în domeniul stabilirii, va afecta sau ar putea afecta serviciile de sănătate și sociale, în cazul cărora statele membre rămân competente. Acest fapt este incompatibil cu articolul 207 alineatul (6) TFUE. Comisia susține totodată în mod eronat că dispozițiile referitoare la comerțul electronic conțin doar declarații de intenție.

167. În sfârșit, Comisia nu poate să invoce articolul 216 TFUE pentru a justifica existența competenței partajate în domenii care nu țin de competența exclusivă a Uniunii Europene. Comisia nu a arătat necesitatea încheierii ALSUES în vederea realizării unuia dintre obiectivele menționate în tratate.

Argumente privind transporturile

168. *Comisia* abordează separat obligațiile prevăzute în capitolul opt care se referă în mod specific la *transporturi* (în Lista angajamentelor specifice a Uniunii Europene din anexa 8-A și în subsecțiunea 7 a secțiunii E, privind serviciile de transport maritim internațional).

169. Comisia arată că, deși o parte foarte importantă a schimburilor comerciale dintre Singapore și Uniunea Europeană în cinci sectoare ale transporturilor vizate de ALSUES (aerian, feroviar, rutier, pe căile navigabile interioare și maritim) au loc în a treia modalitate (stabilire), dispozițiile referitoare la stabilirea prestatorilor de servicii de transport nu se încadrează în domeniul de aplicare al articolului 207 alineatul (5) TFUE. Motivul este că stabilirea în cazul serviciilor de transport nu intră sub incidența titlului VI din partea a treia din TFUE [coroborat cu articolul 58 alineatul (1) TFUE], la care face trimitere articolul 207 alineatul (5), iar nicio normă din tratate nu exclude aplicarea dispozițiilor privind libertatea de stabilire în domeniul transporturilor. Comisia realizează aici o analogie cu distincția dintre, pe de o parte, libera prestare a serviciilor de transport prevăzută de dreptul derivat adoptat în conformitate cu partea a treia titlul VI TFUE, care se limitează la prima, la a doua și la a patra modalitate, și, pe de altă parte, libertatea de stabilire prevăzută la articolul 49 și următoarele TFUE.

170. Comisia susține că, în cazul angajamentelor din ALSUES care se încadrează în excepția de la articolul 207 alineatul (5) TFUE, competența exclusivă a Uniunii Europene decurge din al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE. Acțiunea externă a statelor membre ar risca să afecteze normele comune adoptate în domeniul serviciilor de transport, care este în mare parte reglementat prin norme comune. În situația în care Curtea nu va fi de acord și va aprecia că este necesară analizarea angajamentelor pentru fiecare sector al transporturilor în mod individual, cel puțin angajamentele din ALSUES cu privire la transportul maritim internațional, la transportul feroviar și la transportul rutier, precum și la anumite servicii auxiliare țin de competența exclusivă a Uniunii Europene.

171. În legătură cu *serviciile de transport aerian*, Comisia arată că, în cazul serviciilor de reparație și de întreținere a aeronavelor pe durata cărora aeronava este retrasă din exploatare, în cazul vânzării și al comercializării serviciilor de transport aerian și în cazul sistemelor informatizate de rezervare (care intră sub incidența secțiunilor B și C), competența exclusivă a Uniunii Europene se întemeiază parțial pe articolul 207 alineatul (1) TFUE și parțial pe primul și pe al doilea motiv de la articolul 3

114 — Directiva Consiliului din 23 iulie 1996 privind armonizarea condițiilor de obținere a brevetelor de comandant de navă pentru transportul de mărfuri și călători pe căile navigabile interioare din Comunitate (JO 1996, L 235, p. 31, Ediție specială, 06/vol. 2, p. 208) și Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind nivelul minim de formare a navigatorilor (JO 2008, L 323, p. 33).

alineatul (2) TFUE. În ceea ce privește serviciile de reparație și de întreținere a aeronavelor, articolul 12 din Regulamentul (CE) nr. 216/2008¹¹⁵ are în vedere încheierea unui acord de către Uniunea Europeană [primul motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE]. Referitor la vânzarea și la comercializarea serviciilor de transport aerian, Comisia susține că acestea nu implică în sine transportul de pasageri sau de mărfuri, în consecință, se încadrează în politica comercială comună. Serviciile privind sistemele informatizate de rezervare sunt reglementate pe larg de norme comune, în special de Regulamentul (CE) nr. 80/2009¹¹⁶, și, prin urmare, țin de competența exclusivă a Uniunii Europene potrivit celui de al treilea motiv prevăzut la articolul 3 alineatul (2) TFUE.

172. Din cauza poziției geografice a Uniunii Europene și a Republicii Singapore, relevanța practică pe care o prezintă prima, a doua și a patra modalitate este limitată.

173. Astfel, în cazul specific al *transporturilor pe căile navigabile interioare*, nu există în practică nicio exercitare a competenței externe prin intermediul ALSUES.

174. În ceea ce privește *transportul feroviar*, Uniunea Europeană nu a acceptat angajamente legate de prima și de a patra modalitate, asumându-și angajamente complete doar cu privire la a doua modalitate. Acestea sunt, în orice caz, accesorii în raport cu angajamentele asumate prin ALSUES în domeniul transporturilor sau al politicii comerciale comune. În cazul prestării de servicii de transport feroviar de către o filială a unei societăți din Singapore stabilită într-un stat membru către un alt stat membru (a treia modalitate), Directiva 2012/34/UE autorizează prestarea gratuită de servicii în interiorul Uniunii de către operatori stabiliți într-un stat membru, fără a prevedea cerințe referitoare la cetățenia deținătorilor filialei¹¹⁷. Prin urmare, această chestiune este reglementată prin norme comune.

175. În cazul *transportului rutier*, Uniunea Europeană a acceptat angajamente limitate pentru transportul de pasageri și de mărfuri. Nu au fost asumate angajamente referitoare la prima modalitate. În schimb, Uniunea Europeană și-a asumat un angajament complet (fără rezerve) privind a doua modalitate și un angajament cu rezerve privind a patra modalitate. La fel ca în cazul transportului feroviar, angajamentele asumate prezintă o relevanță practică limitată. În orice caz, angajamentul specific referitor la a doua modalitate este accesoriu în raport cu celelalte angajamente din cadrul ALSUES. În ceea ce privește prestarea de asemenea servicii de către o filială a unei societăți din Singapore stabilită într-un stat membru către un alt stat membru (a treia modalitate), Regulamentul (CE) nr. 1072/2009¹¹⁸ și Regulamentul (CE) nr. 1073/2009¹¹⁹ coroborate cu Regulamentul (CE) nr. 1071/2009¹²⁰ prevăd norme comune referitoare la condițiile pentru stabilirea operatorilor de transport rutier în Uniunea Europeană. Întrucât aceste regulamente se aplică indiferent de cetățenia deținătorilor filialei, prestarea transfrontalieră de servicii de transport rutier de către societăți stabilite în Uniunea Europeană este reglementată în mare parte prin norme comune. Uniunea Europeană deține astfel competență externă exclusivă corespunzătoare în temeiul articolului 3 alineatul (2) TFUE. În sfârșit, în ceea ce privește a patra modalitate în legătură cu transportul rutier, Comisia invocă

115 — Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 20 februarie 2008 privind normele comune în domeniul aviației civile și instituirea unei Agenții Europene de Siguranță a Aviației și de abrogare a Directivei 91/670/CEE a Consiliului, a Regulamentului (CE) nr. 1592/2002 și a Directivei 2004/36/CE (JO 2008, L 79, p. 1), cu modificările ulterioare.

116 — Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 14 ianuarie 2009 privind un cod de conduită pentru sistemele informatizate de rezervare și de abrogare a Regulamentului (CEE) nr. 2299/89 al Consiliului (JO 2009, L 35, p. 47).

117 — Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 21 noiembrie 2012 privind instituirea spațiului feroviar unic european (JO 2012, L 343, p. 32).

118 — Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 21 octombrie 2009 privind normele comune pentru accesul la piața transportului rutier internațional de mărfuri (JO 2009, L 300, p. 72).

119 — Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 21 octombrie 2009 privind normele comune pentru accesul la piața internațională a serviciilor de transport cu autocarul și autobuzul și de modificare a Regulamentului (CE) nr. 561/2006 (JO 2009, L 300, p. 88).

120 — Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 21 octombrie 2009 de stabilire a unor norme comune privind condițiile care trebuie îndeplinite pentru exercitarea ocupației de operator de transport rutier și de abrogare a Directivei 96/26/CE a Consiliului (JO 2009, L 300, p. 51).

aceleași argumente ca în cazul transportului maritim¹²¹. În practică, o societate de transport rutier din Singapore ar putea să trimită personal-cheie (cel mai probabil persoane transferate în cadrul aceleiași companii¹²²) către unitatea creată într-un stat membru. În situația menționată, Directiva 2014/66/UE reglementează intrarea și șederea acestor resortisanți ai unor țări terțe în contextul unui transfer în cadrul aceleiași companii¹²³. În orice caz, aceste angajamentele sunt accesorii în raport cu angajamentele Uniunii Europene referitoare la prestarea serviciilor de transport rutier în a treia modalitate (pentru care Uniunea Europeană are competență exclusivă¹²⁴).

176. În legătură cu *transportul maritim*, Comisia susține că normele comune se găsesc în Regulamentul (CEE) nr. 4055/86 al Consiliului¹²⁵, care guvernează cel puțin o parte importantă a prestărilor de servicii de transport maritim între statele membre și țările terțe. El guvernează și tratamentul resortisanților țărilor terțe (și anume al anumitor companii maritime care sunt stabilite în țări terțe). Spre deosebire de reglementările aplicabile transportului aerian, Regulamentul nr. 4055/86 se aplică anumitor companii maritime din țări terțe¹²⁶. Regulamentul în cauză nici nu este limitat la transportul maritim din interiorul Uniunii. Mai mult, el se aplică prestării (transfrontaliere) de servicii de transport maritim de către filialele societăților din Singapore stabilite într-un stat membru din statul membru respectiv către un alt stat membru.

177. În ceea ce privește a patra modalitate, Comisia susține că în practică o societate de transport maritim din Singapore va trimite personal-cheie (cel mai probabil persoane transferate în cadrul aceleiași companii) către unitatea creată într-un stat membru. În situația menționată, Directiva 2014/66/UE guvernează condițiile de intrare și de ședere a resortisanților țărilor terțe în contextul unui transfer în cadrul aceleiași companii. În orice caz, angajamentul referitor la a patra modalitate constituie accesoriul necesar al angajamentului referitor la a treia modalitate, în cazul căruia Uniunea Europeană deține competență exclusivă¹²⁷.

178. Comisia adaugă că serviciile portuare, care sunt supuse articolului 8.56.6 din ALSUES (inclus în subsecțiunea 7), nu au fost liberalizate pentru prestatorii străini de astfel de servicii. Motivul este că Uniunea Europeană nu a acceptat angajamente în Lista sa. Articolul 8.56.6 din ALSUES se limitează doar să detalieze în continuare obligația legată de tratamentul național în cazul transportului maritim internațional, în măsura în care acesta este liberalizat.

179. În ceea ce privește *serviciile auxiliare transportului maritim, transportului pe căile navigabile interioare, transportului feroviar și transportului rutier*, Comisia susține că unele dintre serviciile menționate nu sunt servicii de transport. Astfel, ele se încadrează în politica comercială comună a Uniunii Europene. Tocmai aceasta este situația în cazul serviciilor de vamuire. În legătură cu întreținerea și cu reparația echipamentului pentru transportul maritim, pentru transportul pe căile navigabile interioare, pentru transportul feroviar și pentru transportul rutier, Comisia susține că serviciile respective sunt acoperite de angajamentele Uniunii Europene în materie de servicii comerciale. Prin urmare, ele se încadrează în politica comercială comună.

121 — A se vedea punctul 177 de mai jos.

122 — A se vedea articolul 8.13 din ALSUES.

123 — Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 15 mai 2014 privind condițiile de intrare și de ședere a resortisanților țărilor terțe în contextul unui transfer în cadrul aceleiași companii (JO 2014, L 157, p. 1).

124 — A se vedea punctul 169 de mai sus.

125 — Regulamentul din 22 decembrie 1986 de aplicare a principiului libertății de a presta servicii în transporturile maritime între state membre și între state membre și țări terțe (JO 1986, L 378, p. 1, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 173).

126 — Articolul 1 alineatul (2) din Regulamentul nr. 4055/86 al Consiliului.

127 — Comisia invocă Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 51, și Avizul 1/08 (Acorduri de modificare a listelor de angajamente specifice în temeiul GATS) din 30 noiembrie 2009, EU:C:2009:739, punctul 166.

180. În cazul în care Curtea va considera că anumite dispoziții din ALSUES referitoare la serviciile de transport nu țin de competențele exclusive ale Uniunii Europene, Comisia susține că aceste dispoziții intră sub incidența competențelor partajate ale Uniunii Europene întrucât, în conformitate cu al doilea motiv prevăzut la articolul 216 alineatul (1) TFUE, angajamentele internaționale în cauză sunt necesare pentru realizarea unui obiectiv al tratatelor. Comisia face referire în special la obiectivul privind stabilirea de norme comune aplicabile serviciilor de transport între Uniunea Europeană și țările terțe menționat la articolul 91 alineatul (1) TFUE.

181. *Parlamentul* susține că anumite servicii (precum stocarea și depozitarea, expedierea de mărfuri, împingerea și remorcarea) sunt auxiliare serviciilor de transport maritim și, prin urmare, trebuie să fie tratate în același mod ca serviciile respective. Parlamentul mai arată că angajamentele referitoare la a patra modalitate (prezența temporară a persoanelor fizice) sunt necesare pentru asigurarea unui drept efectiv de stabilire. Astfel, este necesar ca regimul juridic al prestării de servicii în a patra modalitate să îl urmeze pe cel al celei de a treia modalități și, în consecință, el trebuie să fie de asemenea în afara domeniului de aplicare al excepției stabilite la articolul 207 alineatul (5) TFUE. În cazul în care serviciile prestate în a patra modalitate vor fi analizate însă în mod autonom, angajamentele corespunzătoare intră totuși sub incidența articolului 207 alineatul (1) TFUE întrucât prezența temporară a persoanelor fizice este reglementată de dispozițiile din tratat privind intrarea și șederea resortisanților țărilor terțe pe teritoriul statelor membre, iar nu de dispozițiile referitoare la politica în domeniul transporturilor din partea a treia titlul VI TFUE. În legătură cu transportul maritim, Parlamentul a adăugat că, în urma adoptării Regulamentului nr. 4055/86, Uniunea Europeană deține competență exclusivă în privința acordurilor de împărțire a încărcăturilor.

182. *Consiliul* și multe *state membre* susțin că nu există un temei pentru excluderea stabilirii în materie de transporturi din domeniul de aplicare al articolului 207 alineatul (5) TFUE. Nici dispozițiile titlului VI privind transporturile, nici jurisprudența nu sugerează că stabilirea în materie de transporturi este în totalitate în afara domeniului de aplicare al acestor dispoziții. Articolul 58 alineatul (1) TFUE nu susține interpretarea articolului 207 alineatul (5) TFUE care a fost adoptată de Comisie. Deși este adevărat că nu există nicio dispoziție similară referitoare la dreptul de stabilire, o asemenea dispoziție nu există nici în cazul liberei circulații a lucrătorilor și al liberei circulații a capitalurilor. Interpretarea Comisiei ar limita titlul privind transporturile la chestiunile legate de libera prestare a serviciilor. În orice caz, articolul 58 alineatul (1) TFUE nu se află în titlul privind transporturile. Ar fi incompatibil cu structura tratatelor ca o dispoziție care reduce în mod semnificativ domeniul de aplicare al titlului privind transporturile să nu figureze în însuși titlul în cauză. Consiliul și multe state membre menționează exemple de acte legislative ale Uniunii Europene care sunt întemeiate pe articolul 91 alineatul (1) sau pe articolul 100 alineatul (2) TFUE și care reglementează libertatea de stabilire sau libera circulație a lucrătorilor în domeniul transporturilor¹²⁸.

183. Consiliul susține că întinderea chestiunilor legate de transport vizate de ALSUES este mult mai largă decât sugerează Comisia. Consiliul și multe state membre au adăugat că relevanța practică a unei dispoziții din ALSUES (în special în ceea ce privește căile navigabile interioare, căile ferate și drumurile) nu afectează repartizarea competențelor externe. Nici întinderea unei chestiuni nu devine mai limitată în urma rezervelor asumate de Uniunea Europeană în beneficiul unor state membre individuale¹²⁹ (de exemplu în cazul serviciilor de închiriere sau de leasing fără operatori legate de nave, aeronave sau alte echipamente de transport de pe Lista angajamentelor specifice a

128 — Aceste exemple includ Directiva 2012/34, Directiva 2005/45/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 privind recunoașterea reciprocă a brevetelor navigatorilor eliberate de statele membre și de modificare a Directivei 2001/25/CE (JO 2005, L 255, p. 160) și Regulamentul nr. 1071/2009.

129 — În observațiile lor, părțile nu s-au concentrat pe procedurile interne care au determinat Uniunea Europeană să ajungă la un acord cu Singapore asupra condițiilor acestor rezerve.

Uniunii Europene sau în cazul întreținerii și al reparației navelor, a echipamentelor de transport feroviar, a autovehiculelor, a motocicletelor, a snowmobilelor și a echipamentelor pentru transportul rutier, precum și în cazul întreținerii și al reparației aeronavelor și a părților acestora de pe lista menționată).

184. Potrivit Consiliului, Comisia nu a dovedit că sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 3 alineatul (2) TFUE pentru toate dispozițiile în materie de transporturi din capitolul opt. Astfel, printre domeniile care nu țin de competența exclusivă a Uniunii Europene se află: (i) serviciile auxiliare transportului rutier, feroviar și pe căile navigabile interioare, precum și multe dintre serviciile auxiliare serviciilor de transport maritim; (ii) serviciile de transport maritim cu nave care arborează pavilionul unei țări terțe, serviciile de transport maritim prestate în a treia modalitate și serviciile de transport maritim prestate în a patra modalitate în cazul vânzătorilor de servicii pentru întreprinderi și al persoanelor aflate în vizită de afaceri în scopuri de stabilire; (iii) serviciile de transport pe căile navigabile interioare; (iv) serviciile de transport feroviar prestate în a doua modalitate și întreținerea și reparația echipamentelor de transport feroviar urban și suburban; (v) serviciile de transport rutier prestate în a doua modalitate și cele prestate în a patra modalitate în cazul vânzătorilor de servicii pentru întreprinderi și al persoanelor aflate în vizită de afaceri în scopuri de stabilire și (vi) recunoașterea reciprocă a calificărilor profesionale. Chiar dacă Curtea ar fi de acord cu interpretarea restrictivă a articolului 207 alineatul (5) TFUE adoptată de Comisie, anumite părți ale capitolului opt nu ar ține în niciun caz de competența exclusivă a Uniunii Europene.

185. Consiliul și multe state membre susțin și că Comisia nu poate să grupeze împreună toate chestiunile legate de transporturi în ALSUES ca și când ar fi vorba despre un „domeniu” relevant unic în vederea aplicării celui de al treilea motiv prevăzut la articolul 3 alineatul (2) TFUE. Consiliul susține că unele servicii auxiliare sunt atât de distincte încât formează un domeniu aparte. În sensul celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE, „domeniile” relevante trebuie să fie definite în funcție de diferitele moduri de transport și nu sunt reglementate în mare parte de norme comune.

186. Astfel, în cazul *transportului maritim*, dispozițiile relevante din ALSUES cuprind obligații care nu intră în domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 4055/86. Prin urmare, regulamentul respectiv are un domeniu de aplicare mai restrâns. În plus, spre deosebire de ALSUES, Regulamentul nr. 4055/86 nu se aplică tuturor tipurilor de servicii. El nu vizează serviciile portuare (auxiliare) sau alte servicii auxiliare transportului maritim, ci doar transportul de persoane și de mărfuri.

187. Atunci când este aplicabil regulamentul menționat, trebuie să se facă distincție între acordurile de împărțire a încărcăturilor, care sunt reglementate în mare parte la articolul 3 din Regulamentul nr. 4055/86, și toate celelalte limitări ale liberei circulații a serviciilor în sectorul transportului maritim, care nu sunt acoperite în mare parte de regulamentul în cauză.

188. În materie de *transport pe căile navigabile interioare*, Comisia nu a identificat norme comune cărora li s-ar putea aduce atingere prin dispozițiile din ALSUES. Competența exclusivă pe baza celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE nu poate fi stabilită în acest domeniu în temeiul Regulamentului (CEE) nr. 3921/91 al Consiliului¹³⁰ sau al Regulamentului (CE) nr. 1356/96 al Consiliului¹³¹.

189. În ceea ce privește *transportul feroviar*, angajamentele referitoare la a treia modalitate din cadrul ALSUES ar putea să aducă atingere Directivei 2012/34 privind instituirea spațiului feroviar unic european. Această directivă nu conține însă norme care să vizeze a doua modalitate.

130 — Regulamentul din 16 decembrie 1991 de stabilire a condițiilor în care transportatorii nerezidenți pot transporta mărfuri sau călători pe căile navigabile interioare în interiorul unui stat membru (JO 1991, L 373, p. 1, Ediție specială, 07/vol. 2, p. 90).

131 — Regulamentul din 8 iulie 1996 privind normele comune aplicabile transportului de mărfuri sau de călători pe căile navigabile interioare între statele membre în vederea instituirii libertății de a presta aceste servicii de transport (JO 1996, L 175, p. 7, Ediție specială, 06/vol. 2, p. 206).

190. În legătură cu *transportul rutier*, Comisia nu a indicat norme comune referitoare la a doua modalitate. Mai mult, în cazul celei de a patra modalități, Directiva 2014/66 nu se aplică unei întreprinderi din Singapore care nu s-a stabilit încă într-un stat membru. Norme comune există doar cu privire la a treia modalitate. Ele se găsesc în special în Regulamentul nr. 1071/2009, în Regulamentul nr. 1072/2009 și în Regulamentul nr. 1073/2009, care nu impun o condiție legată de cetățenie sau naționalitate pentru prestarea serviciilor de transport.

191. Pentru *transportul aerian*, Uniunea Europeană deține, în conformitate cu articolul 3 alineatul (2) TFUE, competență externă exclusivă în privința serviciilor în domeniul sistemelor informatizate de rezervare în temeiul Regulamentului nr. 80/2009. Poziția Comisiei este însă eronată în ceea ce privește serviciile de reparație și de întreținere a aeronavelor (în cazul presupusului temei pentru încheierea unui acord internațional de la articolul 12 din Regulamentul nr. 216/2008) și vânzarea și comercializarea serviciilor de transport aerian [care, în opinia Comisiei, nu intră sub incidența excepției de la articolul 207 alineatul (5) TFUE]. Astfel de servicii sunt legate în mod indisolubil de transporturi și sunt chiar esențiale pentru prestarea serviciilor de transport.

192. În ceea ce privește modalitățile de prestare a serviciilor de transport (iar nu modurile de transport), nu există norme comune referitoare la prestarea serviciilor de transport în a treia modalitate (stabilire). Iar adoptarea unor asemenea norme nu este planificată în viitorul apropiat. A patra modalitate nu este reglementată în totalitate de norme comune, în special de Directiva 2014/66. Această directivă se aplică în special transferurilor în cadrul aceleiași companii de resortisanți ai țărilor terțe precum managerii, specialiștii sau angajații stagiaari, dar nu și de alți membri ai personalului-cheie. Mai mult, dispozițiile sale referitoare la condițiile de intrare și de ședere a resortisanților țărilor terțe se aplică fără a aduce atingere dispozițiilor mai favorabile (a) din dreptul Uniunii, inclusiv acordurile bilaterale și multilaterale, și (b) din acordurile bilaterale și multilaterale încheiate între unul sau mai multe state membre și una sau mai multe țări terțe¹³². Asemenea dispoziții favorabile se găsesc în ALSUES, în special la articolul 8.14 coroborat cu articolul 8.13. Deși Uniunea Europeană deține competență externă exclusivă implicită pentru șederea de scurtă durată (în urma adoptării Regulamentului nr. 810/2009 privind instituirea unui Cod comunitar de vize¹³³), statele membre rămân competente pentru vizele de lungă ședere, cu excepția anumitor situații care sunt reglementate de norme comune (de exemplu în cazul unui transfer în cadrul aceleiași companii).

193. În plus, spre deosebire de Comisie, statele membre susțin că a patra modalitate este o modalitate distinctă de prestare a serviciilor. A patra modalitate nu poate fi considerată ca fiind accesoriul necesar al stabilirii (a treia modalitate), care implică adesea angajarea de personal local.

194. În sfârșit, recunoașterea competenței externe exclusive a Uniunii Europene în privința dispozițiilor din capitolul opt referitoare la prezența temporară a persoanelor fizice ar conduce la o armonizare și ar încălca astfel atât repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre care rezultă din Protocolul nr. 21, cât și articolul 207 alineatul (6) TFUE.

132 — Articolul 4 alineatul (1) literele (a) și (b) din Directiva 2014/66.

133 — Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 13 iulie 2009 privind instituirea unui Cod comunitar de vize (Codul de vize) (JO 2009, L 243, p. 1).

Analiză

Introducere

195. În Avizul 1/94, Curtea a considerat că, în cazul comerțului cu servicii – altele decât transporturile – reglementate de GATS, doar prestările transfrontaliere care nu implică deplasarea unor persoane („prima modalitate”) pot fi asimilate comerțului cu mărfuri și, prin urmare, se încadrează în politica comercială comună¹³⁴. În schimb, a doua, a treia și a patra modalitate (și anume consumul în străinătate, prezența comercială și, respectiv, prezența persoanelor fizice) implică deplasarea unor persoane și privesc tratamentul resortisanților unor țări terțe la trecerea frontierelor externe ale statelor membre. Prin urmare, aceste modalități rămân în afara politicii comerciale comune¹³⁵.

196. Tratatul de la Nisa a lărgit apoi domeniul de aplicare al politicii comerciale comune astfel încât să includă în special negocierea și încheierea de acorduri referitoare la comerțul cu servicii, în măsura în care acordurile respective nu intrau deja sub incidența politicii comerciale comune¹³⁶. Nu a fost făcută nicio distincție în funcție de modalitatea de prestare. Totuși, competența menționată a făcut obiectul unui ansamblu complex de norme la articolul 133 alineatele (5) și (6) CE. O excepție prevedea că acordurile referitoare la comerțul cu servicii în anumite domenii (sectoarele cultural, audiovizual, al serviciilor educaționale, social și al sănătății umane) rămâneau în sfera competențelor partajate ale Comunității Europene (de atunci) și ale statelor membre¹³⁷. Curtea a apreciat în Avizul 1/08 că, sub rezerva acestor excepții, Comunitatea a dobândit competența exclusivă pentru a încheia în special acorduri internaționale referitoare la comerțul cu servicii a căror prestare are loc în a doua și în a patra modalitate¹³⁸. Ea a decis astfel fără a analiza în detaliu tipul de obligații asumate pentru fiecare dintre modalitățile respective.

197. În urma intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona, articolul 207 alineatul (1) TFUE acoperă în prezent comerțul cu servicii în cele patru modalități reglementate la articolul I:2 alineatele (a)-(d) din GATS, din moment ce distincția dintre comerțul cu mărfuri și cel cu servicii a fost înlăturată. Articolul 207 TFUE nu mai conține nicio derogare sectorială de la competența exclusivă a Uniunii Europene în domeniul în cauză, deși excepția generală în materie de transporturi se aplică în continuare¹³⁹. Astfel, politica comercială comună acoperă acum întregul GATS în măsura în care acordul respectiv se aplică altor servicii decât transporturile.

198. Care este poziția în privința articolului 8 din ALSUES?

199. Pentru a stabili competența Uniunii Europene în privința capitolului opt și natura acestei competențe, este necesar să facem distincție între părțile capitolului respectiv care se încadrează în politica comercială comună (articolul 207 TFUE) și cele care este posibil să țină de competența Uniunii Europene pe un alt temei. Motivul este că articolul 207 alineatul (5) TFUE exclude în mod expres serviciile de transport din domeniul de aplicare al politicii comerciale comune.

134 — Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 44.

135 — Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctele 45-47. Curtea a confirmat această poziție în Avizul 2/92 (A treia decizie revizuită a OCDE privind tratamentul național) din 24 martie 1995, EU:C:1995:83, punctele 24-26.

136 — A se vedea articolul 133 alineatul (5) CE. Tratatul de la Amsterdam a introdus în Tratatul CE un temei juridic pentru extinderea domeniului de aplicare al politicii comerciale comune. Opțiunea menționată nu a fost însă exercitată niciodată.

137 — Articolul 133 alineatul (6) al doilea paragraf CE prevedea că, „prin derogare de la primul paragraf al alineatului (5), acordurile referitoare la comerțul cu servicii culturale și audiovizuale, servicii educaționale și servicii sociale și de sănătate umană țin de competența partajată a Comunității și a statelor membre”.

138 — Avizul 1/08 (Acorduri de modificare a listelor de angajamente specifice în temeiul GATS) din 30 noiembrie 2009, EU:C:2009:739, punctul 119.

139 — A se vedea punctele 208-219 de mai jos. Normele procedurale speciale se aplică în continuare în cazul anumitor domenii sau sectoare ale comerțului cu servicii. A se vedea articolul 207 alineatul (4) TFUE.

200. Prin urmare, vom începe prin a analiza dacă, în măsura în care nu se aplică serviciilor de transport, capitolul opt ține de competența exclusivă a Uniunii Europene pentru politica comercială comună. Vom analiza apoi separat competența Uniunii Europene cu privire la dispozițiile din capitolul opt aplicabile serviciilor de transport. În acest context, este necesar să ținem cont de dispozițiile care reglementează în mod expres aspectul dacă acest capitol se aplică sau nu se aplică unor asemenea servicii, de dispozițiile speciale care reglementează serviciile maritime internaționale și de angajamentele din Lista angajamentelor specifice a Uniunii Europene. Lista respectivă cuprinde liste separate pentru prestarea transfrontalieră de servicii, stabilirea și personalul-cheie, stagiarii absolvenți și vânzătorii de servicii pentru întreprinderi. Listele separate menționate conțin angajamente specifice pentru (sub)sectoarele privind transportul (în special transportul maritim, transportul pe căile navigabile interioare, transportul feroviar, transportul rutier, transportul prin conducte al altor produse decât combustibilul) și pentru serviciile auxiliare diferitor moduri de transport în cauză.

Competența exclusivă în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE coroborat cu articolul 3 alineatul (1) TFUE

201. Secțiunile B-D din capitolul opt (prestarea transfrontalieră, consumul în străinătate¹⁴⁰, stabilirea și prezența temporară a persoanelor fizice aflate în vizită de afaceri) se aplică prestărilor de servicii care corespund primei și celei de a patra modalități prevăzute de GATS. Prin urmare, normele referitoare la aceste modalități de prestare intră în principiu în domeniul de aplicare al articolului 207 alineatul (1) TFUE. Același lucru este valabil în cazul obligațiilor orizontale din secțiunea E („Cadrul de reglementare”), subsecțiunile 1 („Dispozițiile de aplicare generală”) și 2 („Reglementarea internă”), și în cazul obligațiilor sectoriale din subsecțiunile 3 („Servicii informatice”), 4 („Servicii poștale”), 5 („Servicii de telecomunicații”) și 6 („Servicii financiare”). De asemenea, secțiunea F privind „Comerțul electronic” urmărește în esență sporirea oportunităților comerciale care ar putea rezulta din utilizarea și din dezvoltarea comerțului electronic. Secțiunea G stabilește condițiile în care părțile pot să adopte măsuri care în mod normal ar fi incompatibile cu capitolul opt și prevede reexaminarea capitolului respectiv. Astfel, secțiunile menționate au efecte directe și imediate asupra comerțului și, în consecință, se încadrează în politica comercială comună a Uniunii Europene.

202. O chestiune separată este aceea dacă Secțiunea C („Stabilirea” – altfel spus, prestarea de servicii în a treia modalitate) se referă și la investițiile străine directe. Comisia admite că secțiunea C din capitolul opt se poate aplica, în conformitate cu articolul 8.8 litera (d) din ALSUES, formelor de stabilire create pentru desfășurarea unei activități economice care nu implică (în mod exclusiv) prestarea de servicii. Prin urmare, este posibil ca aceste forme de stabilire să nu intre în sfera noțiunii „comerț cu servicii” de la articolul 207 alineatul (1) TFUE. Comisia susține însă că, atunci când stabilirea îndeplinește condițiile pentru calificarea sa ca „investiție străină directă”, ea se încadrează totuși în politica comercială comună a Uniunii Europene. Vom analiza acest argument la punctul 326 de mai jos.

203. În continuare, după cum am arătat¹⁴¹, comerțul cu servicii prestate în a patra modalitate (prezența temporară a persoanelor fizice) intră sub incidența politicii comerciale comune, sub singura rezervă a excepției de la articolul 207 alineatul (5) TFUE. Pe acest temei, respingem argumentele invocate de anumite state membre în legătură cu Protocolul nr. 21 și cu Protocolul nr. 22. Protocoalele respective nu pot avea niciun efect asupra problemei temeiului juridic corect pentru adoptarea unei decizii a Consiliului în vederea încheierii unui acord internațional. Temeiul juridic al unei măsuri determină protocoalele care trebuie să se aplice, iar nu invers¹⁴². Ambele protocoale acoperă partea a treia titlul V TFUE („Spațiul de libertate, securitate și justiție”). Nu există nimic care să sugereze că titlul în

140 — Secțiunea B se aplică măsurilor care afectează prestarea transfrontalieră de servicii. În sensul acestei secțiuni, prestarea transfrontalieră de servicii este definită totuși în sensul că acoperă și consumul în străinătate (articolul 8.4 din ALSUES).

141 — A se vedea punctul 197 de mai sus.

142 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 22 octombrie 2013, Comisia/Consiliul, C-137/12, EU:C:2013:675, punctele 73 și 74, precum și Hotărârea din 18 decembrie 2014, Regatul Unit/Consiliul, C-81/13, EU:C:2014:2449, punctul 37.

cauză ar putea să facă parte din temeiul juridic al deciziei de încheiere a ALSUES. Aceasta este situația în special având în vedere articolul 8.1.4 din ALSUES și faptul că a patra modalitate (astfel cum este reglementată de ALSUES) se referă la prezența temporară a persoanelor fizice aflate în vizită de *afaceri*.

204. În mod similar, nu putem fi de acord cu argumentul invocat de unele state membre în legătură cu serviciile financiare. Potrivit acestui argument, este necesar ca Uniunea Europeană să fi adoptat dispoziții de drept derivat pentru ca un domeniu să intre în sfera de competență exclusivă a Uniunii Europene în domeniul politicii comerciale comune. Am arătat deja că nici articolul 3 alineatul (1) litera (e) TFUE, nici articolul 207 alineatul (1) TFUE nu condiționează competența Uniunii Europene de adoptarea prealabilă a unor norme armonizate sau a altor norme referitoare la relațiile comerciale dintre Uniunea Europeană și țările terțe¹⁴³. În acest context, nu este necesar să explorăm domeniul de aplicare al Directivei MiFiD II, la care s-a făcut referire în cadrul ședinței.

205. Nu avem nici convingerea că politica comercială comună nu acoperă articolul 8.16 din ALSUES, privind recunoașterea reciprocă a calificărilor profesionale. O asemenea recunoaștere reciprocă este de natură să aibă efecte directe asupra liberalizării comerțului cu servicii, în special în cazul celei de a treia și al celei de a patra modalități, întrucât facilitează deplasarea persoanelor în vederea prestării de servicii. Mai mult, articolul 8.16 din ALSUES nu armonizează cerințele în materie de calificare sau de experiență profesională și nici nu impune, nici nu interzice părților să prevadă astfel de cerințe. Dimpotrivă, el urmărește să încurajeze părțile să adopte o recomandare (și eventual să negocieze un acord) privind recunoașterea reciprocă a cerințelor legate de calificare sau de experiență profesională. Prin urmare, funcția sa este similară cu cea a articolului VII din GATS.

206. În sfârșit, după cum am arătat deja¹⁴⁴, domeniul de aplicare al politicii comerciale comune, care este o politică autonomă, nu poate să depindă de adoptarea prealabilă a unor dispoziții de drept derivat al Uniunii care să reglementeze piața internă sau *a fortiori* de domeniul de aplicare sau de conținutul dispozițiilor respective. Pentru acest motiv, Directiva 2005/36 nu poate modifica repartizarea competențelor care rezultă din articolul 3 alineatul (1) litera (e) și din articolul 207 alineatul (1) TFUE.

207. Astfel, concluzia noastră este că, sub rezerva excepției referitoare la transporturi de la articolul 207 alineatul (5) TFUE, secțiunile B-G din capitolul opt intră în domeniul de aplicare al articolului 207 alineatul (1) TFUE. Rezultă că secțiunea A, care stabilește obiectivele și domeniul de aplicare ale capitolului menționat, se încadrează de asemenea în politica comercială comună (sub rezerva aceleiași excepții).

Chestiunile excluse din domeniul de aplicare al politicii comerciale comune în conformitate cu articolul 207 alineatul (5) TFUE

208. Normele privind transporturile nu țin de competența exclusivă a Uniunii Europene în conformitate cu articolul 207 alineatul (5) TFUE. Prin urmare, în măsura în care capitolul opt este aplicabil serviciilor de transport, este necesar să analizăm dacă Uniunea Europeană deține totuși competență exclusivă în temeiul articolului 3 alineatul (2) TFUE¹⁴⁵.

209. Din observațiile depuse în prezenta procedură reiese că domeniul de aplicare precis al excluderii prevăzute la articolul 207 alineatul (5) TFUE rămâne incert. Articolul 207 alineatul (5) TFUE acoperă *stabilirea* în sectorul transporturilor? Iar serviciile care pot fi prestate doar în legătură cu sectorul transporturilor sunt vizate de asemenea de excepția în cauză? Vom aborda fiecare întrebare pe rând.

143 — A se vedea punctul 109 de mai sus.

144 — A se vedea punctul 109 de mai sus.

145 — A se vedea punctele 225-268 de mai jos.

210. În ceea ce privește prima întrebare, nu interpretăm articolul 207 alineatul (5) TFUE în același mod precum Comisia.

211. Articolul 207 alineatul (5) TFUE scoate „acordurile internaționale în domeniul transporturilor” în afara politicii comerciale comune. Deși dispoziția respectivă prevede că asemenea acorduri sunt reglementate, printre altele, în partea a treia titlul VI TFUE, trimiterea menționată privește *efectele* excepției, iar nu *domeniul de aplicare* al acesteia din urmă. Argumentele Consiliului și ale statelor membre în contextul transporturilor s-au axat în esență pe chestiuni legate de stabilire (a treia modalitate).

212. Întrucât articolul 207 alineatul (5) TFUE nu face distincție între modalitățile serviciilor, nu vedem niciun temei pentru a considera că excepția pe care o conține nu se aplică serviciilor prestate în a treia modalitate. Această poziție este confirmată (cel puțin implicit) de Avizul 1/08, în care Curtea a considerat că aspectul care ține de transporturi al acordurilor în cauză, care vizează de asemenea a treia modalitate, intră în sfera politicii în domeniul transporturilor. Astfel, Curtea nu a făcut distincție între diferitele moduri de prestare atunci când a aplicat (ceea ce este în prezent) articolul 207 alineatul (5) TFUE¹⁴⁶.

213. În orice caz, stabilirea nu este exclusă din domeniul de aplicare al părții a treia titlul VI TFUE, privind „Transporturile”. Titlul respectiv se aplică în cazul tuturor modalităților de prestare în măsura în care sunt vizate serviciile de transport. Astfel, de exemplu, stabilirea ar putea fi guvernată de reglementări adoptate în temeiul articolului 91 alineatul (1) litera (b) TFUE care prevăd condițiile în care transportatorii nerezidenți pot să presteze servicii de transport pe teritoriul unui stat membru.

214. Este adevărat că articolul 58 alineatul (1) TFUE (inclus în titlul IV capitolul trei, privind serviciile) prevede că libera circulație a serviciilor în domeniul transporturilor este reglementată de partea a treia titlul VI TFUE și că nu există o dispoziție similară în titlul IV capitolul doi privind dreptul de stabilire. Curtea a apreciat că articolul 58 alineatul (1) TFUE este inclus în capitolul 3 („Serviciile”) din Titlul IV din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene întrucât transportul este în esență un serviciu. Întrucât era necesar să existe un sistem special pentru transporturi, ținând cont de aspectele specifice ale acestei ramuri de activitate economică¹⁴⁷, serviciile de transport sunt tratate separat și se prevede în mod expres că ele sunt reglementate de titlul VI din partea a treia din TFUE, iar nu de dispozițiile tratatului menționat referitoare la libera prestare a serviciilor¹⁴⁸.

215. Lipsa unei dispoziții similare articolului 58 alineatul (1) TFUE din titlul IV capitolul doi privind dreptul de stabilire nu înseamnă însă că stabilirea ca atare este exclusă din domeniul de aplicare al titlului VI din partea a treia din TFUE. Aceasta înseamnă pur și simplu că stabilirea în sectorul transporturilor nu este exclusă din domeniul de aplicare al capitolului doi din titlul IV. Curtea a considerat în esență că respectivul capitol se aplică direct transporturilor, cel puțin în măsura în care nu sunt aplicabile norme mai specifice adoptate în temeiul titlului VI din partea a treia¹⁴⁹.

216. Vom trece acum la întrebarea dacă serviciile prestate în legătură cu sectorul transporturilor intră sub incidența excepției de la articolul 207 alineatul (5) TFUE. Răspunsul la această întrebare implică adoptarea unui punct de vedere privind aspectul dacă gradul de legătură dintre serviciu și transport trebuie să atingă un anumit prag pentru a atrage aplicarea excepției de la articolul 207 alineatul (5) TFUE. Mai precis, se ridică problema dacă servicii precum manipularea încărcăturilor, vămuirea, agențiile maritime, închirierea de nave cu echipaj și vânzarea și comercializarea serviciilor de transport aerian se încadrează în politica comercială comună sau în politica comună în domeniul transporturilor.

146 — A se vedea Avizul 1/08 (Acorduri de modificare a listelor de angajamente specifice în temeiul GATS) din 30 noiembrie 2009, EU:C:2009:739, punctele 168-173.

147 — A se vedea Hotărârea din 4 aprilie 1974, Comisia/Franța, 167/73, EU:C:1974:35, punctul 27.

148 — A se vedea de exemplu Hotărârea din 1 octombrie 2015, Trijber și Harmsen, C-340/14 și C-341/14, EU:C:2015:641, punctul 47.

149 — Hotărârea din 22 decembrie 2010, Yellow Cab Verkehrsbetrieb, C-338/09, EU:C:2010:814, punctele 31-33.

217. În opinia noastră, expresia „acorduri internaționale în domeniul transporturilor” acoperă acordurile (sau părți ale acestora) care nu se aplică doar serviciilor de transport ca atare (și anume serviciului de transport aerian, rutier, feroviar, maritim sau pe căile navigabile interioare de persoane sau mărfuri), ci și serviciilor care sunt *legate intrinsec și indisolubil* de astfel de servicii, altfel spus, serviciilor care sunt atât legate în mod specific de serviciile de transport, cât și condiționate de acestea¹⁵⁰.

218. Pentru coerența acțiunii externe în materie de transporturi este necesar ca serviciul de transport în sine și serviciul auxiliar acestuia să facă parte din aceeași politică comună. Coerența politicii Uniunii Europene în domeniul serviciilor de transport ca atare și liberalizarea corespunzătoare a serviciilor respective ar putea fi afectate de lipsa unei politici adecvate cu privire la serviciile care sunt intrinsec legate de transporturi și care fac posibilă în practică prestarea unor asemenea servicii. Astfel, de exemplu, transportarea încărcăturilor în containere cu navele este inutilă dacă nu sunt disponibile servicii pentru descărcarea containerelor de pe navă, în așa fel încât conținutul lor să poată să fie transportat mai departe, iar în final să fie livrat beneficiarilor. Prin urmare, măsurile de liberalizare a accesului la porturi al cargourilor ar putea fi compromise dacă, de exemplu, serviciile de manipulare a încărcăturilor ar face în continuare obiectul unor măsuri protecționiste. Același lucru este valabil, de pildă, în cazul întreținerii și al reparației echipamentelor de transport, cu privire la care se poate presupune că necesită cunoștințe practice și dotări tehnice specifice modului de transport în cauză și că sunt necesare pentru asigurarea eficienței transporturilor. În mod similar, sistemele informatizate de rezervare sunt sisteme computerizate în care sunt adunate și puse la dispoziția publicului datele pentru rezervarea și în final pentru cumpărarea serviciilor de transport (în special). Aspectul că asemenea sisteme pot fi utilizate și pentru rezervarea și cumpărarea serviciilor de cazare pentru turiști nu schimbă faptul că motivul principal pentru care există astfel de sisteme este vinderea serviciilor de transport. Această interpretare este coroborată de Avizul 1/08, în care Curtea a considerat că „anumite servicii de transport aerian” incluse în lista aflată în discuție în procedura respectivă includ „serviciile de reparație și de întreținere a aeronavelor, vânzarea și comercializarea serviciilor de transporturi sau serviciile de sisteme informatizate de rezervare”¹⁵¹.

219. Pe de altă parte, serviciile care *nu* sunt legate în mod intrinsec și indisolubil de serviciile de transport, precum serviciile de vămuire, nu intră sub incidența excepției de la articolul 207 alineatul (5) TFUE. Astfel de servicii sunt prestate întrucât mărfurile sunt importate sau exportate. Aceasta implică, desigur, deplasarea mărfurilor peste granițe prin utilizarea diferitor moduri de transport. Nevoia de asemenea servicii apare însă independent de modurile de transport utilizate.

Competența exclusivă în temeiul articolului 3 alineatul (2) TFUE

220. În cazul chestiunilor care intră în domeniul de aplicare al excluderii prevăzute la articolul 207 alineatul (5) TFUE și astfel în domeniul transporturilor, competențele sunt în principiu partajate între Uniunea Europeană și statele membre¹⁵². Comisia susține însă că Uniunea Europeană deține competență externă exclusivă pe baza primului sau a celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE, în funcție de serviciul de transport în cauză.

150 — A se vedea prin analogie Hotărârea din 15 octombrie 2015, Grupo Itevelesa și alții, C-168/14, EU:C:2015:685.

151 — Avizul 1/08 (Acorduri de modificare a listelor de angajamente specifice în temeiul GATS) din 30 noiembrie 2009, EU:C:2009:739, punctul 169.

152 — Articolul 4 alineatul (2) litera (g) TFUE.

– Primul motiv prevăzut la articolul 3 alineatul (2) TFUE

221. Comisia susține că articolul 12 din Regulamentul nr. 216/2008 are în vedere încheierea unui acord de către Uniunea Europeană. Prin urmare, Uniunea Europeană deține competența exclusivă pentru încheierea unui acord în măsura în care acesta privește serviciul de întreținere și de reparație a aeronavelor.

222. Nu suntem de acord.

223. Regulamentul nr. 216/2008 instituie o Agenție Europeană de Siguranță a Aviației și creează un cadru amplu și adecvat pentru definirea și aplicarea unor cerințe tehnice și proceduri administrative comune în domeniul aviației civile și pentru siguranța aeronavelor provenind din țări terțe care utilizează aeroporturi ale Uniunii¹⁵³. El se aplică, printre altele, întreținerii și operării produselor aeronautice (și, prin urmare, inclusiv aeronavelor¹⁵⁴), pieselor aeronautice și echipamentelor aeronautice¹⁵⁵.

224. Potrivit articolului 12, Uniunea Europeană trebuie să încheie acorduri de recunoaștere cu țări terțe având ca obiect *utilizarea certificatelor emise de autoritățile aeronautice* ale țărilor în cauză care confirmă respectarea cerințelor legate de siguranța aviației civile. Dispoziția menționată, coroborată cu al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE, oferă un temei pentru încheierea de către Uniunea Europeană, fără statele membre, a unor acorduri internaționale cu țări terțe privind recunoașterea unor asemenea certificate. Totuși, ea nu creează o competență externă exclusivă a Uniunii pentru încheierea acordurilor internaționale care urmăresc liberalizarea comerțului cu servicii de întreținere și de reparație a aeronavelor. Altfel spus, faptul că legiuitorul Uniunii a decis că statele membre nu pot să încheie acorduri internaționale proprii referitoare la un anumit aspect al unei politici nu înseamnă că primul motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE poate fi atunci utilizat pentru a pretinde o competență externă exclusivă în privința întregii politici sau în privința altor aspecte ale acesteia.

– Al treilea motiv prevăzut la articolul 3 alineatul (2) TFUE

225. Primul pas pentru aplicarea articolului 3 alineatul (2) TFUE implică definirea *domeniului vizat*¹⁵⁶. Pozițiile părților sunt divergente cu privire la stabilirea domeniului relevant pentru analiza aspectului dacă Uniunea Europeană are competență exclusivă pentru ALSUES în măsura în care este aplicabil serviciilor de transport.

226. Prin neasumarea niciunui angajament sau prin asumarea doar a unor angajamente foarte limitate pentru unele dintre modalitățile de prestare în cazul anumitor moduri de transport în capitolul opt, Uniunea Europeană a ales să își exercite competența într-un mod special. În astfel de împrejurări, trebuie să se găsească în tratate un temei juridic pentru exercitarea acestei competențe externe. De exemplu, rezultă din Lista angajamentelor specifice anexată la capitolul opt că Uniunea Europeană nu își asumă angajamente în ceea ce privește prima modalitate în cazul serviciilor de transport¹⁵⁷. Ea a ales astfel să nu accepte obligații. Aceasta presupune ca Uniunea Europeană să aibă competența pentru efectuarea unei asemenea alegeri. Competența respectivă necesită un temei juridic din tratate. Același raționament este valabil în cazul angajamentelor care ar putea să aibă o relevanță practică limitată (de exemplu din cauza distanței geografice dintre Uniunea Europeană și Singapore). Atunci când este

153 — Considerentele (32), (33) și (34) ale Regulamentului nr. 216/2008.

154 — Articolul 3 litera (d) din Regulamentul nr. 216/2008.

155 — Articolul 1 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul nr. 216/2008.

156 — A se vedea punctul 123 de mai sus.

157 — Apendicele 8-A-1, Lista angajamentelor specifice în conformitate cu articolul 8.7 (prestarea transfrontalieră de servicii), secțiunea 11.C.

exercitată o competență, se aplică normele relevante din tratat privind repartizarea competențelor externe între Uniunea Europeană și statele membre. Prin urmare, suntem de acord cu Consiliul, potrivit căruia repartizarea respectivă nu poate fi diferită în funcție de poziția geografică a țărilor terțe cu care Uniunea Europeană încheie un anumit acord internațional.

227. În schimb, alegerile făcute în exercitarea competențelor, precum și efectele practice ale alegerilor în cauză pot avea un impact asupra aspectului dacă acordul internațional *aduce atingere* normelor comune sau modifică domeniul lor de aplicare. Ultima etapă în analiza AETR necesită, după cum am arătat, tocmai examinarea consecințelor angajamentelor internaționale asupra dreptului derivat al Uniunii în domeniul corespunzător¹⁵⁸.

228. Angajamentele orizontale din capitolul opt și atât angajamentele orizontale, cât și cele sectoriale din Lista angajamentelor specifice anexată la capitolul menționat indică faptul că ALSUES liberalizează comerțul cu servicii de transport între Uniunea Europeană și Singapore pe baza modului de transport relevant. Astfel, deși angajamentele orizontale se aplică în principiu tuturor serviciilor de transport (în afară de o mare parte a serviciilor de transport aerian), sunt aplicabile principiile specifice în cazul liberalizării transportului maritim internațional. În plus, Lista angajamentelor specifice (apendicele 8-A-1) privind prima modalitate (prestarea transfrontalieră) face distincție la poziția 11 („Servicii de transport”) între angajamentele privind transportul maritim (secțiunea 11.A), transportul pe căile navigabile interioare (secțiunea 11.B), transportul feroviar (secțiunea 11.C), transportului rutier (secțiunea 11.D) și transportul prin conducte al altor produse decât combustibilul (secțiunea 11.E). Angajamentele specifice sunt enumerate la poziția 12 („Servicii auxiliare transportului”) pentru servicii auxiliare care corespund fiecăruia dintre aceste tipuri de transport. Aceeași distincție apare în appendicele 8-A-2 cu privire la a treia modalitate (stabilirea) și în appendicele 8-A-3 cu privire la a patra modalitate (personal-cheie, stagiați absolvenți și vânzători de servicii pentru întreprinderi)¹⁵⁹. Gradul de angajament depinde de aspectul dacă lista utilizează termenul „niciun angajament” (care înseamnă că nu a fost asumat niciun angajament, pentru toate serviciile respective sau pentru unele dintre ele) sau „nicio restricție” (care înseamnă că au fost asumate angajamente complete) sau specifică termenii unui anumit angajament (de exemplu se poate aplica în continuare o condiție legată de cetățenie sau naționalitate).

229. Aspectul menționat este în concordanță cu faptul că, după cum reiese din dreptul derivat al Uniunii privind punerea în aplicare a politicii comune în domeniul transporturilor¹⁶⁰, fiecare mod de transport (aerian, rutier, feroviar, maritim, pe căile navigabile interioare)¹⁶¹ are caracteristici care îi sunt în mare măsură specifice și care necesită deci adoptarea unor norme specifice, inclusiv în vederea liberalizării lor.

230. Rezultă că domeniile relevante pentru al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE în cazul de față corespund prestării de servicii de transport prin fiecare mod de transport, și anume transport aerian, transport rutier, transport feroviar, transport maritim și transport pe căile navigabile interioare¹⁶². Fiecare domeniu include servicii care sunt legate în mod intrinsec de serviciile de transport în cauză. Serviciile respective nu pot fi legate simultan în mod intrinsec de un mod de transport și constituie un domeniu separat în sensul articolului 3 alineatul (2) TFUE (întrucât ele sunt distincte de alte servicii).

158 — A se vedea punctele 128-130 de mai sus.

159 — Pozițiile 16 și 17.

160 — O prezentare generală a legislației în cauză este disponibilă la adresa: www.eur-lex.europa.eu/summary/chapter/transport.html?root_default=SUM_1_CODED%3D32,SUM_2_CODED%3D3205&locale=en (accesată la 4 octombrie 2016).

161 — Fiecare dintre aceste moduri de transport este menționat la articolul 100 TFUE.

162 — Comisia nu a prezentat niciun argument referitor la repartizarea competențelor în cazul transportului prin conducte al altor produse decât combustibilul.

231. Vom analiza acum chestiunea dacă domeniile menționate sunt „reglementate în mare parte” de norme comune, înainte de a examina impactul pe care l-ar avea încheierea ALSUES asupra acestor norme.

232. În ceea ce privește *transportul maritim*, respingem argumentul potrivit căruia faptul că Regulamentul nr. 4055/86 nu are ca obiect (în principal) prestarea de servicii de transport maritim internațional *din țări terțe către* Uniunea Europeană este suficient pentru excluderea competenței externe exclusive pe baza celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE.

233. Este adevărat că Regulamentul nr. 4055/86 se aplică „serviciilor de transport maritim intracomunitar” (definite ca „transportul maritim de pasageri sau mărfuri între un port al unui stat membru și un port sau o instalație offshore a unui alt stat membru”) și „traficului cu țări terțe” (definit ca „transportul maritim de pasageri sau mărfuri între un port al unui stat membru și un port sau o instalație offshore a unei țări terțe”)¹⁶³. Întrucât urmărește în esență să pună în aplicare normele din tratate privind libera prestare a serviciilor și jurisprudența referitoare la acestea¹⁶⁴, regulamentul menționat se aplică doar fie (i) resortisanților Uniunii stabiliți într-un stat membru, altul decât cel al destinatarului serviciilor [articolul 1 alineatul (1)], fie (ii) resortisanților statelor membre stabiliți în afara Uniunii Europene și companiilor maritime stabilite în afara Uniunii Europene, dar controlate de resortisanți ai Uniunii, în cazul în care navele lor sunt înmatriculate în respectivul stat membru în conformitate cu legislația acestuia [articolul 1 alineatul (2)]¹⁶⁵. Astfel, spre deosebire de ALSUES, Regulamentul nr. 4055/86 *nu* urmărește eliminarea restricțiilor legate de prestarea serviciilor de transport maritim internațional atunci când serviciile respective sunt prestate de resortisanți ai unor țări terțe sau de companii maritime stabilite în afara Uniunii Europene și controlate de resortisanți ai unor țări terțe ori atunci când navele sunt înmatriculate într-o țară terță, *cu excepția* situației în care serviciile sunt prestate de resortisanți ai Uniunii care sunt stabiliți într-un alt stat membru decât cel al destinatarului serviciilor¹⁶⁶.

234. Aspectul dacă Regulamentul nr. 4055/86 se aplică sau nu se aplică în situațiile care implică un element străin Uniunii (iar astfel o dimensiune externă) nu este însă relevant pentru efectuarea unei analize AETR. Un angajament internațional este perfect capabil să afecteze sau să modifice domeniul de aplicare al normelor comune care reglementează doar situații „din interiorul Uniunii”. Avizul 1/03 ilustrează acest fapt¹⁶⁷. Noua Convenție de la Lugano, care a făcut obiectul cererii de emitere a acestui aviz, urmărea să extindă în țări terțe normele comune privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială prevăzute de Regulamentul (CE) nr. 44/2001¹⁶⁸. Deși aceste norme comune nu erau destinate să reglementeze competența judiciară a instanțelor din țări terțe și recunoașterea și executarea hotărârilor pronunțate de instanțele menționate, Curtea a concluzionat că noua Convenție de la Lugano ar afecta aplicarea uniformă și coerentă a sistemului instituit prin Regulamentul nr. 44/2001¹⁶⁹.

235. Regulamentul nr. 4055/86 reglementează în mare parte domeniul serviciilor de transport maritim?

163 — Articolul 1 alineatul (4) literele (a) și (b) din Regulamentul nr. 4055/86.

164 — Hotărârea din 8 iulie 2014, Fonnship și Svenska Transportarbetareförbundet, C-83/13, EU:C:2014:2053, punctul 41 și jurisprudența citată.

165 — Articolul 1 alineatele (1) și (2) din Regulamentul nr. 4055/86.

166 — Deși articolul 7 din Regulamentul nr. 4055/86 permite Consiliului să „[...] extindă dispozițiile prezentului regulament la resortisanții unei țări terțe care furnizează servicii de transport maritim și sunt stabiliți în [Uniunea Europeană]”, dispoziția respectivă nu a fost încă pusă în aplicare.

167 — Avizul 1/03 (Noua Convenție de la Lugano) din 7 februarie 2006, EU:C:2006:81.

168 — Regulamentul Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74).

169 — Avizul 1/03 (Noua Convenție de la Lugano) din 7 februarie 2006, EU:C:2006:81, punctul 172.

236. În cazul *transportului maritim*, Uniunea Europeană acceptă în temeiul capitolului opt, pe lângă obligațiile orizontale prevăzute în capitolul respectiv, angajamente complete privind prima și a doua modalitate, anumite angajamente privind a treia modalitate și angajamente limitate privind a patra modalitate¹⁷⁰. În ceea ce privește *serviciile auxiliare transportului maritim*, angajamentele privind prima și a treia modalitate depind de statul membru în cauză și de tipul de servicii auxiliare și au fost asumate angajamente complete privind a doua modalitate. Câteva state membre și-au asumat angajamente limitate privind a patra modalitate.

237. Există cu siguranță o suprapunere între Regulamentul nr. 4055/86 și capitolul opt din ALSUES. Scopul acestui regulament este, în conformitate cu articolul 58 alineatul (1) TFUE, aplicarea normelor din tratat care reglementează libera circulație a serviciilor în domeniul transporturilor maritime între statele membre¹⁷¹. În consecință, el interzice aplicarea oricărei legislații naționale al cărei efect este acela că face prestarea serviciilor între statele membre mai dificilă decât prestarea serviciilor pur interne în cadrul unui stat membru, cu excepția situației în care legislația respectivă este justificată prin motive imperioase de interes public, iar măsurile adoptate în contextul respectiv sunt necesare și proporționale¹⁷². La fel ca ALSUES, Regulamentul nr. 4055/86 urmărește astfel liberalizarea prestării transfrontaliere de servicii de transport maritim (altfel spus, prestarea serviciilor menționate în prima și în a doua modalitate). Mai mult, atât ALSUES, cât și regulamentul în cauză conțin norme speciale privind măsurile de împărțire a încărcăturilor cuprinse în acordurile bilaterale încheiate cu țări terțe¹⁷³.

238. Prezența acestor norme în Regulamentul nr. 4055/86 este însă insuficientă pentru a conduce la concluzia că liberalizarea serviciilor de transport maritim este reglementată în mare parte de norme comune.

239. În primul rând, Regulamentul nr. 4055/86 are în vedere doar *comerțul transfrontalier* cu servicii maritime (prima și a doua modalitate). El nu liberalizează prestarea de servicii în a treia modalitate, și anume stabilirea. Motivul ar putea fi acela că transportul maritim (la fel ca alte moduri de transport) este deja reglementat în cadrul Uniunii Europene de normele din tratat referitoare la libertatea de stabilire de la articolele 49-55 TFUE. Dispozițiile respective nu conțin o excludere comparabilă cu cea prevăzută la articolul 58 TFUE în cazul serviciilor¹⁷⁴. Astfel, a treia modalitate de prestare a serviciilor de transport maritim este supusă normelor din tratat privind libertatea de stabilire. Totuși, după cum vom arăta în contextul investițiilor de portofoliu, dispozițiile din tratat nu pot să fie considerate, în opinia noastră, ca fiind „norme comune” în sensul celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE¹⁷⁵. Mai mult, deși articolul 50 alineatul (1) TFUE oferă un temei juridic pentru adoptarea unor norme comune în vederea „realizării libertății de stabilire cu privire la o activitate determinată”, niciuna dintre părțile la prezenta procedură nu a sugerat că dispoziția menționată a fost utilizată în sectorul transportului maritim¹⁷⁶.

240. În al doilea rând, în ceea ce privește a patra modalitate, este corectă susținerea Comisiei potrivit căreia normele comune sunt prevăzute în Directiva 2014/66. Directiva în cauză se aplică însă în mod specific în contextul unui *transfer în cadrul aceleiași companii* în calitate de cadre de conducere, specialiști sau angajați stagiați¹⁷⁷. După cum reiese din articolul 8.13.2 din ALSUES, secțiunea D din capitolul opt are un domeniu de aplicare mult mai larg, care include nu doar transferurile de personal

170 — Se poate aplica o condiție referitoare la cetățenie sau naționalitate.

171 — A se vedea printre altele Hotărârea din 5 octombrie 1994, Comisia/Franța, C-381/93, EU:C:1994:370, punctul 13, și Hotărârea din 11 ianuarie 2007, Comisia/Grecia, C-269/05, nepublicată, EU:C:2007:17, punctul 20.

172 — A se vedea printre altele Hotărârea din 14 noiembrie 2002, Gehe Naftiliaki și alții, C-435/00, EU:C:2002:661, punctul 20.

173 — Articolul 3 din Regulamentul nr. 4055/86.

174 — A se vedea punctele 214 și 215 de mai sus.

175 — A se vedea punctele 350-359 de mai jos.

176 — După cum am arătat, revine părții care susține că există competență exclusivă sarcina să dovedească natura exclusivă a competenței externe a Uniunii Europene pe care o invocă (punctul 122 de mai sus).

177 — Articolul 2 alineatul (1) din Directiva 2014/66.

în cadrul aceleiași companii, ci și alte forme de „prezență temporară a persoanelor fizice în scopuri profesionale”. Astfel, articolul 8.13.2 litera (a) al doilea paragraf din ALSUES precizează că personalul-cheie” include, pe lângă „persoanele transferate temporar de societatea lor”, „persoanele aflate în vizită de afaceri în scopuri de stabilire”. De asemenea, secțiunea menționată se aplică „vânzătorilor de servicii pentru întreprinderi”, definiți ca fiind „orice persoană fizică care reprezintă un prestator de servicii al unei părți care dorește să intre temporar pe teritoriul celeilalte părți în scopul de a negocia vânzarea de servicii sau încheierea de contracte de vânzare de servicii pentru prestatorul de servicii respectiv”. Din nou, prestarea de servicii în cauză nu implică un „transfer în cadrul aceleiași companii” al forței de muncă.

241. Astfel, concluzionăm că domeniul liberalizării serviciilor de transport maritim nu este deja reglementat în mare parte de norme comune și că, prin urmare, nu poate fi stabilită competența externă exclusivă în privința acestui domeniu în sensul celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE.

242. Admitem însă faptul că Uniunea Europeană deține o competență partajată pentru încheierea unui acord internațional care urmărește liberalizarea serviciilor de transport maritim.

243. În opinia noastră, dispozițiile din ALSUES privind serviciile de transport maritim pot fi considerate ca fiind necesare pentru realizarea obiectivelor din partea a treia titlul VI TFUE, referitoare la politica Uniunii Europene în domeniul transporturilor [al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE]. Politica comună în domeniul transporturilor necesită, printre altele, adoptarea unor norme comune aplicabile transporturilor internaționale, efectuate dinspre sau către teritoriul unui stat membru ori prin traversarea teritoriului unuia sau mai multor state membre [articolul 91 alineatul (1) litera (a) TFUE]. Acestea includ transporturile feroviare, rutiere și pe căi navigabile interioare (articolul 100 TFUE). Un corolar necesar este competența pentru încheierea unor acorduri internaționale în vederea obținerii unor angajamente reciproce din partea țărilor terțe din care provin transportul sau care constituie destinația sa. În consecință, considerăm că Uniunea Europeană și statele membre au o competență partajată în privința acestor dispoziții, în temeiul articolului 4 alineatul (2) litera (g) TFUE („transporturile”) și al celui de al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE coroborate cu articolul 91 și cu articolul 100 alineatul (2) TFUE.

244. Vom aborda acum *transportul pe căile navigabile interioare*. Pe lângă obligațiile orizontale prevăzute în capitolul opt, Uniunea Europeană își asumă în capitolul respectiv angajamente limitate privind prima și a doua modalitate, precum și cea de a treia modalitate (în funcție de statul membru în cauză). Nu sunt asumate angajamente legate de a patra modalitate. În cazul *serviciilor auxiliare transportului pe căile navigabile interioare* (precum serviciile de manipulare a încărcăturilor sau serviciile de stocare și de depozitare), angajamentele asumate în ceea ce privește prima, a doua și a treia modalitate depind de statul membru în cauză și de tipul de servicii auxiliare.

245. Am arătat deja motivele pentru care nu suntem de acord cu argumentul Comisiei potrivit căruia, din cauza relevanței practice limitate a anumitor servicii, Uniunea Europeană nu își asumă în esență niciun angajament și în practică nu exercită competențe prin intermediul ALSUES¹⁷⁸. În plus, Comisia nu a prezentat niciun element în sensul că sunt îndeplinite condițiile celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE. În aceste împrejurări, nu este necesar să explorăm în continuare posibila aplicare a articolului 3 alineatul (2) TFUE în cazul dispozițiilor capitolului opt în măsura în care ele se aplică transportului pe căile navigabile interioare. Uniunea Europeană nu deține competență externă exclusivă pentru asemenea transporturi în temeiul articolului 3 alineatul (2) TFUE.

178 — A se vedea punctul 226 de mai sus. Nu este relevant pentru repartizarea competențelor nici aspectul că Lista angajamentelor specifice a Uniunii Europene a fost negociată pe baza listelor din cadrul GATS.

246. Totuși, la fel ca în cazul transportului maritim¹⁷⁹, dispozițiile din ALSUES referitoare la transportul pe căile navigabile interioare pot fi considerate ca fiind necesare pentru realizarea obiectivelor din partea a treia titlul VI TFUE [al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE] și, prin urmare, țin, pentru aceleași motive, de competența partajată a Uniunii Europene și a statelor membre în temeiul articolului 4 alineatul (2) litera (g) și al celui de al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE coroborate cu articolul 91 și cu articolul 100 alineatul (1) TFUE.

247. În ceea ce privește *transportul aerian*, în afară de obligațiile orizontale prevăzute în capitolul opt, Uniunea Europeană își asumă angajamente complete privind prima și a doua modalitate, deși aceste angajamente sunt limitate (i) la serviciile de reparație și de întreținere a aeronavelor pe durata cărora o aeronavă este retrasă din exploatare, (ii) la vânzarea și la comercializarea serviciilor de transport aerian și (iii) la serviciile privind sistemele informatizate de rezervare. Mai mult, Uniunea Europeană își asumă anumite angajamente privind a treia modalitate și angajamente limitate privind a patra modalitate (se poate aplica o condiție referitoare la cetățenie sau naționalitate) în cazul serviciilor de transport aerian internațional.

248. Am respins deja argumentul Comisiei referitor la competența exclusivă a Uniunii în privința serviciilor de reparație și de întreținere a aeronavelor în temeiul primului motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE¹⁸⁰.

249. Rezultă că aspectul dacă Uniunea Europeană deține competență exclusivă pentru transportul aerian depinde de aspectul dacă sunt îndeplinite condițiile celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE.

250. În opinia noastră, Comisia nu a dovedit că aceasta este situația. Argumentele sale legate de serviciile de reparație și de întreținere a aeronavelor se limitează la primul motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE. Poziția sa referitoare la vânzarea și la comercializarea serviciilor de transport aerian este că ele se încadrează în politica comercială comună. Singurul tip de servicii de transport aerian pentru care Comisia a prezentat o analiză de tipul celei din Hotărârea AETR sunt serviciile privind sistemele informatizate de rezervare. Toate părțile sunt de acord că Regulamentul nr. 80/2009 prevede norme comune aplicabile oricărui sistem informatizat de rezervare în măsura în care el conține produse de transport aerian oferite pentru utilizare sau utilizate în Uniune. În plus, Curtea a confirmat că, prin efectul regulamentului care a precedat Regulamentul nr. 80/2009 [Regulamentul (CEE) nr. 2299/89 al Consiliului¹⁸¹], Uniunea Europeană a dobândit competență exclusivă pentru încheierea acordurilor internaționale referitoare la sistemele informatizate de rezervare oferite pentru utilizare sau utilizate pe teritoriul său¹⁸². Acest fapt nu este însă suficient în sine pentru a concluziona că prestarea de servicii de transport aerian este un domeniu reglementat în mare parte de norme comune. Prin urmare, Uniunea Europeană nu deține competență externă exclusivă în privința acestui domeniu.

251. Dispozițiile din ALSUES privind serviciile de transport aerian pot fi considerate totuși ca fiind necesare pentru realizarea obiectivelor din partea a treia titlul VI TFUE [al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE], pentru motive care sunt similare celor care sunt valabile în cazul transportului maritim și al transportului pe căile navigabile interioare¹⁸³. În consecință, Uniunea Europeană și statele membre au o competență partajată în privința acestor dispoziții în temeiul articolului 4 alineatul (2) litera (g) TFUE și al celui de al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE coroborate cu articolul 91 și cu articolul 100 alineatul (2) TFUE.

179 — A se vedea punctul 243 de mai sus.

180 — A se vedea punctele 221-224 de mai sus.

181 — Regulamentul din 24 iulie 1989 privind un cod de conduită pentru sistemele informatice de rezervări (SIR) (JO 1989, L 220, p. 1, Ediție specială, 07/vol. 2, p. 30).

182 — A se vedea de exemplu Hotărârea din 5 noiembrie 2002, Comisia/Danemarca, C-467/98, EU:C:2002:625, punctul 103.

183 — A se vedea punctele 243 și 246 de mai sus.

252. Trecând acum la *transportul feroviar*, în afară de obligațiile orizontale prevăzute în capitolul opt, Uniunea Europeană nu a acceptat angajamente privind prima modalitate și angajamente complete privind a doua modalitate. Au fost asumate angajamente complete pentru majoritatea statelor membre în cazul celei de a treia modalități, deși statele membre pot să supună utilizarea domeniului public unor monopoli publice sau unor drepturi exclusive acordate operatorilor privați. Nu există rezerve aplicabile în privința celei de a patra modalități¹⁸⁴. În cazul *serviciilor auxiliare transportului feroviar*, angajamentele privind prima și a treia modalitate depind de statul membru în cauză și de tipul de serviciu auxiliar. Au fost acceptate angajamente complete privind a doua modalitate.

253. Nu suntem de acord cu argumentul Comisiei potrivit căruia Avizul 1/94 și Hotărârea Portugalia/Consiliul, C-268/94¹⁸⁵, cuprind elemente care permit să se concluzioneze că angajamentele din ALSUES care au ca obiect prestarea de servicii de transport feroviar în a doua modalitate au „un domeniu de aplicare extrem de limitat” și, prin urmare, sunt accesorii în raport cu angajamentele în domeniul politicii comerciale comune (pentru care Uniunea Europeană deține competență exclusivă). În partea relevantă a Avizului 1/94, Curtea face distincție între un acord internațional „de tipul TRIPS și cu același domeniu de aplicare”, care nu poate fi considerat ca fiind sub incidența politicii comerciale comune, și acordurile comerciale care se referă la drepturile de proprietate intelectuală în mod pur întâmplător¹⁸⁶. În consecință, această parte a Avizului 1/94 privește domeniul de aplicare al acordurilor care au drept temei juridic (actualul) articol 207 alineatul (1) TFUE. Nu este relevant momentul în care, ca în prezenta procedură, se solicită Curții să verifice dacă Uniunea Europeană deține competență externă exclusivă în temeiul articolului 3 alineatul (2) TFUE pentru un domeniu (în cazul de față, transportul feroviar) care nu intră în sfera politicii comerciale comune. Același raționament se aplică în cazul Hotărârii Portugalia/Consiliul¹⁸⁷.

254. Vom analiza acum aspectul dacă Directiva 2012/34 reglementează în mare parte domeniul serviciilor de transport feroviar în Uniunea Europeană.

255. Directiva 2012/34, care se aplică utilizării infrastructurii feroviare pentru servicii de transport feroviar intern și internațional¹⁸⁸, urmărește să supună sectorul feroviar principiului libertății de a presta servicii, ținând cont de caracteristicile specifice ale sectorului respectiv¹⁸⁹. În consecință, Directiva 2012/34 reglementează accesul unei întreprinderi feroviare la infrastructurile feroviare ale tuturor statelor membre (inclusiv ale unui alt stat membru decât cel în care este stabilită întreprinderea în cauză), pentru a opera fie servicii de transport feroviar de mărfuri, fie un serviciu de transport internațional de călători¹⁹⁰. Prin urmare, ea reglementează prestarea de *servicii de transport feroviar transfrontalier* (prima și a doua modalitate) în Uniunea Europeană. În plus, directiva prevede norme materiale și procedurale privind condițiile în care o întreprindere feroviară poate obține o licență care să îi permită să presteze servicii de transport feroviar în Uniunea Europeană, inclusiv de pe teritoriul unui stat membru către teritoriul unui alt stat membru. Condițiile respective se referă în special la buna reputație, la capacitatea financiară și la competența profesională a întreprinderii¹⁹¹. Prin urmare, Directiva 2012/34 conține norme detaliate privind accesul pe piață prin stabilire (a treia modalitate).

184 — Nu există nicio referire la serviciile de transport feroviar în legătură cu a patra modalitate în Lista angajamentelor specifice referitoare la personalul-cheie, stagiarilor absolvenți și vânzătorii de servicii pentru întreprinderi din apendicele 8-A-3, al cărui scop este, în conformitate cu primul punct, enumerarea „activităților economice liberalizate în temeiul articolelor 8.7 [...] și 8.12 [...] în cazul cărora se aplică limitări privind personalul-cheie și stagiarilor absolvenți în conformitate cu articolele 8.14 [...] și 8.15” și precizarea acestor limitări.

185 — Comisia invocă în special Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 67, și Hotărârea din 3 decembrie 1996, Portugalia/Consiliul, C-268/94, EU:C:1996:461, punctul 75.

186 — Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctele 66-68.

187 — Hotărârea din 3 decembrie 1996, Portugalia/Consiliul, C-268/94, EU:C:1996:461, punctul 75.

188 — Articolul 1 alineatul (2) din Directiva 2012/34.

189 — Considerentul (7) al Directivei 2012/34.

190 — A se vedea articolul 1 alineatul (1) litera (b), articolul 10 alineatele (1) și (2), precum și articolul 17 din Directiva 2012/34.

191 — Articolele 18, 19, 20 și 21 din Directiva 2012/34.

256. În aceste împrejurări, considerăm că Directiva 2012/34 reglementează în mare parte domeniul transportului feroviar.

257. În opinia noastră, și normele relevante din ALSUES ar modifica domeniul de aplicare al normelor comune prevăzute de directivă. De exemplu, dispozițiile privind stabilirea (capitolul opt secțiunea C) se aplică „măsurilor adoptate sau menținute de părți care afectează stabilirea în ansamblul activităților economice”¹⁹². Dispozițiile menționate includ protecția împotriva tratamentului discriminatoriu. Astfel, o întreprindere de transport feroviar din Singapore care urmărește obținerea accesului pe piața Uniunii prin stabilirea unei prezențe comerciale acolo trebuie să aibă acces pe piață în mod nediscriminatoriu, sub rezerva limitelor stabilite în Lista angajamentelor specifice a Uniunii Europene¹⁹³. După stabilirea sa într-un stat membru, această întreprindere nu trebuie să fie tratată mai puțin favorabil decât întreprinderile similare ale statului membru respectiv¹⁹⁴. Efectul dispozițiilor menționate privind accesul pe piață și tratamentul național este astfel acela că oferă întreprinderilor de transport feroviar din Singapore accesul la spațiul feroviar unic european instituit prin Directiva 2012/34. De exemplu, o întreprindere de transport feroviar din Singapore ar avea dreptul în principiu să obțină o licență în aceleași condiții ca întreprinderile feroviare „interne”¹⁹⁵. Sub rezerva restricției orizontale privind serviciile publice din Lista angajamentelor specifice a Uniunii Europene referitoare la stabilire¹⁹⁶, întreprinderea respectivă ar avea totodată un drept de acces la infrastructura feroviară din statele membre¹⁹⁷ și dreptul de a nu fi tratată mai puțin favorabil decât o întreprindere feroviară internă în ceea ce privește alocarea capacităților¹⁹⁸. Altfel spus, ALSUES ar modifica domeniul de aplicare al Directivei 2012/34.

258. Întrucât ALSUES ar avea un asemenea efect asupra normelor comune existente referitoare la accesul pe piața serviciilor de transport feroviar a Uniunii Europene, aceasta din urmă a dobândit competență externă exclusivă în domeniul transportului feroviar. Concluzia menționată nu poate fi pusă sub semnul întrebării de faptul că, în ceea ce privește prestarea de servicii de transport feroviar în a patra modalitate, Directiva 2014/66 are o acoperire mai limitată decât dispozițiile relevante din ALSUES. Al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE nu impune ca domeniile vizate de angajamentele internaționale și cele reglementate de normele Uniunii să coincidă în totalitate¹⁹⁹.

259. Prin urmare, considerăm că Uniunea Europeană deține competență externă exclusivă privind dispozițiile din ALSUES referitoare la serviciile de transport feroviar, în temeiul articolului 91 și al articolului 100 alineatul (1) TFUE coroborate cu al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE și cu al treilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE.

260. În cazul *transportului rutier*, în afară de obligațiile orizontale care rezultă din capitolul opt, Uniunea Europeană nu a acceptat angajamente privind prima modalitate și angajamente complete privind a doua modalitate. Angajamentele privind a treia modalitate sunt supuse mai multor rezerve în anumite state membre, în funcție de tipul de transport (transport de călători sau transport de mărfuri). În ceea ce privește a patra modalitate, câteva state membre au formulat rezerve (sub forma unor condiții legate de cetățenie sau naționalitate și de reședință). În cazul *serviciilor auxiliare*

192 — Articolul 8.9 din ALSUES. Excepțiile de la această normă prevăzute în dispoziția respectivă nu sunt relevante în cazul de față.

193 — Articolul 8.10.1 din ALSUES. A se vedea și punctul 252 de mai sus.

194 — Articolul 8.11.1 din ALSUES.

195 — Articolul 17 alineatele (1) și (3) din Directiva 2012/34.

196 — Apendicele 8-A-2 la ALSUES. Această restricție, aplicabilă în cazul serviciilor de transport feroviar care necesită utilizarea domeniului public, permite ca activitățile economice considerate ca fiind utilități publice la nivel național sau local să fie supuse unor monopoli publici sau unor drepturi exclusive acordate unor operatori privați.

197 — Articolul 10 din Directiva 2012/34.

198 — Articolele 38-54 din Directiva 2012/34.

199 — A se vedea punctul 125 de mai sus.

transportului rutier, angajamentele privind prima și a treia modalitate depind de statul membru în cauză și de tipul de serviciu auxiliar avut în vedere. Au fost acceptate angajamente complete privind a doua modalitate. Trei state membre au formulat rezerve cu privire la a patra modalitate (sub forma unei condiții legate de cetățenie sau naționalitate).

261. Comisia susține că angajamentele privind a doua modalitate referitoare la serviciile de transport rutier au o relevanță practică limitată. Nu suntem de acord cu acest argument pentru motivele deja prezentate²⁰⁰.

262. Regulamentul nr. 1071/2009 reglementează totuși în mare parte domeniul serviciilor de transport rutier?

263. Regulamentul nr. 1071/2009 prevede norme extinse privind accesul la ocupația de operator de transport rutier și exercitarea respectivei ocupații atât în cadrul transportului rutier de persoane, cât și în cadrul transportului rutier de marfă²⁰¹. El stabilește cerințele pentru exercitarea ocupației respective, și anume un sediu real și stabil pe teritoriul unui stat membru, o bună reputație, capacitatea financiară adecvată și competența profesională necesară²⁰². Mai mult, Regulamentul nr. 1071/2009 impune fiecărui stat membru să desemneze una sau mai multe autorități competente pentru a acorda întreprinderilor autorizații de exercitare a ocupației de operator de transport rutier dacă ele respectă cerințele menționate²⁰³. Normele respective sunt completate de normele sectoriale din Regulamentul nr. 1072/2009 cu privire la accesul la piața transportului rutier de mărfuri²⁰⁴ și din Regulamentul nr. 1073/2009 referitoare la accesul la piața serviciilor de transport cu autocarul și autobuzul²⁰⁵. Aceste ultime două regulamente impun întreprinderii în cauză să obțină o licență comunitară înainte de a se angaja în astfel de activități²⁰⁶.

264. În acest context, Regulamentul nr. 1071/2009, Regulamentul nr. 1072/2009 și Regulamentul nr. 1073/2009 reglementează *prestarea transfrontalieră* de servicii de transport rutier (prima și a doua modalitate), precum și accesul pe piața serviciilor de transport rutier prin intermediul *stabilirii* (a treia modalitate). De asemenea, Regulamentul nr. 1072/2009 conține norme referitoare la atestatul de conducător auto și reglementează astfel *prezența temporară* a persoanelor fizice pe teritoriul statelor membre pentru prestarea de servicii de transport rutier de mărfuri (a patra modalitate)²⁰⁷. Deși Directiva 2014/66 are o acoperire mai limitată decât angajamentele din ALSUES privind a patra modalitate, considerăm că normele comune existente reglementează în mare parte domeniul transportului rutier.

200 — A se vedea punctul 226 de mai sus.

201 — Articolul 1 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1071/2009.

202 — Articolele 3 și 5-9 din Regulamentul nr. 1071/2009.

203 — Articolul 10 din Regulamentul nr. 1071/2009.

204 — Regulamentul se aplică atât transportului rutier internațional de mărfuri, definit ca fiind transport rutier internațional de mărfuri contra cost în numele unui terț pentru deplasările efectuate pe teritoriul Uniunii, cât și transportului rutier național de mărfuri efectuat pe bază temporară de către un operator de transport rutier de mărfuri nerezident (denumit în continuare „cabotaj”) [articolul 1 alineatele (1) și (4) din Regulamentul nr. 1072/2009].

205 — Acest regulament se aplică transportului internațional de persoane cu autocarul și autobuzul pe teritoriul Uniunii Europene efectuat de către operatorii de transport, fie contra cost în numele unui terț, fie în cont propriu, stabiliți într-un stat membru în conformitate cu legislația acestuia, utilizând vehicule care sunt înmatriculate în acel stat membru și care sunt adecvate și destinate, conform construcției și echipării acestora, transportului a mai mult de nouă persoane, inclusiv conducătorul auto, și deplasării acestor vehicule fără încărcătură în legătură cu aceste transporturi [articolul 1 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1073/2009]. De asemenea, el se aplică și serviciilor naționale de transport rutier de persoane, contra cost în numele unui terț, prestate cu titlu temporar de un operator de transport nerezident (denumite în continuare „cabotaj”) [articolul 1 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1073/2009].

206 — A se vedea articolul 4 din Regulamentul nr. 1072/2009 și, respectiv, din Regulamentul nr. 1073/2009.

207 — A se vedea articolele 5 și 7 din Regulamentul nr. 1072/2009. „Atestatul de conducător auto” este în esență un certificat eliberat de un stat membru oricărui operator de transport rutier de mărfuri contra cost în numele unui terț în temeiul unei licențe comunitare.

265. Mai mult, considerăm că domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 1071/2009, al Regulamentului nr. 1072/2009 și al Regulamentului nr. 1073/2009 ar fi modificate de angajamente internaționale precum cele din cadrul ALSUES. Raționamentul nostru este în esență similar celui referitor la transportul feroviar²⁰⁸.

266. În special, dispozițiile privind stabilirea (capitolul opt secțiunea C) se aplică „măsurilor adoptate sau menținute de părți care afectează stabilirea în ansamblul activităților economice”²⁰⁹. Dispozițiile menționate includ protecția împotriva tratamentului discriminatoriu. Astfel, un operator de transport rutier din Singapore care urmărește obținerea accesului pe piața Uniunii prin stabilirea unei prezențe comerciale acolo trebuie să aibă acces pe piață în mod nediscriminatoriu, sub rezerva limitelor stabilite în Lista angajamentelor specifice a Uniunii Europene²¹⁰. După stabilirea sa într-un stat membru, acest operator ar avea dreptul să nu fie tratat mai puțin favorabil decât operatorii similari ai statului membru respectiv²¹¹. Efectul acestor dispoziții referitoare la accesul pe piață și la tratamentul național este astfel primirea de către operatorii de transport rutier din Singapore a accesului nediscriminatoriu pe piața Uniunii prin înlăturarea obstacolelor în calea stabilirii lor efective acolo. În urma încheierii ALSUES, operatorul respectiv trebuie să primească accesul la piața menționată în aceleași condiții (de exemplu, referitoare la capacitatea financiară și la competența profesională²¹²) ca și cele aplicabile operatorilor interni. Altfel spus, ALSUES ar modifica domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 1071/2009, al Regulamentului nr. 1072/2009 și al Regulamentului nr. 1073/2009.

267. Întrucât ALSUES ar avea un asemenea efect asupra normelor comune existente privind accesul pe piața serviciilor de transport rutier a Uniunii Europene, aceasta din urmă a dobândit competență externă exclusivă în domeniul transportului rutier. În consecință, Uniunea Europeană deține competență externă exclusivă privind dispozițiile din ALSUES referitoare la serviciile de transport rutier, în temeiul articolului 91 și al articolului 100 alineatul (1) TFUE coroborate cu al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE și cu al treilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE.

268. Având în vedere considerațiile precedente, concluzionăm că Uniunea Europeană deține o competență externă partajată cu statele membre pentru asumarea angajamentelor cuprinse în capitolul opt din ALSUES în măsura în care acesta privește transportul aerian, transportul maritim și transportul pe căile navigabile interioare, inclusiv serviciile legate intrinsec de serviciile de transport respective, și competență externă exclusivă în temeiul celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE pentru asumarea angajamentelor prevăzute în capitolul opt din ALSUES în măsura în care el privește transportul feroviar și transportul rutier (și serviciile legate intrinsec de serviciile de transport în cauză). Uniunea Europeană are competență externă exclusivă în temeiul articolului 3 alineatul (1) litera (e) și al articolului 207 alineatul (1) TFUE în cazul tuturor celorlalte servicii reglementate în capitolul menționat.

269. În continuare, vom analiza capitolul nouă secțiunea A din ALSUES. Vom aborda secțiunea B din acest capitol împreună cu capitolele treisprezece, cincisprezece și șaisprezece din ALSUES²¹³.

208 — A se vedea punctele 257 și 258 de mai sus.

209 — Articolul 8.9 din ALSUES. Excepțiile de la această normă prevăzute la dispoziția respectivă nu sunt relevante în cazul de față.

210 — Articolul 8.10.1 din ALSUES. A se vedea și punctul 260 de mai sus.

211 — Articolul 8.11.1 din ALSUES.

212 — Articolele 7 și 8 din Regulamentul nr. 1071/2009.

213 — A se vedea punctele 523-544 de mai jos.

Investițiile (capitolul nouă secțiunea A din ALSUES)²¹⁴

Argumente

270. Potrivit *Comisiei*, capitolul nouă secțiunea A din ALSUES, care se referă în mod special la investițiile internaționale și nu se aplică investițiilor din cadrul Uniunii, ține de competența exclusivă a Uniunii Europene în domeniul politicii comerciale comune în măsura în care se aplică investițiilor străine directe. Invocând criteriul aplicat în situații care privesc comerțul cu servicii și cu mărfuri, precum și aspecte ale proprietății intelectuale, Comisia susține că un acord intră în domeniul de aplicare al articolului 207 alineatul (1) TFUE dacă vizează în mod specific investițiile internaționale în sensul că este destinat în esență să promoveze, să faciliteze sau să reglementeze investițiile internaționale și are efecte directe și imediate asupra acestor investiții.

271. Făcând distincție între investițiile de portofoliu (sau alte investiții indirecte) și investițiile străine directe (care se încadrează, ambele, în definiția de la articolul 9.1 din ALSUES), Comisia propune transpunerea definiției date de Curte „investițiilor directe” în contextul liberei circulații a capitalurilor și a plăților în cazul articolului 207 alineatul (1) TFUE.

272. Potrivit *Comisiei*, politica comercială comună acoperă atât norme care reglementează accesul inițial al investițiilor pe piața statului-gazdă, cât și protecția care trebuie să fie acordată unei investiții după ce a fost admisă pe piață (denumită în continuare „protecția ulterioară admiterii”). Aceasta din urmă include, de exemplu, protecția împotriva discriminării, a tratamentului incorrect și inechitabil și a exproprierii fără despăgubire. Comisia afirmă că, făcând referire la „investițiile străine directe”, articolul 206 și articolul 207 alineatul (1) TFUE nu fac distincție între accesul pe piață și protecția ulterioară admiterii. Mai mult, excluderea protecției ulterioare admiterii a investițiilor străine directe din politica comercială comună ar fi contrară și obiectivelor prevăzute la articolul 206 TFUE. În special, obiectivul privind „eliminarea treptată a restricțiilor în calea [...] investițiilor externe directe” face referire la înlăturarea restricțiilor generate atât de obstacolele în calea admiterii inițiale a unei investiții, cât și de cele care afectează funcționarea și exploatarea sa ulterioară. În acest context, Comisia invocă o analogie cu competența exclusivă a Uniunii Europene în domeniul comerțului cu mărfuri și servicii, care nu este, nici ea, limitată la accesul pe piață.

273. Comisia adaugă că politica comercială comună acoperă deja standardele GATS aplicabile în ceea ce privește tratamentul ulterior admiterii în cazul celei de a treia modalități de prestare a serviciilor (și anume prin prezență comercială²¹⁵). Standarde similare se găsesc în capitolul opt din ALSUES. Ar fi illogic să concluzionăm că Uniunea Europeană nu deține competență exclusivă în domeniul standardelor prevăzute în capitolul nouă, dar are competență exclusivă în domeniul standardelor similare incluse în capitolul opt din ALSUES sau în GATS.

274. Comisia consideră că articolul 345 TFUE nu limitează competența exclusivă a Uniunii Europene în privința capitolului nouă în măsura în care capitolul respectiv privește exproprierea. Articolul 9.6 din ALSUES supune exercitarea dreptului de expropriere unor condiții care sunt similare celor impuse la articolele 49 și 63 TFUE. Dispoziția menționată nu aduce atingere normelor care reglementează regimul proprietății în fiecare stat membru: ea nici nu interzice unui stat membru să exproprieze, nici nu impune ca un stat membru să exproprieze active deținute de investitori din Singapore.

214 — A se vedea punctele 52-60 din anexa la prezentele concluzii.

215 — Articolul I:2 litera (c) din GATS.

275. Comisia respinge și argumentul potrivit căruia prima parte a articolului 207 alineatul (6) TFUE exclude clauzele referitoare la expropriere din domeniul de aplicare al politicii comerciale comune întrucât nu există o politică a Uniunii care să fie comparabilă în cadrul pieței interne. Acest argument nu recunoaște distincția dintre competențele externe exclusive exprese și competențele externe exclusive implicite. Nici a doua parte a articolului 207 alineatul (6) TFUE nu modifică poziția Comisiei: articolul 345 TFUE ca atare nu exclude armonizarea drepturilor de proprietate. În orice caz, articolul 9.6 din ALSUES nu armonizează dispozițiile actelor cu putere de lege sau ale normelor administrative ale statelor membre în sensul articolului 207 alineatul (6) TFUE.

276. Comisia admite că, în măsura în care se aplică investițiilor de portofoliu, capitolul nouă nu se încadrează în politica comercială comună. Ea susține că Uniunea Europeană deține totuși competența exclusivă întrucât investițiile de portofoliu constituie o circulație a capitalurilor în sensul articolului 63 TFUE, iar standardele de tratament prevăzute de capitolul nouă sunt cel puțin reglementate în mare parte de normele comune prevăzute în dispoziția respectivă din tratat. Mai precis, standardele esențiale privind tratamentul național, tratamentul corect și echitabil și protecția împotriva exproprierii sunt acoperite de interdicția de la articolul 63 alineatul (1) TFUE. Deși articolul 63 alineatul (1) TFUE face obiectul excepției prevăzute la articolul 64 alineatul (1) TFUE, restricțiile „exceptate” de această din urmă dispoziție (altfel spus, restricțiile existente a căror menținere este permisă) nu includ restricțiile legate de investițiile de portofoliu. Prin urmare, condițiile celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE sunt îndeplinite.

277. Comisia susține că interpretarea pe care a dat-o noțiunii „norme comune” din al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE, în sensul că acoperă dispozițiile din tratate, precum și normele din dreptul derivat, respectă rațiunea care a stat la baza jurisprudenței AETR. Rațiunea respectivă este protecția unității pieței comune, aplicarea uniformă a dreptului Uniunii și necesitatea de a asigura aplicarea uniformă și coerentă a normelor Uniunii și funcționarea corespunzătoare a sistemului instituit de acestea²¹⁶. Comisia arată totodată că normele din tratat privind libera circulație a capitalurilor sunt unice întrucât au o dimensiune externă. Mai mult, sub rezerva excepției de la articolul 64 alineatul (1) TFUE, articolul 63 alineatul (1) TFUE în sine realizează liberalizarea totală a circulației capitalurilor între Uniunea Europeană și țările terțe. Astfel, nu este necesară adoptarea unor dispoziții de drept derivat pentru extinderea liberei circulații a capitalurilor asupra circulației capitalurilor între statele membre și țările terțe sau pentru realizarea liberalizării totale. Faptul că, cu excepția Hotărârii Pringle²¹⁷, cele mai multe hotărâri care se referă la aplicarea principiului AETR implică norme comune cuprinse în dreptul derivat se explică prin aceea că tratatele se limitează adesea la stabilirea obiectivelor de politică și la conferirea competențelor de reglementare în favoarea instituțiilor. În sfârșit, cu excepția cazului în care Uniunea Europeană are competență exclusivă, nu este posibilă asigurarea aplicării uniforme și coerente a normelor comune de la articolul 63 alineatul (1) TFUE.

278. În situația în care Curtea va decide că Uniunea Europeană nu are competență exclusivă în privința investițiilor de portofoliu în temeiul articolului 3 alineatul (2) TFUE coroborat cu articolul 63 alineatul (1) TFUE, Comisia susține că Uniunea Europeană deține totuși o competență partajată. Poziția sa se întemeiază pe articolul 216 alineatul (1) TFUE, care permite Uniunii Europene să încheie acorduri internaționale cu țări terțe în cazul în care această încheiere este „[...] necesară pentru realizarea, în cadrul politicilor Uniunii, a unuia dintre obiectivele stabilite prin tratate [...]”. În prezenta cauză, obiectivul este realizarea liberei circulații a capitalurilor, inclusiv a investițiilor de portofoliu, între Uniunea Europeană și țări terțe. Liberalizarea circulației capitalurilor din afara Uniunii nu poate fi efectivă decât în cazul în care țările terțe elimină propriile restricții legate de circulația capitalurilor

216 — Comisia face referire la Hotărârea din 31 martie 1971, Comisia/Consiliul, 22/70, EU:C:1971:32, punctul 31, și la Avizul 1/03 (Noua Convenție de la Lugano) din 7 februarie 2006, EU:C:2006:81, punctele 122 și 133.

217 — Hotărârea din 27 noiembrie 2012, C-370/12, EU:C:2012:756.

între Uniunea Europeană și teritoriile lor. Pentru ca ele să procedeze astfel, este necesară de regulă încheierea unor acorduri internaționale, bazate pe reciprocitate, cu țările respective. Comisia insistă că ea nu susține faptul că, întrucât capitolul nouă este necesar pentru a permite Uniunii Europene să își exercite competențele externe, Uniunea Europeană deține competență exclusivă.

279. *Parlamentul* a prezentat de asemenea argumente în favoarea competenței exclusive a Uniunii în ceea ce privește capitolul nouă secțiunea A din ALSUES. În special, el susține că Uniunea Europeană deține competență exclusivă privind investițiile de portofoliu întrucât, pe de o parte, reglementarea investițiilor de portofoliu în capitolul nouă are un caracter accesoriu în raport cu scopul principal sau dominant al capitolului menționat (asigurarea protecției investițiilor străine directe) și, pe de altă parte, articolul 3 alineatul (2) TFUE se poate aplica și atunci când dreptul primar al Uniunii ar putea fi afectat. Parlamentul a adoptat în mod specific poziția Comisiei potrivit căreia interzicerea exproprierii prin articolul 9.6 din ALSUES nu constituie nici o atingere adusă diferitor regimuri de proprietate ale statelor membre și metodelor de înregistrare și de structurare a raporturilor de proprietate potrivit diferitor tradiții juridice, nici o armonizare a legislațiilor statelor membre.

280. *Consiliul* admite că, din punct de vedere economic, schimburile comerciale și investițiile străine directe sunt interconectate și că unele aspecte ale tratamentului investițiilor străine directe sunt legate de aspecte standard ale politicii comerciale comune (și anume accesul pe piață, de exemplu accesul unui investitor străin la licențele de import sau de export). El susține însă că reglementarea investițiilor străine directe nu urmărește în mod necesar obiective comerciale. Potrivit Consiliului, elaborarea normelor referitoare la permiterea, la tratamentul și la protecția investițiilor străine directe constituie un domeniu independent al relațiilor economice internaționale care nu se încadrează automat în politica comercială. Consiliul face distincție între: (i) permiterea investițiilor străine directe [altfel spus, accesul pe piață: decizia dacă un investitor direct poate să investească într-un stat-gazdă și care sunt restricțiile sau condițiile aplicabile (dacă este cazul)], (ii) circulația capitalurilor în cazul investițiilor străine directe (chiar dacă un investitor poate să strângă fonduri și în statul-gazdă și, prin urmare, investițiile străine directe nu implică întotdeauna în mod necesar o circulație transfrontalieră a capitalurilor) și (iii) tratamentul investițiilor.

281. Potrivit Consiliului, capitolul nouă este un capitol de sine stătător care abordează doar protecția investițiilor și utilizează o definiție foarte largă, bazată pe active, a investițiilor. Acest capitol nu face referire nici la permiterea, nici la promovarea investițiilor. Normele privind permiterea investițiilor se găsesc în capitolul opt din ALSUES.

282. Consiliul admite că Uniunea Europeană are competență exclusivă în privința investițiilor străine directe care au legătură cu politica comercială comună, dar propune o interpretare mai restrânsă a domeniului de aplicare al articolului 207 alineatul (1) TFUE decât cea susținută de Comisie și de Parlamentul European. În acest sens, Consiliul consideră că nu este necesară o decizie a Curții referitoare la limitele precise ale competenței în privința investițiilor străine directe în cazul ALSUES. În esență, potrivit Consiliului, Comisia nu a demonstrat că toate standardele menționate în secțiunea A fac referire la dispoziții care țin de competența exclusivă a Uniunii Europene în privința investițiilor străine directe sau în privința oricărui alt tip de investiții reglementate în capitolul nouă.

283. În ceea ce privește clauza privind tratamentul național de la articolul 9.3 din ALSUES, Consiliul se axează pe situațiile, prevăzute la articolul 9.3.3, în care părțile pot să renunțe la obligația legată de tratamentul național. Consiliul susține că Uniunea Europeană nu poate deține competență exclusivă pentru semnarea și încheierea ALSUES în măsura în care acesta vizează măsurile adoptate de statele membre în exercitarea responsabilităților lor în domeniul siguranței naționale. Uniunea Europeană nu are nici competență exclusivă în ceea ce privește protecția patrimoniului național, nici competență legislativă pentru adoptarea măsurilor în materie de impozitare directă.

284. În legătură cu clauza referitoare la tratamentul corect și echitabil și clauza referitoare la protecția și securitatea deplină de la articolul 9.4 din ALSUES, Consiliul susține că nu a fost dovedit de către Comisie faptul că Uniunea Europeană deține competență exclusivă pentru oricare dintre acestea.

285. În ceea ce privește regimul de despăgubire pentru prejudiciile aduse investițiilor (reglementat în capitolul nouă) prevăzut de articolul 9.5 din ALSUES, Consiliul arată că Uniunea Europeană nu deține nicio competență în privința părții din dispoziția respectivă care se referă la forțele armate ale statelor membre. De asemenea, este incert dacă Uniunea Europeană poate să semneze și să încheie singură un acord în care se reglementează consecințele pe care le presupune un război sau un alt conflict armat, o revoluție, o stare de urgență la nivel național, o revoltă, o insurecție sau o situație de dezordine pe teritoriul statelor membre.

286. Referitor la dispozițiile în materie de expropriere cuprinse la articolul 9.6 din ALSUES, Consiliul afirmă că jurisprudența Curții nu susține argumentul potrivit căruia toate măsurile legate de expropriere din ALSUES țin în totalitate de competența exclusivă a Uniunii Europene. Având în vedere articolul 345 TFUE, Uniunea Europeană nu poate avea competență exclusivă pentru semnarea și încheierea ALSUES în ceea ce privește articolul 9.6.

287. Consiliul mai susține și că Comisia nu a susținut și, cu atât mai puțin, nu a dovedit că anumite chestiuni reglementate la articolul 9.7.2 din ALSUES, în special infracțiunile, securitatea socială, sistemele publice de pensii sau sistemele obligatorii de economisire și impozitarea, țin de competența exclusivă a Uniunii Europene.

288. Consiliul nu este de acord cu invocarea de către Comisie a celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE pentru a pretinde o competență exclusivă a Uniunii Europene cu privire la investițiile de portofoliu.

289. În primul rând, deși investițiile de portofoliu pot să implice o circulație a capitalurilor, acest tip de investiții nu poate fi echivalat cu libera circulație a capitalurilor prevăzută în tratate. Articolul 63 alineatul (1) TFUE nu reglementează protejarea investițiilor. El nu face nici referire la investițiile de portofoliu sau la investițiile directe ca atare. Articolul 63 alineatul (1) TFUE se aplică doar în măsura în care există o circulație a capitalurilor. Nu întotdeauna aceasta este situația în cazul investițiilor străine directe și al investițiilor de portofoliu. Consiliul subliniază în continuare importanța garantării faptului că operatorii din țările terțe nu eludează restricțiile permise privind libertatea de stabilire [justificate în temeiul articolului 65 alineatul (2) TFUE] invocând în mod direct articolul 63 TFUE. Curtea a făcut distincție între libertatea de stabilire și libera circulație a capitalurilor prin adoptarea unei abordări bazate pe centrul de greutate, care presupune identificarea aspectului concret al unei situații care este afectat în principal de presupusa restricție.

290. În al doilea rând, nicio dispoziție din tratate nu conferă Uniunii Europene o competență specială pentru a decide în legătură cu investițiile de portofoliu sau (*a fortiori*) cu protecția investițiilor de portofoliu. Prin urmare, din perspectiva articolului 4 alineatul (1) și a articolului 5 alineatul (2) TFUE, statele membre au dreptul să decidă în acest domeniu.

291. În al treilea rând, în cazul în care Curtea va considera totuși că investițiile de portofoliu constituie o circulație a capitalurilor în sensul articolului 63 alineatul (1) TFUE și că dispoziția respectivă conferă Uniunii Europene o competență specifică pentru a decide în legătură cu protejarea tipului de investiții în cauză, Consiliul susține că Uniunea Europeană nu a adoptat nicio reglementare în temeiul articolului 63 alineatul (1) TFUE cu privire la protecția investițiilor de portofoliu. Consiliul admite că există dispoziții de drept derivat care se referă, de exemplu, la admiterea valorilor mobiliare pe bursele de valori și pe piețele instrumentelor financiare. Deși aceste norme implică aspecte ale investițiilor de portofoliu, niciuna nu a fost adoptată prin utilizarea temeiurilor juridice legate de libera circulație a capitalurilor.

292. În al patrulea rând, nu poate exista oricum o competență externă exclusivă implicită a Uniunii în privința investițiilor de portofoliu întrucât articolul 63 alineatul (1) TFUE nu este o „normă comună” în sensul articolului 3 alineatul (2) TFUE. Chiar presupunând că există reglementări în dreptul primar care realizează liberalizarea completă a circulației capitalurilor între statele membre și țările terțe, Consiliul susține că noua interpretare a Comisiei privind noțiunea „norme comune” de la articolul 3 alineatul (2) TFUE este eronată. Din jurisprudența Curții reiese că Uniunea Europeană trebuie să fi exercitat competența internă prin adoptarea unor dispoziții de drept derivat. Această cerință este intrinsecă noțiunii de competență implicită. Comisia invocă în mod eronat Hotărârea Pringle și Avizul 1/92²¹⁸. În Hotărârea Pringle²¹⁹, Curtea a statuat că Tratatul privind Mecanismul european de stabilitate (denumit în continuare „MES”) se află în întregime în afara sferei de competență exclusivă a Uniunii Europene care a fost invocată în temeiul articolului 3 alineatul (1) litera (c) TFUE. Nu a fost necesară analizarea în continuare de către Curte a chestiunii dacă se poate considera totuși că Tratatul MES aduce atingere „normelor comune sau ar putea modifica domeniul de aplicare a acestora” în sensul articolului 3 alineatul (2) TFUE. În orice caz, este clar că obiectivul utilizat în Hotărârea Pringle era legat de exercitarea de către Uniunea Europeană a competențelor care i-au fost conferite în mod expres. Consiliul admite că, în Avizul 1/92²²⁰, Curtea a făcut referire la dispozițiile din tratat privind concurența. Situațiile la care Curtea a făcut referire în avizul respectiv subliniază însă faptul că este necesară exercitarea competențelor interne înainte de a apărea o competență implicită pentru încheierea unui acord internațional sau că existența unei asemenea competențe implicite este legată de o competență care este conferită în mod expres de tratate.

293. În cazul în care Curtea va admite că articolul 63 alineatul (1) TFUE poate să constituie o „normă comună”, Consiliul susține că nu a fost dovedit de Comisie modul în care domeniul investițiilor de portofoliu a fost reglementat în mare parte de presupusele „norme comune”. Comisia nu a dovedit nici că, în măsura în care se referă la protecția investițiilor de portofoliu, capitolul nouă ar afecta astfel de norme comune sau ar modifica domeniul de aplicare a acestora.

294. Consiliul și-a exprimat preocuparea și în legătură cu raționamentul care stă la baza argumentului alternativ al Comisiei potrivit căruia există o competență partajată în privința investițiilor de portofoliu în temeiul articolului 216 alineatul (1) TFUE. Necesitatea atingerii unui anumit obiectiv prevăzut de tratat impune să se facă dovada că Uniunii Europene i-au fost conferite competențe la nivel intern pentru atingerea obiectivului în cauză. Acest fapt se opune invocării de către Comisie a articolului 216 alineatul (1) TFUE cu privire la investițiile de portofoliu. În cazul în care Curtea va considera că Uniunea Europeană deține competența necesară pentru a reglementa protecția investițiilor de portofoliu, Consiliul subliniază că Comisia nu susține că Uniunea Europeană ar putea să își exercite respectiva competență internă doar prin încheierea unui acord internațional și că exercitarea competențelor interne și externe legate de protecția investițiilor de portofoliu străine trebuie să fie, așadar, concomitentă. Mai mult, în cazul în care poziția Comisiei ar fi corectă, nu ar fi necesară încheierea unui acord internațional. Articolul 63 alineatul (1) TFUE ar realiza el însuși liberalizarea completă a circulației capitalurilor între Uniunea Europeană și țările terțe.

295. Consiliul este de acord că Uniunea Europeană și statele membre dețin competențe partajate în privința capitolului nouă. Totuși, întrucât competența pentru protecția investițiilor de portofoliu nu este conferită Uniunii Europene, nu este posibilă exercitarea de către aceasta din urmă a competenței menționate fără participarea statelor membre. În subsidiar, Consiliul susține că, în cazul constatării de către Curte a faptului că Uniunea Europeană are o competență partajată în privința investițiilor de portofoliu, aspectul dacă respectiva competență trebuie să fie exercitată prin încheierea ALSUES rămâne o decizie politică.

218 — Avizul 1/92 (Al doilea aviz privind Acordul SEE) din 10 aprilie 1992, EU:C:1992:189.

219 — Hotărârea din 27 noiembrie 2012, C-370/12, EU:C:2012:756.

220 — Avizul 1/92 (Al doilea aviz privind Acordul SEE) din 10 aprilie 1992, EU:C:1992:189.

296. Cele mai multe dintre *statele membre* interveniente au adoptat o poziție în legătură cu secțiunea A. Argumentele prezentate de acestea corespund în linii mari cu diferitele aspecte ale poziției Consiliului.

297. Astfel, ele susțin că sensul noțiunii „investiții directe” de la articolul 64 TFUE și cel al noțiunii „investiții străine directe” de la articolul 207 alineatul (1) TFUE trebuie să fie același. În această privință, este relevantă jurisprudența referitoare la domeniul de aplicare al articolului 64 TFUE, precum și definiția investițiilor directe (și a investițiilor de portofoliu) din Regulamentul (CE) nr. 184/2005²²¹ și din Directiva 88/361²²².

298. Competența exclusivă a Uniunii Europene în privința investițiilor străine directe este limitată la eliminarea restricțiilor care vizează acest tip de investiții. În măsura în care ALSUES garantează și alte forme de protecție, asemenea norme nu țin de competența exclusivă a Uniunii Europene în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE. Aceasta este situația în cazul dispozițiilor care au ca obiect promovarea și protecția investițiilor străine directe (precum cele privind exproprierea, forțele armate, impozitarea directă, dreptul penal și procedura penală).

299. Articolul 9.6 din ALSUES (exproprierea) prevede principii generale potrivit cărora părțile trebuie să aplice legile lor în domeniul proprietății. Astfel de chestiuni țin de competența statelor membre care trebuie să fie exercitată în conformitate cu dreptul Uniunii. Articolul 345 TFUE impune o limită care îngreuează exercitarea de către Uniunea Europeană a competențelor sale prevăzute în tratate.

300. Rezultă din articolul 207 alineatul (6) TFUE că Uniunea Europeană nu poate exercita o competență exclusivă în vederea negocierii și a încheierii unui acord comercial internațional în domenii în care nu deține o competență legislativă pentru adoptarea de reglementări interne. Dispoziția menționată se opune totodată deținerii de către Uniunea Europeană a unei competențe exclusive, în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE, pentru alte investiții decât investițiile străine directe.

301. Noua interpretare pe care a dat-o Comisia articolului 3 alineatul (2) TFUE ar presupune ca Uniunea Europeană să aibă, în conformitate cu articolul 3 alineatul (2) și cu articolul 63 TFUE, competență exclusivă în privința investițiilor de portofoliu. Ea ar implica de asemenea posibilitatea ca orice acord care este de natură să restricționeze investițiile, indiferent dacă se încadrează sau nu se încadrează în politica comercială comună, să intre în sfera competenței exclusive implicite a Uniunii Europene. Din tratate reiese însă cu claritate că există competență exclusivă (expresă) doar în privința investițiilor străine directe. Normele comune în sensul articolului 3 alineatul (2) TFUE sunt norme de drept derivat, iar nu de drept primar. Existența competenței interne nu este suficientă. Contextul elaborării articolului 3 alineatul (2) TFUE confirmă această interpretare. În orice caz, articolul 63 TFUE nu este un temei juridic pentru exercitarea competenței. Temeiul juridic pentru competența de acțiune se găsește la articolul 64 alineatul (2) TFUE și este supus unor limitări.

302. În plus, condițiile de la articolul 3 alineatul (2) TFUE nu sunt îndeplinite. Domeniul de aplicare al capitolului nouă secțiunea A este mult mai larg decât cel al articolului 63 TFUE. Exproprierea nu este o limitare a liberei circulații a capitalurilor prevăzută de tratate. În măsura în care se aplică articolul 63 TFUE, aceasta ar garanta doar aplicarea principiului nediscriminării. Nu au fost adoptate norme comune referitoare la expropriere.

221 — Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 12 ianuarie 2005 privind statisticile comunitare ale balanței de plăți, ale comerțului internațional cu servicii și ale investițiilor străine directe (JO 2005, L 35, p. 23, Ediție specială, 11/vol. 39, p. 3).

222 — Directiva din 24 iunie 1988 pentru punerea în aplicare a articolului 67 din tratat (JO 1988, L 178, p. 5, Ediție specială, 10/vol. 1, p. 10).

303. Uniunea Europeană nu poate ca, prin exprimarea acordului său în privința articolului 9.10.1 din ALSUES, să decidă singură în legătură cu încetarea acordurilor încheiate de statele membre cu Singapore. Această dispoziție nu respectă principiul general, formulat la articolul 59 alineatul (1) litera (a) din Convenția de la Viena din 1969, potrivit căruia doar părțile pot să pună capăt acordurilor internaționale dintre ele. Comisia nu a invocat nici un temei din dreptul internațional în favoarea poziției sale. În plus, chiar Uniunea Europeană a recunoscut, în Regulamentul (UE) nr. 1219/2012²²³, că acordurile bilaterale ale statelor membre semnate înainte de 1 decembrie 2009 pot să rămână în vigoare sau să intre în vigoare, în conformitate cu regulamentul respectiv.

304. În sfârșit, nu există niciunul dintre motivele prevăzute la articolul 216 TFUE. Prin urmare, Uniunea Europeană nu deține o competență partajată în cazul investițiilor de portofoliu.

Analiză

Introducere

305. Există două moduri în care Uniunea Europeană poate să dețină competență exclusivă pentru normele materiale care reglementează investițiile din capitolul nouă secțiunea A. Aceste norme se încadrează în politica comercială comună, astfel cum este ea prezentată la articolul 207 alineatul (1) TFUE? În cazul unui răspuns negativ, ele fac parte totuși dintr-un domeniu în cadrul căruia există norme comune (care reglementează domeniul respectiv în totalitate sau în mare parte) cărora li s-ar putea aduce atingere sau al căror domeniu de aplicare ar putea fi modificat în eventualitatea încheierii ALSUES [al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE]? Vom aborda pe rând posibilitățile menționate.

306. O problemă suplimentară distinctă se ridică în ceea ce privește capitolul nouă în măsura în care articolul 9.10.1 din ALSUES prevede că, în urma intrării în vigoare a ALSUES, anumite acorduri bilaterale în domeniul investițiilor încheiate între statele membre și Singapore (enumerate în anexa la capitolul nouă) vor înceta să existe. Vom analiza această problemă în mod separat²²⁴.

Competența exclusivă în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE coroborat cu articolul 3 alineatul (1) TFUE

– Sensul noțiunii „investiții străine directe” de la articolul 207 alineatul (1) TFUE

307. Capitolul nouă definește investițiile și investitorii pe care îi vizează. Spre deosebire de tratate, în cuprinsul său nu se face distincție între investițiile străine directe și alte tipuri de investiții²²⁵. Nici ALSUES, nici tratatele nu fac referire la „investițiile de portofoliu”.

223 — Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2012 de stabilire a unor dispoziții tranzitorii pentru acordurile bilaterale de investiții încheiate între state membre și țări terțe (JO 2012, L 351, p. 40).

224 — A se vedea punctele 371-398 de mai jos.

225 — Articolul 9.1.1 și 9.1.2 din ALSUES.

308. Cererea Comisiei oferă Curții ocazia de a interpreta pentru prima dată noțiunea „investiții străine directe” de la articolul 207 alineatul (1) TFUE și de a decide în ce măsură „politica comercială comună” acoperă reglementarea „investițiilor străine directe”. Tipul de investiții menționat era deja inclus la articolul III-315 alineatul (1) din Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa²²⁶. Conținutul dispoziției respective era identic cu cel al articolului 207 alineatul (1) TFUE²²⁷.

309. În virtutea articolului 207 alineatul (1) TFUE coroborat cu articolul 3 alineatul (1) litera (e) TFUE, Uniunea Europeană are competență exclusivă în privința investițiilor străine directe. Această competență se aplică împreună cu competența în alte domenii care se încadrează în politica comercială comună (precum serviciile), dar care ar putea să fie legate și de investiții (precum investițiile în sectorul serviciilor)²²⁸.

310. Tratatetele nu definesc noțiunea „investiții străine directe”. Totuși, o serie de dispoziții din tratate, din protocoale și din declarații²²⁹ utilizează termenul „investiții”.

311. La nivel general, înțelegem termenul „investiție” în sensul de plasare a banilor sau a altui activ economic într-o activitate comercială în vederea obținerii unui profit.

312. Articolul 207 alineatul (1) TFUE face referire la un anumit tip de investiții, și anume investițiile care sunt atât „străine”, cât și „directe”.

313. O investiție străină este o investiție realizată de o persoană fizică sau juridică din Uniune într-o țară terță sau de o persoană fizică sau juridică dintr-o țară terță în Uniunea Europeană. Investițiile străine directe sunt astfel investiții directe care implică un element din afara Uniunii.

314. Termenul „investiții directe” apare și în alte dispoziții din tratat, în special la articolul 64 alineatele (1) și (2) TFUE, care este inclus în capitolul patru („Capitalurile și plățile”) din titlul IV („Libera circulație a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor”). Sub rezerva articolului 64 alineatele (1) și (2) TFUE, articolul 63 TFUE interzice orice restricții privind circulația capitalurilor și plățile între statele membre, precum și între statele membre și țările terțe. Această interdicție are un domeniu de aplicare larg. Ea vizează, de exemplu, restricțiile privind circulația capitalurilor care descurajează nerezidenții să facă investiții într-un stat membru sau care descurajează rezidenții statului membru respectiv să investească în alte state²³⁰.

315. Domeniul de aplicare al articolului 64 alineatul (1) TFUE este definit prin referire la categoriile de mișcări de capitaluri care pot face obiectul unor restricții²³¹. El circumscrie interdicția de la articolul 63 TFUE cu privire la circulația capitalurilor având ca destinație țări terțe sau provenind din țări terțe la cazul în care acestea implică investiții directe (inclusiv investițiile imobiliare), stabilirea, prestarea de

226 — JO 2004, C 310, p. 1.

227 — Discuțiile referitoare la articolul III-315 alineatul (1) au coincis cu dezbaterile din cadrul OMC legate de oportunitatea negocierii dispozițiilor OMC privind investițiile străine directe. Declarația ministerială a OMC adoptată la 14 noiembrie 2001, prin care a fost lansată runda pentru dezvoltare de la Doha (Doha Development Round), a recunoscut „[...] necesitatea unui cadru multilateral în vederea garantării unor condiții transparente, stabile și previzibile pentru investițiile transfrontaliere pe termen lung, în special investițiile străine directe, care vor contribui la extinderea schimburilor comerciale [...]” (sublinierea noastră) [Declarația ministerială a OMC adoptată la 14 noiembrie 2001, WT/MIN(01)/DEC/1 (20 noiembrie 2001), punctul 20; a se vedea și punctul 22]. Tocmai când investițiile străine directe deveneau parte a politicii comerciale comune, membrii OMC (reuniți în cadrul Consiliului general al OMC) au decis că în cadrul OMC nu puteau să aibă loc lucrări în vederea unor negocieri privind investițiile în cursul runde de la Doha [OMC, Consiliul general, Decizia adoptată de Consiliul general la 1 august 2004, WT/L/579 (2 august 2004), punctul 1 litera (g)].

228 — A se vedea punctul 344 de mai jos.

229 — A se vedea de exemplu articolul 101 alineatul (1) litera (b), articolul 126 alineatul (3), articolul 199 alineatele (3) și (4) și articolul 309 TFUE, Protocolul nr. 5 privind statutul Băncii Europene de Investiții, Protocolul nr. 10 privind cooperarea structurată permanentă stabilit prin articolul 42 TUE și Declarația nr. 30 privind articolul 126 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

230 — A se vedea Hotărârea din 10 aprilie 2014, Emerging Markets Series of DFA Investment Trust Company, C-190/12, EU:C:2014:249, punctul 39 și jurisprudența citată, și Hotărârea din 10 februarie 2011, Haribo, C-436/08 și C-437/08, EU:C:2011:61, punctul 50 și jurisprudența citată.

231 — Hotărârea din 21 mai 2015, Wagner-Raith, C-560/13, EU:C:2015:347, punctul 39.

servicii financiare sau admiterea de valori mobiliare pe piețele de capital. Articolul 64 alineatul (2) TFUE oferă un temei juridic pentru adoptarea de către Parlament a unor măsuri referitoare la formele de circulație a capitalurilor menționate. În condițiile prevăzute la articolul 64 alineatul (3) TFUE, Consiliul poate adopta și măsuri care reprezintă „un regres” în dreptul Uniunii în ceea ce privește liberalizarea circulației capitalurilor având ca destinație sau provenind din țări terțe.

316. Oricare ar fi domeniul de aplicare exact al articolelor 63 și 64 TFUE, considerăm că dispozițiile respective se aplică în mod clar circulației capitalurilor și a plăților având ca destinație țări terțe sau provenind din țări terțe care implică investiții directe, inclusiv investiții străine directe. Prin urmare, ambele dispoziții menționate și jurisprudența care le interpretează sunt relevante pentru definirea sferei noțiunii „investiții străine directe” de la articolul 207 alineatul (1) TFUE.

317. Pentru interpretarea termenului „investiții directe” de la articolul 64 alineatul (1) TFUE, Curtea s-a întemeiat pe definiția termenului respectiv din Directiva 88/361 a Consiliului pentru punerea în aplicare a articolului 67 din Tratatul CEE²³². Articolul 1 alineatul (1) din această directivă prevede că mișcările de capital se clasifică în conformitate cu nomenclatorul prezentat în anexa I (Curtea recunoscând valoarea indicativă a acestuia²³³).

318. Nomenclatorul din anexa I enumeră ca fiind „investiții directe”: „1. [i]nființarea și extinderea de sucursale sau noi întreprinderi aparținând doar persoanei care deține capitalul și achiziționarea completă a întreprinderilor existente; 2. [p]articiparea la întreprinderi noi sau deja existente în vederea formării sau menținerii unor legături economice durabile; 3. [c]redite pe termen lung în vederea formării sau menținerii unor legături economice durabile și 4. [r]einvestirea profiturilor în vederea menținerii unor legături economice durabile”. Această parte din anexă face referire și la notele explicative care definesc anumiți termeni doar în sensul nomenclatorului și al Directivei 88/361. Notele respective definesc „investițiile directe” ca fiind „[i]nvestiții de toate tipurile efectuate de către persoane fizice sau de către întreprinderi comerciale, industriale sau financiare, care servesc la stabilirea sau menținerea unor legături directe și de durată între persoana care furnizează capitalul și antreprenorul sau întreprinderea cărora le-a fost pus la dispoziție capitalul, în vederea desfășurării unei activități economice”. Ele adaugă apoi că „[p]rin urmare, acest concept trebuie înțeles în sensul cel mai larg”.

319. În acest context, Curtea a considerat că noțiunea „investiții directe” acoperă „investițiile pe care le efectuează persoanele fizice sau juridice și care ajută la crearea sau la menținerea unor relații durabile și directe între cel care oferă fondurile și întreprinderea căreia îi sunt destinate aceste fonduri în vederea exercitării unei activități economice”²³⁴. În Hotărârea *Test Claimants in the FII Group Litigation*, Curtea a statuat că, în principiu, face parte din domeniul de aplicare al articolului 63 TFUE circulația capitalurilor care implică o stabilire sau investiții directe și a apreciat că aceste din urmă noțiuni „se referă la o formă de participații la o întreprindere prin deținerea de acțiuni care conferă posibilitatea de a participa efectiv la administrarea și la controlul acesteia”²³⁵. În Hotărârea *Haribo*,

232 — Pentru definiții cuprinse în alte acte normative de drept derivat, a se vedea, de exemplu, Regulamentul (UE) nr. 549/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 mai 2013 privind Sistemul european de conturi naționale și regionale din Uniunea Europeană (JO 2013, L 174, p. 1), punctul 4.65 din anexa A și anexa 7.1 – Cuprinsul fiecărei categorii de active, precum și anexa II la Regulamentul nr. 184/2005. A se vedea de asemenea, tot ca exemplu, Orientarea Băncii Centrale Europene din 9 decembrie 2011 privind cerințele de raportare statistică ale Băncii Centrale Europene în domeniul statisticilor externe (BCE/2011/23) (JO 2012, L 65, p. 1), anexa III, punctul 6.1.

233 — A se vedea Hotărârea din 21 mai 2015, *Wagner-Raith*, C-560/13, EU:C:2015:347, punctul 23 și jurisprudența citată; a se vedea și Hotărârea din 12 decembrie 2006, *Test Claimants in the FII Group Litigation*, C-446/04, EU:C:2006:774, punctele 179 și 180, precum și jurisprudența citată.

234 — Hotărârea din 17 octombrie 2013, *Welte*, C-181/12, EU:C:2013:662, punctul 32 și jurisprudența citată.

235 — Hotărârea din 13 noiembrie 2012, *Test Claimants in the FII Group Litigation*, C-35/11, EU:C:2012:707, punctul 102 și jurisprudența citată.

Curtea a aplicat criteriul menționat, concluzionând că o participație nu face parte din domeniul de aplicare al articolului 64 alineatul (1) TFUE (prin urmare, în mod implicit, că ea nu a fost o investiție directă) atunci când nu privește decât participațiile de sub 10 % din capitalul social al unei societăți²³⁶.

320. Jurisprudența menționată pare să recurgă la definiții utilizate în altă parte. De exemplu, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (denumită în continuare „OCDE”) definește „investițiile directe” ca fiind „[...] o categorie de investiții transfrontaliere efectuate de un rezident într-o economie [...] având ca obiect stabilirea unui interes de durată [care există atunci când investitorul direct deține cel puțin 10 % din drepturile de vot ale întreprinderii de investiții directe] într-o întreprindere [...] care este rezidentă într-o altă economie decât cea a investitorului direct”. Investitorul direct este interesat de „[...] o relație strategică pe termen lung cu întreprinderea de investiții directe în vederea asigurării unui nivel semnificativ de influență al investitorului direct în administrarea întreprinderii de investiții directe”²³⁷. Fondul Monetar Internațional (denumit în continuare „FMI”) definește investițiile directe ca fiind „[...] categoria de investiții internaționale care reflectă obiectivul unei entități rezidente într-o economie de a obține un interes de durată într-o întreprindere rezidentă în altă economie”. Potrivit FMI, „interesul de durată implică existența unei relații pe termen lung între investitorul direct și întreprindere, precum și un nivel semnificativ de influență al investitorului direct în administrarea întreprinderii”²³⁸. Conferința Organizației Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (denumită în continuare „UNCTAD”) face trimitere la definițiile utilizate de OCDE și FMI.

321. Jurisprudența referitoare la domeniul de aplicare al articolului 63 TFUE este utilă și pentru a înțelege ce este exclus din definiția „investițiilor directe”. Astfel, Curtea a făcut distincție între acest tip de investiții și „investițiile de portofoliu”, și anume „dobândirea de titluri pe piața de capital efectuată numai *cu intenția de a realiza un plasament financiar, fără a exista intenția de a influența administrarea și controlul întreprinderii*”²³⁹. Interpretarea respectivă corespunde și definițiilor investițiilor de portofoliu utilizate în alte părți²⁴⁰.

322. În acest context, interpretăm termenul „investiții străine directe” de la articolul 207 alineatul (1) TFUE în sensul că desemnează investițiile efectuate de persoane fizice sau juridice ale unei țări terțe în Uniunea Europeană și investițiile efectuate de persoane fizice sau juridice din Uniune într-o țară terță care servesc la stabilirea sau la menținerea unor legături directe și de durată, sub forma participării efective la administrarea și la controlul societății, între persoanele care efectuează investiția și societatea în care se efectuează investiția în vederea desfășurării unei activități economice. Aplicând definiția respectivă, considerăm că deținerea de către investitorul direct a cel puțin 10 % din drepturile de vot în cadrul întreprinderii de investiții directe poate oferi o orientare în materie de probațiune, dar nu este în niciun caz un criteriu determinant.

236 — Hotărârea din 10 februarie 2011, Haribo, C-436/08 și C-437/08, EU:C:2011:61, punctul 137. Pragul respectiv de 10 % este utilizat de asemenea, de exemplu, în definiția „investițiilor străine directe” din Regulamentul nr. 549/2013, anexa 7.1, și în Orientarea Băncii Centrale Europene (BCE/2011/23), anexa III, punctul 6.1.

237 — A se vedea de exemplu „Definiția de referință a investițiilor străine directe a OCDE”, ediția a patra, OCDE, 2008, punctul 11; a se vedea și punctele 29, 117 și 122-147.

238 — A se vedea de exemplu „Manualul privind balanța de plăți”, ediția a șasea, FMI, 2009, punctul 359.

239 — Hotărârea din 21 octombrie 2010, Idryma Typou, C-81/09, EU:C:2010:622, punctul 48 (sublinierea noastră). A se vedea și Hotărârea din 10 noiembrie 2011, Comisia/Portugalia, C-212/09, EU:C:2011:717, punctul 47 și jurisprudența citată, și, de exemplu, definiția investițiilor de portofoliu din Orientarea Băncii Centrale Europene (BCE/2011/23), punctul 6.2.

240 — A se vedea de exemplu „Definiția de referință a investițiilor străine directe a OCDE”, ediția a patra, OCDE, 2008 („[...] investițiile de portofoliu în cazul cărora investitorii nu au în general intenția de a influența administrarea întreprinderii”), punctul 11; a se vedea și punctul 29.

– Reglementarea „investițiilor străine directe” ca parte a politicii comerciale comune

323. Părțile nu sunt de acord cu privire la formele de reglementare a „investițiilor străine directe” care se încadrează în politica comercială comună a Uniunii Europene. Ele nu contestă că politica în cauză acoperă accesul pe piață (altfel spus, condițiile de intrare și de stabilire) și promovarea investițiilor. Astfel, o dispoziție precum articolul 9.7 din ALSUES („Transferul”), care impune părților să permită realizarea tuturor transferurilor legate de o investiție în monedă liber convertibilă fără restricții sau întârzieri și se aplică, așadar, accesului pe piață, se încadrează în politica comercială comună.

324. Politica comercială comună acoperă și protecția investitorilor (și a investițiilor lor) după obținerea accesului pe piața străină?

325. În opinia noastră, răspunsul este afirmativ.

326. Este clar că politica comercială comună acoperă, cel puțin într-o anumită măsură, protecția anumitor investiții străine. Motivul este că politica respectivă acoperă comerțul cu servicii, înțeles în sensul celor patru modalități de prestare a serviciilor reglementate de GATS²⁴¹. GATS prevede obligații care privesc, printre altele, accesul pe piață, tratamentul național, principiul națiunii celei mai favorizate și reglementarea internă, în special cu privire la prestarea unui serviciu de către un prestator de servicii al unui membru, prin prezența comercială pe teritoriul oricărui alt membru (așa-numita a treia modalitate de prestare a serviciilor, care corespunde în general „stabilirii”)²⁴². În sensul acordului menționat, prezență comercială înseamnă „orice tip de entitate comercială sau profesională, stabilită inclusiv prin (i) constituirea, achiziția sau menținerea unei persoane juridice sau (ii) crearea sau menținerea unei sucursale sau reprezentanțe pe teritoriul unei părți în scopul prestării unui serviciu”²⁴³. Atunci când investiția străină directă servește la stabilirea unei prezențe comerciale în scopul prestării unui serviciu, ea intră în sfera comerțului cu servicii și, prin urmare, se încadrează în politica comercială comună. Ținând cont de tipurile de obligații asumate prin GATS și de concluzia Curții din Avizul 1/08²⁴⁴, este clar de asemenea că politica comercială comună acoperă accesul pe piață și tratamentul care trebuie să fie acordat după stabilirea unei prezențe comerciale. În consecință, cel puțin o anumită formă de protecție a investițiilor străine directe ulterioară admiterii lor este acoperită de politica comercială comună în măsura în care ea include comerțul cu servicii.

327. În plus, aspectul dacă politica comercială comună acoperă reglementările care protejează, prin aplicarea principiului tratamentului național, măsurile în materie de investiții legate de comerțul cu mărfuri a fost deja clarificat. Curtea a apreciat că Uniunea Europeană are competență exclusivă pentru încheierea Acordului privind măsurile de investiții legate de comerț (denumit în continuare „Acordul TRIMS”)²⁴⁵, care se aplică măsurilor în materie de investiții legate de comerțul cu mărfuri²⁴⁶ și prevede, printre altele, o obligație referitoare la tratamentul național²⁴⁷.

241 — A se vedea punctele 196 și 197 de mai sus.

242 — A se vedea articolele I:2 litera (c), X și XVI din GATS. Unele dintre normele respective privesc în particular condițiile în care pot fi efectuate investițiile. În această privință, GATS completează (cel puțin) parțial acordurile în materie de investiții care adesea se concentrează în mare parte pe tratamentul ulterior al unei investiții.

243 — A se vedea articolul XXVIII litera (d) din GATS.

244 — Avizul 1/08 (Acorduri de modificare a listelor de angajamente specifice în temeiul GATS) din 30 noiembrie 2009, EU:C:2009:739.

245 — Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 34. A se vedea și punctul 145 de mai sus. Acordul TRIMS este un acord inclus în anexa 1A la Acordul OMC („Acorduri multilaterale privind comerțul cu mărfuri”).

246 — Articolul 1 din Acordul TRIMS.

247 — Articolul 2 alineatul (1) din Acordul TRIMS. Anexa la acest acord, la care face referire articolul 2 alineatul (2), cuprinde o listă neexhaustivă a măsurilor în materie de investiții legate de comerț care sunt incompatibile cu obligația referitoare la tratamentul național prevăzută la articolul III:4 din GATT 1994 (și anume tratamentul național în ceea ce privește actele cu putere de lege și cerințele care afectează vânzarea internă, oferirea spre vânzare, cumpărarea, transportul, distribuția sau utilizarea produselor).

328. De asemenea, potrivit unei jurisprudențe constante, un act al Uniunii intră în domeniul politicii comerciale comune „[...] dacă privește în mod special schimburile internaționale prin aceea că este destinat, în esență, promovării, facilitării sau reglementării schimburilor respective și are efecte directe și imediate asupra acestora”²⁴⁸. Prin urmare, același criteriu trebuie să fie aplicat în cazul investițiilor străine directe. Astfel, măsurile Uniunii care urmăresc în esență să promoveze, să faciliteze sau să reglementeze investițiile străine directe și care au efecte directe și imediate asupra investițiilor străine directe și asupra investitorilor se încadrează în politica comercială comună a Uniunii.

329. Adăugăm că acest context special în care apare expresia „investiții străine directe” la articolul 206 și articolul 207 alineatul (1) TFUE corespunde celui în care a fost utilizată aceeași expresie în proiectele de articole referitoare la acțiunea externă din Tratatul constituțional propus de Prezidiul Convenției. În legătură cu (cele care vor deveni) articolul 206 și articolul 207 alineatul (1) TFUE, Prezidiul a observat că a fost adăugată o referire la investițiile străine directe „[...] recunoscându-se astfel faptul că fluxurile financiare completează comerțul cu mărfuri și reprezintă astăzi o parte importantă a schimburilor comerciale”²⁴⁹. Aceasta sugerează că investițiile și schimburile comerciale sunt componente esențiale ale unei politici comerciale comune eficiente și unificate. Într-o economie tot mai globalizată, trebuie să presupunem că atât deciziile referitoare la piețele de export și import, cât și cele privind locul producerii depind atât de comerț, cât și de politicile și de reglementările în domeniul investițiilor.

330. Prin urmare, politica comercială comună cuprinde, pe lângă măsurile care permit și îmbunătățesc intrarea unei investiții străine directe în țara-gazdă, măsurile care protejează asemenea investiții în măsura în care disponibilitatea acestei protecții are un efect direct și imediat asupra deciziei de efectuare a investiției străine directe și asupra beneficiilor obținute în urma efectuării sale.

331. Această interpretare a articolului 207 TFUE permite Uniunii Europene să realizeze obiectivele politicii comerciale comune. În conformitate cu articolul 206 TFUE, urmărind această politică, Uniunea trebuie să contribuie, printre altele, la „[...] eliminarea treptată a restricțiilor în calea schimburilor comerciale internaționale și a investițiilor externe directe [...]”. În opinia noastră, prevederea respectivă nu poate fi interpretată în sensul că politica comercială comună se limitează la eliminarea restricțiilor privind accesul pe piață al investițiilor străine directe. Obiectivul eliminării treptate a restricțiilor nu se limitează la aspectul dacă mărfurile sau serviciile pot avea acces pe o piață sau dacă o investiție străină directă poate intra pe o piață. Măsurile la frontieră și limitările referitoare la intrare sunt doar un tip de restricție. Multe alte tipuri de măsuri (sau lipsa acestora) pot de asemenea să împiedice, să facă mai costisitoare sau să facă în alt mod mai împovărătoare introducerea pe piață a unui produs sau a unui serviciu ori efectuarea unei investiții prin care să poată fi obținut un profit. asemenea restricții ar putea fi generate, de exemplu, de tratamentul discriminatoriu, de lipsa de securitate, de previzibilitate și de transparență în reglementarea comerțului internațional și a investițiilor străine directe²⁵⁰ sau de existența unor practici comerciale neloiale.

248 — A se vedea de exemplu Hotărârea din 18 iulie 2013, Daiichi Sankyo și Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, punctul 51 și jurisprudența citată.

249 — A se vedea Nota din partea Prezidiului Convenției, Proiectul de articole privind acțiunea externă în Tratatul constituțional, CONV 685/03 (23 aprilie 2003), paginile 52 și 54. Or, după cum au arătat Uniunea Europeană și statele membre în contextul discuțiilor din cadrul OMC legate de relația dintre comerț și investiții, comerțul și investițiile străine directe sunt interdependente și se completează reciproc, iar investițiile străine directe constituie o sursă importantă de schimburi comerciale [OMC, Grupul de lucru pentru relația dintre comerț și investiții, Comunicare din partea Comunității Europene și a statelor membre, Document de reflecție asupra definiției investițiilor, WT/WGTI/W/115 (16 aprilie 2002), punctul 2].

250 — A se vedea și punctele 510-512 de mai jos.

332. În concordanță cu interpretarea menționată, Curtea a admis că dispozițiile privind comerțul cu mărfuri și servicii (cu excepția transportului) prevăzute în GATT 1994 și în GATS se încadrează în politica comercială comună²⁵¹. Acordurile în cauză nu se limitează la norme privind accesul pe piață. Alte tipuri de norme, referitoare în special la instrumentele interne, sunt necesare de asemenea întrucât, în caz contrar, beneficiile accesului pe piață ar putea deveni insignifiante, printre altele în urma unor măsuri interne discriminatorii.

333. În opinia noastră, același raționament trebuie să se aplice în cazul reglementării investițiilor străine directe. În fond, eficacitatea normelor care permit acest tip de investiții ar putea fi compromisă în totalitate dacă, după efectuarea investiției, investitorul rămâne fără nicio protecție, de exemplu, împotriva tratamentului discriminatoriu (a se vedea articolul 9.3 din ALSUES, privind „Tratamentul național”, coroborat cu Clauza interpretativă 5 și cu articolul 9.5.1 din ALSUES, privind „Compensația pentru pierderi”), împotriva exproprierii (a se vedea articolul 9.6 din ALSUES, privind „Exproprierea”) sau împotriva restricțiilor legate de transferuri (a se vedea articolul 9.7 din ALSUES, privind „Transferul”). De exemplu, dacă a fost permis accesul pe piață al unei investiții, dar activitatea economică în care a fost făcută investiția este apoi supusă exproprierii fără despăgubire, rezultatul pentru investitor ar putea fi mai rău decât dacă accesul i-ar fi fost refuzat pur și simplu. Același lucru este valabil atunci când un investitor suferă prejudicii în statul-gazdă în urma rechiziționării sau a distrugerii în mod inutil a investiției sale de forțele armate sau de autoritățile statului în cauză (a se vedea articolul 9.5.2 din ALSUES, privind „Compensația pentru pierderi”).

334. În mod similar, dacă investitorii nu primesc un tratament corect și echitabil în ceea ce privește investițiile lor din cauza lipsei de acces la procedurile judiciare sau din cauza unei încălcări fundamentale a procedurii corespunzătoare ori întrucât statul-gazdă acționează cu rea-credință, aceasta poate să descurajeze decizia de a efectua o investiție în statul respectiv și de a obține beneficii în urma sa (a se vedea articolul 9.4 din ALSUES, privind „Tratamentul normal”). Aceeași consecință poate rezulta din lipsa de protecție a securității fizice a investitorilor și a investițiilor (a se vedea din nou articolul 9.4 din ALSUES, privind „Tratamentul normal”).

335. Nu vedem niciun motiv pentru a adopta un punct de vedere contrar, întrucât dispozițiile care prevăd derogări de la tratamentul normal, precum articolul 9.3.3 din ALSUES, fac referire la obiective a căror realizare este posibil să țină de competența statelor membre. Funcția unor asemenea dispoziții este aceea de a prevedea condițiile în care părțile pot să adopte sau să pună în aplicare măsuri care sunt altfel incompatibile cu tratamentul normal respectiv în vederea realizării unor obiective legitime, precum protecția securității publice sau menținerea ordinii publice. Acestea sunt măsuri care intră în domeniul de aplicare al politicii comerciale comune a Uniunii Europene având în vedere relația lor specifică cu investițiile străine directe. Astfel, condițiile în care astfel de măsuri pot fi aplicate în mod excepțional intră de asemenea sub incidența politicii menționate.

336. Prin urmare, concluzionăm că politica comercială comună include și reglementarea protecției investițiilor străine directe în măsura în care disponibilitatea acestei protecții are un efect direct și imediat asupra deciziei de efectuare a investiției străine directe și asupra beneficiilor obținute în urma efectuării sale.

337. Aceasta înseamnă că secțiunea A din capitolul nouă din ALSUES ține de competența exclusivă a Uniunii în măsura în care dispozițiile din secțiunea în cauză privesc liberalizarea și protecția investițiilor străine directe în sensul articolului 207 alineatul (1) TFUE.

251 — A se vedea în special punctele 145, 196 și 197 de mai sus.

338. Mai multe state membre obiectează însă că politica comercială comună nu poate să includă norme de protecție împotriva exproprierii investițiilor străine directe. Ele susțin că, în conformitate cu articolul 345 TFUE, chestiunea respectivă ține de competența statelor membre. Potrivit dispoziției menționate, tratatele nu trebuie să aducă atingere în niciun fel normelor din statele membre care reglementează regimul proprietății. În cazul interpretării sale prin coroborarea cu articolul 207 alineatul (6) TFUE, aceasta înseamnă (după cum susțin statele în cauză) că politica comercială comună nu acoperă exproprierea investițiilor străine directe.

339. Nu interpretăm articolul 207 alineatul (6) și articolul 345 TFUE în acest mod.

340. Articolul 345 TFUE exprimă principiul potrivit căruia tratatele sunt neutre în ceea ce privește regimul proprietății din statele membre: tratatele nu exclud, în principiu, nici naționalizarea întreprinderilor, nici privatizarea lor²⁵². Curtea a statuat însă că articolul 345 TFUE „[...] nu are drept efect sustragerea regimurilor de proprietate existente în statele membre de sub incidența normelor fundamentale ale [TFUE], și anume în special a celor privind nediscriminarea, libertatea de stabilire și libera circulație a capitalurilor”²⁵³. În opinia noastră, rezultă că, deși statele membre pot într-adevăr să își aleagă regimul proprietății, consecințele care decurg din alegerea lor și condițiile în care este deținută proprietatea nu sunt înlăturate din domeniul de aplicare al normelor relevante ale Uniunii. Altfel spus, articolul 345 TFUE nu poate fi interpretat în sensul că statele membre pot să reglementeze proprietatea „cu excluderea oricărei decizii a Uniunii în materie”²⁵⁴.

341. În cazul în care Uniunea Europeană ar încheia un acord internațional (indiferent de temeiul juridic utilizat în acest scop) care să priveze statele membre de dreptul de expropriere, ar fi încălcat astfel în mod efectiv dreptul garantat la articolul 345 TFUE. Situația este însă diferită atunci când Uniunea Europeană convine cu o țară terță că nicio parte la acord nu poate să naționalizeze sau să exproprieze investițiile efectuate de investitorii celeilalte părți decât în cazul în care sunt îndeplinite anumite condiții. Un astfel de acord nu încalcă prerogativa statelor membre (și anume competența exclusivă) de a alege regimul proprietății. El limitează doar împrejurările în care ele pot alege să naționalizeze sau să exproprieze investițiile. În măsura în care un asemenea acord vizează și investițiile străine directe, articolul 345 TFUE nu limitează competența exclusivă deținută de Uniunea Europeană în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE de a conveni cu o țară terță ca exercitarea dreptului respectiv să fie supusă unor condiții. Iar un astfel de acord nici nu armonizează în cadrul Uniunii Europene condițiile exproprierii.

342. Prin urmare, considerăm că articolul 345 TFUE coroborat cu articolul 207 alineatul (6) TFUE nu restricționează exercitarea de către Uniunea Europeană a competențelor exclusive deținute în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE²⁵⁵.

343. În consecință, concluzionăm că secțiunea A din capitolul nouă („Protecția investițiilor”), în măsura în care se aplică investițiilor străine directe, ține în întregime de competența exclusivă deținută de Uniunea Europeană în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE.

252 — Hotărârea din 22 octombrie 2013, *Essent și alții*, C-105/12-C-107/12, EU:C:2013:677, punctele 29 și 30, precum și jurisprudența citată.

253 — Hotărârea din 22 octombrie 2013, *Essent și alții*, C-105/12-C-107/12, EU:C:2013:677, punctul 36 și jurisprudența citată. A se vedea de exemplu și Hotărârea din 4 iunie 2002, *Comisia/Portugalia*, C-367/98, EU:C:2002:326, punctul 48.

254 — A se vedea Hotărârea din 13 iulie 1995, *Spania/Consiliul*, C-350/92, EU:C:1995:237, punctul 22.

255 — A se vedea, cu privire la articolul 207 alineatul (6) TFUE, și punctele 106-110 de mai sus.

344. În sfârșit, adăugăm că, deși „investițiile străine directe” sunt acum în mod clar o chestiune care se încadrează în politica comercială comună, anumite părți ale capitolului nouă din ALSUES ar putea să se încadreze în politica menționată în virtutea altor aspecte ale articolului 207 alineatul (1) TFUE. Am făcut deja referire la interacțiunea dintre comerțul cu servicii și investiții²⁵⁶. În mod similar, aspectele comerciale ale legislației în materie de proprietate intelectuală și investițiile pot să interacționeze în măsura în care, potrivit ALSUES, drepturile de proprietate intelectuală și fondul comercial sunt o formă de investiție acoperită de capitolul în cauză²⁵⁷.

345. Pentru scopul prezentei proceduri este suficient însă că conținutul capitolului nouă privește cel puțin unul dintre domeniile vizate la articolul 207 alineatul (1) TFUE și se încadrează astfel în politica comercială comună.

Competența Uniunii Europene în temeiul articolului 63 TFUE coroborat cu articolul 3 alineatul (2) TFUE

346. Toate părțile sunt de acord că articolul 207 alineatul (1) TFUE nu vizează ca atare alte tipuri de investiții decât investițiile străine directe. Părțile au utilizat în mare parte termenul „investiții de portofoliu” pentru a descrie investițiile menționate.

347. Cu excepția situației în care (unele părți din) normele ALSUES care reglementează celelalte tipuri de investiții sunt acoperite de angajamentele privind serviciile²⁵⁸, temeiul juridic al deciziei Uniunii Europene referitoare la asemenea investiții și al competenței exclusive a acesteia trebuie să fie căutat, așadar, în altă parte.

348. Nu se sugerează că Uniunea Europeană trebuie să aibă competență exclusivă în vederea încheierii ALSUES pentru a putea să își exercite competența internă. Prin urmare, al doilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE nu se aplică.

349. Părțile nu sunt însă de acord cu privire la aspectul dacă Uniunea Europeană poate să invoce competența exclusivă în privința capitolului nouă secțiunea A pe baza celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE, în măsura în care el privește alte tipuri de investiții decât investițiile străine directe.

350. Nu putem fi de acord cu interpretarea largă dată de Comisie articolului 3 alineatul (2) TFUE, potrivit căreia noțiunea „norme comune” include dispozițiile tratatelor.

351. Este adevărat că textul articolului 3 alineatul (2) TFUE în sine nu oferă orientări decisive. Deși TFUE utilizează noțiunea „norme comune” în special în legătură cu adoptarea unor acte de drept derivat al Uniunii²⁵⁹, titlul VII din partea a treia din TFUE este denumit „Norme comune privind concurența, impozitarea și apropierea legislațiilor”. Astfel, acest tratat califică dispozițiile pe care le conține ca fiind „norme comune”.

256 — A se vedea punctul 326 de mai sus. În această privință observăm totodată că nota de subsol 8 privind articolul 8.8 litera (d) din ALSUES (definiția „stabilirii”) precizează că prin termenii „constituire” și „achiziționare” a unei persoane juridice trebuie să se înțeleagă inclusiv „participarea la capitalul unei persoane juridice în vederea formării sau a menținerii unor legături economice durabile”.

257 — A se vedea articolele 9.1.1 și 9.1.1 litera (g) din ALSUES.

258 — A se vedea punctul 326 de mai sus. În acest context, observăm că este posibil ca GATS, care se încadrează în politica comercială comună [sub rezerva excepției referitoare la transporturi de la articolul 207 alineatul (5) TFUE], să se aplice și altor tipuri de investiții decât investițiile străine directe. De exemplu, în conformitate cu prima teză a notei de subsol 8 privind articolul XVI:1 din GATS („Accesul pe piață”), „dacă un membru își asumă un angajament privind accesul pe piață în legătură cu prestarea unui serviciu prin modalitatea de prestare menționată la articolul I alineatul 2 litera (a) și dacă circulația transfrontalieră a capitalurilor este o parte esențială a serviciului în sine, membrul respectiv este obligat astfel să permită o asemenea circulație a capitalurilor”.

259 — De exemplu, articolul 91 alineatul (1) litera (a) TFUE privește „norme comune” aplicabile transporturilor internaționale, efectuate dinspre sau către teritoriul unui stat membru ori prin traversarea teritoriului unui sau mai multor state membre.

352. Totuși, al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE trebuie să fie interpretat din perspectiva Hotărârii AETR și a jurisprudenței ulterioare care a aplicat principiul AETR²⁶⁰. În acest context, este clar că interpretarea largă a Comisiei privind „normele comune” nu poate fi acceptată.

353. Articolul 3 alineatul (2) TFUE prevede și alte situații în care Uniunea Europeană are competența de a încheia un acord internațional atunci când ea nu beneficiază de competență exclusivă expresă în temeiul articolului 3 alineatul (1) TFUE. Prin urmare, competența respectivă trebuie să se bazeze pe un *alt* temei decât tratatele însele. În cazul celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE, acest alt temei este impactul pe care acordurile internaționale încheiate de statele membre ar putea să îl aibă asupra „normelor comune”, și anume normele adoptate de Uniunea Europeană în exercitarea competenței sale interne (în cadrul unei politici comune) în anumite domenii. Astfel, după cum a precizat Curtea în Avizul 2/92, doar *exercitarea* unei competențe interne (spre deosebire de simpla existență a acesteia) poate genera o competență externă exclusivă (implicită)²⁶¹. În Avizul 1/94, Curtea a subliniat că „[...] competența externă exclusivă a [Uniunii Europene] *nu rezultă ipso facto* din competența sa de a stabili norme pe plan intern”²⁶².

354. Argumentul Comisiei ar însemna ca articolul 3 alineatul (2) TFUE să recunoască dreptul Uniunii Europene de a încheia un acord care aduce atingere tratatelor sau modifică domeniul lor de aplicare. Funcția principală a articolului 3 alineatul (2) TFUE este însă, după cum reiese cu claritate din formularea sa, conturarea competenței externe a Uniunii. Scopul său nu poate fi acela de a permite Uniunii Europene să „aducă atingere” normelor din dreptul primar al Uniunii sau să „modifice domeniul de aplicare al acestora” prin încheierea unui acord internațional²⁶³. Dreptul primar poate fi modificat doar prin revizuirea tratatelor în conformitate cu articolul 48 TUE²⁶⁴. Contrar argumentelor Comisiei, riscul de a se aduce atingere dreptului primar al Uniunii nu poate atrage competența externă exclusivă în sensul celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE²⁶⁵. Articolul 3 alineatul (2) TFUE nu poate fi interpretat nici în sensul că Uniunea Europeană deține competență externă exclusivă pentru simplul fapt că are competența de a adopta norme la nivel intern²⁶⁶.

355. Comisia s-a întemeiat în acest caz pe Hotărârea Pringle, în care Curtea a analizat dacă Tratatul privind MES (încheiat cu statele membre care folosesc moneda euro) a afectat competența Uniunii Europene de a acorda, în temeiul articolului 122 alineatul (2) TFUE, asistență financiară ad-hoc unui stat membru care se confruntă sau riscă să se confrunte cu dificultăți grave în urma unor dezastre naturale sau a unor împrejurări excepționale aflate în afara controlului său. Curtea a statuat acolo că instituirea MES nu aduce atingere competenței Uniunii de a acorda, în temeiul articolului 122 alineatul (2) TFUE, o asistență financiară punctuală unui stat membru atunci când s-a constatat că acesta se confruntă cu dificultăți sau este serios amenințat de dificultăți grave din cauza unor catastrofe naturale sau a unor evenimente excepționale situate în afara controlului său. Curtea a adăugat însă că, din moment ce nici articolul 122 alineatul (2) TFUE și nici o altă dispoziție din TUE și TFUE nu conferă o competență specifică Uniunii pentru instituirea unui mecanism de stabilitate permanent precum MES, statele membre, având în vedere articolul 4 alineatul (1) TUE și articolul 5 alineatul (2) TUE, sunt abilitate să acționeze în acest domeniu²⁶⁷. Atunci când a verificat dacă articolul 3 alineatul (2) TFUE se opune încheierii Tratatului privind MES de către statele care folosesc

260 — Hotărârea din 4 septembrie 2014, Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:2151, punctul 67.

261 — Avizul 2/92 (A treia decizie revizuită a OCDE privind tratamentul național) din 24 martie 1995, EU:C:1995:83, punctele 33 (care face referire la necesitatea „legislației interne”) și 36.

262 — Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 77 (sublinierea noastră).

263 — Pentru o ilustrare a faptului că acordurile internaționale la care este parte Uniunea Europeană sunt *supuse* dreptului primar, a se vedea Hotărârea din 10 martie 1998, Germania/Consiliul, C-122/95, EU:C:1998:94.

264 — Articolul 218 alineatul (11) a doua teză TFUE are în vedere în mod expres posibilitatea modificării tratatelor pentru a se conforma unui aviz „negativ” întemeiat pe dispoziția respectivă.

265 — Astfel, o asemenea propunere ar putea ridica eventual problema dacă ALSUES este în esență compatibil cu tratatele. Aceasta este însă în mod clar în afara obiectului cererii de emitere a unui aviz formulate de Comisie. A se vedea punctul 85 de mai sus.

266 — Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 77.

267 — Hotărârea din 27 noiembrie 2012, C-370/12, EU:C:2012:756, punctele 104 și 105.

moneda euro, Curtea a analizat atât Regulamentul (UE) nr. 407/2010 al Consiliului²⁶⁸, cât și dispozițiile din tratat care împuternicesc Uniunea Europeană să adopte acte de drept derivat. Curtea a concluzionat că articolul 3 alineatul (2) TFUE nu se opune încheierii Tratatului privind MES de un grup de state membre.

356. După prezentarea scopului principal al articolului 3 alineatul (2) TFUE, Curtea a statuat în Hotărârea Pringle că „rezultă și din [articolul 3 alineatul (2) TFUE] că este interzis statelor membre să încheie între ele un acord care ar putea aduce atingere normelor comune sau ar putea modifica domeniul de aplicare al acestora”²⁶⁹. Această afirmație exprimă pur și simplu principiul supremației dreptului Uniunii asupra dreptului național, care se aplică atât în cazul dreptului primar, cât și în cazul dreptului derivat al Uniunii. Partea respectivă a raționamentului Curții din Hotărârea Pringle nu susține teza potrivit căreia competența exclusivă a Uniunii de a încheia un acord internațional în temeiul celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE poate rezulta din „normele comune” prevăzute de dreptul primar al Uniunii.

357. Argumentul Comisiei ar implica de asemenea posibilitatea stabilirii unei competențe externe exclusive a Uniunii în temeiul celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE chiar și atunci când competența internă aferentă dispoziției din tratat pe care se bazează nu a fost exercitată. Dacă această poziție ar fi corectă, distincția dintre al doilea motiv, care acoperă în mod special situația în care o competență internă nu a fost exercitată, și al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE ar dispărea parțial.

358. În plus, dacă al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE ar fi interpretat în sensul că deținerea competenței exclusive este o consecință necesară a faptului că un acord internațional ar putea aduce atingere dispozițiilor din tratate sau ar putea modifica domeniul de aplicare a acestora, simpla existență a unei dispoziții a tratatelor ar fi suficientă pentru a concluziona că Uniunea Europeană are o asemenea competență. Dacă aceasta ar fi situația, de ce autorii tratatului nu au confirmat pur și simplu existența acestei competențe externe exclusive în mod expres?

359. Prin urmare, considerăm că noțiunea „norme comune” de la al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE nu poate fi interpretată în sensul că include „dispozițiile din tratate”.

360. Toate părțile sunt de acord că nu există dispoziții de drept derivat al Uniunii în temeiul articolului 63 alineatul (1) și al articolului 64 alineatul (2) TFUE referitoare la alte tipuri de investiții decât investițiile străine directe.

361. În consecință, concluzionăm că, în lipsa unor norme comune, condițiile celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE nu sunt îndeplinite. Rezultă că Uniunea Europeană nu are competență exclusivă pe temeiul respectiv. Comisia nu a susținut nici că deține o astfel de competență pe un alt temei.

362. Uniunea Europeană are o competență partajată cu statele membre?

268 — Regulamentul din 11 mai 2010 de instituire a unui mecanism european de stabilizare financiară (JO 2010, L 118, p. 1).

269 — Hotărârea din 27 noiembrie 2012, C-370/12, EU:C:2012:756, punctul 101 (subliniere în original). În luarea de poziție prezentată în cauza menționată, avocatul general Kokott pare să sugereze că problema referitoare la articolul 3 alineatul (2) TFUE a fost greșit formulată: „În acest sens, trebuie să se constate că articolul 3 alineatul (2) TFUE, astfel cum rezultă și din coroborarea cu articolul 216 TFUE, reglementează numai competența exclusivă a Uniunii în legătură cu acordurile încheiate cu state terțe și cu organizații internaționale. Potrivit acestui articol, coroborat cu articolul 2 alineatul (1) TFUE, statelor membre le este interzisă numai încheierea unor astfel de acorduri cu state terțe. Părți la Tratatul MES sunt însă numai state membre”. A se vedea Luarea de poziție a avocatului general Kokott în cauza Pringle, C-370/12, EU:C:2012:675, punctul 98.

Competențele partajate între Uniunea Europeană și statele membre

363. Comisia susține, în subsidiar, că există o competență partajată pentru încheierea de către Uniunea Europeană a unui acord internațional privind alte tipuri de investiții decât investițiile străine directe, în temeiul celui de al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE.

364. În cadrul ședinței, Curtea a întrebat atât Consiliul, cât și Comisia pe ce temei deține Uniunea Europeană competența internă în privința altor tipuri de investiții decât investițiile străine directe. Consiliul a afirmat că nu există un temei juridic în tratate pentru adoptarea unor dispoziții de drept derivat care să reglementeze alte tipuri de investiții decât investițiile străine directe care ar putea fi considerate ca fiind norme comune în sensul celui de al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE. Acesta a admis însă că anumite aspecte ale altor tipuri de investiții decât investițiile străine directe ar putea să facă obiectul unor acte legislative adoptate în temeiul dispozițiilor tratatelor (altele decât articolele 63 și 64 TFUE) care reglementează piața internă. Comisia a răspuns că, având în vedere interdicția cuprinsă deja în articolul 63 alineatul (1) TFUE, tratatele (în mod evident) nu au prevăzut un temei juridic pentru adoptarea unor dispoziții de drept derivat în vederea realizării *liberalizării* (care diferă de armonizare) a circulației capitalurilor, inclusiv a investițiilor de portofoliu. Totuși, atât articolul 114, cât și articolul 352 TFUE au oferit un temei pentru eliminarea restricțiilor privind investițiile de portofoliu. Astfel, întrucât ALSUES nu vizează armonizarea, articolul 114 TFUE nu ar fi un temei juridic corespunzător. Comisia a susținut că, în orice caz, nu este necesară identificarea unui temei juridic pentru exercitarea competenței interne înainte ca Uniunea să se poată prevala de articolul 216 alineatul (1) TFUE.

365. În opinia noastră, al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE este relevant doar dacă Uniunea Europeană deține competența internă. În acest sens, o chestiune trebuie să intre în domeniul de aplicare al legislației Uniunii, iar astfel să țină de competența sa²⁷⁰. Nu este necesar ca Uniunea Europeană să aibă competența de a adopta dispoziții de drept derivat.

366. Considerăm că toate condițiile pentru aplicarea celui de al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE sunt îndeplinite în cazul de față.

367. Potrivit articolului 63 TFUE, Uniunea Europeană are în mod clar competență în materie de liberalizare și de protecție a altor tipuri de investiții decât investițiile străine directe în măsura în care asemenea investiții constituie o circulație a capitalurilor între statele membre și între statele membre și țările terțe. Deși tratatele nu definesc „circulația capitalurilor”, Curtea a interpretat acest termen pe baza nomenclatorului (neexhaustiv) anexat la Directiva 88/361²⁷¹. Circulația capitalurilor este clasificată în funcție de natura economică a activelor și a pasivelor care fac obiectul său. Definiția este foarte largă. Astfel, circulația capitalurilor acoperă, printre altele, bunurile imobiliare, valorile mobiliare, alte instrumente ale pieței monetare, titlurile emise de organisme de plasament colectiv, conturile curente și conturile de depozit deschise la instituții financiare, creditele legate de tranzacțiile comerciale sau de prestarea de servicii, împrumuturile și creditele financiare, cauțiunile, alte garanții, drepturile de gaj, transferurile având ca obiect executarea contractelor de asigurare, circulația capitalurilor personale, importul și exportul fizic de active financiare, brevetele, desenele, mărcile și invențiile.

368. Alte forme de reglementare a acestor tipuri de investiții s-ar putea întemeia pe articolul 114 TFUE în măsura în care ele apropie legislațiile care guvernează instituirea și funcționarea pieței interne. Competențe suplimentare ar putea fi derivate de asemenea din articolul 352 TFUE.

270 — Atunci când o chestiune este reglementată de normele din tratate, chestiunea respectivă ține de competența Uniunii Europene. Astfel, articolul 4 alineatul (2) litera (a) TFUE prevede că Uniunea are „competențe partajate” în domeniul principal al pieței interne.

271 — A se vedea de exemplu Hotărârea din 22 octombrie 2013, Essent și alții, C-105/12-C-107/12, EU:C:2013:677, punctul 40 și jurisprudența citată. A se vedea și punctele 317 și 318 de mai sus (cu privire la definiția noțiunii „investiții directe”).

369. Aspectul pieței interne legat de libera circulație a capitalurilor are atât o componentă internă, cât și una externă. Un acord care, precum ALSUES, urmărește realizarea liberalizării reciproce între Uniunea Europeană și o țară terță se încadrează în politica respectivă. Întrucât asemenea angajamente reciproce nu pot fi obținute fără consimțământul țării terțe în cauză, este posibil să fie necesară, în sensul articolului 216 alineatul (1) TFUE, încheierea unui acord internațional în vederea realizării obiectivului menționat.

370. Prin urmare, concluzionăm că secțiunea A din capitolul nouă, în măsura în care se aplică altor tipuri de investiții decât investițiile străine directe, ține de competența partajată a Uniunii Europene și a statelor membre, în conformitate cu articolul 4 alineatul (2) litera (a) TFUE și cu primul motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE coroborat cu articolul 63 TFUE.

Aspectul dacă ALSUES poate să pună capăt acordurilor bilaterale încheiate între statele membre și Singapore

371. O problemă separată este dacă Uniunea Europeană are competența să își dea acordul pentru articolul 9.10.1 din capitolul nouă secțiunea A din ALSUES. Această dispoziție prevede că, în urma intrării în vigoare a ALSUES, acordurile bilaterale în materie de investiții dintre statele membre și Singapore enumerate în anexa 9-D²⁷² vor înceta să existe. Acordurile respective vor fi anulate și înlocuite de ALSUES. Nota 19 privind dispoziția în cauză²⁷³ precizează că, „pentru mai multă siguranță, acordurile menționate se consideră că au luat sfârșit în sensul articolului 59 alineatul (1) litera (a) din Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor”.

372. În cererea sa, Comisia susține că articolul 9.10 („Raportul cu alte acorduri”), împreună cu articolul 9.8 („Subrogarea”) și cu articolul 9.9 („Încetarea”) depind în mod clar de alte dispoziții materiale privind investițiile din capitolul 9 secțiunea A și, prin urmare, sunt accesorii în raport cu acestea. În cadrul ședinței, Comisia a susținut că, atunci când Uniunea Europeană încheie un acord internațional într-un domeniu care ține de competența sa (cel puțin în cazul în care competența respectivă este exclusivă), Uniunea Europeană este succesoarea statelor membre în ceea ce privește acordurile lor bilaterale cu țările terțe și, în consecință, poate să acționeze în numele statelor membre, inclusiv prin denunțarea unor asemenea acorduri bilaterale.

373. Consiliul și un număr semnificativ de state membre au susținut că Uniunea Europeană nu poate, acționând singură, să convină cu o țară terță încetarea și înlocuirea acordurilor internaționale pe care această țară le-a încheiat cu statele membre și la care Uniunea Europeană nu este parte.

374. În opinia noastră, este necesar să se statueze în mod definitiv asupra chestiunii menționate doar în cazul în care Curtea constată că Uniunea Europeană deține competență exclusivă în privința tuturor celorlalte părți ale ALSUES. În cazul în care Curtea decide că Uniunea Europeană are o competență partajată cu statele membre și, prin urmare, ALSUES trebuie să fie încheiat atât de Uniunea Europeană, cât și de statele membre, statele membre (vizate) ar putea decide ele însele, prin exprimarea consimțământului lor de a-și asuma obligațiile din ALSUES, dacă denunță sau nu denunță acordurile lor existente cu Singapore.

375. Pentru motivele prezentate deja, considerăm că Uniunea Europeană *nu* are competență exclusivă în privința capitolului nouă secțiunea A în întregul său (sau, din această cauză, pentru întregul ALSUES)²⁷⁴.

272 — Toate aceste acorduri prevăd că ele sunt încheiate pentru o perioadă limitată, dar pot fi reînnoite în cazul în care (sub rezerva anumitor condiții) niciuna dintre părți nu își exprimă intenția de a pune capăt acordului. Investițiile efectuate înainte de data la care expirarea sau denunțarea acordului începe să producă efecte rămân supuse acordului pentru o perioadă determinată.

273 — Aceasta poate fi nota 51 în anumite versiuni lingvistice.

274 — A se vedea punctele 307-361 de mai sus.

376. Pentru a avea o imagine completă, vom analiza totuși pe scurt dacă Uniunea Europeană, fără să fie parte la acordurile încheiate între statele membre și Singapore care sunt incluse în anexa 9-D, poate conveni cu Singapore încetarea acordurilor respective fără consimțământul statelor membre.

377. Aceasta este o întrebare inedită²⁷⁵.

378. Atunci când Uniunea Europeană dobândește competență exclusivă (internă sau externă) într-un anumit domeniu, ea decide într-un domeniu în care statele membre erau anterior competente. Chestiunea dacă Uniunea Europeană decide sau nu decide să revoce decizii din trecut ale statelor membre depinde de modul în care ea își exercită competența menționată și de aspectul dacă se creează astfel o anumită incompatibilitate cu acțiunea anterioară a statului membru. Condițiile în care Uniunea Europeană își poate exercita competențele interne depind de dreptul Uniunii. În orice caz, orice decizie a Uniunii trebuie să fie în concordanță cu dreptul internațional²⁷⁶.

379. Atunci când Uniunea Europeană își asumă competențe exercitate anterior de statele membre într-un domeniu reglementat de un acord internațional, dispozițiile acordului în cauză devin, din perspectiva dreptului Uniunii, obligatorii pentru Uniunea Europeană²⁷⁷. Aceasta a fost poziția Curții, în ceea ce privește GATT 1947 [la care erau parte toate statele membre (de la momentul respectiv), dar nu și Uniunea Europeană], în Hotărârea International Fruit Company²⁷⁸. Efectul obligatoriu al GATT 1947 a fost o condiție pentru stabilirea aspectului dacă acesta afecta validitatea dreptului derivat al CEE. Curtea nu a analizat (și nici nu era necesar să o facă) modul în care constatarea menționată afecta obligațiile care revin statelor membre în temeiul GATT 1947 sau calitatea lor de părți contractante la acordul în cauză. În opinia noastră, Hotărârea International Fruit Company sugerează că, din perspectiva dreptului Uniunii, Uniunea Europeană a devenit competentă în mod exclusiv pentru chestiunile reglementate de GATT 1947 și, din perspectiva dreptului internațional, Uniunea Europeană a înlocuit statele membre, fiind partea responsabilă pentru respectarea obligațiilor asumate de acestea prin GATT 1947.

380. Hotărârea International Fruit Company nu a abordat însă chestiunea dacă, atunci când Uniunea Europeană își asumă competențele exercitate anterior de statele membre într-un domeniul care intră în sfera competențelor exclusive ale Uniunii Europene, aceste competențe includ dreptul de a denunța acordurile existente încheiate de statele membre cu țări terțe. Astfel, statele membre au continuat să fie părți contractante la GATT 1947, care se aplică în continuare, în virtutea dreptului Uniunii, atât statelor membre respective, cât și CEE.

381. De asemenea, Curtea a statuat că, în principiu, aplicarea tratatelor Uniunii nu poate afecta obligația statelor membre de a respecta drepturile obținute de țări terțe în temeiul unui acord anterior și de a-și îndeplini obligațiile prevăzute în cuprinsul acestuia²⁷⁹. Astfel, chiar dacă tratatele transferă în întregime competența în privința unui anumit domeniu Uniunii Europene, statele membre trebuie să își execute în continuare obligațiile care le revin potrivit acordurilor internaționale încheiate cu țări terțe. Poziția menționată este în concordanță cu principiul consacrat din dreptul internațional potrivit căruia dreptul intern nu poate să justifice neexecutarea unui acord internațional sau să afecteze

275 — Deși există alte situații în care Uniunea Europeană a decis încetarea sau denunțarea unor acorduri internaționale la care nu era parte. A se vedea de exemplu Decizia 92/530/CEE a Consiliului din 12 noiembrie 1992 de denunțare a Acordului în domeniul pescuitului dintre fosta Republică Democrată Germană și Suedia (JO 1992, L 334, p. 33).

276 — A se vedea, la modul general, Hotărârea din 24 noiembrie 1992, Poulsen și Diva Navigation, C-286/90, EU:C:1992:453, punctul 9.

277 — A se vedea de exemplu și Hotărârea din 21 decembrie 2011, Air Transport Association of America și alții, C-366/10, EU:C:2011:864, punctul 71 (în care Curtea a afirmat că, întrucât competențele exercitate anterior de statele membre în domeniul de aplicare al unui acord internațional nu erau în prezent asumate în întregime de Uniune, aceasta din urmă nu trebuie să respecte obligațiile care decurg din acordul respectiv).

278 — Hotărârea din 12 decembrie 1972, International Fruit Company și alții, 21/72-24/72, EU:C:1972:115, punctul 18. Cu privire la alte acorduri internaționale, a se vedea, de exemplu, Hotărârea din 19 noiembrie 1975, Douaneagent der Nederlandse Spoorwegen, 38/75, EU:C:1975:154, punctele 16 și 21, precum și Hotărârea din 14 iulie 1976, Kramer și alții, 3/76, 4/76 și 6/76, EU:C:1976:114, punctele 44 și 45.

279 — A se vedea Hotărârea din 4 iulie 2000, Comisia/Portugalia, C-84/98, EU:C:2000:359, punctul 53.

validitatea acordului în cauză²⁸⁰. Aceasta înseamnă totodată că modificările aduse tratatelor nu pot avea drept efect înlocuirea statelor membre de către Uniunea Europeană în acordurile încheiate anterior de statele respective cu țări terțe. Prin urmare, o țară terță continuă să fie obligată să respecte un acord cu statul membru în cauză și, în principiu, este necesară executarea integrală a acordului de către ambele părți, în conformitate cu principiul *pacta sunt servanda*²⁸¹.

382. Statele membre sunt însă obligate să își îndeplinească obligațiile care le revin în temeiul acordurilor respective într-un mod care să fie în concordanță cu dreptul Uniunii și cu exercitarea de către Uniunea Europeană a noilor sale competențe exclusive dobândite. Atunci când nu este posibil să procedeze astfel fără a încălca dreptul Uniunii, *statele membre* trebuie să adopte deciziile necesare pentru a asigura compatibilitatea acestor acorduri cu dreptul Uniunii. Obligația menționată rezultă atât din supremația dreptului Uniunii, cât și din obligația de cooperare loială prevăzută la articolul 4 alineatul (3) TUE.

383. Articolul 351 TFUE, care privește relația dintre convențiile încheiate de statele membre până la 1 ianuarie 1958 (sau înainte de aderarea unui anumit stat membru) între unul sau mai multe state membre și unul sau mai multe state terțe, pe de o parte, și dispozițiile din tratate, pe de altă parte, confirmă raționamentul prezentat.

384. Articolul 351 primul paragraf TFUE are drept obiectiv „[...] să precizeze, în conformitate cu principiile dreptului internațional, că aplicarea tratatului nu afectează angajamentul statului membru în cauză de a respecta drepturile statelor terțe care rezultă dintr-o convenție anterioară și de a-și îndeplini obligațiile [...]”²⁸².

385. Al doilea paragraf al dispoziției menționate prevede că, în măsura în care aceste convenții nu sunt compatibile cu tratatele, statul sau statele membre în cauză trebuie să recurgă la toate mijloacele corespunzătoare pentru a elimina incompatibilitățile constatate. Mijloacele respective ar putea să le impună denunțarea convenției. Atunci când nu există incompatibilitate între acordul anterior și tratate, nu există nicio obligație de a adopta măsuri corective.

386. Articolul 351 TFUE se aplică relației dintre acordurile bilaterale încheiate între Singapore și diferite state membre individuale înainte de aderarea lor la Uniunea Europeană (Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria, Lituania, Polonia, Republica Slovacă și Slovenia: și anume unele dintre acordurile enumerate în anexa 9-D)²⁸³, pe de o parte, și tratate, pe de altă parte. Totuși, articolul 351 alineatul (1) TFUE nu reglementează ca atare relația dintre această primă categorie de acorduri și acordurile încheiate ulterior de Singapore și de Uniunea Europeană. El nu este relevant nici pentru acordurile încheiate de alte state membre.

387. Astfel, în loc de a veni în sprijinul argumentelor Comisiei, articolul 351 TFUE confirmă în mod clar faptul că un stat membru rămâne parte la acordurile internaționale încheiate anterior și că îi revine responsabilitatea de a elimina orice incompatibilități între aceste acorduri și tratate. Articolul 351 TFUE se aplică indiferent dacă Uniunea Europeană deține competențe exclusive sau partajate în privința domeniului vizat de acordurile respective.

280 — A se vedea articolele 27 și 46 din Convenția de la Viena din 1969 și din Convenția de la Viena din 1986.

281 — Potrivit articolului 26 din Convenția de la Viena din 1969 și din Convenția de la Viena din 1986, „orice tratat în vigoare leagă părțile și trebuie să fie executat de ele cu bună-credință”. Curtea a statuat anterior că acest principiu „constituie un principiu fundamental al oricărei ordini juridice și în special al ordinii juridice internaționale”: a se vedea Hotărârea din 16 iunie 1998, Racke, C-162/96, EU:C:1998:293, punctul 49.

282 — A se vedea, de exemplu, Hotărârea din 3 martie 2009, Comisia/Austria, C-205/06, EU:C:2009:118, punctul 33 și jurisprudența citată, Hotărârea din 19 noiembrie 2009, Comisia/Finlanda, C-118/07, EU:C:2009:715, punctul 27 și jurisprudența citată, și Hotărârea din 3 martie 2009, Comisia/Suedia, C-249/06, EU:C:2009:119, punctul 34 și jurisprudența citată.

283 — Celelalte acorduri enumerate în anexa 9-D au fost încheiate între Singapore și Uniunea Economică Belgiano-Luxemburgheză, Franța, Germania, Țările de Jos și Regatul Unit și sunt ulterioare fie datei de 1 ianuarie 1958, fie (în cazul Regatului Unit) datei aderării la Comunitatea Economică Europeană.

388. Nu există nicio dispoziție în tratate care să enumere obligațiile statelor membre care încheie acorduri internaționale cu țări terțe (sau cu organizații internaționale) după aderarea lor la Uniunea Europeană. Obligațiile lor rezultă atât din supremația dreptului Uniunii, cât și din obligația de cooperare loială prevăzută la articolul 4 alineatul (3) TUE. Așadar, tratatele afectează dreptul statelor membre de a încheia asemenea acorduri după aderarea lor la Uniunea Europeană. Ele pot să procedeze astfel doar în domeniile care țin de competența lor și cu condiția să respecte dreptul Uniunii.

389. Dacă repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre se modifică ulterior, iar Uniunea Europeană dobândește competențe suplimentare cu caracter exclusiv, nu vedem niciun motiv pentru care normele prevăzute la articolul 351 TFUE să nu se mai aplice. Statele membre trebuie să adopte însă măsurile necesare pentru a se asigura că acordurile existente în domeniul respectiv, care sunt acum obligatorii și pentru Uniunea Europeană²⁸⁴, sunt în concordanță cu noua repartizare a competențelor și cu orice decizie luată ulterior de Uniunea Europeană în exercitarea competențelor sale.

390. Considerăm că această concluzie este totodată în deplină concordanță cu dreptul internațional.

391. Uniunea Europeană și Singapore fac trimitere în mod expres, în nota 19²⁸⁵ privind articolul 9.10.1 din ALSUES, la articolul 59 din Convenția de la Viena din 1969. Dispoziția respectivă este obligatorie, în virtutea dreptului tratatelor, pentru toate statele membre și pentru Singapore. Uniunea Europeană însăși nu are și nu poate avea obligații în temeiul Convenției de la Viena din 1969 întrucât nu este un stat. Curtea s-a întemeiat însă pe această dispoziție în vederea soluționării problemelor legate de acordurile succesive²⁸⁶.

392. Articolul 59 din Convenția de la Viena din 1969 reglementează abrogarea, implicită, a unui tratat între părți care rezultă din încheierea de către toate părțile respective a unui acord ulterior. Potrivit dispoziției în cauză, „(1) Un tratat este socotit a fi luat sfârșit dacă toate părțile la acest tratat încheie ulterior un tratat asupra aceleiași materii și: a) dacă rezultă din tratatul posterior sau dacă este stabilit în alt fel că, potrivit intenției părților, materia trebuie să fie guvernată de acest tratat [...]”. Comisia a tras de aici concluzia că Uniunea Europeană trebuie să fie considerată acum ca fiind parte la acordurile bilaterale anterioare.

393. Articolul 59 nu se abate în niciun fel de la principiul de bază potrivit căruia, pentru încetarea unui tratat (ca și pentru încheierea sa), este necesar consimțământul părților la tratatul în cauză²⁸⁷. El servește în principal ca normă conflictuală pentru stabilirea tratatului aplicabil atunci când există acorduri succesive și toate părțile la acordul anterior sunt părți la acordul ulterior, dar acordul anterior nu este denunțat²⁸⁸. Atunci când Uniunea Europeană decide să își exercite noile competențe dobândite și încheie un acord cu o țară terță, această țară terță este obligată să respecte noul acord, precum și orice alte acorduri pe care le-a încheiat anterior cu statele membre și care au același obiect.

284 — A se vedea punctul 379 de mai sus.

285 — Aceasta poate fi nota 51 în anumite versiuni lingvistice.

286 — A se vedea Hotărârea din 2 august 1993, Levy, C-158/91, EU:C:1993:332, punctul 19 și jurisprudența citată. Anumite decizii judiciare și lucrări din literatura de specialitate par să susțină teza potrivit căreia articolul 59 din Convenția de la Viena din 1969 face parte în prezent din dreptul internațional cutumiar. A se vedea de exemplu, pentru o analiză a surselor relevante, Dubuisson, F., „Article 59 – Termination or suspension of the operation of a treaty implied by conclusion of a later treaty”, în Corten, O. și Klein, P. (editori), *The Vienna Conventions on the Law of Treaties – A Commentary – Volume II* (Oxford University Press, 2011), p. 1325 și p. 1329 și 1330.

287 — A se vedea în această privință articolul 54 din Convenția de la Viena din 1969. Convenția menționată prevede excepții (în anumite condiții): în caz de încălcare importantă (articolul 60); în caz de intervenție a imposibilității de executare (articolul 61); în caz de schimbare fundamentală a împrejurărilor (articolul 62); în caz de rupere a relațiilor diplomatice sau consulare (articolul 63) și în caz de apariție a unei noi norme imperative a dreptului internațional general (articolul 64).

288 — Aceasta rezultă cu claritate din articolul 30 din Convenția de la Viena din 1969 privind aplicarea tratatelor succesive care au același obiect.

În mod evident, aceasta poate genera insecuritate juridică pentru țara terță. Dacă se aplică articolul 59 din Convenția de la Viena din 1969, conflictul menționat este soluționat în favoarea acordului ulterior dintre Uniunea Europeană și țara terță. În situația în care el nu este aplicabil, țara terță trebuie în principiu să respecte ambele acorduri.

394. Articolul 59 din Convenția de la Viena din 1969 se aplică însă doar dacă se admite că, din perspectiva dreptului internațional, Uniunea Europeană este succesoarea statelor membre individuale în ceea ce privește acordurile bilaterale enumerate în anexa 9-D. El nu oferă orientări generale privind succesiunea în cazul tratatelor. Convenția de la Viena din 1969 nu reglementează problemele care apar, în legătură cu un tratat, în urma unei succesiuni de state²⁸⁹. Nici Convenția de la Viena din 1978 privind succesiunea statelor la tratate²⁹⁰ nu pare să abordeze situația specială aflată în discuție [adăugăm că, deși convenția menționată a intrat în vigoare, doar câteva state membre se află printre semnatori (care sunt în număr limitat)].

395. În cadrul ședinței, Comisia a făcut referire la o practică pe care a definit-o ca fiind „recunoscută” și „acceptată de un număr mare de țări terțe”. Totuși, puținele exemple prezentate privesc, toate, modul de acțiune al Uniunii Europene înseși. Comisia nu a oferit niciun element legat de aspectul dacă alte state consideră că o asemenea practică este echivalentă cu o normă de drept internațional.

396. În acest context, nu putem găsi niciun temei în dreptul internațional (în forma sa actuală) pentru a concluziona că Uniunea Europeană poate să devină în mod automat succesoarea statelor membre în cadrul unui acord internațional încheiat de acestea, la care ea nu este parte, iar apoi să denunțe acordul respectiv. O astfel de normă ar constitui o excepție de la regula fundamentală a consimțământului în elaborarea legislației internaționale. Acceptarea poziției Comisiei ar însemna că, în urma modificărilor din dreptul Uniunii și (eventual) a exercitării de către Uniunea Europeană a competențelor sale externe, un stat membru ar putea înceta să fie parte la un acord internațional, deși el este un stat care a consimțit să fie legat prin acordul în cauză și în privința căruia acest acord este în vigoare²⁹¹. Drepturile și obligațiile statelor membre care rezultă din acest acord ar înceta și, dacă Uniunea Europeană ar decide să își exercite noile competențe, ele ar fi înlocuite de drepturi și de obligații convenite de Uniunea Europeană cu țara terță fără ca statul membru să își fi exprimat consimțământul în legătură cu modificările (fundamentale) menționate.

397. În sfârșit, observăm că Uniunea Europeană a adoptat acte de drept derivat (Regulamentul nr. 1219/2012) care instituie dispoziții tranzitorii pentru acordurile bilaterale în materie de investiții dintre statele membre și țări terțe. Regulamentul respectiv prevede însă în mod expres că el nu aduce atingere repartizării competențelor între Uniunea Europeană și statele membre potrivit TFUE²⁹². El pleacă de la premisa că Uniunea Europeană are competență exclusivă în privința tuturor chestiunilor reglementate de acordurile bilaterale anterioare în cauză și oferă un temei în dreptul Uniunii pe baza căruia statele membre să acționeze în privința acordurilor existente și (eventual) a celor noi. Dar acest regulament nu are în vedere faptul că Uniunea Europeană însăși poate (împreună cu țara terță care este parte la acordul bilateral) să denunțe acordurile anterioare respective.

398. Prin urmare, concluzionăm că statele membre dețin competența exclusivă pentru denunțarea acordurilor bilaterale în materie de investiții pe care le-au încheiat anterior cu țări terțe. Astfel, Uniunea Europeană nu este competentă și își dea acordul în privința articolului 9.10 din ALSUES.

289 — Articolul 73 din Convenția de la Viena din 1969. În orice caz, atunci când se pot aplica atât Convenția de la Viena din 1969, cât și Convenția de la Viena din 1986 (de exemplu în contextul relației dintre un acord bilateral între două state și un acord între un stat și o organizație internațională), are prioritate Convenția de la Viena din 1969 (a se vedea articolul 7 din Convenția de la Viena din 1986).

290 — *United Nations Treaty Series*, vol. 1946, p. 3.

291 — A se vedea articolul 2 alineatul (1) litera (g) din Convenția de la Viena din 1969.

292 — Articolul 1 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1219/2012 și considerentul (3) al acestuia.

Achizițiile publice (capitolul zece din ALSUES²⁹³)

Argumente

399. Potrivit Comisiei, Curtea a admis deja, în cauza C-360/93²⁹⁴, că, în principiu, politica comercială comună include încheierea acordurilor privind deschiderea reciprocă a piețelor achizițiilor publice de mărfuri și de servicii transfrontaliere. Întrucât alte modalități de prestare a serviciilor sunt incluse acum în domeniul de aplicare al politicii comerciale comune, același argument se aplică prin analogie acestor alte modalități de prestare. La un nivel mai general, Comisia susține că acordurile internaționale care reglementează accesul mărfurilor și al serviciilor din țările terțe pe piețele achizițiilor publice din Uniunea Europeană, pe de o parte, și al mărfurilor și al serviciilor din Uniune pe piețele achizițiilor publice din țările terțe, pe de altă parte, se referă în mod specific la schimburile comerciale internaționale și au astfel efecte directe și imediate asupra comerțului internațional. Comisia a adăugat că Protocolul (recent) de modificare a Acordului OMC privind achizițiile publice a fost încheiat de Uniunea Europeană acționând pe baza competenței sale exclusive în privința politicii comerciale comune.

400. *Celelalte părți* nu au prezentat argumente specifice referitoare la capitolul zece.

Analiză

401. Spre deosebire de Comisie, nu considerăm că hotărârea în cauza C-360/93²⁹⁵ este relevantă pentru a decide dacă respectivul capitol zece se încadrează în politica comercială comună. În cauza menționată, Curtea a anulat două decizii ale Consiliului, și anume (i) de încheiere a unui acord între ceea ce este astăzi Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii cu privire la achizițiile publice și (ii) de extindere a beneficiului dispozițiilor unei directive a Consiliului privind achizițiile publice asupra Statelor Unite ale Americii²⁹⁶. Curtea a statuat că articolul 113 CE este un temei juridic necorespunzător pentru deciziile menționate întrucât la momentul respectiv doar prestarea transfrontalieră de servicii se încadra în domeniul de aplicare al politicii comerciale comune. Ambele decizii acopereau însă și alte modalități de prestare a serviciilor (prezența comercială sau prezența unor persoane fizice pe teritoriul celeilalte părți contractante)²⁹⁷. Prin urmare, Curtea nu a adoptat o poziție în legătură cu aspectul dacă achizițiile publice ca atare se încadrează în politica comercială comună.

402. Suntem însă de acord cu poziția Comisiei potrivit căreia obiectivul capitolului zece este în principal facilitarea deschiderii reciproce a piețelor achizițiilor publice ale Uniunii Europene și ale Republicii Singapore, în limitele referitoare la accesul pe piață pentru fiecare parte prevăzute în Lista angajamentelor. Capitolul menționat urmărește de asemenea intensificarea concurenței în cazul achizițiilor publice de mărfuri, servicii și lucrări de construcții, precum și garantarea transparenței și a

293 — A se vedea punctele 69-76 din anexa la prezentele concluzii.

294 — Hotărârea din 7 martie 1996, Parlamentul/Consiliul, C-360/93, EU:C:1996:84.

295 — Hotărârea din 7 martie 1996, Parlamentul/Consiliul, C-360/93, EU:C:1996:84.

296 — Și anume Directiva 90/531/CEE a Consiliului din 17 septembrie 1990 privind procedurile de achiziții publice efectuate de entitățile care își desfășoară activitatea în sectoarele apei, energiei, transporturilor și telecomunicațiilor (JO 1990, L 297, p. 1).

297 — Hotărârea din 7 martie 1996, Parlamentul/Consiliul, C-360/93, EU:C:1996:84, punctul 30.

corectitudinii procedurale în domeniul respectiv. Și realizează acest lucru prin extinderea angajamentelor deja asumate de ambele părți în temeiul Acordului OMC privind achizițiile publice (versiunea revizuită)²⁹⁸. Astfel, părți importante ale capitolului în cauză corespund (cuvânt cu cuvânt) acestui acord OMC.

403. Concluzia potrivit căreia comerțul cu mărfuri și servicii – și, prin urmare, normele referitoare la accesul pe piață al unor asemenea mărfuri și servicii, precum și reglementările interne care le vizează – intră în sfera politicii comerciale comune nu este afectată de faptul că aceste mărfuri și servicii sunt achiziționate de autoritățile publice, iar nu de entități private.

404. Totuși, potrivit capitolului zece, se aplică și anumite angajamente specifice sectorului transporturilor. Anexa 10.E, partea a doua („Angajamentele Uniunii”), care stabilește serviciile pentru care Uniunea acceptă angajamente, confirmă în mod expres faptul că diferite forme de servicii de transport sunt acoperite de capitolul menționat. În plus, nota 2 privind partea în cauză a anexei precizează că angajamentele Uniunii în materie de servicii sunt supuse limitărilor și condițiilor din angajamentele Uniunii Europene cuprinse în capitolul opt.

405. În măsura în care capitolul zece se aplică serviciilor de transport și serviciilor legate în mod intrinsec de asemenea servicii, rezultă din articolul 207 alineatul (5) TFUE că competența Uniunii Europene în privința capitolului menționat nu se poate întemeia pe politica comercială comună²⁹⁹.

406. Comisia nu a arătat pe care alt temei ar putea Uniunea să dețină competență exclusivă în privința capitolului zece.

407. În opinia noastră, Uniunea Europeană are o competență partajată în privința capitolului respectiv în măsura în care el se aplică serviciilor de transport și serviciilor legate în mod intrinsec de asemenea servicii. Capitolul zece asigură realizarea achizițiilor publice pe care le vizează în conformitate cu principiile egalității de tratament, nediscriminării și transparenței, iar astfel garantează deschiderea către concurență a achizițiilor publice din Uniunea Europeană și din Singapore³⁰⁰. Capitolul menționat contribuie, așadar, la instituirea sau la asigurarea funcționării pieței interne, care, după cum precizează Protocolul nr. 27 privind piața internă și concurența, „include un sistem care garantează că nu este denaturată concurența”³⁰¹. În acest sens, capitolul zece poate fi considerat ca fiind necesar pentru realizarea obiectivului privind instituirea pieței interne prevăzut la articolul 26 alineatul (1) TFUE, în sensul celui de al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE³⁰². Această competență externă este însă partajată între Uniunea Europeană și statele membre, în conformitate cu articolul 4 alineatul (2) litera (a) TFUE.

408. Prin urmare, concluzionăm că dispozițiile capitolului zece referitoare la achizițiile publice țin de competența exclusivă a Uniunii Europene în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE, mai puțin în cazul în care ele se aplică achizițiilor publice de servicii de transport și de servicii legate în mod intrinsec de asemenea servicii. În măsura în care ele se aplică acestor din urmă categorii de servicii, dispozițiile capitolului zece țin de competența partajată a Uniunii Europene.

298 — Singapore, Uniunea Europeană și cele 28 de state membre sunt părți la Acordul privind achizițiile publice. Acest acord este inclus în anexa 4 la Acordul OMC, care cuprinde o listă a acordurilor comerciale multilaterale. În consecință, el face parte din Acordul OMC doar pentru membrii OMC care l-au acceptat (fiind obligatoriu doar pentru membrii respectivi) (articolul II:3 din Acordul OMC). Singapore, Uniunea Europeană și cele 28 de state membre sunt de asemenea părți la Acordul OMC privind achizițiile publice, versiunea revizuită, care a intrat în vigoare la 6 aprilie 2014.

299 — A se vedea și punctul 402 de mai sus.

300 — A se vedea articolul 10.4 din ALSUES.

301 — JO 2012, C 326, p. 309.

302 — Acest obiectiv este menționat de asemenea la articolul 3 alineatul (3) TUE.

Proprietatea intelectuală (capitolul unsprezece din ALSUES³⁰³)

Argumente

409. Potrivit *Comisiei*, capitolul unsprezece intră în totalitate în domeniul de aplicare al politicii comerciale comune întrucât privește aspecte comerciale ale proprietății intelectuale în sensul articolului 207 alineatul (1) TFUE. Prin urmare, Uniunea Europeană deține, în temeiul articolului 3 alineatul (1) TFUE, competență exclusivă cu privire la capitolul respectiv.

410. Comisia își întemeiază poziția pe Hotărârea Daiichi³⁰⁴, în care Curtea a statuat că doar acele norme adoptate de Uniunea Europeană în domeniul proprietății intelectuale „care prezintă o legătură specifică cu schimburile comerciale internaționale sunt susceptibile să fie incluse în noțiunea «aspecte comerciale ale proprietății intelectuale»”³⁰⁵, dar că Acordul TRIPS în întregul său este vizat de noțiunea respectivă³⁰⁶. Același lucru este valabil în cazul acordurilor internaționale referitoare la proprietatea intelectuală încheiate în afara OMC care prezintă o legătură specifică cu schimburile comerciale internaționale. Comisia se întemeiază aici pe Hotărârea Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia și ERSa³⁰⁷.

411. În primul rând, Comisia susține că majoritatea dispozițiilor din capitolul unsprezece se întemeiază pe Acordul TRIPS. În al doilea rând, articolul 11.2.1 precizează că acest capitol „urmărește să completeze drepturile și obligațiile care revin părților în conformitate cu Acordul TRIPS și cu alte tratate internaționale privind proprietatea intelectuală la care ambele sunt părți”. În al treilea rând, capitolul unsprezece face parte dintr-un acord comercial mai larg între Uniunea Europeană și Singapore, astfel cum se arată la articolul 11.1.1. Din obiectivele prezentate acolo reiese că stabilirea unor standarde comune pentru protecția proprietății intelectuale nu este, ca atare, un scop al ALSUES. Acest acord are mai degrabă ca scop reducerea denaturărilor comerțului și creșterea accesului pe piață al produselor protejate prin drepturi de proprietate intelectuală. Mai mult, la fel ca Acordul TRIPS, capitolul unsprezece este supus dispozițiilor privind soluționarea diferendelor din capitolele cincisprezece și șaisprezece din ALSUES. Prin urmare, încălcarea obligațiilor din capitolul unsprezece poate atrage aplicarea unor sancțiuni comerciale.

412. În ceea ce privește trimerile din capitolul unsprezece la alte acorduri internaționale referitoare la proprietatea intelectuală, Comisia susține că utilizarea acestei tehnici (obișnuite) de redactare este rezonabilă și justificată, având în vedere că obiectivul general este eliminarea treptată a obstacolelor în calea comerțului și a investițiilor internaționale. În plus, majoritatea trimerilor sunt doar supletive sau sub formă de „angajamente de depunere a tuturor eforturilor”, care nu produc efecte juridice de natură să aducă atingere competenței Uniunii Europene în privința capitolului unsprezece.

413. Poziția *Parlamentului* referitoare la capitolul unsprezece corespunde celei adoptate de *Comisie*. Acesta adaugă că nu există în capitolul unsprezece nicio trimiteră la articolul 61 din Acordul TRIPS (care privește procedurile penale și sancțiunile)³⁰⁸.

303 — A se vedea punctele 77-91 din anexa la prezentele concluzii.

304 — Hotărârea din 18 iulie 2013, Daiichi Sankyo și Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520 (denumită în continuare „Hotărârea Daiichi”).

305 — Comisia face trimeră la punctul 52 din hotărâre.

306 — Comisia face trimeră la punctul 53 din hotărâre.

307 — Hotărârea din 12 mai 2005, Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia și ERSa, C-347/03, EU:C:2005:285..

308 — Articolul 61 din Acordul TRIPS prevede următoarele: „Membrii trebuie să prevadă proceduri penale și sancțiuni aplicabile cel puțin pentru actele de contrafacere a mărcilor sau de piraterie care aduc atingere unui drept de autor, săvârșite cu intenție, comise la scară comercială. Sancțiunile includ închisoare sau amenzi suficiente pentru a fi descurajatoare și sunt la un nivel comparativ cu cele aplicate unor delict grave similare. În cazurile adecvate, sancțiunile posibile includ și sechestrarea, confiscarea și distrugerea mărfurilor în cauză, precum și a tuturor materialelor și instrumentelor care au servit în mod principal la comiterea delictului. Membrii pot prevedea proceduri penale și sancțiuni aplicabile celorlalte acte care aduc atingere unor drepturi de proprietate intelectuală, în special atunci când acestea sunt comise intenționat și la scară comercială”.

414. Niciunul dintre argumentele *Consiliului* nu se referă în mod specific la capitolul unsprezece.

415. Multe *state membre* susțin că Uniunea Europeană nu deține competență exclusivă în privința capitolului unsprezece, care nu are o legătură specifică cu schimburile comerciale internaționale și, prin urmare, nu se poate încadra în noțiunea „aspecte comerciale ale proprietății intelectuale”. Hotărârea Daiichi³⁰⁹ privește în esență articolul 27 din Acordul TRIPS, iar nu acordul respectiv în întregul său. Prin urmare, articolul 207 TFUE nu poate fi interpretat în sensul că ar conferi Uniunii Europene competență exclusivă pentru încheierea acordurilor care acoperă toate dispozițiile din Acordul TRIPS. În cazul în care, contrar acestei afirmații, hotărârea Curții privește toate dispozițiile din Acordul TRIPS, raționamentul Curții s-a bazat în concret pe caracteristici ale reglementărilor OMC care lipsesc în cazul ALSUES. Chiar dacă interpretăm Hotărârea Daiichi³¹⁰ în sens larg, hotărârea respectivă nu se poate extinde asupra unor chestiuni care nu sunt reglementate în mod direct de Acordul TRIPS.

416. Capitolul unsprezece din ALSUES și Acordul TRIPS nu se suprapun în totalitate. În orice caz, simplul fapt că o chestiune este reglementată de Acordul OMC (din care Acordul TRIPS face parte integrantă) nu înseamnă că și respectiva chestiune intră în mod necesar în sfera politicii comerciale comune. Articolul 207 alineatul (1) TFUE nu trebuie să fie interpretat în sensul că ar presupune că toate acordurile internaționale referitoare la drepturile de proprietate intelectuală s-ar încadra în prezent în politica comercială comună.

417. Capitolul unsprezece include atât anumite dispoziții din Acordul TRIPS, cât și dispoziții din alte acorduri în domeniul proprietății intelectuale (negociate în afara contextului OMC) pentru care Uniunea Europeană nu poate deține competență exclusivă. Spre deosebire de Acordul TRIPS, aceste acorduri (în principal acorduri internaționale administrate de Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale) nu au fost încheiate ca parte a unor acorduri comerciale. Ele nu pot fi calificate nici ca fiind acorduri comerciale în sensul Hotărârii Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia și ERSA³¹¹. Orice legătură între acordurile respective și comerțul internațional este doar indirectă. Uniunea Europeană nu poate contracta angajamente internaționale care privesc doar statele membre. Uniunea Europeană nu poate nici impune statelor membre să aplice acordurile internaționale pe care le-au încheiat.

418. În plus, dispozițiile privind aplicarea drepturilor protejate, precum articolele 42-50 din Acordul TRIPS (și anume dispozițiile cuprinse în secțiunea 2 din partea III, referitoare la „Proceduri și măsuri corective civile și administrative”), nu fac parte din politica comercială comună. Aceste dispoziții au ca obiect organizarea judiciară și procedura civilă. Ele nu au o legătură specifică cu schimburile comerciale internaționale.

419. Uniunea Europeană nu poate deține competență exclusivă și din cauză că în capitolul unsprezece a fost inclus articolul 61 din Acordul TRIPS, care privește sancțiunile penale. Chestiunile în materie penală nu fac parte din aspectele comerciale ale proprietății intelectuale.

420. Uniunea Europeană nu este competentă nici să accepte obligațiile prevăzute la articolul 11.4 din ALSUES în măsura în care dispoziția menționată include în acord Convenția de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice³¹², Tratatul OMPI privind drepturile de autor³¹³ și Tratatul OMPI privind interpretările sau execuțiile și fonogramele³¹⁴, care se aplică drepturilor morale. Uniunea Europeană nu are competență în privința drepturilor morale și nici nu a existat o armonizare în acest domeniu.

309 — Hotărârea din 18 iulie 2013, Daiichi Sankyo și Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520.

310 — Hotărârea din 18 iulie 2013, Daiichi Sankyo și Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520.

311 — Hotărârea din 12 mai 2005, Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia și ERSA, C-347/03, EU:C:2005:285.

312 — 1161 UNTS 30.

313 — 36 ILM 65.

314 — 36 ILM 76.

421. Articolul 11.2 (care face trimitere la Acordul TRIPS și la Convenția de la Paris privind protecția proprietății industriale³¹⁵) și articolul 11.29 din ALSUES (care invocă Tratatul privind cooperarea în materie de brevete³¹⁶ și impune părților ca, după caz, să depună toate eforturile rezonabile pentru a respecta articolele 1-16 din Tratatul privind dreptul brevetelor³¹⁷) vor avea efecte în materie de brevete, care intră în sfera competenței partajate (a se vedea în special articolul 118 TFUE și Regulamentele nr. 1257/2012 și nr. 1260/2012)³¹⁸. Protecția brevetelor este o chestiune care face obiectul unei cooperări consolidate între statele membre (cu excepția Spaniei, a Italiei și a Croației). O asemenea chestiune nu poate să țină de competența exclusivă: noțiunea de cooperare consolidată este incompatibilă cu noțiunea de competență exclusivă. Potrivit de asemenea unui alt stat membru, Comisia nu a explicat cum ar putea Uniunea Europeană să respecte articolul 11.29 din ALSUES³¹⁹ dacă ea ar fi singurul semnatar al acestuia. Chestiunile reglementate de Tratatul privind cooperarea în materie de brevete și de Tratatul privind dreptul brevetelor sunt distincte de aspectele materiale referitoare la brevete vizate de Acordul TRIPS.

422. Nici articolul 11.35 (privind soiurile de plante) nu se încadrează în politica comercială comună. Convenția internațională privind protecția noilor soiuri de plante nu este legată în mod specific de schimburile comerciale internaționale. Convenția menționată prevede o formă *sui generis* de protecție a proprietății intelectuale. Temeiul juridic al deciziei Consiliului de încheiere a convenției respective a fost articolul 43 TFUE, care se referă la agricultură.

423. În sfârșit, trebuie să existe o anumită uniformitate între competența internă și competența externă. Or, întrucât anumite chestiuni reglementate în capitolul unsprezece nu sunt armonizate, Uniunea Europeană nu deține competență exclusivă în temeiul articolului 3 alineatul (2) TFUE.

Analiză

Sensul expresiei „aspecte comerciale ale proprietății intelectuale” de la articolul 207 alineatul (1) TFUE

424. În urma intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona, articolul 207 alineatul (1) TFUE prevede acum că politica comercială comună trebuie să se întemeieze pe principii uniforme, inclusiv în ceea ce privește „aspectele comerciale ale proprietății intelectuale”. Punctul de plecare pentru interpretarea expresiei menționate este Hotărârea Daiichi³²⁰.

425. În hotărârea respectivă, Curtea a început prin a observa că, întrucât dreptul primar al Uniunii a evoluat semnificativ, jurisprudența sa din trecut privind Acordul TRIPS, inclusiv Avizul 1/94³²¹, nu mai este relevantă pentru stabilirea măsurii în care Acordul TRIPS se încadrează în politica comercială comună.

315 — 828 UNTS 305.

316 — 9 ILM 978.

317 — 39 ILM 1047.

318 — Regulamentul (UE) nr. 1257/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 decembrie 2012 de punere în aplicare a unei cooperări consolidate în domeniul creării unei protecții unitare prin brevet (JO 2012, L 361, p. 1) și Regulamentul (UE) nr. 1260/2012 din 17 decembrie 2012 de punere în aplicare a cooperării consolidate în domeniul creării unei protecții unitare prin brevet în ceea ce privește dispozițiile aplicabile în materie de traducere (JO 2012, L 361, p. 89).

319 — Prin această dispoziție părțile își reafirmă obligațiile care le revin în temeiul Tratatului de cooperare în domeniul brevetelor și se angajează să depună toate eforturile rezonabile pentru a respecta articolele 1-16 din Tratatul privind dreptul brevetelor în conformitate cu dreptul și cu procedurile lor interne.

320 — Hotărârea din 18 iulie 2013, Daiichi Sankyo și Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520.

321 — Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctele 55-71. Cu excepția unor măsuri speciale care urmăresc evitarea punerii în liberă circulație a mărfurilor contrafăcute, Acordul TRIPS a ieșit din sfera politicii comerciale comune. Curtea a justificat această poziție prin faptul că drepturile de proprietate intelectuală afectează comerțul intern „la fel de mult, dacă nu chiar mai mult decât comerțul internațional”. Totuși, la momentul respectiv, dispoziția din tratat privind politica comercială comună nu făcea referire la aspectele comerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală.

426. În primul rând, Curtea a constatat că, deși Acordul TRIPS nu privește modalitățile operațiunilor de comerț internațional apreciate ca atare, el face parte din regimul OMC și constituie unul dintre acordurile multilaterale principale pe care se întemeiază regimul amintit³²².

427. În al doilea rând, Curtea a statuat că această specificitate a legăturii dintre Acordul TRIPS și schimburile internaționale este ilustrată de faptul că, potrivit normelor care reglementează mecanismul OMC de soluționare a litigiilor, un membru poate utiliza suspendarea concesiilor în mod încrucișat între acordul respectiv și celelalte acorduri multilaterale principale din care este compus Acordul de instituire a OMC³²³. În această privință, Curtea s-a întemeiat pe articolul 22 alineatul (3) din Memorandumul de înțelegere privind regulile și procedurile de soluționare a litigiilor. Dispoziția respectivă stabilește concesiunile și celelalte obligații care pot fi suspendate.

428. În al treilea rând, Curtea a considerat că nu este posibil ca autorii tratatului să nu fi știut, atunci când au inserat expresia „aspecte comerciale ale proprietății intelectuale” la articolul 207 alineatul (1) TFUE, că termenii utilizați corespund aproape literal cu însuși titlul Acordului TRIPS³²⁴.

429. În al patrulea rând, Curtea a subliniat că Acordul TRIPS are ca prim obiectiv consolidarea și armonizarea protecției proprietății intelectuale la scară mondială. Astfel, preambulul său precizează că obiectivul acestui acord este să reducă distorsiunile comerțului internațional prin asigurarea, pe teritoriul fiecăruia dintre membrii OMC, a unei protecții eficiente și suficiente a drepturilor de proprietate intelectuală³²⁵. Contextul normelor materiale este liberalizarea comerțului, iar nu armonizarea legislațiilor statelor membre.

430. Prin urmare, considerăm că în Hotărârea Daiichi Curtea a statuat că Acordul TRIPS ține în întregime de politica comercială comună. Analiza sa nu s-a limitat la articolul 27 din Acordul TRIPS.

431. Acestea fiind spuse, nu avem convingerea că raționamentul din Hotărârea Daiichi poate și trebuie să fie transpus ca atare în cazul examinării ALSUES.

432. Faptul că terminologia utilizată la articolul 207 alineatul (1) TFUE („aspectele comerciale ale proprietății intelectuale”) corespunde titlului Acordului TRIPS („aspectele legate de comerț ale drepturilor de proprietate intelectuală”) pare să fie specific acordului OMC în cauză.

433. Includerea unor dispoziții privind proprietatea intelectuală într-un anumit acord comercial ar putea indica o anumită legătură între aceste dispoziții și comerțul internațional. Politica comercială comună ar putea să includă însă și dispoziții în materie de proprietate intelectuală sau acorduri negociate și încheiate într-un context fără caracter comercial³²⁶. Dacă simpla includere a unei chestiuni într-un asemenea acord ar fi însă suficientă pentru intrarea sa în sfera politicii comerciale comune, ar exista un risc mare ca statele membre să își piardă unele competențe pe care le au³²⁷.

434. Domeniul de aplicare al politicii comerciale comune nu trebuie să fie definit nici în funcție de tipul de măsuri corective prevăzute de normele privind soluționarea diferendelor³²⁸.

322 — Hotărârea din 18 iulie 2013, Daiichi Sankyo și Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, punctul 53.

323 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 18 iulie 2013, Daiichi Sankyo și Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, punctul 54.

324 — Hotărârea din 18 iulie 2013, Daiichi Sankyo și Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, punctul 55.

325 — Hotărârea din 18 iulie 2013, Daiichi Sankyo și Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, punctul 58.

326 — A se vedea de exemplu Concluziile avocatului general Wahl prezentate în procedura de emitere a Avizului 3/15 (Tratatul de la Marrakech pentru facilitarea accesului la operele publicate), EU:C:2016:657, punctele 64-66; a se vedea și Hotărârea din 12 mai 2005, Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia și ERSA, C-347/03, EU:C:2005:285, punctele 81-83.

327 — A se vedea și punctul 102 de mai sus.

328 — Atunci când conținutul obligației încălcate determină conținutul măsurii corective (ca în cazul suspendării cu titlu de represalii a concesiilor sau a obligațiilor), aceasta ar putea sugera o legătură materială între cele două tipuri de obligații. Totuși, trăsătura caracteristică a represaliilor încrucișate, la care Curtea a făcut referire în Hotărârea Daiichi, pare să fie aceea că *nu* există în mod necesar o astfel de legătură. Pentru a avea o imagine completă, observăm că articolul 15.12 din ALSUES prevede posibilitatea ca o parte să aibă dreptul de suspendare a obligațiilor care decurg din *orice* dispoziții în cazul cărora este aplicabil capitolul cincisprezece („Soluționarea diferendelor”).

435. În opinia noastră, ceea ce contează în sensul articolului 207 alineatul (1) TFUE este dacă un acord care conține dispoziții referitoare la protecția proprietății intelectuale privește în mod specific schimburile comerciale internaționale. Aspectul menționat trebuie să fie stabilit analizând dacă acordul este destinat în esență promovării, facilitării sau reglementării schimburilor respective (mai degrabă decât armonizării legislațiilor statelor membre)³²⁹, dacă are efecte directe și imediate asupra acestora și dacă obiectivul său este reducerea denaturărilor comerțului internațional prin garantarea faptului că, pe teritoriul fiecărei părți, interesele economice legate de monopolurile create de drepturile de proprietate intelectuală sunt protejate în mod eficient și corespunzător. Aceasta este esența Hotărârii Daiichi.

436. Suntem de acord aici cu avocatul general Wahl că, prin natura lor, drepturile de proprietate intelectuală au în mare parte legătură cu schimburile comerciale, prin faptul că ele sunt în esență drepturi exclusive care creează monopoluri de natură să limiteze libera circulație a mărfurilor și a serviciilor³³⁰. Într-o economie de piață, relevanța principală a acestor drepturi constă în valoarea lor economică. Atunci când exercitarea lor este esențială pentru exploatarea comercială a proprietății intelectuale protejate pe o piață transfrontalieră, asemenea drepturi țin de „aspectele comerciale ale proprietății intelectuale”³³¹. Din această perspectivă, interesele legate de protecția drepturilor respective devin în esență interese comerciale.

437. Aceasta nu înseamnă că toate formele de protecție a drepturilor de proprietate intelectuală au întotdeauna și în mod necesar legătură cu comerțul internațional. De exemplu, Curtea a calificat obiectul specific al drepturilor care protejează operele literare și artistice ca fiind atât asigurarea protecției drepturilor morale, cât și a celor economice ale titularilor de drepturi³³². Drepturile morale completează drepturile economice prin faptul că oferă autorului „dreptul să pretindă calitatea de autor al lucrării și să formuleze obiecții față de orice denaturare, mutilare sau altă modificare sau alte măsuri derogatorii legate de această lucrare care ar prejudicia onoarea sau reputația sa”³³³. Ele urmăresc protejarea relației autorului cu lucrarea sa. Relația menționată este în esență independentă de drepturile economice pe care autorul le poate deține asupra lucrării respective. Aceasta înseamnă totodată că, atunci când un acord precum ALSUES reglementează crearea și protecția drepturilor morale, temeiul juridic pentru încheierea acordului în cauză nu poate fi doar articolul 207 alineatul (1) TFUE. Dispozițiile referitoare la astfel de drepturi nu sunt accesorii în raport cu cele care vizează drepturile economice. Orice altă concluzie ar echivala cu eliminarea expresiei „aspectele comerciale” de la articolul 207 alineatul (1) TFUE, astfel încât atât aspectele comerciale, cât și cele necomerciale ale proprietății intelectuale să se încadreze în politica comercială comună.

438. Un anumit număr de state membre solicită Curții să limiteze concluzia sa din Hotărârea Daiichi prin excluderea anumitor dispoziții din Acordul TRIPS, precum articolele 42-50 și articolul 61 din acordul respectiv, din domeniul de aplicare al politicii comerciale comune. Ele susțin că dispozițiile în cauză se referă la organizarea judiciară, la procedurile civile și la chestiunile în materie penală. Ar rezulta de aici că, întrucât aceste dispoziții fac totuși parte din ALSUES, Uniunea Europeană nu are competență exclusivă în privința capitolului unsprezece.

329 — A se vedea Hotărârea din 18 iulie 2013, Daiichi Sankyo și Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, punctul 51.

330 — Concluziile avocatului general Wahl prezentate în procedura de emitere a Avizului 3/15 (Tratatul de la Marrakech pentru facilitarea accesului la operele publicate), EU:C:2016:657, punctul 56.

331 — Declarația de la Punta del Este din 1986 de lansare a ciclului de negocieri comerciale denumit Runda Uruguay, care a avut drept rezultat înființarea OMC, a definit legătura menționată după cum urmează: „În vederea reducerii denaturărilor și a obstacolelor în calea comerțului internațional și ținând cont de necesitatea de a promova o protecție eficientă și corespunzătoare a drepturilor de proprietate intelectuală și de a garanta că măsurile și procedurile pentru punerea în aplicare a drepturilor în cauză nu devin ele însele obstacole în calea comerțului legitim, negocierile urmăresc să clarifice dispozițiile din GATT și să elaboreze după caz noi norme și discipline”.

332 — A se vedea Hotărârea din 20 octombrie 1993, Phil Collins și alții, C-92/92 și C-326/92, EU:C:1993:847, punctul 20, și Hotărârea din 4 octombrie 2011, Football Association Premier League și alții, C-403/08 și C-429/08, EU:C:2011:631, punctul 107 și jurisprudența citată.

333 — Articolul 6 bis alineatul (1) din Convenția de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice, astfel cum a fost revizuită și modificată. Acest drept moral *nu* este inclus în Acordul TRIPS [a se vedea articolul 9 alineatul (1) din acordul menționat]. A se vedea și Hotărârea din 20 octombrie 1993, Phil Collins și alții, C-92/92 și C-326/92, EU:C:1993:847, punctul 20.

439. Argumentul menționat, dacă este corect, ar implica necesitatea ca fiecare dispoziție în parte a unui acord internațional să îndeplinească respectiva condiție referitoare la existența unei legături specifice cu schimburile comerciale internaționale pentru a fi inclusă în politica comercială comună. Însă, luarea deciziei privind aspectul dacă Uniunea Europeană deține competență exclusivă și deci identificarea temeiului juridic corespunzător pentru acțiunea aflată în discuție trebuie să se întemeieze pe elemente obiective, inclusiv finalitatea și conținutul acțiunii³³⁴. Temeiul juridic al unei decizii de a încheia un acord internațional nu este suma temeiurilor juridice ale fiecărei dispoziții în parte din acordul respectiv. Astfel, de exemplu, în cauza C-137/12³³⁵, faptul că acordul internațional aflat acolo în discuție conține dispoziții referitoare la măsurile de sechestru și de confiscare nu a modificat concluzia Curții potrivit căreia acordul se încadrează în domeniul de aplicare al politicii comerciale comune. Aceste dispoziții „[...] urmăresc la modul general să garanteze eficiența protecției juridice a serviciilor bazate pe acces condiționat pe teritoriul tuturor părților menționate” și, în consecință, „[...] contribuie la obiectivul principal al deciziei atacate coroborate cu convenția [...]”³³⁶.

440. În sfârșit, nu considerăm că Uniunea Europeană are competență exclusivă în domeniul politicii comerciale comune *doar* atunci când deține competențe corespunzătoare pe piața internă și a exercitat competențele interne respective (având ca rezultat armonizarea). Aceasta ar implica interpretarea articolului 3 alineatul (1) litera (e) și a articolului 207 alineatul (1) TFUE în sensul existenței unui tip de condiționalitate bazată pe Hotărârea AETR. Politica comercială comună are însă atât o componentă internă, cât și una externă. Exercitarea competenței Uniunii Europene în domeniul politicii comerciale comune nu depinde de aspectul dacă Uniunea Europeană deține competență internă pe un alt temei și a exercitat competența respectivă. Potrivit articolului 3 alineatul (1) TFUE, competența exclusivă a Uniunii Europene în domeniul acestei politici nu depinde de condițiile prevăzute la articolul 3 alineatul (2) TFUE³³⁷.

Competența Uniunii Europene în privința capitolului unsprezece din ALSUES

441. În opinia noastră, capitolul unsprezece reglementează atât aspectele comerciale, cât și cele necomerciale ale proprietății intelectuale.

442. Din examinarea articolelor 11.1.1 și 11.1.2 din ALSUES reiese că protecția corespunzătoare și efectivă a drepturilor de proprietate intelectuală este văzută ca un instrument pentru creșterea beneficiilor schimburilor comerciale și ale investițiilor. În acest scop, capitolul unsprezece stabilește în esență standarde minime pentru reglementarea internă a proprietății intelectuale și a obligațiilor legate de punerea în aplicare eficientă a standardelor respective.

443. Astfel, capitolul unsprezece definește întinderea protecției pentru fiecare drept de proprietate intelectuală vizat, prevede termenul de protecție și mijloacele de obținere a acesteia, precizează formele de cooperare și stabilește un ansamblu de obligații destinate să asigure un nivel de protecție corespunzător pentru drepturile vizate în capitolul menționat și punerea în aplicare a acestei protecții prin intermediul unor mijloace adecvate. Făcând aceasta, capitolul unsprezece se întemeiază în parte pe tehnica (utilizată și în Acordul TRIPS³³⁸) includerii standardelor materiale privind proprietatea intelectuală care se găsesc în acordurile internaționale încheiate în afara cadrului ALSUES.

334 — A se vedea punctul 93 de mai sus.

335 — A se vedea Hotărârea din 22 octombrie 2013, Comisia/Consiliul, C-137/12, EU:C:2013:675.

336 — A se vedea Hotărârea din 22 octombrie 2013, Comisia/Consiliul, C-137/12, EU:C:2013:675, punctul 70; a se vedea și punctul 72.

337 — A se vedea în special punctul 109 de mai sus.

338 — A se vedea de exemplu articolul 2.1 din Acordul TRIPS.

444. În opinia noastră, faptul că respectivul capitol unsprezece încorporează prin trimitere la acestea părți din Acordul TRIPS, precum și din alte acorduri internaționale încheiate în afara cadrului OMC ulterior intrării în vigoare a Acordului TRIPS și din decizii ale OMC, în locul preluării literale a formulării textelor în cauză³³⁹, nu poate afecta repartizarea competențelor. În orice caz, sursa drepturilor și a obligațiilor părților la ALSUES este chiar ALSUES. Astfel, observăm că faptul că autorii Acordului TRIPS au utilizat procedeul încorporării prin trimitere nu a împiedicat Curtea să concluzioneze în Hotărârea Daiichi că Uniunea Europeană este competentă să încheie acordul respectiv.

445. Prin urmare, spre deosebire de Comisie, nu facem distincție între dispozițiile din capitolul unsprezece care încorporează alte acorduri internaționale (sau părți din acestea) și cele care fac trimitere la asemenea acorduri fără a face dispozițiile lor obligatorii în cadrul ALSUES. Competența deținută de Uniunea Europeană în temeiul articolului 207 TFUE constă în definirea și în punerea în aplicare a politicii comerciale comune. Uniunea Europeană poate să facă aceasta prin intermediul negocierii și al încheierii de acorduri internaționale. Obiectivele politicii comerciale comune și ale acțiunii externe în general pot fi realizate prin multe mijloace, dintre care nu toate generează în mod necesar obligații juridice. După cum a arătat Curtea în cauza C-660/13, în contextul unui memorandum de înțelegere, „o decizie privind semnarea unui acord fără caracter obligatoriu [...] face parte dintre actele de definire a politicilor Uniunii [...]”³⁴⁰.

446. În opinia noastră, concluziile la care a ajuns Curtea în Hotărârea Daiichi³⁴¹ sunt valabile și în cazul capitolului unsprezece în măsura în care include conținutul Acordului TRIPS în ceea ce privește drepturile de proprietate intelectuală reglementate în capitolul menționat (și anume drepturile de autor și drepturi conexe, brevetele, mărcile comerciale, desenele; configurațiile de circuite integrate, indicațiile geografice și protecția informațiilor nedivulgate).

447. În principiu, nu vedem niciun motiv pentru a ajunge la o concluzie diferită în cazul celorlalte dispoziții privind nivelul minim de protecție a proprietății intelectuale în condițiile în care ele se referă la protecția și la punerea în aplicare efectivă a intereselor economice generate de un drept de proprietate intelectuală. Politica urmărită utilizează standarde minime de protecție a intereselor economice aferente proprietății intelectuale în vederea promovării investițiilor, a reducerii obstacolelor în calea comerțului, a facilitării schimburilor comerciale internaționale și a garantării unei anumite egalități a condițiilor de concurență. Toate acestea fac parte dintr-o politică comercială.

448. Deși protecția soiurilor de plante nu este reglementată de Acordul TRIPS, considerăm că această subsecțiune a capitolului unsprezece (articolul 11.35 din ALSUES, care reafirmă obligațiile care revin părților în temeiul Convenției internaționale privind protecția noilor soiuri de plante³⁴²) trebuie să fie analizată în același mod. Motivul este că drepturile privind soiurile de plante sunt drepturi economice: drepturile amelioratorului de a autoriza pentru un soi protejat, printre altele, producerea sau reproducerea, condiționarea în scopul înmulțirii, oferirea spre vânzare, vânzarea sau altă formă de comercializare, exportul, importul și depozitarea³⁴³.

449. Putem înțelege obiecțiile împotriva competenței exclusive a Uniunii Europene în ceea ce privește articolul 61 din Acordul TRIPS. Totuși, în opinia noastră, capitolul unsprezece nu încorporează în mod efectiv articolul 61 din Acordul TRIPS. Textul capitolului unsprezece nu face trimitere în mod expres la această dispoziție. El nu conține nici o secțiune referitoare la măsurile penale. Acolo unde capitolul

339 — După cum au procedat autorii ALSUES, de exemplu, în cazul unei părți semnificative din capitolul zece, privind achizițiile publice: a se vedea punctul 402 de mai sus.

340 — Hotărârea din 28 iulie 2016, Consiliul/Comisia, C-660/13, EU:C:2016:616, punctul 40. A se vedea și punctele 102 și 111 (precum și jurisprudența citată) din Concluziile noastre prezentate în cauza menționată (EU:C:2015:787).

341 — Hotărârea din 18 iulie 2013, Daiichi Sankyo și Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520.

342 — 815 UNTS 89.

343 — Articolul 14 din Convenția internațională privind protecția noilor soiuri de plante.

respectiv încorporează Acordul TRIPS cu privire la anumite drepturi de proprietate intelectuală, înțelegem această trimitere încrucișată în sensul că vizează „Normele referitoare la existența, domeniul de aplicare și exercitarea drepturilor de proprietate intelectuală” din partea II a Acordului TRIPS, mai degrabă decât dispozițiile privind „Respectarea drepturilor de proprietate intelectuală” cuprinse în partea III a Acordului TRIPS. Astfel, capitolul unsprezece conține propria secțiune separată privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală (în conformitate cu dreptul civil).

450. Dispozițiile privind transparența, protecția efectivă a drepturilor garantate și respectarea obligațiilor fac parte integrantă din politica comercială comună a Uniunii Europene. Pentru acest motiv, considerăm că părțile din capitolul unsprezece referitoare la respectarea potrivit dreptului civil a drepturilor de proprietate intelectuală și a măsurilor la frontieră intră de asemenea în sfera politicii comerciale comune³⁴⁴. Același lucru este valabil în cazul unor dispoziții precum articolul 11.52, care prevede forme de cooperare internațională³⁴⁵.

451. Capitolul unsprezece din ALSUES pare să reglementeze însă și aspecte *fără* caracter comercial ale proprietății intelectuale.

452. Spre deosebire de Acordul TRIPS³⁴⁶, articolul 11.4 din ALSUES (privind protecția acordată drepturilor de autor și drepturilor conexe) include toate drepturile și obligațiile prevăzute în Convenția de la Berna. El include, așadar, articolul 6 bis din convenția menționată, care protejează drepturile morale. Articolul 6 bis însuși distinge drepturile morale de drepturile economice ale unui autor.

453. De asemenea, articolul 11.4 încorporează în ALSUES în mod integral Tratatul OMPI privind drepturile de autor și Tratatul OMPI privind interpretările sau execuțiile și fonogramele. Articolul 3 din cel dintâi impune părților contractante să aplice dispozițiile articolelor 2-6 din Convenția de la Berna în ceea ce privește protecția prevăzută în Tratatul OMPI privind drepturile de autor. Articolul 5 alineatul (1) din cel din urmă identifică anumite drepturi morale pe care le deține un interpret.

454. Am subliniat deja rolul distinct și important jucat de drepturile morale³⁴⁷. Acest rol este recunoscut cu claritate în ALSUES. Asemenea drepturi sunt însă în egală măsură vădit necomerciale. Prin urmare, concluzionăm că, în măsura în care capitolul unsprezece se aplică aspectelor necomerciale ale proprietății intelectuale, competența Uniunii Europene pentru încheierea părților respective din capitolul în cauză nu se poate întemeia pe articolul 207 alineatul (1) TFUE.

455. Comisia nu a încercat să susțină că Uniunea Europeană deține totuși competență externă exclusivă în temeiul unuia dintre motivele de la articolul 3 alineatul (2) TFUE.

456. Întrucât drepturile morale sunt independente de drepturile de proprietate intelectuală (și se aplică împreună cu acestea)³⁴⁸, considerăm că dispozițiile de tipul celor cuprinse în capitolul unsprezece din ALSUES, în măsura în care ele se aplică aspectelor necomerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală, pot fi considerate ca fiind necesare pentru realizarea obiectivelor legate de piața internă. Faptul că este posibil ca drepturile morale să nu fie (încă) armonizate nu afectează concluzia

344 — S-a susținut că din articolul 11.36.3 din ALSUES reiese cu claritate că respectivul capitol unsprezece nu împiedică părțile să aplice legislația lor internă și nici nu le impune să își schimbe legislația internă pentru respectarea drepturilor de proprietate intelectuală. Interpretăm însă dispoziția menționată pur și simplu în sensul că respectarea capitolului 11 nu impune în mod necesar modificarea legislației existente referitoare la respectarea drepturilor în cauză.

345 — A se vedea Hotărârea din 22 octombrie 2013, Comisia/Consiliul, C-137/12, EU:C:2013:675.

346 — Articolul 9.1 prima teză din Acordul TRIPS prevede că membrii OMC trebuie să se conformeze articolelor 1-21 din Convenția de la Berna și anexei la aceasta. Cu toate acestea, a doua teză adaugă că membrii OMC nu vor avea drepturi și nici obligații în baza Acordului TRIPS în ceea ce privește drepturile conferite la articolul 6 bis din Convenția de la Berna sau drepturile care sunt derivate din aceasta.

347 — A se vedea punctul 437 de mai sus.

348 — A se vedea punctul 437 de mai sus.

menționată³⁴⁹. În consecință, aceste aspecte ale capitolului unsprezece din ALSUES țin de competența partajată a Uniunii Europene și a statelor membre, în conformitate cu articolul 4 alineatul (2) litera (a), cu articolul 26 alineatul (1) și cu al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE.

Concurență și chestiuni conexe (capitolul doisprezece din ALSUES³⁵⁰)

Argumente

457. Potrivit *Comisiei*, capitolul doisprezece vizează în esență să promoveze și să faciliteze comerțul cu mărfuri și cu servicii între Uniunea Europeană și Singapore. Scopul acestui capitol este interzicerea practicilor anticoncurențiale cu elemente transnaționale, care sunt de natură să împiedice accesul efectiv pe piață sau să reducă beneficiile economice ale liberalizării schimburilor comerciale a cărei realizare este urmărită de ALSUES. În plus, capitolul doisprezece nu are drept rezultat armonizarea și face referire în mod expres la relația dintre conduita anticoncurențială și comerțul internațional. Prin urmare, el are efecte directe și imediate asupra schimburilor comerciale și ține în totalitate de competența exclusivă a Uniunii Europene în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE. Comisia face referire totodată la mai multe acorduri ale OMC care includ elemente ale politicii în domeniul concurenței.

458. *Celelalte părți* nu au prezentat argumente specifice referitoare la capitolul doisprezece.

Analiză

459. Suntem de acord cu poziția *Comisiei* potrivit căreia legătura dintre comerțul internațional și politica în domeniul concurenței reiese deja din anumite dispoziții cuprinse în acordurile OMC³⁵¹. Dar nu a fost încă adoptată nicio politică globală a OMC cu privire la concurență și la schimburile comerciale³⁵².

460. În schimb, articolul 12 din ALSUES urmărește să reglementeze în mod cuprinzător efectele negative asupra comerțului dintre Uniunea Europeană și Singapore care ar putea fi generate de conduita și de practicile anticoncurențiale publice sau private. Astfel, el impune fiecărei părți să mențină și să pună în aplicare pe teritoriul său o legislație cuprinzătoare care să reglementeze acordurile între întreprinderi, abuzurile de poziție dominantă și concentrările între întreprinderi care determină o reducere importantă a concurenței sau care împiedică semnificativ concurența, în cazul în care afectează schimburile comerciale dintre Uniunea Europeană și Singapore³⁵³. Aceste tipuri de conduită anticoncurențială sunt considerate ca fiind de natură să aducă atingere beneficiilor

349 — A se vedea punctul 109 de mai sus.

350 — A se vedea punctele 92-97 din anexa la prezentele concluzii.

351 — Un exemplu clar este Acordul SMC, care este inclus în anexa 1A la Acordul OMC și completează articolul XVI din GATT (în conformitate cu articolul 12.5 și cu articolul 12.7 din ALSUES, dispozițiile ALSUES privind subvențiile se bazează pe Acordul SMC). Scopul Acordului SMC este interzicerea și reglementarea acordării subvențiilor către întreprinderi într-un mod care este de natură să denatureze concurența în favoarea producției interne și reglementarea măsurilor care pot fi adoptate de membrii OMC pentru combaterea efectelor subvențiilor.

352 — Inițiativele inițiale ale OMC legate de necesitatea unui cadru multilateral pentru sporirea contribuției politicii în domeniul concurenței cu privire la comerțul internațional și la dezvoltare și pentru o asistență tehnică și o consolidare a capacităților sporite în acest domeniu nu au condus la negocieri în vederea adoptării în cadrul OMC a unor norme privind dreptul concurenței. A se vedea „Working Group on the Interaction between Trade and Competition Policy (WGTC) – History, Mandates and Decisions” (care poate fi consultat la adresa www.wto.org/english/tratop_e/comp_e/history_e.htm#cancun) și „The July 2004 package” (care poate fi consultat la adresa www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_package_july04_e.htm).

353 — A se vedea articolul 12.1.2 și articolul 12.2 din ALSUES.

liberalizării comerțului a cărei realizare este urmărită de ALSUES, fie prin faptul că fac să fie inoperante normele privind accesul pe piață, fie prin reducerea beneficiilor economice pe care întreprinderile unei părți pot spera să le obțină prin comercializarea mărfurilor sau a serviciilor lor pe teritoriul celeilalte părți³⁵⁴.

461. Capitolul doisprezece are de asemenea o legătură directă cu reglementarea comerțului în măsura în care urmărește să limiteze denaturările concurenței care rezultă din posibilitatea fiecărei părți de a stabili sau de a menține întreprinderi publice sau de a acorda întreprinderilor drepturi speciale sau exclusive³⁵⁵ și reglementează subvențiile interzise și alte subvenții³⁵⁶.

462. Articolul 12.7.2 din ALSUES ilustrează această relație dintre capitolul doisprezece și comerțul internațional. Dispoziția respectivă, care încorporează și articolul 3 din Acordul SMC (privind subvențiile interzise)³⁵⁷, interzice acordarea anumitor categorii de subvenții, „cu excepția situației în care partea care acordă subvenția a dovedit la cererea celeilalte părți că subvenția în cauză nu afectează schimburile comerciale ale celeilalte părți și nici nu este probabil să aibă acest efect în viitor”³⁵⁸. În mod similar, articolul 12.8.1 din ALSUES impune părților „să depună toate eforturile” pentru remedierea denaturărilor concurenței cauzate de alte subvenții concrete legate de comerțul cu mărfuri și servicii „în măsura în care ele afectează sau este probabil să afecteze schimburile comerciale ale oricărei părți” și să împiedice asemenea denaturări.

463. Faptul că respectivul capitol doisprezece are drept rezultat un anumit grad de armonizare a normelor în domeniul concurenței nu înseamnă că obiectivul său este apropierea legislațiilor statelor membre în domeniul în cauză pentru a îmbunătăți funcționarea pieței interne. Dimpotrivă, capitolul doisprezece extinde unele dintre normele și principiile esențiale ale legislației Uniunii în materie de concurență asupra Republicii Singapore în vederea reglementării comerțului cu mărfuri și servicii cu această țară terță³⁵⁹. Printre normele menționate se află articolele 101 și 102 TFUE, care reglementează acordurile sau practicile concertate între întreprinderi și abuzurile lor de poziție dominantă deținută pe o piață, împreună cu Regulamentul nr. 139/2004 al Consiliului privind controlul concentrărilor economice între întreprinderi³⁶⁰. În mod similar, dispozițiile ALSUES reflectă articolul 106 TFUE (care privește întreprinderile publice și întreprinderile cărora statele membre le acordă drepturi speciale sau exclusive și întreprinderile care au sarcina de a gestiona serviciile de interes economic general) și articolele 107-109 TFUE (care urmăresc evitarea denaturărilor concurenței generate de ajutoarele de stat).

464. Este adevărat că în capitolul doisprezece există și dispoziții referitoare la cooperarea și coordonarea în aplicarea legii, la protecția secretelor de afaceri și a altor informații confidențiale, la consultarea între părți în materie de concurență și la excluderea aplicării capitolului cincisprezece („Soluționarea diferendelor”) și a capitolului șaisprezece („Medierea”) în cazul chestiunilor vizate în capitolul doisprezece (în afară de articolul 12.7 din ALSUES, care reglementează subvențiile interzise). Toate aceste dispoziții sunt accesorii în raport cu obligațiile materiale principale prevăzute în capitolul doisprezece. Prin urmare, ele nu afectează concluzia noastră potrivit căreia capitolul doisprezece are drept scop promovarea, facilitarea și reglementarea comerțului și, așadar, are efecte directe și imediate asupra comerțului cu mărfuri și servicii.

354 — A se vedea articolul 12.1.1 ultima teză din ALSUES.

355 — Articolul 12.3 din ALSUES.

356 — Articolele 12.5-12.8 din ALSUES și anexa12-A la acesta.

357 — A se vedea articolul 12.7.1 din ALSUES.

358 — Articolul 12.7.2 al doilea paragraf din ALSUES.

359 — A se vedea prin analogie Hotărârea din 22 octombrie 2013, Comisia/Consiliul, C-137/12, EU:C:2013:675, punctele 66 și 67.

360 — Regulamentul din 20 ianuarie 2004 [Regulamentul (CE) privind concentrările economice] (JO 2004, L 24, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 201).

465. În ceea ce privește dispozițiile privind transparența în domeniul subvențiilor legate de comerțul cu mărfuri și de prestarea de servicii (articolul 12.9 din ALSUES), facem trimitere la analiza noastră referitoare la capitolul paisprezece și la dispozițiile în materie de transparență din alte capitole³⁶¹.

466. Prin urmare, concluzionăm că respectivul capitol doisprezece ține în întregime de competența exclusivă a Uniunii Europene în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE.

Barierelor netarifare în calea comerțului și a investițiilor în producerea de energie regenerabilă (capitolul șapte din ALSUES³⁶²) și comerțul și dezvoltarea durabilă (capitolul treisprezece din ALSUES³⁶³)

Argumente

Barierelor netarifare în calea comerțului și a investițiilor în producerea de energie regenerabilă

467. *Comisia* susține că Uniunea Europeană are competență exclusivă în privința capitolului șapte, în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE. Pe de o parte, capitolul menționat impune înlăturarea sau reducerea barierelor în calea comerțului (atât a barierelor tarifare, cât și a celor necomerciale) și a investițiilor, precum și o convergență legislativă în vederea facilitării schimburilor comerciale. Pe de altă parte, acesta are legături și cu investițiile străine directe: el împiedică părțile să impună formarea de parteneriate cu societăți locale.

468. *Parlamentul* și *Consiliul* nu au prezentat argumente specifice referitoare la capitolul șapte.

469. Unele *state membre* susțin că obiectivul capitolului șapte este reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră prin promovarea producției de energie regenerabilă și că, prin urmare, el ține de politica în domeniul mediului (articolul 191 TFUE), iar nu de politica comercială comună.

Comerțul și dezvoltarea durabilă

470. *Comisia* susține că, în conformitate cu articolul 3 alineatul (1) litera (e) și cu articolul 207 alineatul (1) TFUE, capitolul treisprezece ține în întregime de competența exclusivă a Uniunii Europene. Competența în domeniul politicii comerciale comune nu se limitează la adoptarea de instrumente care au efecte doar asupra aspectelor tradiționale ale comerțului exterior. Discrepanțele dintre nivelurile de protecție a mediului și a muncii ale statelor pot avea efecte directe și imediate asupra comerțului internațional și a investițiilor. Standardele de protecție mai scăzute ale uneia dintre părți pot intensifica schimburile comerciale și investițiile pe teritoriul său. Pe de altă parte, standardele în domeniul mediului și al muncii pot deveni bariere deghizate în calea comerțului. După cum rezultă printre altele din articolul 13.1.1 din ALSUES, acest din urmă tratat urmărește dezvoltarea și promovarea comerțului internațional astfel încât să contribuie la dezvoltarea durabilă, care cuprinde dezvoltarea economică, dezvoltarea socială și protecția mediului.

471. Potrivit Comisiei, capitolul treisprezece nu are drept scop crearea unor noi obligații materiale privind protecția muncii și a mediului, ci doar reafirmă anumite angajamente internaționale existente. Obiectivul său este să garanteze că nu sunt compromise condițiile pentru comerț și investiții din cauza nivelurilor diferite de protecție.

361 — A se vedea punctele 508-513 de mai jos.

362 — A se vedea punctele 13-18 din anexa la prezentele concluzii.

363 — A se vedea punctele 98-112 din anexa la prezentele concluzii.

472. Comisia nu vede niciun conflict între capitolul treisprezece, pe de o parte, și articolul 3 alineatul (5) TUE și articolul 21 alineatul (2) TFUE, pe de altă parte. Articolul 3 alineatul (5) TUE impune Uniunii Europene să includă preocupări legate de „dezvoltarea durabilă a planetei” și „comerțul liber și echitabil” în politica comercială comună. Articolul 21 alineatul (2) TFUE include de asemenea câteva obiective referitoare la dezvoltarea durabilă.

473. În legătură cu anumite dispoziții din capitolul treisprezece, Comisia susține în special că faptul că articolul 13.3.3 din ALSUES conține un angajament de punere în aplicare efectivă a anumitor principii privind drepturile fundamentale la locul de muncă nu justifică o concluzie în sensul că statele membre trebuie să participe la încheierea ALSUES. Dispoziția respectivă nu prevede modul concret în care Singapore și statele membre trebuie să asigure punerea în aplicare efectivă a convențiilor Organizației Internaționale a Muncii (denumită în continuare „OIM”) pe care le-au ratificat. În plus, articolul 13.6.2 și articolul 13.8 litera (a) din ALSUES reafirmă doar angajamente deja asumate. Alte dispoziții [precum articolul 13.8 literele (b)-(d)] au drept scop evitarea efectelor de denaturare a comerțului internațional și, prin urmare, sunt legate în mod indisolubil de comerțul internațional.

474. *Parlamentul* este de acord în esență cu poziția Comisiei.

475. *Consiliul* și mai multe *state membre* consideră că, deși capitolul treisprezece are legătură cu comerțul, el reglementează totodată aspecte necomerciale ale protecției muncii și a mediului și ale pescuitului, urmărind promovarea protecției muncii și a mediului, precum și conservarea resurselor biologice ale mării în cadrul politicii comune privind pescuitul. În consecință, aceste dispoziții ale capitolului treisprezece nu se pot întemeia pe articolul 207 TFUE. De asemenea, Consiliul susține că articolul 13.3.3 și articolul 13.3.4 din ALSUES presupun o armonizare minimă a legislațiilor statelor membre în domenii în care ea este exclusă de tratate. Dacă dispozițiile respective ar intra în sfera politicii comerciale comune, ele ar fi incompatibile cu articolul 207 alineatul (6) TFUE.

476. În plus, potrivit Consiliului și mai multor state membre, capitolul treisprezece este în mod clar distinct de restul acordului. Acest fapt este evidențiat în special de sistemul specific de soluționare a diferendelor aplicabil capitolului menționat³⁶⁴.

477. În sfârșit, Consiliul consideră că competența exclusivă a Uniunii Europene de a accepta angajamentele privind comerțul cu produse din pește de la articolul 13.8 din ALSUES rezultă din articolul 3 alineatul (1) litera (d) TFUE (conservarea resurselor biologice ale mării în cadrul politicii comune privind pescuitul), iar nu din articolul 3 alineatul (1) litera (e) TFUE (politica comercială comună). Scopul principal al articolului 13.8 este să asigure conservarea și gestionarea stocurilor de pește în mod durabil, iar nu să faciliteze, să reglementeze sau să guverneze comerțul.

Analiză

Obiective comerciale și necomerciale: principii generale

478. Politica comercială comună trebuie să fie realizată ținând seama de principiile și de obiectivele acțiunii externe a Uniunii Europene³⁶⁵, care include elaborarea unor „măsuri internaționale pentru conservarea și îmbunătățirea calității mediului și gestionarea durabilă a resurselor naturale mondiale, în vederea asigurării unei dezvoltări durabile”³⁶⁶. Prin urmare, suntem de acord cu poziția Comisiei potrivit căreia nivelurile de protecție a mediului dovedesc existența unor legături cu comerțul

364 — Articolul 13.17 din ALSUES.

365 — Articolul 207 alineatul (1) teza finală TFUE.

366 — Articolul 21 alineatul (2) litera (f) TUE. A se vedea și articolul 3 alineatul (5) TFUE; această din urmă dispoziție prevede că cerințele de protecție a mediului trebuie să fie „integrate în definirea și punerea în aplicare a politicilor și acțiunilor Uniunii, în special pentru promovarea dezvoltării durabile”.

internațional. Discrepanțele semnificative pot să denatureze concurența și comerțul; standardele scăzute de pe o piață pot să genereze avantaje concurențiale pentru întreprinderile interne și astfel să atragă investiții străine, în dezavantajul piețelor cu standarde mai înalte. În schimb, standardele de protecție a mediului pot fi utilizate pentru realizarea unor obiective protecționiste³⁶⁷. Pentru aceste motive, promovarea dezvoltării durabile este printre obiectivele prezentate în preambulul Acordului OMC³⁶⁸. Un raționament similar poate fi aplicat în cazul relației dintre protecția muncii și comerțul internațional.

479. Faptul că politica comercială comună poate urmări și obiective necomerciale nu înseamnă însă că în mod automat capitolele șapte și treisprezece intră în domeniul de aplicare al articolului 207 alineatul (1) TFUE.

480. Curtea a oferit deja unele orientări privind modul în care trebuie să se facă distincție între actele care țin de politica comercială comună (prin faptul că ele sunt destinate în esență promovării, facilitării sau reglementării schimburilor comerciale și au astfel efecte directe și imediate asupra acestora)³⁶⁹ și actele referitoare la politicile Uniunii Europene în materie de mediu sau în domeniul social.

481. Astfel, Curtea a admis că actele Uniunii care urmăresc și obiective care nu sunt pur economice (de exemplu, obiective sociale, de mediu sau umanitare) pot să intre în sfera politicii comerciale comune³⁷⁰. În fiecare situație însă, acordurile internaționale aflate în discuție au implicat instrumente ale politicii comerciale: acorduri comerciale privind stocarea în Avizul 1/78; acordarea de preferințe tarifare în cauza 45/86; importul (condiționat) de produse agricole în cauza 62/88 și cerințe în materie de etichetare (adică bariere tehnice în calea comerțului) în cauza C-281/01. Toate acestea sunt instrumente care au efecte directe și imediate asupra comerțului cu produsele sau serviciile în cauză.

482. În schimb, acordurile internaționale care nu au o legătură specifică cu schimburile comerciale nu intră în sfera politicii comerciale comune, chiar dacă au o legătură indirectă cu aceasta. Astfel, în Avizul 2/00, Curtea a ținut cont de faptul că normele privind deplasările transfrontaliere ale organismelor vii modificate cuprinse în Protocolul de la Cartagena privind biosecuritatea, anexat la Convenția privind diversitatea biologică, nu se limitează la circulația în scopuri comerciale. Prin urmare, s-a concluzionat că scopul sau elementul principal al protocolului menționat este protecția mediului, iar nu politica comercială comună³⁷¹. De asemenea, Curtea a confirmat în cauza C-411/06³⁷² faptul că Regulamentul (CE) nr. 1013/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 14 iunie 2006 privind transferurile de deșeuri³⁷³ nu are ca scop definirea caracteristicilor pe care trebuie să le aibă deșeurile pentru a circula în mod liber pe piața internă sau în cadrul schimburilor comerciale cu țările terțe, ci, mai general, instituirea unui sistem armonizat de proceduri prin intermediul cărora să poată fi limitată circulația deșeurilor în scopul asigurării protecției mediului³⁷⁴. În consecință, regulamentul respectiv s-a întemeiat în mod valid pe dispozițiile din tratat referitoare la protecția mediului.

367 — Ambele posibilități sunt reflectate în articolul 13.1.3 din ALSUES.

368 — Organul de apel s-a inspirat de asemenea din acest obiectiv pentru a interpreta în special clauza referitoare la excepțiile generale de la articolul XX din GATT 1994. A se vedea de exemplu Raportul Organului de apel „Statele Unite – Interdicția privind importul de anumiți creveți și anumite produse din creveți”, WT/DS58/AB/R, adoptat la 6 noiembrie 1998, DSR 1998:VII, p. 2755, punctele 129-131 și 152-155, precum și Raportul Organului de apel „India – Anumite măsuri legate de celulele solare și modulele solare”, WT/DS456/AB/R, adoptat la 14 octombrie 2016, nepublicat încă, punctul 5.72.

369 — A se vedea Hotărârea din 22 octombrie 2013, Comisia/Consiliul, C-137/12, EU:C:2013:675, punctul 57 și jurisprudența citată.

370 — A se vedea în special Avizul 1/78 (Acordul internațional privind cauciucul natural) din 4 octombrie 1979, EU:C:1979:224, precum și Hotărârea din 26 martie 1987, Comisia/Consiliul, 45/86, EU:C:1987:163, Hotărârea din 29 martie 1990, Grecia/Consiliul, C-62/88, EU:C:1990:153, și Hotărârea din 12 decembrie 2002, Comisia/Consiliul, C-281/01, EU:C:2002:761.

371 — Avizul 2/00 (Protocolul de la Cartagena privind biosecuritatea) din 6 decembrie 2001, EU:C:2001:664, punctul 40.

372 — Hotărârea din 8 septembrie 2009, Comisia/Parlamentul și Consiliul, C-411/06, EU:C:2009:518.

373 — JO 2006, L 190, p. 1, Ediție specială, 15/vol. 16, p. 172.

374 — Hotărârea din 8 septembrie 2009, Comisia/Parlamentul și Consiliul, C-411/06, EU:C:2009:518, punctul 72.

483. În acest context vom analiza dacă respectivele capitole șapte și treisprezece în întregul lor se încadrează în politica comercială comună.

Barierile netarifare în calea comerțului și a investițiilor în producerea de energie regenerabilă

484. Capitolul șapte din ALSUES urmărește protejarea mediului (și, implicit, a sănătății umane) prin „promovarea, dezvoltarea și creșterea producției de energie din surse regenerabile și durabile nefosile”, iar astfel reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră³⁷⁵. Domeniul său de aplicare este însă limitat la măsurile care „pot afecta comerțul și investițiile dintre părți” legate de generarea de energie verde³⁷⁶. Chestiunea dacă Uniunea Europeană deține competență exclusivă în privința capitolului menționat în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE depinde de aspectul dacă el urmărește în esență promovarea, facilitarea sau reglementarea comerțului și are deci efecte directe și imediate asupra acestuia³⁷⁷.

485. În opinia noastră, răspunsul este afirmativ.

486. Dispozițiile din capitolul șapte au ca obiect principal reglementarea instrumentelor de politică comercială și eliminarea barierelor în calea comerțului și a investițiilor. Astfel, articolul 7.4 se referă la înlăturarea barierelor în calea comerțului și a investițiilor de natură să afecteze generarea de energie verde, de exemplu prin interzicerea „cerințelor privind contextul local” și formarea obligatorie de parteneriate cu societățile locale³⁷⁸. De asemenea, articolul 7.5 din ALSUES urmărește înlăturarea barierelor tehnice în calea comerțului cu produse pentru generarea de energie verde. Este recunoscut faptul că angajamentele internaționale care au drept scop garantarea faptului că reglementările și standardele tehnice, precum și procedurile de evaluare a conformității nu creează obstacole inutile în calea comerțului internațional intră în sfera politicii comerciale comune³⁷⁹. Articolele 7.6 și 7.7 din ALSUES (care privesc excepțiile și, respectiv, punerea în aplicare și cooperarea) sunt accesorii în raport cu alte angajamente care rezultă din capitolul șapte și, în consecință, nu sunt decisive pentru a se stabili dacă acest capitol se încadrează în politica comercială comună.

487. Prin urmare, capitolul șapte urmărește să reglementeze și să faciliteze comerțul legat de generarea de energie verde, iar astfel are efecte directe și imediate asupra acestuia. Acest capitol ține astfel în întregime de competența exclusivă a Uniunii Europene în temeiul articolului 207 alineatul (1) TFUE.

488. Concluzia menționată nu este pusă sub semnul întrebării de argumentul unui stat membru potrivit căruia capitolul șapte este de natură să aducă atingere dreptului fiecărui stat membru, în temeiul articolului 194 alineatul (2) al doilea paragraf TFUE, de a stabili condițiile de exploatare a propriilor resurse energetice, dreptului său de a alege diferite surse de energie și structurii generale a aprovizionării sale cu energie. După cum rezultă din formularea sa, scopul unic al articolului 194 alineatul (2) TFUE este clarificarea întinderii competenței Uniunii Europene de a adopta acte legislative în scopul punerii în aplicare a unei politici în domeniul energiei. În consecință, acesta nu poate limita domeniul de aplicare autonom al politicii comerciale comune, astfel cum ea este reglementată la articolul 207 alineatul (1) TFUE.

375 — Articolul 7.1 din ALSUES.

376 — Articolul 7.3 din ALSUES.

377 — A se vedea în special punctul 103 de mai sus.

378 — Articolul 7.4 literele (a) și (b) din ALSUES.

379 — Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 33. Curtea a făcut această precizare cu privire la Acordul BTC, care se aplică în special reglementărilor și standardelor tehnice, precum și procedurilor de evaluare a conformității cu reglementările și standardele tehnice.

Comerțul și dezvoltarea durabilă

489. Unele dispoziții din capitolul treisprezece au în mod vădit o legătură directă și imediată cu reglementarea comerțului. Astfel, articolul 13.6.4 din ALSUES abordează în mod expres problema restricțiilor mascate privind comerțul care pot rezulta din măsuri de punere în aplicare a acordurilor multilaterale în domeniul mediului. Totodată, scopul articolului 13.12 din ALSUES este în esență acela de a împiedica părțile să afecteze comerțul sau investițiile prin renunțarea sau derogarea în alt mod de la legislația lor în materie de mediu și de muncă sau prin neaplicarea efectivă a legislației respective. Alte exemple sunt articolul 13.11.1 din ALSUES, care urmărește în mod specific facilitarea și promovarea comerțului și a investițiilor în bunuri și servicii ecologice, și articolul 13.11.2, prin care părțile convin să acorde o atenție specială facilitării eliminării obstacolelor în calea comerțului sau a investițiilor privind bunurile și serviciile ecologice.

490. Totuși, în pofida intenției declarate a părților de a nu armoniza standardele în materie de muncă sau de mediu (articolul 13.1.4 din ALSUES), un număr semnificativ de dispoziții din capitolul treisprezece nici nu *impun o formă de condiționalitate în domeniul comerțului* (permițând adoptarea de către cealaltă parte a unor sancțiuni comerciale în caz de nerespectare sau condiționând un anumit beneficiu comercial de respectarea standardelor în materie de muncă și de mediu), nici nu *reglementează în alt mod utilizarea instrumentelor de politică comercială* ca un mijloc de promovare a dezvoltării durabile.

491. Astfel, articolele 13.3.1, 13.3.3, 13.4, 13.6.2 și 13.6.3 din ALSUES urmăresc în esență atingerea în Uniunea Europeană și în Singapore a unor standarde minime de protecție în materie de muncă și, respectiv, de mediu, *în mod independent* de posibilele lor efecte asupra comerțului. Prin urmare, este clar că aceste dispoziții rămân în afara politicii comerciale comune. Spre deosebire de clauzele privind „elementele esențiale” care se găsesc în anumite acorduri comerciale internaționale³⁸⁰, care impun obligația de a respecta principiile democratice și drepturile omului, încălcarea standardelor în materie de muncă și de mediu la care fac trimitere dispozițiile respective din ALSUES nu oferă celeilalte părți dreptul de a suspenda beneficiile comerciale care rezultă din ALSUES. Articolele 13.16 și 13.17 din ALSUES nu autorizează o parte să suspende concesiile comerciale acordate celeilalte părți dacă aceasta din urmă nu respectă angajamentele din capitolul treisprezece³⁸¹. În plus, spre deosebire de regimul special de încurajare a dezvoltării durabile și a bunei guvernări în cadrul așa-numitului sistem SPG+³⁸², dispozițiile respective nu urmăresc nici să acorde Republicii Singapore concesiile comerciale cu condiția ca aceasta să respecte standardele menționate.

492. Articolul 13.8 din ALSUES privește „Comerțul cu produsele din pește”. Admitem că obligația de la articolul 13.8 litera (b) de a introduce și de a pune în aplicare măsuri eficiente pentru combaterea pescuitului ilegal, nedeclarat și nereglementat poate să conducă, printre altele, la adoptarea unor instrumente de politică comercială sau să includă unele măsuri destinate să elimine utilizarea unor asemenea instrumente (precum subvențiile care contribuie la pescuitul excesiv și la supracapacitate și care sunt legate de pescuitul ilegal, nedeclarat și nereglementat). Dispoziția în cauză menționează totodată exemple de astfel de măsuri.

493. În schimb, celelalte puncte de la articolul 13.8 din ALSUES urmăresc în esență să contribuie la conservarea și la gestionarea durabilă a stocurilor de pește de către părți. De exemplu, articolul 13.8 litera (a) din ALSUES impune părților, în termeni generali, să respecte măsurile de conservare pe termen lung și exploatarea durabilă a stocurilor de pește astfel cum sunt definite în instrumentele

380 — A se vedea de exemplu articolul 1 din Acordul comercial între Uniunea Europeană și statele membre ale acesteia, pe de o parte, și Columbia și Peru, pe de altă parte (JO 2012, L 354, p. 3).

381 — Mandatul grupului de experți la care face trimitere articolul 13.17 din ALSUES se limitează la „elaborarea unui raport [...] care să cuprindă recomandări”. A se vedea și punctele 523-535 de mai jos.

382 — Regulamentul (UE) nr. 978/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 25 octombrie 2012 de aplicare a unui sistem generalizat de preferințe tarifare și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 732/2008 al Consiliului (JO 2012, L 303, p. 1), articolele 9-16.

internaționale ratificate de acestea și să garanteze principiile Organizației Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură și ale instrumentelor relevante ale ONU referitoare la chestiunile menționate. Respectarea standardelor respective nu este o condiție prealabilă pentru obținerea unor beneficii comerciale. Nici încălcarea acestor angajamente nu poate atrage suspendarea concesiilor comerciale prevăzute în ALSUES³⁸³. Și nici articolul 13.8 literele (c) și (d) din ALSUES nu are legături directe și imediate cu comerțul internațional. Prin urmare, el nu se încadrează în politica comercială comună.

494. Care sunt implicațiile în ceea ce privește problema competenței?

495. În opinia noastră, articolul 3 alineatul (5) și articolul 21 TUE, precum și articolele 9 și 11 TFUE, la care face trimitere Comisia, nu sunt relevante pentru soluționarea problemei competenței. Scopul dispozițiilor menționate este de a impune Uniunii Europene să contribuie la realizarea anumitor obiective prin politicile și activitățile sale. Ele nu pot să afecteze domeniul de aplicare al politicii comerciale comune reglementate la articolul 207 alineatul (1) TFUE. Pentru același motiv, este indiferent dacă, după cum susține Comisia, drepturile fundamentale la care face referire articolul 13.3.3 din ALSUES sunt compatibile cu standardele universale în materie de muncă astfel cum sunt protejate de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Această susținere vizează compatibilitatea materială a ALSUES cu drepturile fundamentale. Ea nu poate modifica întinderea competenței Uniunii Europene³⁸⁴.

496. Nu suntem de acord nici cu argumentul Comisiei în sensul că, în esență, articolele 13.3.3 și 13.6.2 din ALSUES nu sunt „suficient de prescriptive” pentru a fi luate în considerare la examinarea repartizării competențelor între Uniunea Europeană și statele membre în privința capitolului treisprezece. Comisia invocă aici cauza C-377/12³⁸⁵, în care Curtea a statuat că dispozițiile Acordului-cadru de parteneriat și cooperare între Uniunea Europeană și statele membre, pe de o parte, și Republica Filipine, pe de altă parte³⁸⁶, referitoare la readmisie, la transporturi și la mediu nu „conțin obligații de o asemenea importanță încât să se poată considera că constituie obiective distincte de cele ale cooperării pentru dezvoltare, care să nu fie nici secundare, nici indirecte în raport cu acestea din urmă”³⁸⁷. Întrucât migrația, transporturile și mediul *fac parte integrantă din politica de dezvoltare a Uniunii Europene*, a impune ca un acord de cooperare pentru dezvoltare care include domeniile respective să fie întemeiat pe alte părți din tratate decât dispoziția referitoare la politica de dezvoltare ar fi în practică de natură să golească de substanță competența și procedura prevăzute de această dispoziție³⁸⁸. În schimb, nici drepturile fundamentale privind domeniul muncii, nici standardele de protecție a mediului nu fac parte integrantă din politica comercială comună. Prin urmare, cauza C-377/12 nu este utilă pentru examinarea capitolului treisprezece din ALSUES.

497. În opinia noastră, capitolul treisprezece are patru componente. Prima componentă include dispozițiile care se încadrează în politica comercială comună. A doua și a treia componentă includ dispozițiile privind standardele de protecție a muncii și, respectiv, standardele de protecție a mediului. A patra componentă se referă la conservarea durabilă și la gestionarea stocurilor de pește.

383 — A se vedea articolele 13.16 și 13.17 din ALSUES și punctul 490 de mai sus.

384 — Această poziție este coroborată de articolul 51 alineatul (2) din cartă, potrivit căruia cartă nu extinde domeniul de aplicare a dreptului Uniunii în afara competențelor Uniunii Europene, nu creează nicio competență sau sarcină nouă pentru Uniunea Europeană și nu modifică competențele și sarcinile stabilite de tratate.

385 — Hotărârea din 11 iunie 2014, Comisia/Consiliul, C-137/12, EU:C:2014:1903.

386 — Uniunea este parte la acest acord în virtutea Deciziei 2012/272/UE a Consiliului din 14 mai 2012 (JO 2012, L 134, p. 3).

387 — Hotărârea din 11 iunie 2014, Comisia/Consiliul, C-377/12, EU:C:2014:1903, punctul 59.

388 — Hotărârea din 11 iunie 2014, Comisia/Consiliul, C-377/12, EU:C:2014:1903, punctele 38 și 49, precum și jurisprudența citată.

498. Niciuna dintre aceste componente nu poate fi considerată ca fiind doar un accesoriu necesar pentru asigurarea eficacității celorlalte componente ale ALSUES sau ale capitolului treisprezece și nici ca având un domeniu de aplicare extrem de limitat. În special nu putem fi de acord cu argumentul Comisiei potrivit căruia articolul 13.6.2 din ALSUES (care impune punerea în aplicare efectivă a acordurilor de mediu multilaterale la care sunt parte Uniunea Europeană și Singapore) nu implică nicio obligație internațională nouă pentru părți. Este adevărat că această dispoziție face trimitere doar la angajamentele multilaterale preexistente ale părților în domeniul protecției mediului. Totuși, efectul său este de a încorpora angajamentele respective în ALSUES și, prin urmare, de a le face aplicabile în relațiile dintre Uniunea Europeană și Singapore *în temeiul ALSUES*. Astfel, articolul 13.6.2 creează în mod vădit o nouă obligație pentru părți, a cărei executare poate fi solicitată în conformitate cu ALSUES.

499. Rezultă că decizia Uniunii Europene de a accepta angajamentele aferente fiecăreia dintre cele patru componente trebuie să se bazeze pe un temei juridic distinct.

500. În privința primei componente, competența exclusivă a Uniunii Europene rezultă din articolul 3 alineatul (1) litera (e) și din articolul 207 alineatul (1) TFUE. În conformitate cu articolul 3 alineatul (1) litera (d) TFUE și cu articolul 43 alineatul (2) TFUE³⁸⁹, a patra componentă ține de competența exclusivă a Uniunii Europene asupra conservării resurselor biologice ale mării în cadrul politicii comune privind pescuitul.

501. În schimb, a doua și a treia componentă țin în principiu de competența partajată a Uniunii Europene.

502. Dispozițiile referitoare la standardele de protecție a muncii (a doua componentă) pot fi considerate ca fiind necesare pentru realizarea obiectivelor de politică socială menționate la articolul 151 TFUE și legate în special de cele enumerate la articolul 153 alineatul (1) literele (a), (b) și (c) TFUE (îmbunătățirea mediului de muncă, pentru a proteja sănătatea și securitatea lucrătorilor, condițiile de muncă și securitatea socială și protecția socială a lucrătorilor). Prin urmare, Uniunea Europeană are o competență partajată în privința acestei componente, în conformitate cu articolul 4 alineatul (2) litera (b), cu articolul 151 și cu articolul 153 alineatul (1) TFUE și cu al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE.

503. În privința dispozițiilor referitoare la standardele de protecție a mediului (a treia componentă), este suficient să observăm că Uniunea Europeană este competentă, în temeiul articolului 191 alineatul (1) TFUE, să adopte o politică de mediu care să contribuie la conservarea, la protecția și la îmbunătățirea calității mediului. Competența externă a Uniunii Europene de a aplica politici de mediu, care rezultă atât din articolul 191 alineatul (4) TFUE³⁹⁰, cât și din primul motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE, este partajată cu statele membre în conformitate cu articolul 4 alineatul (2) litera (e) TFUE.

504. Comisia nu a susținut că Uniunea Europeană deține competență externă exclusivă în privința celei de a doua și a celei de a treia componente în temeiul articolului 3 alineatul (2) TFUE. Prin urmare, nu revine Curții să analizeze dacă al treilea motiv din dispoziția respectivă ar putea eventual să se aplice acestor componente³⁹¹.

389 — Articolul 43 alineatul (2) TFUE constituie temeiul juridic pentru adoptarea dispozițiilor necesare pentru aplicarea în special a politicii comune privind pescuitul, la care face referire articolul 3 alineatul (1) litera (d) TFUE.

390 — Articolul 191 alineatul (4) TFUE conferă Uniunii Europene competența de a încheia acorduri cu țările terțe, care să reglementeze cooperarea în materie de mediu în domeniile pentru care ea este competentă.

391 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 4 septembrie 2014, Comisia/Consiliul, C-114/12, EU:C:2014:2151, punctul 75.

Transparența și controlul administrativ și judiciar al măsurilor de aplicare generală (capitolul paisprezece din ALSUES³⁹² și dispozițiile conexe din alte capitole³⁹³)

Argumente

505. Potrivit *Comisiei*, capitolul paisprezece ține de competența exclusivă a Uniunii Europene în domeniul politicii comerciale comune întrucât (i) obiectivul acestui capitol este facilitarea comerțului și a investițiilor, (ii) dispozițiile sale se aplică doar în privința măsurilor legate de chestiuni care sunt vizate de alte capitole din ALSUES și (iii) dispozițiile sale urmăresc să clarifice și să îmbunătățească dispozițiile existente din acordurile OMC, în special articolul X din GATT 1994. În plus, dispozițiile menționate reflectă de asemenea considerații de bază privind procesul echitabil care fac parte dintre principiile generale ale dreptului Uniunii.

506. Nici *Parlamentul*, nici *Consiliul* nu au prezentat argumente specifice referitoare la capitolul paisprezece.

507. Puține *state membre* au adoptat o poziție în privința acestuia. Argumentele invocate sunt acelea că, pe de o parte, capitolul paisprezece privește exercitarea activității administrației naționale, recurgerea la proceduri administrative și la protecția judiciară împotriva măsurilor administrative și că, pe de altă parte, argumentul *Comisiei* presupune ca Uniunea Europeană să aibă competență exclusivă pentru toate celelalte părți ale ALSUES. Însă, în măsura în care capitolul paisprezece urmărește să confere efecte altor părți din ALSUES pentru care competența Uniunii Europene nu este exclusivă, el nu poate ține de competența exclusivă a acesteia. Dispozițiile capitolului paisprezece în sine nu au o legătură specifică cu schimburile comerciale internaționale. În sfârșit, chestiunile legate de justiție de la articolele 14.5 și 14.6 din ALSUES nu țin nici de competențele exclusive, nici de cele partajate ale Uniunii Europene: ele nu intră în domeniul de aplicare al articolului 81 alineatul (2) TFUE (privind cooperarea judiciară în materie civilă).

Analiză

508. Capitolul paisprezece stabilește obligații referitoare la transparență, la consultări și la o mai bună administrare aplicabile în ceea ce privește actele cu putere de lege, actele administrative, deciziile judiciare, procedurile și deciziile administrative care pot avea un impact asupra oricărei chestiuni vizate de ALSUES (așa-numitele „măsurile de aplicabilitate generală”)³⁹⁴. Acest capitol a fost inclus în acord în special având în vedere impactul cadrului de reglementare asupra comerțului și investițiilor între părți³⁹⁵. Obligațiile din capitolul paisprezece se aplică împreună cu obligații similare, având obiective asemănătoare, care se găsesc în alte capitole din ALSUES³⁹⁶.

509. Așadar, capitolul paisprezece se aplică orizontal tuturor capitolelor din ALSUES și *doar* în ceea ce privește chestiunile reglementate de capitolele respective. Prin urmare, considerăm că scopul principal care stă la baza capitolului paisprezece *nu* este reglementarea procedurilor administrative și a protecției judiciare ca atare. Obligațiile din capitolul menționat devin incidente doar atunci când măsurile de aplicabilitate generală au un impact asupra chestiunilor vizate de ALSUES. Ele au drept obiectiv și

392 — A se vedea punctele 113-118 din anexa la prezentele concluzii.

393 — A se vedea punctele 7, 8, 10, 12, 15, 35, 37, 41, 42, 58, 72-75, 82, 88, 89, 95 și 96 din anexa la prezentele concluzii.

394 — Articolul 14.1 litera (a) din ALSUES.

395 — A se vedea articolul 14.2.1 din ALSUES.

396 — A se vedea nota de subsol 393 de mai sus. În măsura în care aceste obligații specifice fiecărui capitol referitoare la transparență și la controlul administrativ și judiciar diferă de dispozițiile capitolului paisprezece, aceste norme mai concrete din alte capitole trebuie să prevaleze (articolul 14.8 din ALSUES).

funcție să facă reglementarea chestiunilor materiale vizate de ALSUES eficientă și operațională și să permită executarea acestora³⁹⁷. Dispozițiile capitolului paisprezece (și dispozițiile mai concrete cu același obiect din alte capitole) nu se aplică în mod independent. Ele sunt accesorii prin natura lor. Totodată însă, ele sunt esențiale pentru buna funcționare a ALSUES.

510. În plus, transparența, consultările și administrarea măsurilor de aplicabilitate generală referitoare la chestiuni care se încadrează în politica comercială comună sunt esențiale pentru reducerea sau evitarea obstacolelor în calea comerțului. Astfel, lipsa de transparență, de corectitudine și de securitate juridică poate să constituie în sine un obstacol în calea comerțului³⁹⁸. În cazul în care comercianții și investitorii nu beneficiază de un tratament echitabil și nu există garanții prin care să se asigure faptul că acești comercianți și investitori, precum și guvernele, ajung să cunoască și să se adapteze la măsurile de aplicabilitate generală legate de comerț și investiții, beneficiile liberalizării comerțului care rezultă din normele materiale din ALSUES ar putea fi pierdute. În plus, condițiile de concurență ar putea fi afectate dacă măsurile menționate nu sunt aplicate în mod efectiv sau, în lipsa unor garanții suficiente, dacă anumite tranzacții nu pot să producă efecte în practică. Comercianții ar putea abandona comerțul sau investițiile ori tranzacțiile lor ar putea să fie întârziate sau să devină mai costisitoare.

511. În acest context, considerăm că politica comercială comună acoperă normele și deciziile privind publicarea, administrarea și controlul administrativ și judiciar al măsurilor de aplicabilitate generală care au un impact asupra chestiunilor vizate de ALSUES care sunt legate în mod specific de comerțul internațional sau de investiții. Deși obligațiile în această privință nu sunt aplicabile în cazul conținutului material al măsurilor menționate, ele sunt, ca și obligațiile materiale, esențiale pentru realizarea obiectivului privind promovarea și facilitarea comerțului și a investițiilor și au efecte directe și imediate asupra comerțului.

512. În opinia noastră, obligațiile în cauză îndeplinesc o funcție similară în contextul politicilor externe, altele decât politica comercială comună, care sunt relevante pentru chestiunile reglementate de ALSUES. La încheierea cu țări terțe a unor acorduri referitoare la alte chestiuni care țin de competența partajată sau exclusivă a Uniunii Europene (precum transporturile, protecția mediului sau promovarea investițiilor de portofoliu), Uniunea Europeană trebuie să dețină inclusiv competența de a decide cu privire la dispozițiile care urmăresc asigurarea efectivității angajamentelor asumate de aceasta. Astfel, de exemplu, angajamentele materiale referitoare la protecția mediului ar putea fi compromise dacă o țară terță ar refuza resortisanților Uniunii accesul la controlul judiciar al unor măsuri de mediu de aplicabilitate generală atunci când un asemenea control judiciar este disponibil pentru propriii resortisanți în împrejurări comparabile.

513. Prin urmare, considerăm că repartizarea competențelor în privința dispozițiilor privind transparența și controlul administrativ și judiciar al măsurilor de aplicabilitate generală (din capitolul paisprezece sau din alte capitole) trebuie să fie făcută în funcție de repartizarea competențelor materiale.

397 — A se vedea de exemplu Hotărârea din 22 octombrie 2013, Comisia/Consiliul, C-137/12, EU:C:2013:675.

398 — Acesta este motivul pentru care acordurile OMC conțin un ansamblu larg de obligații care urmăresc garantarea protecției împotriva unor asemenea obstacole în ceea ce privește pregătirea, adoptarea, intrarea în vigoare, publicarea, punerea în aplicare, notificarea și administrarea, precum și controlul (administrativ și judiciar) al măsurilor. A se vedea de exemplu articolul X din GATT 1994.

Soluționarea diferendelor și medierea (capitolul nouă secțiunea B³⁹⁹ și capitolele treisprezece, cincisprezece și șaisprezece din ALSUES⁴⁰⁰)

Argumente

514. *Comisia* susține că Uniunea Europeană are competență exclusivă cu privire la toate dispozițiile SDIS din capitolul nouă secțiunea B. Competența respectivă decurge în mod necesar din competența referitoare la dispozițiile materiale ale acordului care sunt aplicate și interpretate atunci când mecanismul de soluționare a diferendelor este activat. Aceasta înseamnă totodată că, în principiu, doar Uniunea Europeană este răspunzătoare, din perspectiva dreptului internațional, pentru orice încălcare a dispozițiilor în cauză. Uniunea Europeană poate să decidă, în virtutea dreptului Uniunii, să împartă răspunderea financiară legată de mecanismul SDIS între Uniunea Europeană și statele membre și să împuternicească statele membre să acționeze ca părâte (și, prin urmare, dacă este cazul, să își asume răspunderea financiară) atunci când ele sunt răspunzătoare pentru tratamentul contestat, cu excepția situației în care tratamentul menționat este impus de dreptul Uniunii. Tocmai acesta este scopul Regulamentului (UE) nr. 912/2014⁴⁰¹, care se aplică tuturor acordurilor la care Uniunea Europeană este parte și care prevăd un mecanism SDIS. Normele privind repartizarea cuprinse în regulamentul respectiv ar fi aplicabile atunci când Uniunea Europeană stabilește, în conformitate cu articolul 9.15.2 din ALSUES, pârâtul dintr-un litigiu între un investitor și stat.

515. *Comisia* nu a prezentat argumente specifice în legătură cu articolul 13.16 (consultări la nivel guvernamental) și cu articolul 13.17 (grupul de experți) din ALSUES.

516. În ceea ce privește capitolul cincisprezece („Soluționarea diferendelor”) și capitolul șaisprezece („Medierea”), *Comisia* susține că aceste capitole sunt necesare pentru asigurarea punerii în aplicare efective a drepturilor și a obligațiilor din ALSUES și a alinierii la practicile internaționale consacrate. Întrucât Uniunea Europeană are competență exclusivă în privința părților din ALSUES în cazul cărora sunt aplicabile capitolele cincisprezece și șaisprezece, ea deține competență exclusivă și în privința capitolelor respective.

517. *Parlamentul* este de acord în esență cu poziția *Comisiei*.

518. *Consiliul* susține că, întrucât Uniunea Europeană nu are competența de a legifera în legătură cu protecția diplomatică (articolul 9.28 din ALSUES), ea nu poate în niciun caz să dețină competență exclusivă pentru semnarea și încheierea ALSUES. Fără a aduce atingere articolului 23 alineatul (1) TFUE, luarea deciziei de a oferi sau de a nu oferi protecție diplomatică într-o anumită situație revine statelor membre. În subsidiar, *Consiliul* susține că competența Uniunii Europene referitoare la articolul 9.28 din ALSUES este limitată la litigiile care implică investiții străine directe.

519. *Consiliul* nu a prezentat argumente specifice în legătură cu capitolele cincisprezece și șaisprezece.

520. Deși cele mai multe dintre *statele membre* care au depus observații scrise au abordat (pe larg) secțiunea B din capitolul nouă, observațiile lor referitoare la capitolele cincisprezece și șaisprezece sunt mult mai limitate. În cadrul ședinței, unele state membre s-au concentrat pe prevederile articolului 9.28 din ALSUES (care privește protecția diplomatică).

399 — A se vedea punctele 61-67 din anexa la prezentele concluzii.

400 — A se vedea punctele 111, 112 și 119-123 din anexa la prezentele concluzii.

401 — Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 23 iulie 2014 de instituire a unui cadru pentru gestionarea răspunderii financiare legate de instanțele de soluționare a litigiilor între investitori și stat, stabilite prin acordurile internaționale la care Uniunea Europeană este parte (JO 2014, L 257, p. 121).

521. În legătură cu secțiunea B din capitolul nouă, ele susțin în primul rând că, întrucât Uniunea Europeană nu are competență exclusivă în privința altor tipuri de investiții decât investițiile străine directe, ea nu poate deține competență exclusivă în cazul secțiunii respective, care se aplică atât investițiilor străine directe, cât și altor tipuri de investiții. În plus, întrucât ALSUES prevede un mecanism de soluționare a diferendelor în cadrul căruia statele membre pot fi desemnate ca părâte, este posibil ca dreptul constituțional al anumitor state membre să impună acestora să participe la încheierea acordului în cauză.

522. Consiliul și statele membre nu au prezentat argumente specifice referitoare la articolele 13.16 și 13.17 din ALSUES, limitându-se să invoce articolul 13.17 în susținerea poziției lor privind competența Uniunii Europene în privința dispozițiilor materiale din capitolul treisprezece.

Analiză

523. În opinia noastră, repartizarea competențelor în domeniul mecanismelor de soluționare a diferendelor referitoare la interpretarea și aplicarea diferitor dispoziții din ALSUES este accesorie în raport cu repartizarea competențelor materiale. Acest lucru este valabil atât pentru capitolul cincisprezece, cât și pentru capitolul șaisprezece, care se aplică în mod orizontal, precum și pentru capitolele care prevăd forme speciale de soluționare a diferendelor (precum secțiunea B din capitolul nouă, privind investițiile, și capitolul treisprezece, privind comerțul și dezvoltarea durabilă).

524. Repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre este reglementată doar de tratate. Normele de drept interne, chiar și de natură constituțională, nu pot modifica repartizarea menționată⁴⁰².

525. Rezultă din Avizul 1/91, din Avizul 1/09 și din Avizul 2/13 că, atunci când Uniunea Europeană deține competență în privința dispozițiilor materiale ale unui acord internațional, ea are competență și în cazul mecanismelor de soluționare a diferendelor, care urmăresc aplicarea efectivă a dispozițiilor în cauză. Asemenea mecanisme doar ajută la realizarea obiectivelor principale ale acordului și sunt astfel accesorii în raport cu normele (materiale) la care se referă⁴⁰³.

526. Această concluzie este valabilă atât pentru mecanismul orizontal de soluționare a diferendelor din capitolul cincisprezece, cât și pentru mecanismele de soluționare a diferendelor în funcție de obiect prevăzute în capitolul nouă secțiunea B și în capitolul treisprezece⁴⁰⁴. Spre deosebire de unele state membre, considerăm că aspectul că mecanismul SDIS oferă investitorului unei părți dreptul de a iniția procedura de arbitraj împotriva celeilalte părți nu are *in sine* nicio influență asupra repartizării competențelor între Uniunea Europeană și statele membre. Această caracteristică reflectă faptul că părțile au decis să opteze pentru tipul respectiv de soluționare a diferendelor cu privire la investiții în locul unei soluționări interstatale a acestora (sau pentru ambele). Prin urmare, ea se referă la *modul* în care este exercitată competența externă, iar nu la existența și la natura competenței externe în cauză.

527. Același raționament este valabil în cazul mecanismelor de mediere cum sunt cele prevăzute în anexa 9-E (în mod specific în materia diferendelor dintre investitor și stat) și în capitolul șaisprezece. Ele urmăresc de asemenea să asigure aplicarea efectivă a dispozițiilor din ALSUES pe care le vizează.

402 — Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 20.

403 — A se vedea Avizul 1/91 (Primul aviz privind Acordul SEE) din 14 decembrie 1991, EU:C:1991:490, punctele 40 și 70, Avizul 1/09 (Acordul de creare a unui sistem unic de soluționare a litigiilor în materie de brevete) din 8 martie 2011, EU:C:2011:123, punctul 74, și Avizul 2/13 (Aderarea Uniunii Europene la Convenția europeană a drepturilor omului) din 18 decembrie 2014, EU:C:2014:2454, punctul 182.

404 — Ea se aplică prin analogie și în cazul dispozițiilor speciale privind soluționarea diferendelor de la articolele 13.16 și 13.17 din ALSUES.

528. Concluzia noastră nu este afectată de argumentul (invocat de un stat membru) potrivit căruia, deși articolul 9.16 din ALSUES prevede o procedură de arbitraj sub auspiciile Centrului internațional pentru soluționarea diferendelor legate de investiții (ICSID), Uniunea Europeană nu poate deveni parte la Convenția pentru soluționarea diferendelor privind investițiile dintre state și resortisanții altor state, semnată la 18 martie 1965. Este adevărat că doar statele pot deveni părți la convenția respectivă⁴⁰⁵. Curtea a statuat însă deja că un obstacol din dreptul național în calea capacității Uniunii Europene de a încheia un acord internațional nu influențează întinderea competenței externe a Uniunii Europene, care trebuie să fie analizată doar în funcție de dreptul Uniunii. Un asemenea obstacol nu împiedică Uniunea Europeană să își exercite competența externă prin intermediul statelor membre acționând împreună în interesul său⁴⁰⁶. În orice caz, arbitrajul ICSID este doar unul dintre mecanismele de soluționare a diferendelor menționate la articolul 9.16 din ALSUES.

529. Întrucât mecanismele de soluționare a diferendelor și mecanismele de mediere au un caracter accesoriu, repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre pentru asemenea mecanisme este în mod necesar aceeași ca în cazul dispozițiilor la care se referă. Altfel spus, mecanismele respective în sine nu pot să modifice repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre.

530. Prin urmare, considerăm că nu este convingător argumentul potrivit căruia, întrucât statele membre ar putea fi pârâte într-un litigiu privind investițiile, fiind posibil astfel să suporte sarcinile financiare impuse de decizia prin care este soluționat un asemenea litigiu⁴⁰⁷, Uniunea Europeană nu poate avea competență exclusivă să își dea acordul pentru capitolul nouă secțiunea B din ALSUES.

531. Mai mult, normele privind împărțirea răspunderii financiare între Uniunea Europeană și statele membre astfel cum sunt prevăzute în Regulamentul nr. 912/2014 nu afectează repartizarea competențelor prevăzută de tratate. În partea introductivă a articolului 1 alineatul (1) din Regulamentul nr. 912/2014 se prevede în mod expres că regulamentul respectiv se aplică „[f]ără a aduce atingere repartizării competențelor stabilite de TFUE”⁴⁰⁸ și că acest regulament în sine trebuie să respecte normele din tratate în materie de competență⁴⁰⁹.

532. În orice caz, Curtea a statuat deja că, în ceea ce privește repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre pentru încheierea unui acord internațional, este puțin important faptul că obligațiile și sarcinile financiare inerente executării acordului revin în mod direct statelor membre⁴¹⁰. Acțiunea internă sau externă a Uniunii în sfera competențelor sale nu implică în mod necesar transferul către instituțiile Uniunii al obligațiilor și sarcinilor financiare pe care le poate implica o asemenea acțiune; aceste norme sunt destinate doar să înlocuiască acțiunea unilaterală a statelor membre cu o acțiune comună bazată pe principii uniforme în numele întregii Uniuni Europene⁴¹¹.

533. În opinia noastră, raționamentul menționat se aplică *a fortiori* sarcinilor financiare impuse unui stat membru în urma adoptării de către un tribunal arbitral a unei hotărâri finale în sensul că statul membru respectiv a aplicat măsuri incompatibile cu normele din ALSUES privind protecția investițiilor.

405 — Articolul 67 din convenția în cauză.

406 — A se vedea în acest sens Avizul 2/91 (Convenția nr. 170 a OIM) din 19 martie 1993, EU:C:1993:106, punctele 3-5. În cauza respectivă, Constituția OIM a împiedicat Comunitatea Europeană (de atunci) să încheie în nume propriu Convenția nr. 170.

407 — Aceasta rezultă din articolele 9.11.2 și 9.15.2 din ALSUES coroborate cu articolul 9.24, potrivit cărora instanța poate să acorde daune interese materiale și orice dobânzi aplicabile, precum și restituirea proprietății.

408 — A se vedea și Declarația comună a Parlamentului European, a Consiliului și a Comisiei anexată la Regulamentul nr. 912/2014.

409 — În orice caz, articolul 9.15.2 din ALSUES, potrivit căruia Uniunea Europeană trebuie să stabilească pârătul în termen de două luni de la data primirii notificării privind intenția de recurgere la arbitraj, nu face referire (nici în mod expres, nici implicit) la regulamentul respectiv.

410 — Avizul 1/75 (Aranjamentul OCDE privind o normă referitoare la cheltuielile locale) din 11 noiembrie 1975, EU:C:1975:145, p. 1364. A se vedea și Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 21.

411 — A se vedea în acest sens Avizul 1/75 (Aranjamentul OCDE privind o normă referitoare la cheltuielile locale) din 11 noiembrie 1975, EU:C:1975:145, p. 1364.

534. Pentru a avea o imagine completă, trebuie să adăugăm că, în Avizul 1/78, Curtea a statuat în esență că, atunci când un acord internațional prevede un mecanism financiar care constituie „un element esențial” al acordului, acest fapt în sine poate justifica participarea statelor membre la încheierea sa, în măsura în care sarcinile financiare ulterioare sunt suportate în mod direct din bugetele statelor membre⁴¹². Considerăm că acest raționament nu se aplică sarcinilor financiare care pot să revină statelor membre pe baza mecanismului SDIS din cadrul ALSUES. Astfel de sarcini financiare, în cazul apariției lor, ar rezulta din executarea necorespunzătoare de către un stat membru a obligațiilor din ALSUES. Prin urmare, ele nu pot fi comparate cu cele analizate de Curte în Avizul 1/78.

535. În consecință, concluzionăm că Uniunea Europeană este competentă să își dea acordul pentru mecanismele de soluționare a diferendelor și de mediere prevăzute în capitolul nouă secțiunea B și în capitolele treisprezece, cincisprezece și șaisprezece din ALSUES. Dat fiind că anumite dispoziții din ALSUES cărora li se aplică respectivele capitole țin de competența partajată a Uniunii Europene, competența în cauză este partajată între Uniunea Europeană și statele membre. În măsura în care Uniunea Europeană deține competență exclusivă în privința anumitor dispoziții din ALSUES, ea poate, singură, să își dea acordul pentru capitolul nouă secțiunea B, articolele 13.16 și 13.17, precum și pentru capitolele cincisprezece și șaisprezece din ALSUES.

536. Subliniem faptul că această concluzie a noastră privește numai competența. Nu am analizat și nu exprimăm nicio opinie asupra compatibilității concrete a secțiunii B din capitolul nouă cu normele materiale din tratate. Această chestiune este în afara obiectului cererii de emitere a unui aviz formulate de Comisie⁴¹³.

537. În sfârșit, considerăm că nu este convingător argumentul potrivit căruia Uniunea Europeană *nu poate* avea competență exclusivă în privința secțiunii B din capitolul nouă din cauza articolului 9.28 din ALSUES. Obiecția principală împotriva dispoziției în cauză este aceea că Uniunea Europeană nu este competentă în privința protecției diplomatice.

538. Întrucât acest aspect prezintă o relevanță esențială doar în cazul în care Curtea ar statua că Uniunea Europeană deține competență exclusivă în privința tuturor celorlalte părți din ALSUES, vom presupune, în scopul analizei care urmează, că aceasta este situația.

539. Protecția diplomatică are în vedere procedurile prin care statul a cărui cetățenie sau naționalitate o are persoana vătămată invocă răspunderea altui stat pentru vătămarea cauzată unuia dintre resortisanții săi prin acțiunea sau omisiunea ilicită a acestuia din urmă, astfel încât să asigure protecția resortisantului său și să obțină despăgubirea acestuia⁴¹⁴. Or, după cum a arătat Curtea Permanentă de Justiție Internațională, „prin preluarea cauzei unuia dintre cetățenii săi și prin recurgerea în numele acestuia la demersuri diplomatice sau la proceduri judiciare internaționale, un

412 — Avizul 1/78 (Acordul internațional privind cauciucul natural) din 4 octombrie 1979, EU:C:1979:224, punctul 60. A se vedea și Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 21.

413 — A se vedea punctul 85 de mai sus.

414 — Potrivit Comisiei de drept internațional a Organizației Națiunilor Unite, trăsăturile principale ale protecției diplomatice constau în „[...] invocarea de către un stat, prin acțiuni diplomatice sau alte mijloace de soluționare amiabilă a diferendelor, a răspunderii altui stat pentru o vătămare cauzată printr-un act ilicit cu caracter internațional al statului respectiv unei persoane fizice sau juridice care are calitatea de resortisant al celui dintâi stat în vederea angajării răspunderii respective”. Comisia de drept internațional a Organizației Națiunilor Unite, „Draft Articles on Diplomatic Protection with commentaries” (2006), adoptat de Comisia de drept internațional în cadrul celei de a cincizeci și opta sesiuni și prezentat Adunării Generale ca parte a raportului Comisiei referitor la lucrările acestei sesiuni (A/61/10), *Yearbook of the International Law Commission*, 2006, vol. II, partea a doua („UN ILC Draft Articles on Diplomatic Protection”), articolul 1 și comentariul referitor la articolul 1 alineatul 2.

stat își afirmă în realitate propriile drepturi – dreptul său de a asigura în privința unuia dintre cetățenii săi respectarea normelor dreptului internațional”⁴¹⁵. Potrivit unei norme din dreptul internațional cutumiar, înainte ca un stat să acorde protecție diplomatică resortisanților săi care au suferit o vătămare, aceștia trebuie să fi epuizat mai întâi căile de atac interne⁴¹⁶.

540. Particularii au obținut treptat mai multe drepturi individuale în temeiul dreptului internațional, inclusiv dreptul de invocare a clauzelor de protecție împotriva propriului stat și statelor-gazdă, astfel încât în prezent protecția diplomatică există în paralel cu mijloacele care permit particularilor să își valorifice propriile drepturi în mod direct (precum mecanismele SDIS)⁴¹⁷. Potrivit Comisiei de drept internațional, „procedurile de soluționare a diferendelor prevăzute de acordurile bilaterale în domeniul investițiilor și de ICSID oferă avantaje mai mari investitorilor străini decât sistemul de protecție diplomatică al dreptului internațional cutumiar, întrucât ele oferă acestora un acces direct la arbitrajul internațional, evită incertitudinea politică inerentă marjei mari de apreciere care este specifică protecției diplomatice și nu necesită îndeplinirea condițiilor pentru obținerea protecției diplomatice”⁴¹⁸.

541. Comisia a confirmat faptul că articolul 9.28 din ALSUES se bazează pe Convenția ICSID⁴¹⁹.

542. În opinia noastră, articolul 9.28 din ALSUES privește relația dintre, pe de o parte, competența tribunalelor arbitrale în sensul secțiunii B din capitolul nouă (denumite în continuare „tribunale arbitrale în sensul capitolului nouă din ALSUES”) și, pe de altă parte, alte instanțe (naționale sau internaționale), incidența altor proceduri pentru invocarea răspunderii celeilalte părți (articolul 9.28.1) și competența comisiilor de arbitraj în sensul capitolului cincisprezece din ALSUES (denumite în continuare „comisii de arbitraj în sensul capitolului cincisprezece”) (articolul 9.28.2). Atunci când o parte și un investitor al altei părți au convenit să recurgă la arbitraj pentru soluționarea diferendului în temeiul secțiunii B din capitolul nouă, competența pentru soluționarea acestui diferend nu poate, în principiu, să fie atribuită altei instanțe nici ca urmare a protecției diplomatice, nici prin introducerea unei acțiuni la nivel internațional. Există două excepții: în primul rând, atunci când partea nu a acceptat sau nu a respectat hotărârea adoptată de un tribunal arbitral în sensul capitolului nouă din ALSUES (articolul 9.28.1) și, în al doilea rând, atunci când o comisie de arbitraj în sensul capitolului cincisprezece are competența de a soluționa un litigiu referitor la o măsură cu aplicabilitate generală (articolul 9.28.2).

543. Considerăm că, atunci când mecanismele de soluționare a diferendelor au ca obiect interpretarea și aplicarea dispozițiilor unui acord internațional care ține de competența exclusivă a Uniunii Europene, aceasta din urmă poate să decidă și asupra clauzelor care limitează incidența, exclusivă, a mecanismelor respective.

415 — Curtea Permanentă de Justiție Internațională, *Mavrommatis Palestine Concessions* (Grecia/Regatul Unit), *P.C.I.J. Reports*, 1924, seria A, nr. 2, p. 12. A se vedea și Curtea Internațională de Justiție, cauza *Barcelona Traction Light and Power Company Limited* (Belgia/Spania), etapa a doua, Hotărârea din 5 februarie 1970, *I.C.J. Reports*, 1970, p. 3, punctul 78.

416 — Curtea Internațională de Justiție, cauza *Interhandel* (Elveția/Staatele Unite ale Americii), Obiecții preliminare, Hotărârea din 21 martie 1959, *I.C.J. Reports*, 1959, p. 6, punctul 27. A se vedea și „UN ILC Draft Articles on Diplomatic Protection”, articolul 14 și comentariul referitor la această dispoziție.

417 — Pentru o prezentare din perspectivă istorică a acestei evoluții, a se vedea de exemplu Parlett, K., „The Individual in the International Legal System: Continuity and Change in International Law”, Cambridge University Press, 2011, p. 47-123 (despre „The individual and international claims”).

418 — „UN ILC Draft Articles on Diplomatic Protection”, comentariul referitor la articolul 17 alineatul 2.

419 — Articolul 27 alineatul (1) din Convenția ICSID prevede că: „niciun stat semnatar nu oferă protecție diplomatică și nu se adresează unei instanțe internaționale în cazul unui litigiu pentru a cărui soluționare unul dintre resortisanții săi și un alt stat semnatar au fost de acord să apeleze sau au apelat la arbitraj în temeiul prezentei convenții, cu excepția situației în care celălalt stat semnatar nu a acceptat și nu a respectat hotărârea adoptată de tribunalul arbitral într-un asemenea litigiu”.

544. În sfârșit, potrivit articolului 23 al doilea paragraf TFUE, autoritățile diplomatice și consulare ale unui stat membru pot fi obligate, în anumite împrejurări, să ofere protecție resortisanților altui stat membru la fel ca propriilor cetățeni. Astfel, dreptul Uniunii lărgeste categoria persoanelor care pot beneficia de protecție diplomatică din partea unui stat membru. În mod normal, statele membre sunt competente să decidă în privința protecției diplomatice. Această competență trebuie să fie însă exercitată în conformitate cu competența conferită de tratate Uniunii Europene de a accepta incidența mecanismelor de soluționare a diferendelor referitoare la dispozițiile unui acord internațional care ține (în această ipoteză) de competența sa exclusivă.

Dispoziții instituționale, generale și finale (capitolul șaptesprezece din ALSUES⁴²⁰)

Argumente

545. *Comisia* susține că scopul capitolului șaptesprezece este stabilirea unui cadru instituțional și procedural pentru asigurarea eficacității ALSUES. Întrucât dispozițiile din capitolul șaptesprezece sunt, așadar, accesorii celorlalte dispoziții din tratatul respectiv, Uniunea Europeană deține competență exclusivă și în privința capitolului menționat. Această concluzie este valabilă și în cazul dispozițiilor care stabilesc excepțiile privind impozitarea (articolul 17.6), circulația capitalurilor și a conturilor curente (articolul 17.7), fondurile suverane de investiții (articolul 17.8), măsurile de salvagardare legate de balanța de plăți (articolul 17.9), securitatea (articolul 17.10) și divulgarea informațiilor (articolul 17.11).

546. Nici *Parlamentul*, nici *Consiliul* nu au adoptat o poziție în privința capitolului șaptesprezece.

547. Un singur *stat membru* a menționat capitolul în cauză, susținând că nu a fost prezentat de către Comisie niciun argument din care să rezulte că articolul 17.6 din ALSUES se referă în mod special la comerțul internațional și că, în orice caz, dispoziția respectivă depășește competențele atribuite Uniunii Europene de tratate în materie fiscală.

Analiză

548. Dispozițiile capitolului șaptesprezece din ALSUES care au o natură pur procedurală sau instituțională sunt dispoziții uzuale în acordurile (comerciale) internaționale. Aceste dispoziții instituie organisme cu sarcini specifice prevăzute de acord și stabilesc modul lor de funcționare (articolele 17.1, 17.2 și 17.3), reglementează relația dintre acord și alte angajamente internaționale ale părților (articolele 17.3 și 17.17) și prevăd norme privind modificarea (articolul 17.5), intrarea în vigoare (articolul 17.12), durata (articolul 17.13), îndeplinirea obligațiilor (articolul 17.14), efectul acordului în ordinele juridice ale părților (articolul 17.15), acoperirea și versiunile autentice ale acordului (articolele 17.16 și 17.20), aderările viitoare la Uniunea Europeană și domeniul de aplicare teritorială a acordului (articolele 17.18 și 17.19). Întrucât aceste dispoziții au un caracter pur accesoriu, ele nu sunt de natură să modifice repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre în ceea ce privește celelalte dispoziții din ALSUES.

549. Celelalte dispoziții din capitolul șaptesprezece au un caracter mai material.

420 — A se vedea punctele 124-130 din anexa la prezentele concluzii.

550. Scopul articolului 17.6 din ALSUES („Impozitarea”) (coroborat cu Clauza interpretativă 1) este clarificarea măsurii în care ALSUES se aplică măsurilor fiscale și menținerea atât a competenței Republicii Singapore, cât și a competenței Uniunii Europene sau a statelor membre de aplicare a politicilor lor fiscale. În consecință, această dispoziție este accesorie în raport cu restul dispozițiilor din ALSUES; ea nu este o componentă distinctă.

551. Același lucru este valabil în cazul articolului 17.9 din ALSUES („Restricții pentru salvagardarea balanței de plăți”). Dispoziția respectivă permite fiecărei părți, în cazul în care se confruntă cu dificultăți legate de balanța de plăți și cu dificultăți financiare externe grave, să limiteze beneficiile conferite de ALSUES privind comerțul cu mărfuri și servicii, stabilirea, precum și plățile și transferurile aferente investițiilor. Astfel, ea este relevantă doar în raport cu alte dispoziții din ALSUES, de la care derogă. Prin urmare, dispoziția menționată nu este o componentă distinctă a acordului în cauză. La fel, articolul 17.10 („Excepțiile privind securitatea”) și articolul 17.11 („Divulgarea informațiilor”) sunt ambele pur accesorii în raport cu celelalte dispoziții din ALSUES.

552. În sfârșit, articolul 17.7 („Circulația capitalurilor și a conturilor curente”) și articolul 17.8 („Fondurile suverane de investiții”) cuprind norme care sunt autonome în raport cu celelalte dispoziții din ALSUES. Aceste dispoziții au însă un domeniu de aplicare foarte limitat și, prin urmare, nu pot fi considerate ca fiind o componentă distinctă a ALSUES.

553. În consecință, concluzionăm că dispozițiile din capitolul șaptesprezece din ALSUES fie sunt pur accesorii în raport cu celelalte dispoziții ale acordului respectiv, fie au un domeniu de aplicare foarte limitat și, pentru aceste motive, ele nu pot modifica repartizarea competențelor între Uniunea Europeană și statele membre în ceea ce privește diferitele componente ale ALSUES.

Apreciere privind competența externă a Uniunii Europene pentru încheierea ALSUES

554. Rezultă din toate cele de mai sus că, pentru analizarea repartizării competențelor între Uniunea Europeană și statele membre, ALSUES trebuie să fie divizat în mai multe părți distincte. Aceste părți sunt următoarele: dispozițiile care se încadrează în politica comercială comună; dispozițiile care liberalizează serviciile de transport între Uniunea Europeană și Singapore și, prin urmare, intră sub incidența politicii în domeniul transporturilor; dispozițiile care reglementează alte tipuri de investiții decât investițiile străine directe și care sunt supuse normelor referitoare la libera circulație a capitalurilor; dispozițiile care guvernează aspectele necomerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală și care sunt necesare pentru realizarea obiectivelor legate de piața internă; dispozițiile privind convergența standardelor fundamentale în domeniul muncii și al mediului între Uniunea Europeană și Singapore și care astfel intră în sfera politicii sociale și, respectiv, a politicii de protecție a mediului, și dispozițiile privind conservarea resurselor biologice ale mării, care țin de politica în domeniul pescuitului.

555. Niciuna dintre părțile respective nu poate fi identificată ca fiind componenta principală sau predominantă a ALSUES sau ca fiind „doar accesorie” ori ca având un „domeniu de aplicare extrem de limitat”.

556. Întrucât nu toate părțile în cauză țin de competențele externe exclusive ale Uniunii Europene, ALSUES nu poate să fie încheiat, în baza competențelor exclusive ale acesteia din urmă, fără participarea statelor membre.

557. Punctul nostru de vedere detaliat asupra repartizării competențelor între Uniunea Europeană și statele membre cu privire la diferitele părți ale ALSUES este prezentat în cele ce urmează.

558. Uniunea Europeană deține competență externă exclusivă, în conformitate cu articolul 3 alineatul (1) litera (e) și cu articolul 207 alineatul (1) TFUE, în cazul părților din ALSUES care cuprind dispozițiile aflate sub incidența politicii comerciale comune. Aceste dispoziții se referă la:

- obiective și definiții generale (capitolul unu);
- comerțul cu mărfuri (capitolele doi-șase);
- schimburile comerciale și investițiile în producerea de energie regenerabilă (capitolul șapte);
- comerțul cu servicii și achizițiile publice (capitolele opt și zece), cu excepția acelor părți din ALSUES care se aplică serviciilor de transport și serviciilor legate în mod intrinsec de serviciile de transport;
- investițiile străine directe (capitolul nouă secțiunea A);
- aspectele comerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală (capitolul unsprezece, cu excluderea dispozițiilor referitoare la aspectele necomerciale ale acestor drepturi);
- concurența și chestiunile conexe (capitolul doisprezece) și
- comerțul și dezvoltarea durabilă în măsura în care dispozițiile în cauză se referă în principal la instrumente în materie de politică comercială (capitolul treisprezece, cu excluderea dispozițiilor menționate la punctele 559 și 562 de mai jos).

559. De asemenea, Uniunea Europeană are competență externă exclusivă, în conformitate cu articolul 3 alineatul (1) litera (d) și cu articolul 43 alineatul (2) TFUE, în privința părților din ALSUES legate de conservarea resurselor biologice ale mării [articolul 13.8 literele (a), (c) și (d) din ALSUES].

560. În plus, Uniunea Europeană deține competență externă exclusivă, în temeiul articolului 91 și al articolului 100 alineatul (1) TFUE coroborate cu al treilea motiv de la articolul 3 alineatul (2) TFUE și cu al patrulea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE, în privința dispozițiilor din ALSUES referitoare la comerțul cu servicii de transport feroviar și rutier (capitolul opt din ALSUES).

561. În sfârșit, Uniunea Europeană are competență externă exclusivă și în cazul chestiunilor reglementate de secțiunea B din capitolul nouă, articolele 13.16 și 13.17, precum și de capitolele paisprezece-șaptesprezece din ALSUES în măsura în care aceste dispoziții se aplică părților din ALSUES pentru care Uniunea Europeană deține o competență externă exclusivă (fiind astfel accesorii acestora din urmă).

562. Competența externă a Uniunii Europene este partajată cu statele membre în privința următoarelor componente ale ALSUES:

- dispozițiile privind comerțul cu servicii de transport aerian, serviciile de transport maritim și serviciile de transport pe căile navigabile interioare, inclusiv serviciile legate în mod intrinsec de aceste servicii de transport (capitolul opt), în temeiul articolului 4 alineatul (2) litera (g), al articolului 91, al articolului 100 și al celui de al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE;
- dispozițiile referitoare la alte tipuri de investiții decât investițiile străine directe (capitolul nouă secțiunea A), în temeiul articolului 4 alineatul (2) litera (a), al articolului 63 și al celui de al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE;

- dispozițiile în materie de achiziții publice, în măsura în care ele se aplică serviciilor de transport și serviciilor legate în mod intrinsec de serviciile de transport (capitolul zece), în temeiul articolului 4 alineatul (2) litera (a), al articolului 26 alineatul (1) și al celui de al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE;
- dispozițiile referitoare la aspectele necomerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală (capitolul unsprezece), în temeiul articolului 4 alineatul (2) litera (a), al articolului 26 alineatul (1) și al celui de al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE;
- dispozițiile care stabilesc standarde fundamentale în domeniul muncii și al mediului și intră astfel fie în domeniul de aplicare al politicii sociale, fie în cel al politicii de protecție a mediului (capitolul treisprezece), în temeiul articolului 4 alineatul (2) litera (b), al articolului 151, al articolului 153 alineatul (1) TFUE și al celui de al doilea motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE, precum și al articolului 4 alineatul (2) litera (e), al articolului 191 alineatul (4) și, respectiv, al primului motiv de la articolul 216 alineatul (1) TFUE, și
- chestiunile reglementate de secțiunea B din capitolul nouă, articolele 13.16 și 13.17, precum și de capitolele paisprezece-șaptesprezece din ALSUES în măsura în care aceste dispoziții se aplică părților din ALSUES pentru care Uniunea Europeană deține o competență externă partajată (fiind astfel accesorii acestora din urmă).

563. În sfârșit, Uniunea Europeană nu are competență externă pentru a accepta să fie legată de articolul 9.10.1 din ALSUES (capitolul nouă secțiunea A), care prevede încetarea acordurilor bilaterale încheiate între anumite state membre și Singapore. Competența respectivă aparține exclusiv statelor membre în cauză.

564. Rezultă din aceste concluzii că, în forma sa actuală, ALSUES poate fi încheiat doar de Uniunea Europeană și de statele membre acționând în comun.

565. Un proces de ratificare care implică toate statele membre împreună cu Uniunea Europeană este în mod necesar susceptibil să fie atât împovăraător, cât și complex. De asemenea, el poate implica riscul ca rezultatul unor negocieri îndelungate să fie blocat de câteva state membre sau chiar de un singur stat membru. Aceasta ar putea aduce atingere eficienței acțiunii externe a Uniunii și ar putea să aibă consecințe negative asupra relațiilor Uniunii Europene cu țara terță (țările terțe) în cauză.

566. Necesitatea unei unități și a unei rapidități a acțiunii externe, precum și dificultățile susceptibile să apară în cazul unei participări comune a Uniunii Europene și a statelor membre la încheierea și punerea în aplicare a unui acord internațional nu sunt însă de natură să modifice sensul răspunsului care trebuie dat la întrebarea legată de competența pentru încheierea sa. Răspunsul la întrebarea menționată trebuie să fie dat exclusiv pe baza tratatelor⁴²¹. Rezultă că preocupările de ordin practic legate de negocierea și de încheierea ALSUES și de punerea sa în aplicare nu pot elimina divergențele identificate în prezentele concluzii între gama largă de chestiuni reglementate de acordul respectiv și domeniul de aplicare al politicii comerciale comune, astfel cum aceasta reiese din Tratatul de la Lisabona. Altfel spus, faptul că nu există o suprapunere completă între ceea ce trebuie considerat ca fiind „politică comercială” sau „politică investițională” în relațiile internaționale (și, prin urmare, este acoperit de un acord precum ALSUES) și ceea ce constituie politica comercială comună din perspectiva dreptului Uniunii nu este relevant pentru stabilirea aspectului dacă Uniunea Europeană are competență exclusivă pentru încheierea unui asemenea acord.

421 — A se vedea în acest sens Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 107, și Avizul 1/08 (Acorduri de modificare a listelor de angajamente specifice în temeiul GATS) din 30 noiembrie 2009, EU:C:2009:739, punctul 127.

567. Desigur că divizarea ALSUES în mai multe acorduri, în funcție de competența sau de competențele implicate, ar putea fi o opțiune. Aceasta este însă o decizie politică și ea implică (în special) acordul țării terțe în cauză.

568. Curtea a statuat că, atunci când se negociază și se încheie un acord care necesită atât participarea Uniunii Europene, cât și a statelor membre, atât Uniunea Europeană, cât și statele membre trebuie să acționeze *în cadrul competențelor de care dispun și cu respectarea competențelor oricărei alte părți contractante*⁴²². Este adevărat că, în principiu, fiecare parte (inclusiv statele membre) trebuie să aleagă – în situația actuală – între acceptarea sau respingerea *întregului* acord. Această alegere trebuie să fie efectuată însă în conformitate cu normele din tratat privind repartizarea competențelor. Dacă un stat membru ar refuza să încheie un acord internațional pentru motive legate de aspecte ale acordului respectiv în cazul cărora Uniunea Europeană deține competență externă exclusivă, statul membru în cauză ar încălca normele din tratat menționate.

569. În sfârșit, Curtea a statuat în repetate rânduri că, atunci când materia unui acord intră în parte în competența Uniunii Europene și în parte în competența statelor membre, trebuie să se asigure o strânsă cooperare între acestea din urmă și instituțiile Uniunii, atât în procesul de negociere și de încheiere a angajamentelor asumate, cât și cu ocazia executării acestora. Această obligație decurge din cerința existenței unei unități de reprezentare internațională a Uniunii Europene⁴²³, precum și din principiul cooperării loiale formulat la articolul 4 alineatul (3) TUE. Pentru motivele arătate în prezentele concluzii, obligația de cooperare menționată este deplin aplicabilă în cazul negocierii, al încheierii și al punerii în aplicare a ALSUES.

Concluzie

570. Având în vedere considerațiile de mai sus, propunem Curții să răspundă la cererea de emitere a unui aviz formulată de Comisie după cum urmează:

- „1) Acordul de liber schimb preconizat între Uniunea Europeană și Republica Singapore (denumit în continuare «ALSUES») poate fi încheiat doar de Uniunea Europeană și de statele membre acționând în comun.
- 2) Uniunea Europeană deține competență externă exclusivă în cazul părților din ALSUES care cuprind dispozițiile aflate sub incidența politicii comerciale comune, și anume:
 - obiective și definiții generale (capitolul unu);
 - comerțul cu mărfuri (capitolele doi-șase);
 - schimburile comerciale și investițiile în producerea de energie regenerabilă (capitolul șapte);
 - comerțul cu servicii și achizițiile publice (capitolele opt și zece), cu excluderea acelor părți din ALSUES care se aplică serviciilor de transport și serviciilor legate în mod intrinsec de serviciile de transport;
 - investițiile străine directe (capitolul nouă secțiunea A);

422 — Hotărârea din 28 aprilie 2015, Comisia/Consiliul, C-28/12, EU:C:2015:282, punctul 47.

423 — A se vedea printre altele Avizul 1/94 (Acorduri anexate la Acordul OMC) din 15 noiembrie 1994, EU:C:1994:384, punctul 108, și Avizul 2/00 (Protocolul de la Cartagena privind biosecuritatea) din 6 decembrie 2001, EU:C:2001:664, punctul 18, precum și Hotărârea din 20 aprilie 2010, Comisia/Suedia, C-246/07, EU:C:2010:203, punctul 73, și Hotărârea din 28 aprilie 2015, Comisia/Consiliul, C-28/12, EU:C:2015:282, punctul 54.

- aspectele comerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală (capitolul unsprezece, cu excluderea dispozițiilor referitoare la aspectele necomerciale ale acestor drepturi);
- concurența și chestiunile conexe (capitolul doisprezece) și
- comerțul și dezvoltarea durabilă în măsura în care dispozițiile în cauză se referă în principal la instrumente în materie de politică comercială (capitolul treisprezece, cu excluderea dispozițiilor referitoare la conservarea resurselor biologice ale mării și a dispozițiilor care prevăd standarde fundamentale în domeniul muncii și al mediului, iar astfel se încadrează fie în domeniul de aplicare al politicii sociale, fie în cel al protecției mediului).

De asemenea, Uniunea Europeană are competență externă exclusivă în privința părților din ALSUES (capitolul treisprezece) legate de conservarea resurselor biologice ale mării.

Uniunea Europeană are competență externă exclusivă și în privința dispozițiilor din ALSUES (capitolul opt) referitoare la comerțul cu servicii de transport feroviar și rutier.

Totodată, Uniunea Europeană are competență externă exclusivă în cazul chestiunilor reglementate de secțiunea B din capitolul nouă, articolele 13.16 și 13.17, precum și de capitolele paisprezece-șaptesprezece din ALSUES în măsura în care aceste dispoziții se aplică părților din ALSUES pentru care Uniunea Europeană deține o competență externă exclusivă (fiind astfel accesorii acestora din urmă).

3) Competența externă a Uniunii Europene este partajată cu statele membre în privința următoarelor componente ale ALSUES:

- dispozițiile privind comerțul cu servicii de transport aerian, serviciile de transport maritim și serviciile de transport pe căile navigabile interioare, inclusiv serviciile legate în mod intrinsec de aceste servicii de transport (capitolul opt);
- dispozițiile referitoare la alte tipuri de investiții decât investițiile străine directe (capitolul nouă secțiunea A);
- dispozițiile în materie de achiziții publice, în măsura în care ele se aplică serviciilor de transport și serviciilor legate în mod intrinsec de serviciile de transport (capitolul zece);
- dispozițiile referitoare la aspectele necomerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală (capitolul unsprezece);
- dispozițiile care stabilesc standarde fundamentale în domeniul muncii și al mediului și intră astfel fie în domeniul de aplicare al politicii sociale, fie în cel al politicii de protecție a mediului (capitolul treisprezece), și
- chestiunile reglementate de secțiunea B din capitolul nouă, articolele 13.16 și 13.17, precum și de capitolele paisprezece-șaptesprezece din ALSUES în măsura în care aceste dispoziții se aplică părților din ALSUES pentru care Uniunea Europeană deține o competență externă partajată (fiind astfel accesorii acestora din urmă).

4) Uniunea Europeană nu are competență externă pentru a accepta să fie legată de articolul 9.10.1 din ALSUES (capitolul nouă secțiunea A), care prevede încetarea acordurilor bilaterale încheiate între anumite state membre și Singapore. Competența respectivă aparține exclusiv statelor membre în cauză.”

Anexă – Prezentare pe scurt a ALSUES

1. Considerentele (1) și (2) ale ALSUES se referă la Acordul de parteneriat și cooperare între Uniunea Europeană și Singapore. Considerentele (2) și (5) precizează că aceleași părți doresc să își consolideze în continuare relațiile și să ridice nivelul de trai, să promoveze creșterea economică și stabilitatea, să creeze noi perspective de locuri de muncă și să îmbunătățească bunăstarea generală, iar în acest scop își reafirmă angajamentul de a promova schimburile comerciale și de a liberaliza investițiile. Considerentul (4) consemnează faptul că părțile sunt totodată hotărâte să își consolideze relațiile economice, comerciale și investiționale în concordanță cu obiectivul dezvoltării durabile și să promoveze schimburile comerciale și investițiile într-un mod care să țină cont de nivelurile ridicate de protecție a mediului și a muncii, de standardele relevante recunoscute pe plan internațional și de acordurile la care acestea sunt părți. Părțile recunosc în continuare, în considerentul (8), importanța transparenței în comerțul internațional în beneficiul tuturor părților interesate. Considerentul (9) menționează că părțile urmăresc instituirea unor norme clare și reciproc avantajoase care să reglementeze schimburile comerciale și investițiile lor și să reducă sau să elimine obstacolele în calea schimburilor comerciale și a investițiilor între ele. Considerentul (10) arată că părțile sunt decise să contribuie la dezvoltarea și la extinderea armonioasă a comerțului internațional prin înlăturarea obstacolelor în calea comerțului prin intermediul ALSUES și să evite crearea de noi bariere în calea comerțului și a investițiilor între părți de natură să reducă avantajele care decurg din ALSUES. În considerentul (11), părțile precizează că se bazează pe drepturile și obligațiile reciproce care decurg din Acordul OMC, precum și din alte acorduri bilaterale, regionale și multilaterale la care ele sunt părți contractante.

2. Capitolul unu („Obiective și definiții generale”) prevede că, prin intermediul ALSUES, părțile instituie o zonă de liber schimb în conformitate cu articolul XXIV din GATT 1994 și cu articolul V din GATS (articolul 1.1). Articolul 1.2 definește obiectivele ALSUES ca fiind liberalizarea și facilitarea comerțului și a investițiilor între părți.

3. Capitolul doi („Tratamentul național și accesul pe piață al mărfurilor”) se aplică comerțului cu mărfuri dintre părți (articolul 2.2). Obiectivul prevăzut la articolul 2.1 este liberalizarea progresivă și reciprocă a comerțului cu mărfuri pe o perioadă de tranziție începând de la intrarea în vigoare a acordului, în concordanță cu dispozițiile sale și în conformitate cu articolul XXIV din GATT 1994. Articolul 2.3 stabilește obligația de a acorda tratament național mărfurilor celeilalte părți, în conformitate cu articolul III din GATT 1994 (care este astfel încorporat în ALSUES). Capitolul doi acoperă clasificarea mărfurilor (articolul 2.5), impune reducerea sau eliminarea taxelor vamale la import (articolul 2.6) și interzice menținerea sau instituirea taxelor vamale și a taxelor la export (articolul 2.7). Acesta stabilește apoi obligații privind măsurile netarifare, în special restricțiile la import și la export (articolul 2.9), redevențele și formalitățile legate de import și de export (articolul 2.10), procedurile de acordare a licențelor de import și de export (articolul 2.11), întreprinderile comerciale de stat (articolul 2.12) și eliminarea măsurilor netarifare sectoriale prevăzute în anexa 2-B și în anexa 2-C (articolul 2.13). Articolul 2.14 stabilește o clauză privind excepțiile generale și face trimitere în special la articolul XX din GATT 1994 (care prevede clauza privind excepțiile generale din acordul respectiv). Articolul 2.15 instituie un Comitet pentru comerțul cu mărfuri, ale cărui responsabilități principale sunt monitorizarea punerii în aplicare, promovarea comerțului cu mărfuri dintre părți în ceea ce privește aspectele menționate în capitolul respectiv și în anexele la acesta, precum și examinarea măsurilor tarifare și netarifare aplicate comerțului cu mărfuri dintre părți.

4. Anexa 2-A se referă la eliminarea taxelor vamale. Ea cuprinde două appendice: appendicele 2-A-1 – calendarul de eliminare a taxelor vamale pentru Singapore – și appendicele 2-A-2 – calendarul de eliminare a taxelor vamale pentru Uniunea Europeană. Anexa 2-B, aplicabilă tuturor formelor de autovehicule și pieselor de schimb ale acestora, cuprinde o serie de obligații care acoperă, printre

alte, utilizarea standardelor internaționale, convergența legislativă, produsele cu noi tehnologii sau noi caracteristici, licențele de import și alte măsuri care restrâng schimburile comerciale. Anexa 2-C, referitoare la produse farmaceutice și la dispozitive medicale, abordează standardele internaționale, transparența și cooperarea privind reglementarea.

5. Capitolul trei este intitulat „Măsuri comerciale”.

6. În ceea ce privește măsurile antidumping și compensatorii, articolul 3.1 precizează că părțile confirmă drepturile și obligațiile care le revin în conformitate cu articolul VI din GATT 1994 (care se referă la taxele antidumping și compensatorii), cu Acordul antidumping și cu Acordul privind subvențiile și măsurile compensatorii. Acest capitol cuprinde norme procedurale pentru soluționarea cererilor privind aplicarea unor taxe antidumping și compensatorii (articolul 3.2), stabilește regula celei mai reduse taxe în cazul fiecărui tip de taxă (articolul 3.3), consemnează necesitatea de a ține cont de interesul public (articolul 3.4) și exclude dispozițiile din secțiunea privind măsurile antidumping și compensatorii din domeniul de aplicare al capitolelor 15 („Soluționarea diferendelor”) și 16 („Mecanismul de mediere”) (articolul 3.5).

7. Capitolul trei conține și norme specifice privind măsurile de salvagardare. În special, părțile confirmă drepturile și obligațiile care le revin în temeiul articolului XIX din GATT 1994 (care se referă la acțiunile de urgență în cazul importurilor de anumite produse), al Acordului privind măsurile de salvagardare și al articolului 5 din Acordul privind agricultura (articolul 3.6). El prevede în continuare norme procedurale și norme în materie de transparență (articolul 3.7) și exclude dispozițiile din secțiunea privind măsurile de salvagardare globale din domeniul de aplicare al capitolelor 15 („Soluționarea diferendelor”) și 16 („Mecanismul de mediere”) (articolul 3.8). Articolele 3.9-3.13 prevăd aplicarea, dacă este necesar, cu titlu provizoriu, a unor măsuri de salvagardare bilaterale specifice și acordarea unei compensații corespunzătoare în cazul impunerii unei asemenea măsuri.

8. Capitolul patru („Bariere tehnice în calea comerțului”) urmărește în esență facilitarea și intensificarea comerțului cu mărfuri dintre părți prin instituirea unui cadru pentru prevenirea, identificarea și eliminarea barierelor inutile în calea comerțului care intră în domeniul de aplicare al Acordului privind barierele tehnice în calea comerțului (articolul 4.1), care este integrat în ALSUES și face parte integrantă din acesta (articolul 4.3). Capitolul patru se aplică elaborării, adoptării și aplicării tuturor standardelor, reglementărilor tehnice și procedurilor de evaluare a conformității, astfel cum au fost definite în anexa 1 la Acordul privind barierele tehnice în calea comerțului, care pot avea un impact asupra schimburilor de mărfuri între părți, indiferent de originea acestor mărfuri (articolul 4.2.1). Capitolul patru cuprinde totodată dispoziții privind, printre altele, diferite forme de cooperare comună (articolul 4.4), natura organismelor de standardizare și implicarea părților în acestea (articolul 4.5), baza pentru reglementările tehnice (articolul 4.6), mecanismele de facilitare a acceptării rezultatelor evaluării conformității (articolul 4.7), transparența (articolul 4.8) și cerințele (obligatorii) în materie de marcare sau de etichetare (articolul 4.10). Alte dispoziții reglementează schimbul de informații (precum articolul 4.9) sau punerea la dispoziție a informațiilor în anumite scopuri (de exemplu, prin intermediul unor puncte de contact stabilite în conformitate cu articolul 14.4) (articolul 4.11).

9. Capitolul cinci („Măsuri sanitare și fitosanitare”) urmărește (a) protecția vieții și a sănătății oamenilor, a animalelor și a plantelor pe teritoriul fiecăreia dintre părți, facilitând totodată schimburile comerciale dintre acestea în domeniul măsurilor sanitare și fitosanitare (denumite în continuare „măsuri SPS”), (b) colaborarea pentru punerea în aplicare în continuare a Acordului privind aplicarea măsurilor sanitare și fitosanitare și (c) îmbunătățirea comunicării, a cooperării și a soluționării problemelor legate de punerea în aplicare a măsurilor SPS care afectează schimburile comerciale dintre părți (articolul 5.1). Părțile reafirmă drepturile și obligațiile care le revin în temeiul Acordului SPS [articolul 5.4; a se vedea și articolul 5.6 litera (a)].

10. Articolul 5.6 („Principii generale”) se referă la mijloacele de realizare a armonizării măsurilor SPS și la limitările privind utilizarea măsurilor SPS pentru împiedicarea creării unor bariere nejustificate în calea comerțului și pentru evitarea restricțiilor inutile și a discriminării arbitrare sau nejustificate, precum și a întârzierii accesului pe piețele părților. Alte obligații de fond privesc cerințele de import (articolul 5.7), verificările (articolul 5.8), procedura care trebuie aplicată în cazul verificării la fața locului pentru autorizarea importului unei sau al unor anumite categorii de produse de origine animală de pe teritoriul părții exportatoare (articolul 5.9; a se vedea și anexa 5-B), determinarea zonelor lipsite de dăunători sau de boli (articolul 5.10), măsurile de urgență în caz de riscuri grave pentru viața sau sănătatea oamenilor, a animalelor sau a plantelor (articolul 5.13) și procedura de recunoaștere a echivalenței unei măsuri individuale sau a unor grupuri de măsuri (articolul 5.14). Obligațiile generale privind transparența și schimbul de informații se găsesc la articolul 5.11.

11. Capitolul șase („Regimul vamal și facilitarea comerțului”) urmărește recunoașterea importanței problemelor legate de regimul vamal și facilitarea comerțului în mediul comercial global aflat în evoluție și consolidarea cooperării în acest domeniu pentru a garanta că legislația și procedurile aplicabile, precum și capacitatea administrativă a administrațiilor relevante permit îndeplinirea obiectivelor privind promovarea facilitării comerțului, asigurând totodată un control vamal eficient (articolul 6.1.1). Articolul 6.2 stabilește principiile pe care trebuie să se bazeze dispozițiile și procedurile vamale ale părților (articolul 6.2.1). De asemenea, părțile trebuie să simplifice cerințele și formalitățile ori de câte ori este posibil pentru a facilita vămuirea și punerea în liberă circulație rapidă a mărfurilor și să acționeze pentru simplificarea și standardizarea continuă a datelor și a documentelor solicitate de autoritățile vamale și de alte agenții (articolul 6.2.2). Articolele 6.3-6.14 prevăd anumite obligații privind cooperarea vamală, tranzitul și transbordarea, deciziile anticipate, procedurile vamale simplificate, acordarea liberului de vamă pentru mărfuri, redevențele și taxele, agenții vamali, controalele înainte de expediere, determinarea valorii în vamă, gestionarea riscurilor, un sistem bazat pe ghișeu unic (facilitarea depunerii tuturor informațiilor necesare o singură dată, pe cale electronică) și punerea la dispoziție a unor căi de atac efective, rapide, nediscriminatorii și ușor accesibile. Articolul 6.16 reglementează relația părților cu mediul de afaceri.

12. Articolul 6.15 prevede obligația generală privind publicarea sau punerea la dispoziție în alt mod a legislației, a reglementărilor și a procedurilor administrative, precum și a altor cerințe legate de regimul vamal și de facilitarea comerțului (articolul 6.15.1) și desemnarea sau instituirea unuia sau mai multor puncte de informare (articolul 6.15.2). În cadrul capitolului șase, mai multe dispoziții se referă la necesitatea schimbului de informații și a punerii la dispoziție a informațiilor [de exemplu, articolul 6.3.2, articolul 6.8.2 și articolul 6.16 litera (b)].

13. Capitolul șapte („Bariere netarifare în calea comerțului și a investițiilor în producerea de energie regenerabilă”) urmărește promovarea, dezvoltarea și creșterea producției de energie din surse regenerabile și durabile nefosile, în special prin facilitarea comerțului și a investițiilor. Prin urmare, părțile se angajează să coopereze pentru eliminarea sau reducerea barierelor tarifare și netarifare, precum și pentru promovarea convergenței legislative cu standardele regionale sau internaționale (articolul 7.1).

14. Capitolul șapte se aplică măsurilor care pot afecta comerțul și investițiile dintre părți pentru generarea de energie din surse regenerabile și durabile nefosile, dar nu și produselor utilizate pentru generarea energiei (articolul 7.3.1).

15. Articolul 7.4 impune părților (a) să se abțină de la adoptarea de măsuri care prevăd cerințe privind contextul local sau orice altă compensație (orice condiție care încurajează dezvoltarea locală) care afectează produsele, prestatorii de servicii, investitorii sau investițiile celeilalte părți, (b) să se abțină de la adoptarea de măsuri care impun formarea unor parteneriate cu societăți locale (cu excepția cazului în care aceste parteneriate sunt necesare din motive tehnice), (c) să se asigure că orice norme aplicate care privesc autorizarea, certificarea și acordarea de licențe sunt obiective, transparente și nearbitrare și nu discriminează solicitanții celeilalte părți, (d) să se asigure că taxele administrative impuse cu privire

la sau în legătură cu importul și cu utilizarea mărfurilor provenite de pe teritoriul celeilalte părți sau care afectează furnizarea de mărfuri de către furnizorii celeilalte părți respectă articolul 2.10 și că taxele administrative impuse cu privire la sau în legătură cu prestarea de servicii de către prestatorii celeilalte părți respectă articolele 8.18-8.20 și (e) să se asigure că termenii, condițiile și procedurile pentru conectarea și accesul la rețelele de electricitate sunt transparente și nu discriminează furnizorii celeilalte părți.

16. Articolul 7.5 privește utilizarea standardelor internaționale sau regionale în cazul produselor utilizate pentru generarea de energie din surse regenerabile și durabile nefosile și necesitatea de a preciza reglementările tehnice bazate pe cerințele referitoare la produse și acceptarea declarațiilor de conformitate din partea celeilalte părți.

17. Articolul 7.6.1 prevede că dispozițiile din capitolul șapte sunt aplicabile sub rezerva clauzelor privind excepțiile generale de la articolele 2.14 și 8.62, a clauzei privind securitatea și excepțiile generale de la articolul 10.3 și a dispozițiilor relevante din capitolul șaptesprezece. Potrivit articolului 7.6.2, nicio dispoziție din capitolul șapte nu trebuie să fie interpretată într-un mod care să împiedice adoptarea sau punerea în aplicare de către oricare dintre părți a măsurilor necesare pentru funcționarea în condiții de siguranță a rețelelor energetice în cauză sau pentru siguranța furnizării de energie.

18. Articolul 7.7 stabilește rolul Comitetului pentru comerț în ceea ce privește cooperarea și punerea în aplicare a capitolului șapte și precizează ce poate să implice această cooperare.

19. Capitolul opt („Servicii, stabilire și comerț electronic”) este divizat în șapte secțiuni.

20. În secțiunea A, părțile își reafirmă angajamentele asumate în conformitate cu Acordul OMC și convin că acest capitol stabilește dispozițiile necesare pentru liberalizarea progresivă și reciprocă a comerțului cu servicii, pentru stabilire, precum și pentru comerțul electronic (articolul 8.1.1).

21. Articolul 8.1.2 prevede că, cu excepția cazului în care se prevede altfel, capitolul opt nu trebuie (a) să se aplice subvențiilor sau finanțărilor acordate de o parte, (b) să se aplice serviciilor prestate în exercitarea autorității guvernamentale pe teritoriul părților, (c) să impună privatizarea întreprinderilor publice sau (d) să se aplice legislației, reglementărilor sau cerințelor care privesc achizițiile publice efectuate de agențiile sau serviciile guvernamentale pentru nevoile publice, iar nu pentru revânzare în scopuri comerciale sau pentru utilizare în vederea unor prestări de servicii în scopuri comerciale. De asemenea, potrivit articolului 8.1.4, capitolul opt nu se aplică măsurilor referitoare la persoane fizice care doresc să intre pe piața forței de muncă a uneia dintre părți, nici măsurilor privind cetățenia, reședința sau angajarea cu contract pe durată nedeterminată.

22. Articolul 8.1.3 garantează dreptul fiecărei părți de a reglementa și de a adopta norme noi în vederea îndeplinirii unor obiective politice legitime în conformitate cu capitolul opt.

23. Articolul 8.2 litera (d) prevede că ALSUES se aplică și societăților de transport maritim stabilite în afara Uniunii și controlate de resortisanții unui stat membru, în cazul în care navele lor sunt înregistrate în conformitate cu legislația statului membru respectiv și arborează pavilionul unui stat membru.

24. Articolul 8.2 litera (m) definește „comerțul cu servicii” ca fiind prestarea unui serviciu: (i) având ca proveniență teritoriul uneia dintre părți și ca destinație teritoriul celeilalte părți („prestare transfrontalieră”); (ii) pe teritoriul uneia dintre părți, către consumatorul de servicii al celeilalte părți („consum în străinătate”); (iii) de un prestator de servicii al unei părți, prin intermediul unei prezențe comerciale pe teritoriul celeilalte părți („prezență comercială”) și (iv) de un prestator de servicii al unei părți, prin prezența unei persoane fizice a părții respective pe teritoriul celeilalte părți („prezența persoanelor fizice”).

25. Secțiunea B („Prestarea transfrontalieră de servicii”) se aplică măsurilor luate de părți care afectează prestarea transfrontalieră de servicii în toate sectoarele cu excepția (a) serviciilor din domeniul audiovizual, (b) cabotajului maritim național (care include transportul pasagerilor sau al mărfurilor între un port sau un punct situat într-un stat membru al Uniunii Europene și un alt port sau punct situat în același stat membru și traficul care începe și se termină în același port sau punct situat într-un stat membru al Uniunii Europene) și (c) serviciilor de transport aerian național și internațional, regulate sau neregulate, precum și serviciilor direct legate de exercitarea drepturilor de trafic (aerian) (articolul 8.3). Sunt totuși acoperite următoarele sectoare: (i) serviciile de reparație și de întreținere a aeronavelor pe durata cărora o aeronavă este retrasă din exploatare; (ii) vânzarea și comercializarea serviciilor de transport aerian și (iii) serviciile privind sistemele informatizate de rezervare [articolul 8.3 litera (c)]. Articolul 8.4 definește, în sensul secțiunii B, „prestarea transfrontalieră de servicii” ca fiind prestarea unui serviciu: (a) de pe teritoriul unei părți pe teritoriul celeilalte părți și (b) pe teritoriul unei părți către un consumator de servicii al celeilalte părți.

26. Articolul 8.5 privește accesul la piață. Fiecare parte trebuie să acorde serviciilor și prestatorilor de servicii din cealaltă parte un tratament care nu este mai puțin favorabil decât cel prevăzut în conformitate cu termenii, limitările și condițiile cuprinse în Lista angajamentelor specifice (articolul 8.5.1). În cazul sectoarelor în care se asumă angajamente privind accesul la piață, articolul 8.5.2 precizează măsurile pe care o parte nu le adoptă sau nu le menține la nivelul unei subdiviziuni regionale sau la nivelul întregului său teritoriu, cu excepția cazului în care se prevede altfel în Lista angajamentelor specifice.

27. Articolul 8.6 prevede obligația privind tratamentul național. În sectoarele înscrise în Lista angajamentelor specifice și sub rezerva condițiilor și a restricțiilor definite în această listă, fiecare parte trebuie să acorde serviciilor și prestatorilor de servicii ai celeilalte părți, în ceea ce privește toate măsurile care afectează prestarea transfrontalieră de servicii, un tratament nu mai puțin favorabil decât cel acordat propriilor servicii similare și propriilor prestatori de servicii similari (articolul 8.6.1).

28. Articolul 8.7.1 prevede că sectoarele liberalizate de fiecare parte în conformitate cu secțiunea B, precum și limitările privind accesul pe piață și tratamentul național aplicabile serviciilor și prestatorilor de servicii ai celeilalte părți în aceste sectoare sunt menționate în Lista angajamentelor specifice a părții respective.

29. Secțiunea C privește „Stabilirea”, definită la articolul 8.8 litera (d) ca fiind „(i) constituirea, achiziționarea sau menținerea unei persoane juridice sau (ii) crearea sau menținerea unei sucursale sau a unei reprezentanțe pe teritoriul unei părți în scopul prestării unei activități economice care include, dar nu se limitează la prestarea unui serviciu”. Prin termenii „constituire” și „achiziționare” a unei persoane juridice se înțelege inclusiv participarea la capitalul unei persoane juridice în vederea formării sau a menținerii unor legături economice durabile [nota 8 privind articolul 8.8 litera (d)]⁴²⁴. Secțiunea C se aplică măsurilor adoptate sau menținute de părți care afectează stabilirea în ansamblul activităților economice, cu excepția următoarelor sectoare: (a) extracția, fabricarea și prelucrarea materialelor nucleare; (b) producția sau comercializarea armelor, a munițiilor și a materialului de război; (c) serviciile din domeniul audiovizual; (d) cabotajul maritim național și (e) serviciile de transport aerian național și internațional, regulate sau neregulate, și serviciile direct legate de exercitarea drepturilor de trafic (aerian) (articolul 8.9). Secțiunea C nu se aplică însă măsurilor care afectează stabilirea în cazul următoarelor activități economice: (i) serviciile de reparație și de întreținere a aeronavelor pe durata cărora o aeronavă este retrasă din exploatare; (ii) vânzarea și comercializarea serviciilor de transport aerian și (iii) serviciile privind sistemele informatizate de rezervare [articolul 8.9 litera (e)].

424 — Aceasta poate fi nota 10 în anumite versiuni lingvistice.

30. Articolele 8.10, 8.11 și 8.12, referitoare la accesul pe piață, la tratamentul național și, respectiv, la listele angajamentelor specifice, reflectă în mare măsură articolele 8.5, 8.6 și 8.7 în ceea ce privește stabilirea [dispozițiile referitoare la accesul pe piață, la tratamentul național și, respectiv, la listele angajamentelor specifice legate de prestarea transfrontalieră de servicii (secțiunea B)].

31. Secțiunea D („Prezența temporară a persoanelor fizice aflate în vizită de afaceri”) se aplică măsurilor luate de părți cu privire la intrarea și șederea temporară pe teritoriile lor a personalului-cheie, a stagiarii absolvenți de studii superioare și a vânzătorilor de servicii pentru întreprinderi în conformitate cu articolul 8.1.4 (articolul 8.13.1). „Personal-cheie” înseamnă orice persoană fizică angajată de o persoană juridică a unei părți, alta decât o organizație fără scop lucrativ, și care este responsabilă pentru înființarea sau controlul, administrarea și funcționarea adecvată a unei stabiliri [articolul 8.13.2 litera (a)]. Această categorie include „persoanele aflate în vizită de afaceri în scopuri de stabilire” și „persoanele transferate temporar de societatea lor”. „Persoanele aflate în vizită de afaceri în scopuri de stabilire” sunt persoanele fizice care dețin o poziție de conducere care sunt responsabile pentru stabilirea unei prezențe comerciale și care nu se angajează în tranzacții directe cu publicul larg și nu primesc remunerație dintr-o sursă situată în partea gazdă [articolul 8.13.2 litera (a) punctul (i)]. „Persoanele transferate temporar de societatea lor” sunt persoanele fizice care au fost angajate de o persoană juridică a unei părți sau, în cazul profesioniștilor care prestează servicii comerciale, au fost asociați ai acesteia pe o perioadă de cel puțin un an și care sunt transferate temporar într-o unitate comercială situată pe teritoriul celeilalte părți. Aceste persoane pot fi directori executivi, directori sau specialiști [articolul 8.13.2 litera (a) punctul (ii)].

32. În ceea ce privește personalul-cheie și stagiarii absolvenți de studii superioare, articolul 8.14 prevede că, pentru fiecare sector liberalizat în conformitate cu secțiunea C și cu rezervele enumerate în Lista angajamentelor specifice aferentă acesteia, fiecare parte trebuie să permită întreprinzătorilor celeilalte părți să angajeze temporar, în cadrul unităților lor comerciale, persoane fizice ale aceleiași părți, cu condiția ca acești angajați să facă parte din personalul-cheie sau să fie stagiaari absolvenți de studii superioare în sensul articolului 8.13. Această dispoziție stabilește și diferite perioade maxime pentru intrarea și șederea temporară a persoanelor transferate temporar de societatea lor, a persoanelor aflate în vizită de afaceri și a stagiarii absolvenți de studii superioare. Măsurile care implică restricții privind numărul total de persoane fizice pe care un întreprinzător le poate transfera ca personal-cheie sau ca stagiaari absolvenți de studii superioare într-un anumit sector (sub formă de contingente numerice ori ca urmare a unei analize a necesităților economice) sau care constituie restricții discriminatorii sunt interzise (articolul 8.14.2).

33. Potrivit articolului 8.15, fiecare parte trebuie să permită intrarea și șederea temporară a vânzătorilor de servicii pentru întreprinderi pentru o perioadă maximă de 90 de zile în cadrul oricărei perioade de 12 luni (articolul 8.15).

34. Secțiunea E („Cadrul de reglementare”) este divizată în subsecțiuni care cuprind dispoziții de aplicare generală și dispoziții privind reglementarea internă, serviciile informatice, serviciile poștale, serviciile de telecomunicații, serviciile financiare și serviciile de transport maritim internațional.

35. Subsecțiunea 1 cuprinde dispoziții de aplicare generală. Ea stabilește obligații privind recunoașterea reciprocă a calificărilor profesionale (articolul 8.16) și transparența (articolul 8.17). Nicio dispoziție a articolului 8.16 nu trebuie să împiedice o parte să solicite ca persoanele fizice să dețină calificările sau experiența profesională necesare pe teritoriul pe care este prestat serviciul, pentru sectorul de activitate în cauză (articolul 8.16.1). Fiecare parte trebuie să răspundă cu promptitudine la solicitările din partea celeilalte părți privind anumite informații referitoare la oricare dintre măsurile sale de aplicare generală sau la acordurile internaționale care se raportează sau au un impact asupra capitolului opt. De asemenea, fiecare parte trebuie să instituie, în temeiul articolului 14.4, unul sau mai multe puncte de informare (articolul 8.17).

36. Subsecțiunea 2 privește reglementarea internă. Ea se aplică măsurilor referitoare la obținerea unei autorizații și la cerințele și procedurile privind calificarea care afectează prestarea transfrontalieră de servicii, stabilirea persoanelor fizice și juridice pe teritoriul părților și șederea temporară a persoanelor fizice pe teritoriul părților (articolul 8.18.1), sub rezerva angajamentelor specifice asumate de părți (articolul 8.18.2).

37. Articolele 8.19 și 8.20 stabilesc obligații referitoare la obținerea unei autorizații și la cerințele și procedurile privind calificarea, procedura de obținere a autorizației și de asigurare a examinării prompte și, în cazurile în care este justificat, măsurile corective corespunzătoare privind deciziile administrative care aduc atingere stabilirii, prestării transfrontaliere de servicii sau prezenței temporare a persoanelor fizice aflate în vizită de afaceri.

38. Subsecțiunea 3 are ca obiect serviciile informatice. Articolul 8.21.1 prevede că părțile convin asupra definiției date în celelalte alineate ale articolului 8.21 serviciilor informatice liberalizate în conformitate cu secțiunile B-D. Această definiție are în vedere în principal sensul noțiunii de servicii informatice și de servicii conexe.

39. Subsecțiunea 4 privește serviciile poștale. În conformitate cu articolul 8.22, fiecare parte trebuie să instituie sau să mențină măsuri corespunzătoare în scopul de a împiedica prestatorii de servicii poștale care, individual sau împreună, constituie un furnizor principal pe piața relevantă a serviciilor poștale să adopte sau să mențină practici anticoncurențiale. Potrivit articolului 8.23, organismele de reglementare trebuie să fie independente în raport cu orice prestator de servicii poștale, iar nu să fie subordonate acestora. Deciziile și procedurile lor trebuie să fie imparțiale față de toți operatorii de pe piață.

40. Subsecțiunea 5 se aplică măsurilor care afectează comerțul cu servicii de telecomunicații. Ea stabilește principiile cadrului de reglementare pentru servicii de telecomunicații, liberalizate în conformitate cu secțiunile B-D (și anume prestarea transfrontalieră de servicii, stabilirea și prezența temporară a persoanelor fizice aflate în vizită de afaceri) (articolul 8.24.1). Articolele 8.26-8.38 conțin obligații de fond privind, printre altele, accesul la rețelele și la serviciile publice de telecomunicații și utilizarea acestora, interconectarea, accesul comun la instalații și transferabilitatea numerelor. Articolele 8.41 și 8.42 prevăd obligații care se referă, pe de o parte, la procedurile pentru obținerea autorizației de prestare a serviciilor de telecomunicații și, pe de altă parte, la procedurile pentru atribuirea și utilizarea unor resurse limitate.

41. O obligație generală în materie de transparență este prevăzută la articolul 8.45. Obligații specifice legate de punerea la dispoziție a informațiilor sunt stabilite, de exemplu, la articolele 8.29.3 și 8.41.2.

42. Subsecțiunea 6 precizează principiile care guvernează cadrul de reglementare pentru toate serviciile financiare liberalizate în conformitate cu secțiunile B-D (articolul 8.49.1). Articolele 8.50.1 și 8.50.2 autorizează fiecare parte să adopte sau să mențină măsuri din motive legate de prudență și stabilește condițiile în care se poate face acest lucru. Potrivit articolului 8.50.4, fiecare parte trebuie să depună toate eforturile pentru a asigura transpunerea și aplicarea pe teritoriul său a mai multor standarde, enumerate la acest articol, care privesc supravegherea bancară, supravegherea asigurărilor, reglementarea valorilor mobiliare, transparența și schimbul de informații în scopuri fiscale. În conformitate cu articolul 8.50.5, fiecare parte poate solicita, în anumite condiții, înregistrarea sau autorizarea prestatorilor de servicii financiare transfrontalieri ai celeilalte părți și a instrumentelor financiare.

43. Articolul 8.52 impune fiecărei părți să acorde prestatorilor de servicii financiare ai celeilalte părți, în anumite condiții, acces la sistemele de plată și de compensare exploatate de entități publice, precum și la facilitățile oficiale de finanțare și refinanțare disponibile în cursul activităților comerciale obișnuite.

44. Articolul 8.53 se referă la serviciile financiare noi. El obligă fiecare parte să autorizeze un prestator de servicii financiare din cealaltă parte să presteze orice noi servicii financiare pe care partea respectivă le-ar autoriza în cazul prestatorilor săi proprii de servicii financiare, fără a fi necesare acțiuni legislative suplimentare din partea primei părți.

45. Articolul 8.54 privește în special transferul de informații în formă electronică sau în altă formă, către și dinspre teritoriul unei părți, pentru prelucrarea datelor, atunci când prelucrarea este necesară pentru activitățile comerciale obișnuite ale unui prestator de servicii financiare.

46. Subsecțiunea 7 stabilește principiile care guvernează liberalizarea serviciilor de transport maritim internațional în conformitate cu secțiunile B-D. Articolul 8.56.3 cuprinde angajamentul părților de a asigura aplicarea efectivă a principiului accesului nerestricționat la transporturile de mărfuri în scopuri comerciale și a principiului liberei prestări a serviciilor de transport maritim internațional, precum și a principiului tratamentului național în contextul prestării acestor servicii. Părțile trebuie să aplice principiul accesului nerestricționat la piețele și la schimburile comerciale în domeniul transportului maritim internațional pe baze comerciale și în mod nediscriminatoriu [articolul 8.56.3 litera (a)]. Fiecare parte trebuie să acorde navelor care arborează pavilionul celeilalte părți sau care sunt exploatate de prestatori de servicii ai celeilalte părți un tratament nu mai puțin favorabil decât cel acordat navelor proprii sau celor ale oricărei țări terțe, dacă acesta din urmă este mai avantajos, în ceea ce privește, *inter alia*, accesul la porturi, utilizarea infrastructurii portuare și a serviciilor maritime auxiliare ale porturilor, inclusiv taxele și cheltuielile aferente, instalațiile vamale și alocarea danelor și a instalațiilor de încărcare și descărcare. Articolul 8.56.5 prevede că fiecare parte trebuie să permită prestatorilor de servicii de transport maritim internațional ai celeilalte părți să aibă o prezență comercială pe teritoriul său în condiții de stabilire și funcționare care sunt în conformitate cu condițiile înscrise în lista sa de angajamente specifice. Potrivit articolului 8.56.6, părțile trebuie să pună la dispoziția prestatorilor de servicii de transport maritim internațional ai celeilalte părți, în condiții rezonabile și nediscriminatorii, utilizarea următoarelor servicii portuare: (a) pilotaj; (b) asistență la remorcare și tracțiune; (c) aprovizionare; (d) alimentare cu combustibil și alimentare cu apă; (e) colectarea gunoiului și eliminarea deșeurilor de balast; (f) serviciile de căpitanie; (g) asistență la navigație și (h) servicii operaționale pe uscat esențiale exploatărilor de nave.

47. În secțiunea F („Comerț electronic”), părțile convin în legătură cu importanța facilitării utilizării și a dezvoltării comerțului electronic și a aplicabilității normelor OMC în cazul acestuia și se angajează să promoveze dezvoltarea acestui comerț între ele, în special prin cooperarea în privința problemelor ridicate de comerțul electronic, în conformitate cu dispozițiile din capitolul opt (articolele 8.57.1 și 8.57.2). De asemenea, ele convin că dezvoltarea comerțului electronic trebuie să fie compatibilă în totalitate cu standardele internaționale în materie de protecție a datelor, pentru a asigura încrederea utilizatorilor săi (articolul 8.57.4).

48. Potrivit articolului 8.58, părțile nu pot să instituie taxe vamale asupra transmisiilor electronice. La articolul 8.59, părțile confirmă că măsurile legate de prestarea unui serviciu prin utilizarea mijloacelor electronice intră sub incidența obligațiilor cuprinse în dispozițiile relevante ale capitolului opt, sub rezerva excepțiilor aplicabile.

49. Secțiunea G este intitulată „Excepții”. Articolul 8.62 cuprinde o clauză privind excepțiile generale. La articolul 8.63, părțile se angajează să reexamineze capitolul opt și Listele angajamentelor lor specifice respective în termen de cel mult trei ani de la intrarea în vigoare a ALSUES și la intervale periodice ulterior.

50. Articolul unic din anexa 8-A prevede că Lista angajamentelor specifice a Uniunii Europene este cuprinsă în apendicele 8-A-1-8-A-3. Acestea privesc Lista angajamentelor specifice a Uniunii Europene în legătură cu articolul 8.7 (prestarea transfrontalieră de servicii), cu articolul 8.12 (stabilirea) și cu articolele 8.14 și 8.15 (personalul-cheie, stagiarii absolvenți de studii superioare și vânzătorii de servicii pentru întreprinderi).

51. Anexa 8-B prevede că Lista angajamentelor specifice asumate de Singapore este cuprinsă în apendicele 8-B-1 (angajamente specifice) și 8-B-2 (servicii financiare).

52. Capitolul nouă („Investiții”) cuprinde două părți. Secțiunea A cuprinde dispoziții materiale privind protecția investitorilor și a investițiilor lor. Secțiunea B prevede un mecanism de soluționare a diferendelor între investitor și stat (denumit în continuare „SDIS”) pentru punerea în aplicare a dispozițiilor respective.

53. În sensul capitolului nouă, o „investiție vizată” înseamnă o investiție care este deținută direct sau indirect ori controlată direct sau indirect de un investitor vizat al unei părți pe teritoriul celeilalte părți (articolul 9.1.1). Un „investitor vizat” este o persoană fizică sau juridică a unei părți care a făcut o investiție pe teritoriul celeilalte părți (articolul 9.2). O „investiție” este definită ca fiind orice tip de active care prezintă caracteristicile unei investiții, inclusiv caracteristici precum angajarea de capital sau de alte resurse, urmărirea unui câștig sau a unui profit, asumarea de riscuri sau o anumită durată (articolul 9.1.1). Articolul 9.1.1 literele (a)-(h) enumeră diferitele forme pe care le poate avea o investiție.

54. Capitolul nouă se aplică indiferent dacă asemenea investiții au fost făcute înainte sau după intrarea în vigoare a ALSUES (articolul 9.2.1).

55. Articolul 9.3.1 stabilește cerința privind tratamentul național: fiecare parte trebuie să acorde investitorilor vizati ai celeilalte părți și investițiilor lor vizate un tratament care nu este mai puțin favorabil decât cel pe care îl acordă, în situații similare, propriilor investitori și investițiilor acestora în ceea ce privește funcționarea, gestionarea, conducerea, întreținerea, utilizarea, beneficiul și vânzarea sau altă modalitate de înstrăinare a investițiilor lor. Articolul 9.3.3 prevede anumite excepții și stabilește condițiile în care fiecare parte poate să adopte sau să pună în aplicare măsuri care acordă un tratament mai puțin favorabil.

56. Articolul 9.4 impune fiecărei părți să acorde investițiilor vizate ale celeilalte părți de pe teritoriul său un tratament corect și echitabil, precum și o protecție și o securitate depline (articolul 9.4.1) – termenii „protecție și securitate depline” se referă doar la obligația unei părți privind securitatea fizică a investitorilor și a investițiilor vizate (articolul 9.4.4). În vederea respectării obligației menționate, articolul 9.4.2 prevede că niciuna dintre părți nu adoptă măsuri care constituie: (a) o denegare de dreptate în cadrul unei proceduri penale, civile sau administrative; (b) o încălcare fundamentală a dreptului la un proces echitabil; (c) o conduită vădit arbitrară; (d) o formă de hărțuire, constrângere, abuz de putere sau o conduită similară de rea-credință ori (e) o încălcare a așteptărilor legitime pe care le are un investitor vizat ca urmare a declarațiilor specifice sau neechivoce ale unei părți având scopul de a-l determina să realizeze investiția și pe care investitorul vizat s-a întemeiat în mod rezonabil.

57. Articolul 9.5.1 prevede că investitorii vizati ai unei părți care suferă prejudicii cauzate de un război sau de un alt conflict armat, de o revoluție, de o stare de urgență la nivel național, de o revoltă, de o insurecție sau de o situație de dezordine pe teritoriul celeilalte părți primesc din partea părții respective, în ceea ce privește restituirea, despăgubirea, compensația sau alte moduri de reparație, un tratament care nu este mai puțin favorabil decât cel acordat de partea menționată propriilor investitori sau investitorilor oricărei țări terțe, dacă acesta din urmă este mai favorabil pentru investitorul vizat în cauză. Articolul 9.5.2 impune fiecărei părți să asigure restituirea sau compensarea în cazul rechiziționării sau al distrugerii unei investiții vizate.

58. În virtutea articolului 9.6.1, niciuna dintre părți nu trebuie să naționalizeze, să exproprieze sau să supună unor măsuri cu efect echivalent naționalizării sau exproprierii, în mod direct sau indirect, investițiile vizate sau investitorii vizati ai celeilalte părți decât: (a) în interes public; (b) în conformitate cu procedura legală corespunzătoare; (c) în mod nediscriminatoriu și (d) cu plata unei compensații prompte, adecvate și efective, în conformitate cu articolul 9.6.2. Articolul 9.6.2 prevede modul de

stabilire a cuantumului compensației. Articolul 9.6 nu se aplică licențelor obligatorii acordate în legătură cu drepturile de proprietate intelectuală în conformitate cu Acordul TRIPS (articolul 9.6.3). Articolul 9.6.4 privește examinarea oricărei măsuri de expropriere sau de evaluare de către o autoritate judiciară sau de către o altă autoritate independentă a părții care adoptă măsura.

59. Articolul 9.7 prevede că fiecare parte trebuie să permită ca transferurile legate de o investiție vizată să fie realizate în monedă liber convertibilă, fără restricții sau întârzieri (articolul 9.7.1). Totuși, articolul 9.7 nu trebuie să fie interpretat în sensul că împiedică o parte să aplice în mod echitabil și fără discriminare legile sale referitoare la chestiunile enumerate la literele (a)-(g) de la articolul 9.7.2 (articolul 9.7.2).

60. Restul dispozițiilor din secțiunea A se referă la subrogare (articolul 9.8), la încetare (articolul 9.9) și la relația dintre ALSUES și alte acorduri (articolul 9.10). Mai precis, articolul 9.9 prevede că, în cazul încetării ALSUES în temeiul articolului 17.13, capitolul nouă continuă să producă efecte pentru o perioadă de încă 20 de ani de la data respectivă în ceea ce privește investițiile vizate realizate înainte de încetarea ALSUES. Articolul 9.10.1 prevede că, la intrarea în vigoare a ALSUES, acordurile dintre statele membre și Singapore enumerate în anexa 9-D (inclusiv drepturile și obligațiile care derivă din acestea) încetează să producă efecte și sunt înlocuite de ALSUES. Nota 19⁴²⁵ adaugă că acordurile menționate se consideră că au luat sfârșit în sensul articolului 59 alineatul (1) litera (a) din Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor. Celelalte paragrafe ale articolului 9.10 se referă în principal la efectul aplicării provizorii a ALSUES asupra aplicării dispozițiilor acordurilor enumerate în anexa 9-D.

61. Secțiunea B din capitolul nouă se aplică diferendelor dintre un reclamant al unei părți și cealaltă parte care au ca obiect un tratament (inclusiv o omisiune de acțiune) despre care se susține că încalcă dispozițiile secțiunii A, atunci când se pretinde că încălcarea în cauză cauzează o pierdere sau un prejudiciu reclamantului sau societății sale stabilite pe plan local (articolul 9.11.1).

62. Articolul 9.12 prevede că modul preferat de soluționare a diferendelor este soluționarea pe cale amiabilă prin negociere. Potrivit articolului 9.14, părțile la diferend pot conveni oricând să recurgă la mediere sau la alte forme alternative de soluționare a diferendelor. Atunci când un diferend nu poate fi soluționat pe cale amiabilă, reclamantul unei părți trebuie să depună o cerere de consultări la cealaltă parte într-un anumit termen (articolul 9.13). Dacă diferendul nu poate fi soluționat în termen de trei luni de la depunerea cererii de consultări, reclamantul poate să prezinte o notificare privind intenția de a recurge la arbitraj (articolul 9.15). În cazul în care această notificare a fost trimisă Uniunii Europene, Uniunea Europeană trebuie să stabilească cine va acționa ca pârât într-un anumit interval de timp și să informeze imediat reclamantul despre decizia sa (articolul 9.15.2). Dacă nu este luată o asemenea decizie, articolul 9.15.3 prevede în esență că pârâtul este stabilit în conformitate cu notificarea privind intenția de recurgere la arbitraj.

63. Cel mai devreme după trei luni de la data notificării respective, reclamantul poate depune, în conformitate cu condițiile stabilite la articolul 9.17 și sub rezerva altor cerințe în materie de competență aplicabile (articolul 9.17.5), cererea de arbitraj prin intermediul unuia dintre mecanismele de soluționare a diferendelor enumerate la articolul 9.16.1. Aceste mecanisme cuprind arbitrajul sub auspiciile Centrului internațional pentru soluționarea diferendelor legate de investiții, de către un tribunal arbitral înființat potrivit normelor în materie de arbitraj ale Comisiei Organizației Națiunilor Unite pentru dreptul comercial internațional sau de către orice alte instituții de arbitraj ori în temeiul oricăror altor norme în materie de arbitraj dacă părțile în litigiu convin astfel.

64. Articolele 9.18-9.21 privesc alcătuirea tribunalului arbitral, dreptul aplicabil și regulile de interpretare și, respectiv, cererile care sunt în mod vădit lipsite de fundament juridic sau neîntemeiate din punct de vedere juridic.

425 — Aceasta poate fi nota 51 în anumite versiuni lingvistice.

65. Atunci când există o hotărâre finală care constată o încălcare a dispozițiilor capitolului nouă, tribunalul poate să dispună, separat sau împreună, doar (a) plata unor daune interese (sub rezerva limitelor stabilite la articolul 9.24.2), majorate cu eventuale dobânzi aplicabile, și (b) restituirea proprietății, cu condiția ca cealaltă parte să poată plăti daune interese și orice dobânzi aplicabile în schimbul restituirii (articolul 9.24.1). Nu pot fi acordate daune interese punitive (articolul 9.24.2). Articolele 9.25 și 9.26 privesc despăgubirile sau alte compensații și, respectiv, cheltuielile de judecată.

66. Articolul 9.27 se referă la efectul obligatoriu al hotărârii tribunalului și la executarea acesteia.

67. În conformitate cu articolul 9.28.1, niciuna dintre părți nu trebuie să ofere protecție diplomatică sau să se adreseze unei instanțe internaționale în cazul unui diferend pentru a cărui soluționare unul dintre investitorii săi și cealaltă parte au fost de acord să apeleze sau au apelat la arbitraj potrivit secțiunii B, cu excepția situației în care cealaltă parte nu a acceptat și nu a respectat hotărârea adoptată de tribunalul arbitral în respectul diferend. În sensul articolului 9.28.1, protecția diplomatică nu include schimburile de opinii diplomatice neoficiale care au drept unic scop facilitarea soluționării amiabile a diferendului. Totuși, articolul 9.28.1 nu exclude posibilitatea ca o parte să recurgă la procedurile de soluționare a diferendelor din capitolul cincisprezece pentru o măsură cu aplicabilitate generală, chiar dacă se susține că măsura respectivă a încălcat ALSUES în ceea ce privește o anumită investiție în cazul căreia a fost depusă o cerere de arbitraj.

68. Anexele la capitolul nouă privesc exproprierea (anexele 9-A-9-C), o listă a acordurilor existente între statele membre și Singapore (anexa 9-D), un mecanism de mediere a diferendelor dintre investitor și stat (anexa 9-E), codul de conduită pentru arbitri și mediatori (anexa 9-F) și normele referitoare la accesul public la documente, la audieri și la posibilitatea terților de a prezenta observații (anexa 9-G).

69. Capitolul zece („Achiziții publice”) și cele nouă anexe ale sale stabilesc un cadru pentru achizițiile publice efectuate de părți. În sensul capitolului zece, „achiziții publice vizate” înseamnă achiziții publice (i) în scopuri guvernamentale de bunuri, servicii sau combinații ale acestora, prin orice mijloace contractuale, în cazul cărora valoarea estimată atinge sau depășește pragurile specificate în anexele 10-A-10-G, (ii) de către o entitate contractantă, (iii) care nu sunt excluse în alt mod (articolul 10.2.2). Articolul 10.2.3 prevede situațiile în care capitolul zece nu se aplică (cu excepția cazurilor în care se prevede altfel în anexele 10-A-10-G).

70. Articolul 10.3 stabilește excepții legate de securitate și excepții generale.

71. Articolul 10.4 precizează principiile generale care guvernează achizițiile publice. În special, articolele 10.4.1 și 10.4.2 prevăd obligațiile de tratament național și alte forme de obligații de nediscriminare. Potrivit articolului 10.4.7, aceste dispoziții nu se aplică măsurilor care nu sunt specifice achizițiilor publice.

72. Articolul 10.5 cuprinde norme referitoare la informațiile care trebuie să fie publicate de fiecare parte cu privire la sistemul său de achiziții publice.

73. Pentru fiecare procedură de achiziții publice vizată, o entitate contractantă trebuie să publice un anunț de participare (articolul 10.6.1) care trebuie să includă informațiile enumerate la articolul 10.6.2. În plus, trebuie să fie publicat un anunț succint pentru fiecare achiziție publică preconizată (articolul 10.6.3). Articolul 10.7 stabilește obligații legate de tipul de condiții pe care o entitate contractantă poate (sau nu poate) să le impună pentru participarea la o procedură de achiziții publice, modul în care se apreciază dacă un furnizor îndeplinește condițiile respective și motivele pentru care o parte poate să excludă un furnizor. Articolul 10.8 privește calificările deținute de furnizor. Articolul 10.9 prevede cerințele legate de specificațiile tehnice și de documentația privind cererea de ofertă. Articolul 10.10 se referă la necesitatea de a oferi timp suficient pentru ca furnizorii să pregătească și să depună cererile de participare și ofertele. Articolul 10.11 se aplică desfășurării

negocierilor. Articolul 10.12 precizează condițiile în care o entitate contractantă poate să utilizeze o procedură de cerere de ofertă limitată și să aleagă să nu aplice unele dintre garanțiile prevăzute în capitolul zece. Articolul 10.14 cuprinde norme care reglementează tratamentul ofertelor și atribuirea contractelor. Articolul 10.15 stabilește obligații privind informațiile pe care o entitate contractantă trebuie fie să le furnizeze furnizorilor participanți, fie să le publice.

74. Articolul 10.16.1 impune fiecărei părți ca, la cererea celeilalte părți, să furnizeze rapid orice informații necesare pentru a verifica dacă o procedură de achiziții publice a fost realizată corect, imparțial și în conformitate cu capitolul cincisprezece. În anumite împrejurări, informațiile nu trebuie să fie divulgate (articolul 10.6.2).

75. Articolul 10.17 prevede cerințele referitoare la tipul de control administrativ sau judiciar care trebuie să fie instituit de fiecare parte, condițiile în care acest control trebuie să aibă loc și procedura care se aplică.

76. Anexele la capitolul zece au ca obiect: entitățile centrale responsabile de achiziții publice potrivit dispozițiilor ALSUES (anexa 10-A), entitățile regionale responsabile de achiziții publice potrivit dispozițiilor ALSUES (anexa 10-B), serviciile publice și alte entități responsabile de achiziții publice potrivit dispozițiilor ALSUES (anexa 10-C), bunurile vizate (anexa 10-D), serviciile vizate (anexa 10-E), serviciile de construcții și concesiunile de lucrări vizate (anexa 10-F), notele generale și derogările de la dispozițiile articolului 10.4 (principii generale) (anexa 10-G), mijloacele de publicare (anexa 10-H) și parteneriatele dintre sectorul public și cel privat (anexa 10-I).

77. Capitolul unsprezece („Proprietatea intelectuală”) are drept scop facilitarea producției și a comercializării de produse inovatoare și creative și prestarea de servicii între părți, precum și creșterea beneficiilor obținute din schimburi comerciale și din investiții prin intermediul protecției efective a drepturilor de proprietate intelectuală și prevederea unor măsuri de punere în aplicare efectivă a unor asemenea drepturi (articolul 11.1.1). Obiectivele și principiile cuprinse în partea I a Acordului TRIPS (în special articolele 7 și 8) sunt aplicabile, *mutatis mutandis*, capitolului unsprezece (articolul 11.1.2).

78. Secțiunea A reglementează domeniul de aplicare al capitolului unsprezece, definițiile relevante și epuizarea drepturilor de proprietate intelectuală. Potrivit articolului 11.2.1, capitolul unsprezece completează drepturile și obligațiile care revin părților în conformitate cu Acordul TRIPS și cu alte tratate internaționale privind proprietatea intelectuală la care ambele sunt părți. În sensul capitolului unsprezece, „drepturi de proprietate intelectuală” înseamnă toate categoriile de proprietate intelectuală care sunt vizate de secțiunile 1-7 din partea II a Acordului TRIPS, și anume: drepturile de autor și drepturi conexe; brevetele; mărcile comerciale; desenele; configurațiile (topografiile) de circuite integrate; indicațiile geografice; protecția informațiilor nedivulgate [articolul 11.2.2 litera (a) punctele (i)-(vii)], precum și drepturile asupra soiurilor de plante [articolul 11.2.2 litera (b)]. În conformitate cu articolul 11.3, fiecare parte trebuie să fie liberă să își stabilească propriul regim care reglementează epuizarea drepturilor de proprietate intelectuală, sub rezerva dispozițiilor relevante din Acordul TRIPS.

79. Fiecare subsecțiune din secțiunea B reglementează un anumit drept de proprietate intelectuală (sau ansamblu de drepturi de proprietate intelectuală).

80. Subsecțiunea A este intitulată „Drepturile de autor și drepturi conexe”. Potrivit articolului 11.4 („Protecția acordată”), părțile trebuie să respecte drepturile și obligațiile prevăzute în alte acorduri internaționale, și anume: Convenția de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice; Tratatul OMPI privind drepturile de autor; Tratatul OMPI privind interpretările și execuțiile și fonogramele și Acordul TRIPS. Articolul 11.5 definește condițiile de protecție a drepturilor de autor și a drepturilor conexe vizate.

81. Restul subsecțiunii A privește dreptul la o remunerație echitabilă unică al producătorilor de fonograme (articolul 11.6), practicile și politicile legate de dreptul de suită al artiștilor (articolul 11.7), existența unei protecții juridice corespunzătoare și a unor căi de atac efective împotriva nerespectării măsurilor tehnice care sunt utilizate pentru exercitarea de către titulari a drepturilor lor și care restricționează actele cu privire la operele, la interpretările sau la execuțiile și fonogramele care nu sunt autorizate de titularii drepturilor sau permise de dreptul intern (articolul 11.9) și protecția informațiilor referitoare la regimul drepturilor în format electronic (articolul 11.10).

82. Subsecțiunea B este intitulată „Mărci comerciale”. În conformitate cu articolul 11.12, fiecare parte trebuie să depună toate eforturile rezonabile pentru a respecta Tratatul privind dreptul mărcilor (adoptat la Geneva la 27 octombrie 1994) și Tratatul de la Singapore privind dreptul mărcilor (adoptat la Singapore la 27 martie 2006). Fiecare parte trebuie să prevadă un sistem de înregistrare a mărcilor comerciale în care autoritatea în domeniu motivează în scris refuzul înregistrării unei mărci comerciale. Solicitantul trebuie să aibă posibilitatea de a formula o cale de atac împotriva unui astfel de refuz în fața unei autorități judiciare; terții trebuie să aibă posibilitatea de a face opoziție împotriva cererilor de înregistrare a unor mărci comerciale și fiecare parte trebuie să furnizeze o bază de date electronică publică conținând cereri de înregistrare și înregistrări ale mărcilor comerciale (articolul 11.13). Părțile trebuie să protejeze mărcile comerciale de notorietate în conformitate cu Acordul TRIPS (articolul 11.14). Articolul 11.15 prevede excepții de la drepturile conferite de mărcile comerciale.

83. Subsecțiunea C („Indicații geografice”) se aplică recunoașterii și protecției indicațiilor geografice pentru vinuri, pentru băuturi spirtoase, pentru produse agricole și pentru produse alimentare care provin de pe teritoriile părților (articolul 11.16.1). Odată cu intrarea în vigoare a ALSUES, părțile trebuie să stabilească sisteme pentru înregistrarea și protecția indicațiilor geografice pe teritoriile lor în cazul unor asemenea categorii de bunuri după cum consideră adecvat (articolul 11.17). Alte dispoziții privesc chestiuni precum întinderea protecției indicațiilor geografice (articolul 11.19) sau persoanele care pot utiliza o indicație geografică protejată (articolul 11.20).

84. Subsecțiunea D este intitulată „Desene și modele”. Părțile trebuie să asigure protecția desenelor sau a modelelor create în mod independent care sunt noi și originale. Această protecție trebuie să fie asigurată prin înregistrare și să confere titularului drepturi exclusive (articolul 11.24.1). Articolul 11.25 stabilește întinderea drepturilor conferite prin înregistrare titularului unui desen sau model protejat. Termenul disponibil de protecție trebuie să fie de cel puțin 10 ani de la data cererii (articolul 11.26). Articolul 11.27 privește excepțiile limitate de la protecția desenelor sau a modelelor. Articolul 11.28 reglementează relația dintre desenele sau modelele protejate și dreptul de autor.

85. Subsecțiunea E este intitulată „Brevete”. Prin articolul 11.29, părțile își reafirmă obligațiile care le revin în temeiul Tratatului de cooperare în domeniul brevetelor și, după caz, se angajează să depună toate eforturile rezonabile pentru a respecta articolele 1-16 din Tratatul privind dreptul brevetelor, în conformitate cu dreptul și procedurile lor interne. De asemenea, părțile se angajează să respecte decizia Consiliului General al OMC din 30 august 2003 privind punerea în aplicare a punctului 6 din Declarația de la Doha referitoare la Acordul TRIPS și sănătatea publică, precum și decizia Consiliului General al OMC din 6 decembrie 2005 privind modificarea Acordului TRIPS. Articolul 11.31 stabilește împrejurările în care părțile trebuie să prevadă extinderea duratei drepturilor conferite de brevete.

86. Subsecțiunea F („Protecția datelor privind testările”) se referă la protecția datelor privind testările care au fost depuse în vederea obținerii unei aprobări administrative de comercializare pentru introducerea pe piață a unui produs farmaceutic sau a unui produs agrochimic (articolele 11.33 și 11.34).

87. Dispoziția unică din subsecțiunea G („Soiuri de plante”) prevede că părțile își reafirmă obligațiile care le revin în temeiul Convenției internaționale privind protecția noilor soiuri de plante, inclusiv dreptul lor de a pune în aplicare excepția opțională de la dreptul crescătorului menționată la articolul 15 punctul 2 din această convenție (articolul 11.35).

88. Secțiunea C este intitulată „Asigurarea respectării drepturilor de proprietate intelectuală prin măsuri de drept civil”. La articolul 11.36, părțile își reafirmă angajamentele asumate potrivit articolelor 41-50 din Acordul TRIPS. Ele convin să stabilească în dreptul lor intern măsuri, proceduri și căi de atac împotriva încălcărilor drepturilor de proprietate intelectuală reglementate în capitolul unsprezece, cu respectarea angajamentelor menționate (articolul 11.36.1). Aceste măsuri, proceduri și căi de atac trebuie să îndeplinească cerințele prevăzute la articolul 11.36.2. Articolul 11.36.3 precizează că nicio dispoziție din capitolul unsprezece nu aduce atingere capacității vreuneia dintre părți de a pune în aplicare dreptul său intern în general și nici nu instituie vreo obligație a părților de a modifica legile sale existente privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală. Mai mult, nicio dispoziție din capitolul în cauză nu generează vreo obligație a părților de a institui un sistem judiciar distinct pentru asigurarea respectării drepturilor de proprietate intelectuală sau care să afecteze distribuirea resurselor între mijloacele privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală și mijloacele privind aplicarea dreptului în general.

89. Cealaltă parte a secțiunii C reglementează în special obligația de adoptare a unor măsuri corespunzătoare pentru publicarea și punerea la dispoziția publicului a informațiilor referitoare la încălcarea unui drept de proprietate intelectuală (articolul 11.37), obligația de punere la dispoziție a măsurilor, a procedurilor și a căilor de atac civile menționate în secțiunea C pentru toate categoriile de drepturi de proprietate intelectuală care fac obiectul secțiunilor 1-6 din partea II a Acordului TRIPS (articolul 11.38), măsurile pentru păstrarea elementelor de probă (articolul 11.39), ordonanțele (articolul 11.42), măsurile alternative (articolul 11.43) și daunele interese (articolul 11.44).

90. Secțiunea D este intitulată „Măsuri frontaliere”. Articolul 11.49 stabilește întinderea unor asemenea măsuri, în special în legătură cu procedurile care au ca obiect bunurile supuse controlului vamal. Articolul 11.50 impune autorităților vamale să adopte o serie de abordări pentru identificarea încărcăturilor care conțin mărfuri cu mărci contrafăcute, mărfuri cu mărci piratate, desene sau modele piratate și mărfuri cu indicații geografice contrafăcute. Articolul 11.51 identifică domeniile în care părțile convin să coopereze.

91. Dispoziția unică din secțiunea E („Cooperare”) consemnează acordul părților de a coopera în vederea punerii în aplicare a angajamentelor și a obligațiilor asumate în capitolul unsprezece și identifică activitățile care trebuie să fie incluse în domeniile de cooperare (articolul 11.52).

92. Capitolul doisprezece („Concurență și chestiuni conexe”) abordează practicile antitrust și concentrările economice, întreprinderile publice, întreprinderile cărora le-au fost acordate drepturi speciale sau exclusive și monopolurile de stat.

93. Secțiunea A privește „Practicile antitrust și concentrările economice”. La articolul 12.1.1, părțile recunosc importanța concurenței libere și nedenaturate în relațiile lor comerciale și admit că practicile comerciale anticoncurențiale sau tranzacțiile anticoncurențiale ar putea să denatureze funcționarea corespunzătoare a piețelor lor și să reducă beneficiile liberalizării comerțului. Articolul 12.1.2 prevede că, pentru promovarea concurenței libere și nedenaturate în toate sectoarele economiei lor, fiecare parte trebuie să dispună de o legislație cuprinzătoare care să reglementeze în mod eficient trei chestiuni care afectează schimburile comerciale dintre ele, și anume: (a) acordurile orizontale și cele verticale; (b) abuzurile de poziție dominantă și (c) concentrările între întreprinderi care determină o reducere importantă a concurenței sau care împiedică semnificativ concurența efectivă.

94. Secțiunea B privește „Întreprinderile publice, întreprinderile cărora le-au fost acordate drepturi speciale sau exclusive și monopolurile de stat”. Articolul 12.3.1 prevede că dispozițiile capitolului doisprezece nu trebuie să împiedice vreuna dintre părți, în conformitate cu dreptul său național, să înființeze sau să mențină întreprinderi publice și întreprinderi cărora le-au fost acordate drepturi speciale sau exclusive. Cealaltă parte a articolului 12.3 stabilește obligații în ceea ce privește condițiile aplicabile unor asemenea întreprinderi. Articolul 12.4 prevede că părțile pot continua să desemneze sau să mențină monopoluri de stat. Totuși, ele trebuie să ajusteze monopolurile de stat cu caracter comercial pentru a se asigura că astfel de monopoluri nu fac discriminări atunci când achiziționează și comercializează bunuri și servicii.

95. Secțiunea C privește „Subvențiile”. Articolele 12.5.1 și 12.5.2 definesc subvențiile în sensul ALSUES și precizează tipurile de subvenții care sunt vizate de capitolul doisprezece. Articolul 12.5.3 prevede că articolele 12.7 („Subvenții interzise”), 12.8 („Alte subvenții”) și 12.10 („Clauza de revizuire”) împreună cu anexa 12-A nu se aplică diferitor subvenții din domeniul pescuitului și al agriculturii. Dispozițiile secțiunii C nu aduc atingere drepturilor și obligațiilor care revin părților în temeiul Acordului OMC (articolul 12.6). Articolul 12.7 precizează tipurile de subvenții, legate de bunuri și servicii, care sunt interzise și prevede unele excepții. Articolul 12.8.2 privește schimbul de informații referitoare la asemenea subvenții. Articolul 12.9 stabilește obligații în materie de transparență. Articolul 12.10.1 impune părților să reexamineze în mod constant chestiunile menționate în secțiunea C.

96. Secțiunea D („Aspecte generale”) prevede obligații legate de cooperare și de coordonare în aplicarea legii (articolul 12.11), de confidențialitate (articolul 12.12) și de consultare (articolul 12.13). Articolul 12.14 exclude orice chestiune referitoare la capitolul doisprezece, cu excepția articolului 12.7 („Subvenții interzise”), din domeniul de aplicare al capitolelor cincisprezece („Soluționarea diferendelor”) și șaisprezece („Mecanismul de mediere”).

97. Anexa 12-A stabilește principiile aplicabile altor tipuri de subvenții.

98. Capitolul treisprezece este intitulat „Comerț și dezvoltare durabilă”.

99. Secțiunea A cuprinde „Dispoziții introductive”. Articolul 13.1 face referire la o serie de instrumente internaționale și reafirmă angajamentul părților privind dezvoltarea și promovarea comerțului internațional, a schimburilor lor comerciale bilaterale și a relațiilor lor economice astfel încât să contribuie la dezvoltarea durabilă (articolul 13.1.1). Părțile admit că dezvoltarea economică, dezvoltarea socială și protecția mediului sunt interdependente și sunt componente ale dezvoltării durabile care se consolidează reciproc, subliniind avantajul cooperării în privința chestiunilor sociale și de mediu legate de comerț ca parte a unei abordări globale a schimburilor comerciale și a dezvoltării durabile (articolul 13.1.2). De asemenea, părțile admit că este inoportună încurajarea comerțului sau a investițiilor prin slăbirea sau reducerea protecției acordate în temeiul legislației naționale în materie de muncă și de mediu, dar evidențiază faptul că standardele în materie de protecție a mediului și normele de muncă nu trebuie folosite în scopul protecționismului comercial (articolul 13.1.3). În plus, părțile precizează că scopul urmărit este consolidarea relațiilor lor comerciale și cooperarea în moduri care promovează dezvoltarea durabilă în contextul articolelor 13.1.1 și 13.1.2 și menționează că nu au intenția să armonizeze standardele lor în materie de muncă și de mediu (articolul 13.1.4).

100. Fiecare parte își păstrează dreptul de a stabili propriile niveluri de protecție a muncii și a mediului, precum și de a adopta și de a modifica în consecință legile și politicile sale relevante, în concordanță cu principiile standardelor și ale acordurilor recunoscute la nivel internațional, menționate la articolele 13.3 și 13.6, la care este parte (articolul 13.2.1). Părțile trebuie să continue să își îmbunătățească legile și politicile și să se străduiască să asigure și să favorizeze niveluri înalte de protecție a forței de muncă și a mediului (articolul 13.2.2).

101. Secțiunea B privește „Comerțul și dezvoltarea durabilă – aspecte legate de muncă”. Părțile recunosc valoarea cooperării internaționale și a acordurilor internaționale în domeniul ocupării forței de muncă și a aspectelor legate de muncă în calitate de instrumente adoptate de comunitatea internațională ca răspuns la provocările și la oportunitățile generate de globalizare în domeniile economic, social și al ocupării forței de muncă; ele se angajează să se consulte și să coopereze, după caz, în ceea ce privește chestiunile din domeniul muncii și ocupării forței de muncă legate de comerț și care sunt de interes reciproc (articolul 13.3.1). De asemenea, ele își reafirmă angajamentele privind recunoașterea ocupării depline a forței de muncă și crearea unor locuri de muncă productive și decente pentru toți drept elemente cheie ale dezvoltării durabile a tuturor țărilor și drept obiective prioritare ale cooperării internaționale; ele convin să promoveze dezvoltarea comerțului internațional într-un mod care să conducă la ocuparea deplină a forței de muncă și crearea unor locuri de muncă productive și decente pentru toți (articolul 13.3.2). În conformitate cu obligațiile asumate de părți în cadrul OIM și cu Declarația OIM cu privire la principiile și drepturile fundamentale în muncă și continuarea acesteia, părțile se angajează să respecte, să promoveze și să aplice efectiv principiile privind drepturile fundamentale în domeniul muncii, și anume: (a) libertatea de asociere și recunoașterea dreptului la negocieri colective; (b) eliminarea tuturor formelor de muncă forțată sau obligatorie; (c) abolirea efectivă a muncii copiilor și (d) eliminarea discriminării cu privire la încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă. Părțile își reafirmă totodată angajamentul de a pune în aplicare efectiv Convențiile OIM pe care Singapore și statele membre ale Uniunii le-au ratificat (articolul 13.3). Părțile se angajează să depună eforturi continue și susținute pentru ratificarea și pentru punerea în aplicare în mod efectiv a convențiilor fundamentale ale OIM, să ia în considerare ratificarea și punerea în aplicare a altor convenții OIM, ținând cont de împrejurările interne, și să efectueze schimburi de informații relevante (articolul 13.3.4). Articolul 13.3.5 prevede că părțile recunosc faptul că încălcarea principiilor fundamentale și a dreptului la muncă nu pot fi invocate sau utilizate în alt mod ca un avantaj comparativ legitim.

102. La articolul 13.4, părțile recunosc importanța cooperării în privința aspectelor legate de comerț ale politicilor în materie de mediu în vederea realizării obiectivelor ALSUES. Această dispoziție cuprinde și o listă (neexhaustivă) a domeniilor în care părțile pot să inițieze activități de cooperare în interes reciproc.

103. Articolul 13.5 precizează că fiecare parte va ține cont de informațiile științifice și tehnice relevante, precum și de standardele, orientările sau recomandările internaționale conexe, inclusiv de principiul precauției, atunci când pregătește și pune în aplicare măsurile care au drept scop sănătatea și siguranța la locul de muncă și care pot afecta schimburile comerciale sau investițiile dintre părți.

104. Secțiunea C privește „Comerțul și dezvoltarea durabilă – aspecte legate de mediu”. Părțile recunosc valoarea guvernantei internaționale și a acordurilor internaționale în domeniul mediului; ele subliniază necesitatea intensificării sprijinului reciproc între schimburile comerciale și politicile, normele și măsurile în materie de mediu și afirmă că se vor consulta și vor coopera, după caz, în ceea ce privește negocierile referitoare la chestiuni din domeniul mediului legate de comerț care sunt de interes reciproc (articolul 13.6.1). Mai mult, părțile se angajează să pună în aplicare în mod efectiv, prin legi, regulamente sau alte măsuri și practici pe teritoriile lor, acordurile multilaterale în domeniul mediului la care sunt părți (articolul 13.6.2). Părțile își reafirmă angajamentul de a realiza obiectivul ultim al Convenției-cadru a ONU asupra schimbărilor climatice (denumită în continuare „CCONUSC”) și al Protocolului de la Kyoto și convin să coopereze pentru consolidarea regimului multilateral bazat pe reguli în conformitate cu CCONUSC în temeiul deciziilor adoptate în cadrul acesteia și să susțină eforturile pentru elaborarea unui acord internațional privind schimbările climatice care să fie aplicabil după anul 2020 tuturor părților (articolul 13.6.3). Nicio dispoziție din ALSUES nu trebuie să împiedice vreuna dintre părți să adopte sau să mențină măsuri de punere în aplicare a acordurilor multilaterale de mediu la care sunt părți, cu condiția ca asemenea măsuri să nu fie aplicate într-un mod care ar constitui un mijloc de discriminare arbitrară sau nejustificată între părți sau o restricție mascată impusă comerțului (articolul 13.6.4).

105. Articolul 13.7 se referă la comerțul cu lemn și produse din lemn. Părțile recunosc importanța conservării la nivel global și a gestionării durabile a pădurilor. Ele se angajează: (a) să facă schimb de informații privind abordările pentru promovarea comerțului cu lemn și a consumului de lemn și produse din lemn din păduri gestionate în mod legal și durabil, precum și să promoveze conștientizarea unor astfel de abordări; (b) să promoveze punerea în aplicare la nivel global a legislației și a politicii în domeniul forestier și să elimine comerțul cu lemn și produse din lemn recoltat în mod ilegal; (c) să coopereze pentru promovarea eficienței măsurilor sau a politicilor care urmăresc eliminarea comerțului cu lemn și produse din lemn recoltat în mod ilegal și (d) să promoveze utilizarea eficientă a Convenției privind comerțul internațional cu speciile de faună și floră sălbatică amenințate cu extincția în privința speciilor de arbori pentru cherestea aflate în pericol.

106. Articolul 13.8 se referă la comerțul cu produse din pește. Părțile recunosc importanța asigurării conservării și gestionării durabile a stocurilor de pește și se angajează: (a) să respecte măsurile de conservare pe termen lung și exploatarea durabilă a stocurilor de pește, astfel cum sunt definite în instrumentele internaționale ratificate de părți, și să confirme principiile Organizației pentru Alimentație și Agricultură (denumită în continuare „FAO”) și ale instrumentelor relevante ale ONU privind aceste aspecte; (b) să introducă și să pună în aplicare măsuri eficiente pentru combaterea pescuitului ilegal, nedeclarat și nereglementat (în continuare, „INN”), să faciliteze menținerea produselor INN în afara fluxurilor comerciale și să efectueze schimburi de informații referitoare la activitățile INN; (c) să adopte măsuri eficiente de monitorizare și control pentru a asigura respectarea măsurilor de conservare și (d) să apere principiile Acordului FAO privind promovarea respectării măsurilor internaționale de conservare și gestionare de către navele de pescuit în marea liberă și să respecte dispozițiile relevante din Acordul FAO privind măsurile de competența statului portului pentru prevenirea, descurajarea și eliminarea pescuitului INN.

107. Articolul 13.9 este redactat în termeni aproape identici cu cei ai articolului 13.5, cu excepția faptului că privește și se aplică „măsurilor care au drept scop protecția mediului”, iar nu sănătatea și securitatea la locul de muncă.

108. La articolul 13.10, părțile recunosc importanța cooperării în privința aspectelor legate de comerț ale politicilor în materie de mediu în vederea realizării obiectivelor ALSUES. Această dispoziție cuprinde și o listă (neexhaustivă) a domeniilor în care părțile pot să inițieze activități de cooperare în interes reciproc.

109. Secțiunea D cuprinde „Dispoziții generale”. Articolul 13.11 prevede decizia părților de a depune eforturi speciale continue pentru facilitarea și promovarea schimburilor comerciale și a investițiilor în bunuri și servicii privind mediul (articolul 13.11.1), obligația de a acorda o atenție specială facilitării eliminării obstacolelor în calea comerțului sau a investițiilor care au ca obiect bunuri și servicii ecologice (articolul 13.11.2), necesitatea de a reduce emisiile de gaze cu efect de seră și de a limita cât mai mult posibil denaturarea schimburilor comerciale (articolul 13.11.3) și de a promova responsabilitatea socială a întreprinderilor (articolul 13.11.4).

110. În conformitate cu articolul 13.12, părțile nu pot să nu aplice sau să deroge de la legile lor în materie de mediu sau de muncă ori să încuviințeze neaplicarea lor sau derogarea de la acestea într-un mod care afectează comerțul sau investițiile dintre părți (articolul 13.12.1); ele nu pot omite nici să asigure aplicarea eficientă a legislației lor în materie de mediu și de muncă, prin acțiuni susținute sau repetate sau prin inacțiuni, într-un mod care să afecteze comerțul sau investițiile dintre părți (articolul 13.12.2).

111. Articolul 13.13 stabilește obligații legate de transparență în cazul oricărei măsuri de aplicabilitate generală care are drept scop protecția mediului sau a condițiilor de muncă, de natură să afecteze schimburile comerciale și investițiile dintre părți. Articolele 13.14 și 13.15 abordează reexaminarea impactului ALSUES asupra dezvoltării durabile și mecanismele instituționale pentru monitorizarea respectării capitolului treisprezece.

112. În cazul în care între părți apare un dezacord cu privire la orice chestiune referitoare la capitolul treisprezece, părțile trebuie să recurgă doar la procedurile prevăzute la articolul 13.16 (consultări la nivel guvernamental) și la articolul 13.17 (un grup de experți). Capitolul cincisprezece („Soluționarea diferendelor”) și capitolul șaisprezece („Mecanismul de mediere”) nu sunt aplicabile în cazul capitolului treisprezece (articolul 13.16.1). Articolele 13.16.2-13.16.6 prevăd procedurile pentru consultările la nivel guvernamental și obiectivele acestora. Articolul 13.17 precizează, *inter alia*, mecanismele și procedurile pentru constituirea unui grup de experți în vederea analizării oricărei chestiuni care nu a fost soluționată în mod satisfăcător de către consiliul menționat la articolul 13.16.4.

113. Capitolul paisprezece („Transparența”) urmărește crearea unui cadru de reglementare transparent și previzibil pentru operatorii economici (articolul 14.2.1), reafirmarea angajamentelor asumate prin Acordul OMC și prevederea unor clarificări și a unor măsuri îmbunătățite privind transparența, consultarea și o mai bună administrare a măsurilor de aplicabilitate generală (articolul 14.2.2). Prin „măsură de aplicabilitate generală” se înțelege orice act cu putere de lege, act administrativ, hotărâre judecătorească, procedură sau decizie administrativă care poate avea un impact asupra oricărei chestiuni vizate de ALSUES. Această noțiune nu include o decizie aplicabilă unei anumite persoane [articolul 14.1 litera (a)].

114. Articolul 14.3 prevede obligațiile privind publicarea care revin fiecărei părți în ceea ce privește atât măsurile de aplicabilitate generală (articolul 14.3.1), cât și orice propuneri de adoptare sau de modificare a unei măsuri de aplicabilitate generală (articolul 14.3.2). Articolul 14.4.1 impune fiecărei părți să indice un punct de contact pentru facilitarea punerii în aplicare efective a ALSUES și a comunicării dintre părți cu privire la orice chestiuni vizate de acesta. Detalii suplimentare referitoare la punctul de contact respectiv, funcționarea sa și cererile de informații depuse acolo sunt precizate la articolele 14.4.2-14.4.8.

115. Articolul 14.5 stabilește obligațiile care trebuie respectate pentru administrarea tuturor măsurilor de aplicabilitate generală într-un mod coerent, imparțial și rezonabil. În special, fiecare parte trebuie (a) să depună eforturi pentru a transmite persoanelor interesate din cealaltă parte care sunt direct afectate de o procedură un preaviz rezonabil, în conformitate cu practica sa, atunci când se inițiază o asemenea procedură; (b) să acorde persoanelor interesate o posibilitate rezonabilă de a prezenta faptele și argumentele în favoarea pozițiilor lor înaintea oricărei acțiuni administrative definitive și (c) să se asigure că procedurile se bazează pe legislația sa și sunt conforme cu aceasta.

116. Articolul 14.6.1 impune fiecărei părți să stabilească și să mențină instanțe sau proceduri judiciare, cvasijudiciare sau administrative în scopul de a asigura o examinare promptă și, dacă este cazul, corectarea măsurilor administrative privind chestiuni vizate de ALSUES. Instanțele respective trebuie să fie imparțiale și independente de organismul sau de autoritatea înzestrată cu aplicarea dispozițiilor administrative și să nu aibă niciun interes substanțial în ceea ce privește soluționarea litigiului (articolul 14.6.1). De asemenea, fiecare parte trebuie să se asigure că, în cadrul acestor instanțe sau proceduri menționate la articolul 14.6.1, părțile la procedură beneficiază (a) de o posibilitate rezonabilă de a-și susține sau de a-și apăra pozițiile și (b) de o decizie bazată pe probe și pe depunerea de concluzii sau, dacă legea prevede acest lucru, pe dosarul constituit de autoritatea administrativă (articolul 14.6.2). Articolul 14.6.3 se referă la punerea în aplicare a deciziilor respective.

117. Părțile convin să coopereze în materie de promovare a calității și a performanței procesului de reglementare (articolul 14.7.1) și de promovare a principiilor de bună conduită administrativă (articolul 14.7.2).

118. Articolul 14.8 prevede că, atunci când există norme speciale și diferite în alte capitole ale ALSUES cu privire la chestiunile reglementate în capitolul paisprezece, aceste norme trebuie să prevaleze.

119. Capitolul cincisprezece („Soluționarea diferendelor”) urmărește evitarea sau soluționarea oricărui diferend între părți cu privire la interpretarea și la aplicarea ALSUES în vederea ajungerii la o soluție reciproc acceptabilă atunci când este posibil (articolul 15.1). Capitolul cincisprezece se aplică oricărui diferend care are ca obiect interpretarea și aplicarea ALSUES, cu excepția cazului în care se prevede altfel în mod expres (articolul 15.2).

120. Procedurile prevăzute la articolele 15.3-15.13 stabilesc etapele următoare în cadrul mecanismului de soluționare a diferendelor: consultări cu bună-credință cu scopul de a ajunge la o soluție de comun acord (articolele 15.3.1-15.3.4); o cerere de instituire a unei comisii de arbitraj în conformitate cu articolul 15.4 în cazul în care consultările au fost încheiate și nu s-a ajuns la nicio soluție de comun acord (articolul 15.3.5); arbitrajul (articolele 15.4-15.8); procedura de conformare (articolele 15.9-15.11); aplicarea unor măsuri în caz de neconformare (articolul 15.12) și reexaminarea măsurilor adoptate în vederea conformării după suspendarea obligațiilor (articolul 15.13).

121. Articolele 15.14-15.19 conțin diferite norme privind procedurile de arbitraj, norme care sunt completate de anexa 15-A. Dispozițiile generale din secțiunea D se referă la lista de arbitri (articolul 15.20), la relația dintre mecanismul de soluționare a diferendelor din capitolul cincisprezece și mecanismul de soluționare a diferendelor al OMC (articolul 15.21), la termene (articolul 15.22) și la reexaminarea și modificarea capitolului cincisprezece (articolul 15.23).

122. Capitolul șaisprezece („Mecanismul de mediere”) urmărește să faciliteze găsirea unei soluții de comun acord pe baza unei proceduri complete și rapide de mediere (articolul 16.1). Capitolul șaisprezece se aplică oricărei măsuri care intră în domeniul de aplicare al ALSUES și care afectează negativ schimburile comerciale sau investițiile dintre părți, cu excepția cazului în care se prevede altfel (articolul 16.2).

123. Înainte de inițierea procedurii de mediere, o parte poate solicita în scris în orice moment informații cu privire la o asemenea măsură (articolul 16.2). Procedura prevăzută la articolele 16.3-16.6 stabilește următoarele etape ale mecanismului de mediere: cererea de deschidere a procedurii de mediere (articolul 16.3); alegerea mediatorului (articolul 16.4); medierea în sine (articolul 16.5) și punerea în aplicare a soluției adoptate de comun acord (articolul 16.6). Articolul 16.7 reglementează relația dintre mediere și soluționarea diferendului. Alte dispoziții abordează termenele (articolul 16.8), cheltuielile (articolul 16.9) și reexaminarea (articolul 16.10).

124. Capitolul șaptesprezece este intitulat „Dispoziții instituționale, generale și finale”. Articolele 17.1 și 17.2 instituie o structură instituțională care constă în diferite comitete în cadrul cărora părțile trebuie să se întâlnească pentru a supraveghea și a facilita implementarea și aplicarea ALSUES. Articolul 17.3 prevede că, în cazul modificării oricărei dispoziții din Acordul OMC care a fost inclusă de părți în ALSUES, părțile trebuie să se consulte între ele, dacă este necesar, în vederea identificării unei soluții reciproc avantajoase. Articolul 17.4 abordează procesul de decizie în cadrul diferitor comitete. Articolul 17.5 privește modificările aduse ALSUES.

125. Articolul 17.6.1 prevede că ALSUES se aplică măsurilor fiscale numai în măsura în care acest lucru este necesar pentru a pune în aplicare dispozițiile acestui acord. În conformitate cu articolul 17.6.2, nicio dispoziție din ALSUES nu trebuie să afecteze drepturile și obligațiile Republicii Singapore sau ale Uniunii Europene ori ale unuia dintre statele membre în temeiul unui acord fiscal încheiat între Singapore și orice stat membru sau state membre ale Uniunii Europene. Articolele 17.6.3 și 17.6.4 precizează că nicio dispoziție din ALSUES nu trebuie să împiedice adoptarea sau păstrarea anumitor tipuri de măsuri fiscale și măsuri care au drept scop prevenirea fraudei fiscale și a evaziunii fiscale. Articolul 17.6.5 privește dreptul Republicii Singapore de a adopta sau de a menține măsuri fiscale care sunt necesare pentru protejarea intereselor superioare de politică publică generate de constrângerile sale specifice privind spațiul.

126. Părțile trebuie să autorizeze, într-o monedă liber convertibilă și în conformitate cu articolul VIII din Statutul Fondului Monetar Internațional, efectuarea oricăror plăți și transferuri din contul curent al balanței de plăți între ele. În acest context, părțile trebuie să se consulte între ele (articolul 17.7).

127. Fiecare parte trebuie să încurajeze respectarea de către fondurile sale suverane de investiții a principiilor și a practicilor general acceptate – cunoscute sub denumirea de principiile Santiago (articolul 17.8).

128. Articolul 17.9 se referă la condițiile și la procedurile care permit unei părți care se confruntă sau riscă să se confrunte cu dificultăți grave cu privire la balanța de plăți sau la situația finanțelor externe să adopte sau să mențină măsuri restrictive privind comerțul cu bunuri și cu servicii, stabilirea, precum și plățile și transferurile legate de investiții.

129. Articolul 17.10 prevede o clauză referitoare la excepțiile privind securitatea, care permite părților să acționeze pentru protejarea intereselor lor esențiale de securitate.

130. Restul dispozițiilor capitolului șaptesprezece privesc divulgarea informațiilor și protecția informațiilor confidențiale (articolul 17.11), intrarea în vigoare a ALSUES (articolul 17.12), durata și încetarea sa (articolul 17.13), îndeplinirea obligațiilor instituite prin ALSUES (articolul 17.14), lipsa efectului direct (articolul 17.15), anexe, appendice, declarații comune, protocoale și clauze interpretative care fac parte integrantă din ALSUES (articolul 17.16), relația dintre ALSUES, Acordul de parteneriat și cooperare și Acordul OMC (articolul 17.17), aderările viitoare la Uniunea Europeană (articolul 17.18), aplicarea teritorială a ALSUES (articolul 17.19) și versiunile autentice ale ALSUES, și anume versiunile în limbile bulgară, croată, cehă, daneză, neerlandeză, engleză, estonă, finlandeză, franceză, germană, greacă, maghiară, italiană, letonă, lituaniană, malteză, polonă, portugheză, română, slovacă, slovenă, spaniolă și suedeză (articolul 17.20).

131. Protocolul I privește definirea noțiunii „produse originare” și metodele de cooperare administrativă. Clauzele interpretative 1-5 se referă la articolul 17.6 (impozitarea), la remunerarea arbitrilor, la dispoziții suplimentare în domeniul vamal, la recunoașterea reciprocă a programelor referitoare la operatorii economici autorizați și, respectiv, la constrângerile speciale existente în Singapore în ceea ce privește spațiul și accesul la resurse naturale.